

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАУК У КАНАДІ

Продовження ідеї вільної науки

Ярослав Розумний

**УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
У КАНАДІ**

Продовження ідеї вільної науки

Ярослав Розумний

Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у Канаді

Вінніпег 2013

**UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
IN CANADA**

Continuing the Idea of Free Scholarship

Jaroslav Rozumnyj

Ukrainian Academy of Arts and Sciences (UAAS) in Canada

Winnipeg 2013

Copyright 2013
Jaroslav Rozumnyj
and the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada

All rights reserved
Canadian Catalogue in Publication Data

Main entry under title:
Ukrains'ka Vil'na Akademiia Nauk u Kanadi: Prodovzhennia idei vilnoi nauky
(Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada: Continuing the Idea of Free Scholarship)

Text in Ukrainian.
Includes index.

Incorporates the Academy's beginnings in Western Germany (1945 – 1948),
and its research, publishing, cultural and educational activities
in the field of Ukrainian and Ukrainian Canadian studies in Canada
(1949 – 2012).

ISBN 978-0-9732814-2-2

For information and orders write to:
Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada
235 McGregor Street, Winnipeg, MB Canada R2W 4W5

Layout: Fine Line Design
Printing: Friesens Corporation

Printed in Canada

This volume was published with the financial assistance of the J.B. Rudnycky Memorial Fund – Mykola Switucha, director, the Michael Sowson (Solsun) Memorial Ukrainian Fund and bequests of Anne Smigel and Ivanna Oryshchuk.

З М І С Т

Подяка

Вступ

1 Заснування і початкові роки УВАН

Тло заснування і завдання УВАН	13
Організаційна структура УВАН	23
Ідея злиття УВАН і НТШ	27
Повоєнні обставини праці УВАН	37
Видавнича активність УВАН, 1945-1948	43

2 Перехід президії УВАН з Німеччини до Канади

Вінніпег – перший осередок УВАН за океаном	47
Введення ротаційної системи центральної президії УВАН	62
Діяльність УВАН у Канаді, 1949-1954	65

3 Усамостійнення осередків УВАН у діяспорі

Узгодження статуту з місцевим законодавством	71
Формування крайових і світової Наукової Ради	74
Діяльність УВАН у Канаді, 1955-1969	77

4 Реформа і діяльність УВАН у Канаді після 1970 року

Від інститутів до індивідуальних ініціатив	89
Діяльність УВАН у Канаді, 1970 – 2012	99
Видавнича діяльність УВАН у Канаді, 1949-2012	121
Серійні видання	123
Позасерійні видання	129
Монографії і збірники наукових праць	130

5 Наукові і популярно - наукові доповіді

Доповідачі	137
Теми доповідей	141
Шевченківські сесії і доповіді	147

6 Конференції і наукові конгреси

Місцеві конференції	153
Загальноканадські конференції	157
Міжнародні конференції й конгреси	164

7 Позадослідницька діяльність

Военно-Історичний Музей і Архів	173
Національний Університет “Кієво-Могилянська Академія”	182
Енциклопедія Української Діаспори (Канада)	187
Лист до головної редакції ЕУД в Чикаго	194

8 Президенти, президії і почесні члени УВАН у Канаді

Президенти	199
Члени президії	211
Почесні члени	216

9 Біо-бібліографії членів, що упокоїлись

Члени, що упокоїлись	219
----------------------	-----

10 Становище УВАН у Канаді до подій в Україні 2011 – 2012

Заклик до захисту освітян в Україні	259
Звернення до голови Львівської обласної ради О. Панькевича	262
Letter to the Minister of External Affairs of Canada Honourable John Baird	264
Переклад листа Міністрові Зовнішніх Справ Канади Достойному Джонови Бирдові	266
Відповідь Міністра Зовнішніх Справ Достойного Джона Бирда	268
Лист солідарности УВАН у Канаді з Заявою Президента НаУКМА д-ра Сергія Квіта	270
Open Letter to the Minister of Education of Ukraine Honourable Dmytro Tabachnyk	272

Післяслово	275
-------------------	-----

Покажчик вибраних імен	281
-------------------------------	-----

Подяка

Ця праця появилася завдяки фінансовій підтримці дирекції Пропам'ятного Українського Фонду Михайла Совсуна в Вінніпезі, звіщанням Анни Смігель, Іванни Орищук та Миколи Світухи в Оттаві – опікуна Пропам'ятного Фонду Ярослава Б. Рудницького, довголітнього президента Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді та принагідним пожертвам на документування вкладу українців, які під тиском різних обставин – особливо політичних – знайшлися поза межами України й продовжували працювати для неї й для культурного самозбереження своєї спільноти.

Хочу скласти щиру подяку теперішньому президентові УВАН у Канаді, Орестові Цапові, за його допомогу в реалізуванні цього проекту та за співпрацю з Галиною Кравчук у складенні *Покажчика вибраних імен*, Зорянні Гриценко-Луговій за доповнення дат смерти членів УВАН, які упокоїлись, а Оксані Розумній дякую за детальний перегляд тексту, за часті поради й за постійну моральну підтримку. Дякую всім, хто в будь-який спосіб причинився до появи цього видання.

Ярослав Розумний

Вступ

Українська Вільна Академія Наук (УВАН) була заснована 15 листопада 1945 року в Авгсбурзі в Західній Німеччині групою українських учених на еміграції. Схвалений тоді проєкт статуту визначав УВАН як “спадкоємця традицій і продовжувача діяльності ВУАН у Києві”¹, яка діяла між 1920-им і початком 1930-их років. ВУАН (Всеукраїнська Академія Наук) була продовжувачем праці советами ліквідованої в 1920 році Української Академії Наук (УАН), створеної в Києві 1918 року урядом гетьмана Павла Скоропадського.

Завданням нашого дослідження є зробити критичні підсумки й задокументувати діяльність УВАН від її заснування до переходу за океан і створення в Вінніпезі в 1949 році першого осередку УВАН за океаном. Це дослідження підсумовує 60-річчя діяльності УВАН у Канаді, але сягає до 2012 року.

Нашою метою є відтворити обставини й академічну та суспільну канву постанов та завдань, які ця установа взяла на себе та що вона зуміла здійснити за пройдений час.

Основною ціллю створення УВАН поза кордонами України було продовжувати засади науки вільної від впливів влади, які ввела в свою програму УАН і ВУАН та заповнювати культурний, гуманітарний та українознавчий вакуум, який був створений у межах УССР. Ішлося про найосновніше – продовження ренесансу української культури, який почався в часі незалежності України в 1918-1920 роках та був “розстріляний” у 1930-их і наступних роках.

Завданням новоствореної дослідно-наукової установи було утворювати освітній, культурний і суспільний клімат серед українських поселенців на цьому мозаїчному й поліфонічному людському ґрунті на терені Канади.

Хочемо застановитися над перспективами й напрямними дальшої праці УВАН у Канаді, маючи на увазі, що ця установа не була створена органічними духовними потребами в основному заробітчанської еміграції, а була перенесена з гомогенного українського середовища в іншу мовну, етнічну й культурну реальності.

¹ “Українська Вільна Академія Наук”, *Енциклопедія Українознавства. Словникова частина*. 9. Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович. Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж – Нью-Йорк, с.3342.

Всі ці зобов'язання основоположників входили в статут УВАН у Канаді, який постійно доповнювано в міру нових потреб і нових напрямних діяльності Академії.

Матеріал цього дослідження поділений на окремі розділи, укладені за хронологічною й тематичною/галузевою схемою діяльності канадського осередку УВАН. Кожний розділ покриває загальну, видавничу й аудиторну активність, яка включає наукові й популярно наукові доповіді, прочитані на форумі Академії.

В першому розділі обговорюється історичне тло, на якому творилась УВАН, мета й організаційна структура Академії та обставини серед яких доводилось проводити дослідно-наукову працю в повоєнній Західній Німеччині й Європі. З'ясовуються спроби здійснити задум Центрального Представництва Української Еміграції (ЦПУЕ) в Західній Європі об'єднати/залити УВАН з відновленим у повоєнній Німеччині Науковим Товариством ім. Шевченка (НТШ). Окремо подано огляд видавничої продуктивності в початковому періоді існування УВАН між роками 1945-им і 1948-им.

Розділ другий покриває роки 1949 до 1954, тобто час переходу вужчої президії УВАН (президента, заступника й генерального секретаря) з головного осідку УВАН в Авгсбургу, в Німеччині, до Вінніпегу, в Канаді та оформлення першого заокеанського осередку УВАН з відповідальністю центральної президії для всіх осередків і представництв Академії, які діяли в різних країнах української діаспори.

Третій розділ (1955-1969) підсумовує час діяльності канадської УВАН за президентства д-ра Ярослава Рудницького. Це період поступенного зникання малоособових представництв УВАН та діяльність трьох найчисельніших осередків – вінніпезького, нью-йоркського й мюнхенського. Функція центральної президії стає "мобільною" й у 1955 році переходить на трирічну каденцію з Вінніпегу до Нью-Йорку, знову повертається до Вінніпегу й остаточно ця функція стає символічною. З огляду на відмінність законодавства в поодиноких країнах осередки УВАН у Канаді, США й Німеччині починають діяти незалежно.

Четвертий розділ охоплює роки від 1970 до 2012. Цей період починається основною реформою конституції канадської УВАН, поширенням складу й обов'язків президії та децентралізацією її праці. В цьому розділі зроблено детальну класифікацію видань Академії – серійних і позасерійних видань та збірників наукових праць.

Крім цього подано скорочені біо-бібліографічні інформації про президентів канадської УВАН від її заснування в Німеччині й після переходу до Канади. Додано повний склад президій, почесних членів УВАН у Канаді, членів, які упокоїлись та перелік доповідачів і тем прочитаних в УВАН доповідей.

Включено розділ, присвячений установам та інституціям у діаспорі й Україні, з якими УВАН у Канаді співпрацювала або їм різними формами сприяла.

Сюди належить “Воєнно-Історичний Музей і Архів” (ВІМА), який був переданий Академії в ранніх 1970-их роках для збереження й передачу його урядові незалежної України, коли там оформиться й закріпиться уряд готовий і спосібний боронити інтереси тієї держави та її історичну й культурну спадщину.

УВАН у Канаді тісно співпрацювала й підтримувала Народний Рух України (НРУ) в 1990-их роках та з ініціятиви трьох членів президії Академії було засновано й очолено Манітобський Відділ НРУ, який, починаючи 1990-им роком, тісно співпрацював і фінансово підтримував початки творення Національного Університету “Кієво-Могилянська Академія” (НаУКМА), який став завершенням мрії засновника Кієво-Могилянської Академії – Петра Могили.

Відбувалася кількарічна співпраця президії УВАН у Канаді з головною редакцією *Енциклопедії Української Діаспори* (ЕУД) в Чикаго над канадським томом ЕУД та намагання канадського осередку УВАН приєднати до цього проєкту інші науково-дослідні інституції Канади, особливо Наукове Товариство ім. Шевченка в Канаді та Канадський Інститут Українських Студій (КІУС) в Едмонтоні, але ці пляни й спроби не вдалося зреалізувати.

Вкінці, в цьому дослідженні подано тексти офіційних звернень президії УВАН у Канаді до Міністерства Зовнішніх Справ Канади, до Кабінету Міністрів та до членів уряду України в справі переслідування діячів-освітян України та відкритої антиукраїнської політики теперішнього уряду під керуванням президента Віктора Януковича й Партії Регіонів.

Правопис цього дослідження в основному спирається на правила “Харківського” правопису, зібраних у скороченому виданні проф. Юрія Шереха [Шевельова] – *Головні правила українського правопису*², опублікованого в Західній Німеччині по закінченні другої світової війни.

Вставляємо цей додаток до вступного слова, щоб пригадати, що такий правопис існував і зобов’язував та вказати на засоби при допомозі яких продовжується війна з українською мовою на її власному етно-терені.

“Харківський” правопис, прийнятий і ухвалений до вжитку Всеукраїнською Правописною Конференцією 1928 р. в Харкові, тодішній столиці Української Советської Соціалістичної Республіки (УСРСР), був вислідом праці вчених “центральных, східних та західних українських земель” та прийнятий, як зазначає

² Юрій Шерех, *Головні правила українського правопису*, В-во “Прометей”, 1946, 61 стор.

Юрій Шерех, “усіма українськими землями”. Його зретагував “один з найвидатніших і найавторитетніших українських мовознавців – Олекса Синявський”³. І на основі цього правопису був складений *Правописний словник* Григорія Голоסקевича⁴, який появився в кількох виданнях і широко вживається в виданнях і пресі української діаспори⁵.

“Можна думати, – на погляд Шереха, – що деякі правила цього [“Харківського” Я.Р.] правопису потребували б перегляду й зміни, але в теперішніх умовах уважаємо будь-які зміни правопису за шкідливі й недоцільні”⁶. “Виходячи з цього, – продовжує Шерех, – не подаємо тут тих (зрештою дуже незначних) змін, що були внесені в цей правопис Комісією під проводом проф. І. Зілінського у Кракові і що були прийняті в “Правописному словнику” за редакцією Олександра Панейка (Видання друге. Львів – 1941). Ці зміни, законодавчо стверджені свого часу тільки для українців штучно утвореного ‘Генерал-Губернаторства’, ніколи не були прийняті ні на схід, ні на захід від кордонів ‘Генерал-Губернаторства’. Тепер, коли ‘Генерал-Губернаторство’ стало анахронізмом, нема жадних підстав плекати й ці льокально-запроваджені зміни, – назалежно від того, як розцінювати їх з наукового або педагогічного погляду. Остаточне прийняття чи відкинення цих змін – як і можливих інших – може належати компетенції тільки майбутньої Всеукраїнської Правописної Конференції, вільної в своїх дискусіях і ухвалах”⁷.

Щодо вживання великих літер, про що в “Харківському” правописі не було мови, Юрій Шерех у своїх *Головних правилах* подає в скороченні з *Українського правопису*, упорядкованого проф. Іваном Зілінським.

Ліквідація української мови почалася на території підросійської України офіційними царськими указами в другій половині 19-го сторіччя, а в 20-му, після російсько-советського підкорення Української Народної Республіки (УНР) та

³ О. Синявський був арештований 1934 р. в часі советських геноцидних погромів української культурної інтелігенції й загинув на засланні 1937 р. (*Енциклопедія Українознавства. Словникова частина* 8, Головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович, Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж – Нью-Йорк, 1976, стор. 2819).

⁴ Г. Голоסקевич, *Правописний словник* (Видання сьоме, Харків – Київ, 1930). Про долю Григорія Голоסקевича пишеться наступне в *Енциклопедії Українознавства*: “На процесі СВУ засуджений на 5 рр. ув’язнення, потім засланий до Тобольську, де вчинив самогубство”. (ЕУ 2, стор. 407). А в винніпезькому Українському Голосі з 17 липня 1935 р. подано дату його смерті: “Проф. Г. Голоסקевич помер на засланні в Тобольську, 18 квітня 1935 року”. Про самогубство Голоסקевича говориться також у 5-томній англомовній Енциклопедії Українознавства.

⁵ З прибуттям нової післянезалежницької еміграції з України, т.зв. “четвертої хвилі”, деякі діаспорні українські часописи перейшли на сучасний офіційний в Україні правопис, який відповідає урядовій мовній політиці. Це в основному часописи, де zatrudнені нові емігранти, або передруковуються матеріали з України.

⁶ Юрій Шерех, *Головні правила українського правопису*, стор.3-4.

⁷ Там же.

створення на цій території Української Советської Соціалістичної Республіки⁸ та в 1922 р. включення її до новоствореного Союзу Советських Соціалістичних Республік (СРСР), вбивство української мови набрало щораз більшої швидкості.

Мову вбивають кількома методами – вбивством носія мови, заборонаю вживання мови, а російською винахідливістю, особливо в відношенні до мови української, є вбивання *знутри*, на що звернув увагу славіст, Юрій Шевельов.

Метою вбивання української мови *знутри* є позбавити її власних питомостей та закономірностей фонемної структури, які надають українській мові ритмічного звучання, підсилюють її емоційність, милозвучність і виразність. Тому необхідно було ці властивості затерти й підпорядкувати українську мову, як висловився Максим Рильський, “громоносному” звучанню російської мови⁹. І, вкінці, треба було лексично і в транскрипції привласнених чужих слів наблизити її до мови російської.

Іншим засобом убивання мови є приниження її. До цього в сьогodнішній Україні ангажується не лише вулиця, але й посадові чиновники – прем’єр–міністри, міністри з важливими портфелями і їм подібні. Останньо взялися за деформування національного одягу.

Конкретну війну з українською мовою в УРСР почато в 1930 році. Спершу обмеженням уживання літери *г* та м’якого *л*, а в 1933-34, в шалі морення голодом українських селян та десяткування української культурної еліти, взагалі усунено з української абетки літеру *г* та чужі м’які сполуки **la, lo, lu** (*кляса, туберкульоза, клуб*), які прийшли в українську мову з західноєвропейських джерел або через їх посередництво в часі ренесансу, барокко й пізніше. Але в давніших запозиченнях, особливо з грецької мови, ці сполуки залишилися, як і в “Харківському” правописі, твердими – **ло, ла, лу** (*колонія, лаконічний, лунатизм*); і сполука **le** залишилася твердим українським **ле** (*лекція, балет*).

Згідно з “Харківським” правописом, після всіх приголосних, перед голосними й перед *й*, чуже *ia* передається *ія*, чуже *ie* – *іє*, чуже *io* – *ію*, чуже *iu* – *ію* (*імперіялізм*,

⁸ У цьому дослідженні вживаємо терміну *советський*, а не *радянський*, щоб зберегти політичний, а не мовний сенс слова “советський”. Термін “советський” є російського походження і цей його кольорит треба зберегти. Тільки складовим республікам СРСР і сателітним країнам було доручено перекладати слово “советський” на свої мови. Інші країни – США, Канада, Англія, Франція, Німеччина залишили етно-політичне значення цього поняття: Soviet, Soviet Union, Sowietisch, soviétique і т.д. Навіть Україна до часів погрому в 1930-их рр. була Українською Советською Соціалістичною Республікою (УРСР). Переклад на українську мову мав політичне значення, щоб применшити окупаційний російський сенс і створити посмак (декоративної) “незалежності” окупованих народів. Терміну УРСР уживає *Енциклопедія Українознавства*, ред. В. Кубійовича.

⁹ Див. «Фонетично», *Словник української мови*, том дев’ятий, Видавництво “Наукова думка”, Київ, 1978, с.133. Це вислів Максима Рильського про польський переклад Тувіма Пушкінової “Мідного вершника”, якому, на думку Рильського, вдалося сягнути “громоносного” звучання російської мови.

клієнт, біологія, тріумф), але у власних назвах передаємо також українським іу (напр.: *Kiy-Ciy*).

В теперішньому правописі в Україні передавання повищих чужих сполук перекинено з української фонетичної системи (як у “Харківському” правописі) на російську етимологічну моду, тобто так як дане слово пишеться в мові, з якої запозичено дане слово, напр.: гр. *dialektos*, лат. *dialectus*, фр. *dialecte* передаються в сучасному українському правописі *діалект*, як і в російському – *диалект*, замість *діялект*; *імперіалізм*, як і в російському – *імперіалізм*; *діаспора*, як і в російському – *диаспора* (замість *діяспора*) і т. п.

З російської практики накинено українській “маскулінізацію” грецьких, латинських, французьких і німецьких іменників жіночого роду. Наприклад, грецьке *analysis* жін. роду, залишилося жіночим у французькому запозиченні – *analyse*; німецькому – *analyse* й перейшло воно жіночим в українську мову – *аналіза*. В російському запозиченні воно стало чоловічого роду – *аналіз* і таким перейшло в сучасний український правопис – *аналіз*.

У “Харківському” правописі чуже **h** передається українською літерою **г**, нпр., *hockey* – *гокей*, *hooligan* – *гуліган*, *Hesse* – *Гессе*. В російській мові, яка не має відповідника для чужого **h**, цей звук передають глухим задньоязиковим **х** (*хокей*, *хулиган*, *Хессе*). І це передавання накинено українській мові (*хокей*, *хуліган*, *Хессе*), щоб не було різниці.

Чуже **g** в іменах власних завжди передаємо українським **г** (*Гюго*, *Гольдони*), за винятком кількох, давніше засвоєних українською мовою, географічних назв: *Англія*, *Норвегія*, *Германія*, *Греція*, *Єгипет*, *Португалія*, *Бельгія* тощо.

Чуже **e** на початку слів передаємо літерою **є**, напр.: *Европа*, *Ерфурт*, *Естонія*, *електрика*. А в словах давно прийнятих, головню через посередництво церкви, передаємо літерою **є** – *Єва*, *євангелія*, *Євген*, *єврей*, *єпископ*, *єресь* і т. п.

Німецьке **ö** (**oe**) та французьке **eu** передаються українським **е**, напр.: *Goethe* – *Ґете*¹⁰, на відміну від теперішнього в українському правописі *Ґьоте* – копії російського *Ґёте*; а німецьке прізвище *Götz* (*Ґетц*) в найновішому українському правописі передають *Ґьотц* і *Ґьотц*, забуваючи, що гортанні приголосні в українській мові не зм’ягчуються, на що звертає увагу Юрій Шерех: “М’якого знака (**ь**) ніколи не пишеться після губних (**б, п, в, ф, м**), середньопіднебінних (**ж, ч, ш, щ, й**), задньопіднебінних і гортанних (**к, г, х, ґ**). Після **р** можна писати **ь** відповідно до вимови тільки перед **о**, напр.: *трьох*, *чотирьох*”¹¹.

¹⁰ Юрій Шерех, *Головні правила українського правопису*, с. 36.

¹¹ Там же, с.17.

Німецьке *ü* і французьке *u* передаємо українським *ю*, напр.: *Вюртемберг, Мюнхен, Мюссе, Гюго, Тюрінгія*.

Двозвуки *au, ou* та англійське *aw, ow* передаємо *ав, ов* перед приголосною і в кінці слова (*авдиторія, бравнінг, Бернард Шов*), а перед голосною пишемо *ау, оу* (*Ауербах, Шопенгауер*). В українському правописі в сьогоднішній Україні пишеться (як і в російському) *аудиторія, браунінг, скаут, Бернард Шоу* і т.п.

Грецький і латинський двозвук *eu* передаємо українським *ев* (*neutral – неутральний, замість нейтральний, як і в російському; feudal – фєвдальний, замість фєодальний, як і в російському*); а німецький двозвук *eu* передаємо (так як він вимовляється в німецькій мові) українським *ой* (*Neu Ulm – Ной Ульм*), німецьке *ei* передаємо (так як він звучить у німецькій вимові) українським – *ай* (*Traunstein – Траунштайн, а не на вір російського – Траунштейн*).

Інші чужі двозвуки передаємо, як і повищі, відповідно до їх звучання в мові їхнього походження, напр.: *ідеальний, Буальо, коаліція, віртуоз, поет, реакція*.

Щодо правопису *и – і Ю*. Шерех зазначає: “Літеру *и* пишемо в закінченні родового відмінка однини тих іменників жіночого роду, що закінчуються на дві приголосні, друга з яких – *ть*, напр.: *кількість – кількості, смерть – смерті, діяльність – діяльності, радість – радості, а також в іменниках: сіль – соли, осінь – осени, кров – крові, любов – любові, Русь – Руси*. Решта іменників жіночого роду, що кінчаються на приголосний, має в родовому відмінку однини закінчення – *і*, напр.: *мідь – міді, ніч – ночі, приязнь – приязні*”¹².

Великими літерами пишемо кількісні назви газет, центральних державних, наукових та інших установ, товариств і підприємств: *Український Допомоговий Комітет, Конгрес Українців Канади, Український Вісник, Новий Шлях, Шлях Молоді, Українська Вільна Академія Наук, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, Рідна Школа, Кобзар, Каменярі* і т.п.

Великими літерами також пишемо титули осіб, до яких письмово звертаємося, наприклад: *Високоповажаний (Вельмишановний) Пане Докторе, Шановний (Дорогий) Пане Колего, Дорогий Друже, Дорога Мамо, Ви, Ти*.

Малою літерою пишемо: назви діб і культурних напрямів: *середньовіччя, барокко, відродження, модернізм*; назви історичних подій: *французька революція, світова війна*; титули: *князь, король, митрополит, єпископ, доктор, професор*.

Щодо найновішої практики в Україні стосовно українських прізвищ, то зауважуємо, що в праці Ю. К. Редька *Сучасні українські прізвища* (Київ 1966)¹³

¹² Там же, с.9

¹³ Ю.К. Редько, *Сучасні українські прізвища*, Академія Наук Української РСР. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, В-во “Наукова Думка”, Київ, 1966, с. 90-92.

автор робить зауваження, що в прізвищах із суфіксом *-ів* звук *і* в непрямих відмінках чергується з *о* (*Романів – Романова, Павлів – Павлова*), або з *є* (*Василів – Василева, Гринів – Гринева, Маців – Мацева*). В найновішому правописі в Україні суфікс *-ів* заморожений і залишається незмінним у всіх відмінках – *Романів, Романіва, Романіву; Чорновіл, Чорновіла, Чорновілу*. В деякого з мовців найновішої еміграції з України цей граматичний і стилістичний новотвір уже перейшов і на власні імена й чуємо вислови: “Представляю вам нашого *гістя...*”; це композиція Антіна Рудницького. А скоро доведеться їхати до *Львіва* й до *Чортків*а.

Дальшим і, на нашу думку, серйозно загрозливим є російщення українських імен, прізвищ, топонімів у засобах масової інформації і в державній адміністрації. Маємо на увазі російщення українських фонем в іменах і прізвищах на паспортах, в електронній пошті та інших офіційних міжнародних документах. Це не лише інвазія російської мови, але створювання прикрого непорозуміння щодо державної й національної приналежності особи, яку сприймається як громадянина іншої, в цьому випадку – Російської держави або як росіянина/ росіянку.

Існує далеко більша небезпека, що носій свого зросійщеного імени з часом звикне до свого подвійного обличчя й збайдужіє до своєї етнічної ідентичності. Це експертне ломання людських характерів, зневажання гуманних вартостей, переступання фізичних, мовних і культурних кордонів, спрямоване на формування російсько-суржикової скомплексованої товпи для повного володіння нею та експлуатування.

Було кілька спроб зупинити експансивну політику вбивання української мови. З розпадом ССРСР і проголошенням самостійності України в 1991 році були старання повернутися до питань “Харківського” правопису й було винесено рішення Міжнародної Асоціації Українців (МАУ) виробити один правопис, який мав би риси українського обличчя. МАУ звернулася в цій справі до тодішнього українського уряду й 1994 року було створено при Кабінеті Міністрів України “Українську національну комісію з питань правопису” (НПК). Створено робочу комісію з перевагою прихильників існуючого стану й, очевидно, справу очищення правопису заморожено.

У 1999 році склад робочої групи змінено й приготовлено документ, який названо “Проект найновішої редакції Українського правопису”, який не прийнято “тільки з політичних міркувань”. Значить, державну мову незалежної країни перенесено з категорії орфографії в категорію державної безпеки чи небезпеки. І в 2003-му році президент України, Леонід Кучма, розпустив правописну комісію¹⁴.

¹⁴ Оля Вовниці, “Нелегка доля українського правопису”, *Новий Шлях* (Торонто), четвер, 17 березня 2011, с. 10.

Після помаранчевих подій, у 2004-му році, на Конгресі МАУ в Донецьку, запитали тодішнього віце-прем'єра з гуманітарних питань, Томенка, чи має він намір повернутися до реформи Українського правопису й поновити роботу правописної комісії, яку президент Кучма розпустив? Віце-прем'єр відповів: “Ні, бо так історично склалося”¹⁵.

А наступник Томенка – Кириленко (“Наша Україна”) на запитання львівських студентів: “Чи ви маєте намір повернутися до правописних проблем? Ви змінили славень з радянського на український, ви повернули гривню, ви повернули кольори прапора, але коли ви повернете українській мові справжній одяг?” Віце-прем'єр з гуманітарних питань, Кириленко, відповів: “Я знаю, що мене будуть критикувати, але – ні, ми не маємо наміру, ... з практичних міркувань”¹⁶.

Для повнішого розуміння джерел і політичних обставин, які визначували місце української мови підсоветській Україні й продовжують визначувати в нинішній незалежній Україні ілюструє фотографія засідання Центрального Комітету Комуністичної Партії (большевиків) України [ЦК КП(б)У] та уряду УРСР, яке мало місце в часі другої світової війни, в Помірках біля Харкова, 28 серпня 1943 року¹⁷.

В нарадах брало участь 13 осіб – головуєчий Микита С. Хрущов, тодішній секретар ЦК КП(б)У, поети Павло Г. Тичина й Максим Т. Рильський, мовознавець Леонід А. Булаховський, генерали й офіцери Червоної Армії.

Цинізм пріоритетів цієї події в тому, що її організатори замість обговорювати на державному рівні війною нанесену руїну Україні, вирішувано ініціативу ЦК КП(б)У “про запровадження нового правопису української мови” з метою дальшого “наближення” її до мови російської.

¹⁵ Там же.

¹⁶ Там же.

¹⁷ Див. Н.С. Хрущев, *Воспоминания: время, люди, власть*, Москва, 1999, Т. 1.

1 Заснування і початкові роки УВАН

Тло заснування і завдання УВАН

Масштабність моральної, політичної й культурної руїни в країнах, які знайшлися в орбіті другої світової війни між двома екстремними системами – німецьким фашизмом і російським марксизмом, стала наглядною після її закінчення та розподілу Європи між переможцями. По одному боці були виснажені війною західні аліанти, які раділи її закінченню, а по другому – советська Росія, яка святкувала свою перемогу над Німеччиною й над половиною Європи, яку їй віддали втомлені аліанти. В кінцевому підрахунку, найбільшою жертвою другої світової війни стали народи Центральної й Східньої Європи, особливо Україна, яку, на пів століття повернено в геноцидну російсько-советську реальність.

У Західній Європі, натомість, запанував загальний хаос вартостей від крайнього нігілізму до втечі в містицизм і шукання сенсу всьому поза реальністю.

З позитивнішою та більш конструктивною повоєнною настановою були втікачі від терору. Це була, в основному, інтелігенція, згуртована аліантами в німецьких військових казармах. Незважаючи на своє непевне завтра, вони взялись за себеорганізування й здобування освіти, а старші почали реалізувати те, що в окупаційних обставинах на материка було заборонене.

Табори, згуртовані переважно за принципом національної приналежності, творили своєрідні мікросуспільства, складені з кількох поколінь – від підлітків до старших віком; членів різних суспільних верств та рівнів освіченості; різних політичних, ідеологічних орієнтацій і конфесійних схильностей та представників усіх частин України. В цих таборових згуртуваннях почалися перші кроки вільного суспільного, культурного, освітнього, мистецького, спортивного й наукового життя.

Засновниками Української Вільної Академії Наук (УВАН) були українські академіки й учені різних ділянок і професій, які пережили або були свідками советських погромів, тюрем, заслань і розстрілів 1920-их і 1930-их років та німецьких у часі другої світової війни. В цих таборових умовах, серед розбомбленої й голодної Західної Європи почалось оновлення з іскрою надії. Спочатку це була надія на повернення додому, а коли вона почала меркнути, то творенням свого дому, “того метафоричного місця, де ми могли б найщиріше бути

собою, де ми могли б розвиватися й творити й звідки ми могли б торкатись і ціляти один одному самотнє серце.” Так висловилася канадська письменниця Кароліна Шілдс (Carol Shields), коли говорила про “дім мови”, мови, яка несе вагу культури.

Ішлося в тому таборовому мінісупільстві біженців про зв’язування порваних ниток з минулим, з тим, що зав’язалося в епоху Київської й Галицько-Волинської Русі 10-14 ст., відродилося в Острозькій і Києво-Могилянській академіях 16-18 сторіч та в інших культурних осередках Гетьманської України; в Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові в 19-ому й у першій чверті 20-го сторіччя в Українській Академії Наук у Києві, аж до упадку Української Народної Республіки та включення Центральних і Східних земель України до ССРСР, де продовжувалося, почате після Мазепиною невдачі під Полтавою 1709 р., затирання й ліквідування української мови й суті.

Галицька Русь, будучи в рамках конституційної Австро-Угорської монархії, користувалася відносною свободою та знаходилася у кліматі “Весни народів”. Львів з Науковим Товариством ім. Шевченка, побудованим на зразок європейських академій наук, хоча поліційно ізольований від підросійської України, сповняв функцію загальноукраїнського культурного й наукового центру. В цьому середовищі народилася ідея заснування всеукраїнської академії наук, автором якої був найбільший тоді авторитет НТШ Михайло Грушевський.

Завдяки політичній атмосфері, створеній революцією в Росії 1905 р., що спричинила послаблення російського централізму й ізоляціонізму, російський уряд був примушений зняти офіційну заборону української мови на своїй території. Цю передишку використав Михайло Грушевський і організував у Києві Українське Наукове Товариство, яке мало стати основою задуманої ним національної академії.

В квітні 1917 р. до цього задуму звертається Микола Василенко, міністер освіти в українському уряді гетьмана Павла Скоропадського, і 14 листопада 1918 р. Рада Міністрів затверджує закон про заснування Української Академії Наук (УАН). Того ж року, 27 листопада, відбулися перші збори УАН, на яких президентом Академії обирають члена Петербурзької Академії Наук Володимира Вернадського, а секретарем Агатангела Кримського. Членами УАН стають такі відомі тоді українські вчені як Михайло Туган Барановський, Богдан Кістяковський, Володимир Косинський, Орест Левицький, Степан Смаль-Стоцький і Федір Тарановський.

В. Вернадський, який пробув на пості президента УАН до листопада 1919 р., бачив УАН як форум всесвітньої співпраці вчених, наголошуючи принцип незалежності науки від втручання уряду, який будь-коли може мінятися. “Академія, – на його думку, – має бути поставлена зовні усяких впливів на її

внутрішнє життя з боку державних органів”¹⁸. Наукова система повинна бути гнучкою, відкритою для розвитку й фінансування повинно йти з державного бюджету, але як інституція УАН має бути зовсім автономною й постійно удосконалювати свою структуру¹⁹.

Спочатку взором для УАН була практика Російської Академії Наук (РАН), але згодом вона пішла далі російського взірця, наголошуючи важливість гуманітарних наук “чого не мала жодна академія наук у світі”²⁰.

Новим уведенням був також відділ суспільних наук, а в відділі економічному мала працювати постійна комісія для вивчення державних потреб. Відділ права мав творити солідні правові основи держави. Однак, з огляду на воєнні відносини й брак матеріальних засобів, не все з цих постанов можна було впровадити в життя.

Наукова діяльність УАН продовжувалася деякий час і після упадку Української Народної Республіки (УНР) в Українській Советській Соціалістичній Республіці (УСРСР), де, Російська Комуністична Партія (большевиків) – РКП(б)²¹, не маючи ще достатньої сили й повної контролю, щоб могли зупинити самоуправу України, 14 червня 1921 р., Декретом Ради Народних Комісарів Української ССР, перейменовано УАН на Всеукраїнську Академію Наук (ВУАН)²² і поширено мандат її діяльності на українські землі, які після першої світової війни були передані адмініструванню Польщі, Румунії й Чехословаччини. А рік пізніше (1922 р.) ВУАНові передано друкарню Києво-Печерської Лаври.

В часі відросійщування України (т.зв. “українізації”), особливо після повернення до УСРСР (1924 р.) академіка й бувшого президента УНР, Михайла Грушевського, членство Академії зросло й збільшилася її видавнича діяльність. У 1923-1931 рр. в ВУАН опубліковано 111 наукових збірників та ряд монографій у галузі історії, літератури, культури, економічних та точних наук.

Але цей ренесанс українського наукового життя й очищування України від російських впливів, який почався з проголошенням незалежності (1918 р.) й соборності (1919 р.) Української Народної Республіки (УНР) й продовжувався в початках Української ССР, скоро й жорстко придушено.

¹⁸ З промови Володимира Вернадського на відкритті комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії Наук у Києві, Київ, 1919; Михайло Кучер, “До історії Української Академії Наук”, вирізок зі щоденника *Свобода* (Нью-Джерсі, дати не подано), архів УВАН-К.

¹⁹ Там же.

²⁰ Там же.

²¹ Дмитро Дорошенко, “Тридцять років Всеукраїнської Академії Наук”, *Українська Трібуна*, Мюнхен, неділя, 21 листопада 1948, с.2.

²² Російська комуністична партія (большевиків) [РКП(б)] згодом була перезвана на Всесоюзну комуністичну партію (большевиків) [ВКП(б)].

Після першого погрому української інтелектуальної еліти на київському процесі вигаданої “Спілки визволення України” в 1929 р., ніби-то політичної протирежимної організації, яка плянувала „державний переворот” в ССРСР, багатьох академіків-членів ВУАН та десятки наукових співробітників було арештовано, деяких фізично ліквідовано, а інших заслано до „гулагів” на території Російської Федерації.

І так, почавши чисткою еліти, розвинулося масове народовбивство в Україні, широкомасштабне нищення української культури, мови, історичних пам’яток і всього, що носило в собі подих українства. Почався один з найбільших геноцидів 20-го століття.

В 1930 р. почалася колективізація й т. зв. “розкуркулення” або ограбування населення державою й пролетаризування хліборобської класи, як бази збереженого українства та примусове виселювання сотень тисяч українських селян на російську сибірську територію й на Далекий Схід.

У 1932 р. ліквідовано всі існуючі літературні товариства й спілки та утворено єдину Спілку письменників Союзу Советських Соціалістичних Республік (СРСР). А в 1932-33 р. забрано в селян всі їстівні продукти й зерно та створено голодове цвинтариче, яким вигублено “від 8 до 12 млн людей”. Після цього прийшло “масове переселення росіян до голодом виморених українських міст і сіл [і] погром українців на Кубані”. На російській етнічній території голодомору не було²³.

В тому ж 1933 р. письменник-комуніст, Микола Хвильовий, кінчить життя самогубством “як протест проти масових арештів українських діячів культури й мистецтва”. А 22-го листопада того ж року появляється постанова ЦК КП(б)У про “припинення українізації”.

Між 1934-1941 рр. переведено знищення архітектурно-культурних пам’яток в Україні та “арештовано і страчено 80% національної інтелігенції”. В 1934-му розстріляно в столиці Української ССР – Харкові 34-ох літераторів, серед яких були: К. Буревій, О. Влизько, І. та А. Крушельницькі, Г. Косинка, В. Фальківський, М. Яловий та інші, за стандартним на той час звинуваченням – “по обвиненію в організації підготовки терористических актов против работников советской власти. Имущество всех конфисковать”.

В роках 1936 – 1938 переведено в підсоветській Україні масовий терор, відомий як “єжовщина”, в 1937 р. виконано “масовий розстріл ув’язнених на

²³ *Harvest of Despair* (The 1932-33 Famine in Ukraine), produced by the Ukrainian Famine Research Committee, St Vladimir’s Institute, Toronto, Ontario.

Соловках українських діячів культури й мистецтва на честь 20-річчя більшовицького жовтневого заколоту”. А в 1938 появляється постанова “Про обов’язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР” і посилення зросійщення України згідно зі спеціальною ухвалою XIV з’їзду КП(б)У²⁴.

До наведеної статистики варто додати роки другої советської окупації України 1944 – 1955 – роки, сповнені каральними акціями НКВД проти опору на Правобережній Україні, де “вигублено – понад 150 тис., заарештовано – понад 100 тис., депортовано до Сибіру – понад 200 тис. людей”. А в 1947 р. Лазар Каганович проводить нову “чистку” серед культурницьких кадрів, звинувачених у стандартному тоді “українському буржуазному націоналізмі”²⁵.

В тому ж Додатку 6 “Хроніки мововбивства” говориться: “Від 1917 року на теренах колишнього СРСР у наслідок послідовно здійснюваної політики зросійщення зникло понад 60 неповторних самобутніх мов.

“Відомий вислів ‘Цезар не вищий за граматику’ на теренах уярмленої України був порожнім звуком. Режим конав, але продовжував в агонії цілеспрямовано виполовати мови, культури й національну свідомість меншин свого табору”²⁶. Це мова про останні роки біографії ССРСР, що позначалися посиленням російщення національних республік ССРСР.

Ця народовбивча акція в Українській ССР не була сплянована й реалізована тільки одним чоловіком чи групою кремлівських фанатиків-большевиків. Вона почалася далеко перед ними й продовжувалася за Сталіна й після його смерті аж до розвалу ССРСР в 1990-му році. Продовжувалося нищення української культури й арешти української інтелігенції. В 1964 р. виконано підпал Державної публічної бібліотеки Академії Наук УРСР, а в 1965-му відбувається перша велика хвиля арештів української інтелігенції. Між 1967-1971 рр.: убивство Алли Горської, підпал Видубицького монастиря, нищення могил Січових Стрільців у Львові.

В 1972 р. – друга велика хвиля політичних арештів (В. Черновола, Є. Сверстюка, Івана й Надії Світличних, Ігоря та Ірини Калинців, І. Дзюби, М. Осадчого, В. Стуса та інших). А в 1979 приходить чергова хвиля арештів з максимальними термінами ув’язнення в таборах суворого режиму з подальшим

²⁴ Див. Микола Зубков, “Хроніка мововбивства”, *Сучасний український правник. Комплексний довідник, десяте видання*, Вид-во Весна, Харків, ФОП Сівак ТК, 2009, с. 306-315.

²⁵ Там же, с. 313.

²⁶ Там же, с. 315.

засланням. Найтрагічнішою подією в другій хвилі шабашування КДБ було варварське вбивство молодого українського композитора естрадної музики Володимира Івасюка, який ставав щораз популярнішим серед української молоді.

В 1983-му появляється постанова ЦК КПСС [“Андроповський указ”] “про посилення вивчення російської мови в школах і виплату 16% надвишки до платні учителям російської мови й літератури”. А в 1990 оголошується постанова Верховної Ради СРСР “про надання російській мові статусу офіційної мови в СРСР”²⁷.

Київський процес “Спілки Визволення України” (СВУ) в 1929 р. свідчить, що Всеукраїнська Академія Наук (ВУАН) була першим прицілом советського терору в Україні на початку минулого сторіччя. Після ВУАН прийшов голодомор, літератори, мистці, духовенство, мистецькі й релігійні пам’ятники, члени українського комуністичного уряду й усе, що називало себе українським²⁸.

Деформація українського інтелектуального життя продовжувалася. Наступним кроком була перебудова інфраструктури ВУАН уведенням обов’язуючої методології наукових досліджень, базованої на ідеології Карла Маркса, а нагляд над діяльністю Академії передано комуністичній партії СРСР.

Змінено виборчу практику, в якій президента Академії вибирали не академіки, а призначував однопартійний уряд, тобто комуністична партія. Ліквідовано дуже важливий для України того часу й продуктивний Історико-Філологічний відділ Академії; зліквідовано катедру історії Михайла Грушевського та журнал *Україна*. Припинено всі серійні видання в ділянці гуманітарних наук, а велику частину раніше виданих праць ВУАН вилучено під закидом “націоналістичних” та “ідеалістичних” ухилів в історичній науці.

В Академії засновано “комосередок” [комуністичний осередок] і відкрито наплив членів – партійних діячів, які “нічого, крім партійної кваліфікації, за собою не мали”; “відбувалася селекція гірших – недолугих кар’єристів, донощиків, задрісників, прислужників, людей бідного інтелекту й непомірних амбіцій”²⁹.

Помножились репресії, які, як висловився тоді академік М. Яворський, були наслідком “центральної національної політики ЦК ВКП(б), яка спрямована на

²⁷ Там же, с. 314.

²⁸ Див. Документальні фільми: “Окрадена земля” (Режисер Юрій Луговий, Монреаль, 2009); “Harvest of Despair” (S. Novycky, Y. Luhovy, UCRDC, 1983); “The Soviet Story” (Edvins Snore, 2008); “Eternal Memory. Voices from the Great Terror” (David Pultz, narrated by Meryl Streep, 1997), *Genocide Revealed* (Documentary), Yuriy Luhovy, Montreal, 2010, і інші.

²⁹ Володимир Пристайко, Юрій Шаповал, Михайло Грушевський і ГПУ-НКВД. Трагічне десятиліття: 1924-1934, Національна Академія Наук України, Служба Безпеки України, Українське Історичне Товариство, Київ, “Україна”, 1996, с. 311-312.

знищення українського народу”³⁰. А голові комісії для “чистки” в ВУАН М. Грушевський відверто сказав: “Це буде все в чекістському порядку розв’язуватись”³¹. 1930 рік став трагічним в існуванні ВУАН, а її розгром готувався задалегідь, ще з 1928 року³².

У 1936 р. ВУАН перейменовано на Академію наук Української Радянської Соціалістичної Республіки (АН УРСР), ізольовано українських учених, які уникнули знищення та українську науку від світу, що знаходився поза границями ССРСР. Наукову працю Академії переключено з гуманітарних на математичні, технічні й природознавчі дисципліни³³.

І таким чином ця інституція перестала бути речником потреб української науки, а стала прибудівкою Всесоюзної Академії Наук ССРСР з осідком у Москві, де уважно вирішувалася наукова політика нової червоної Росії.

Послідовно видання АН УРСР почали появлятися російською мовою, а україномовні (максимально звужені) були піддані строгій цензурі, яка ретельно слідувала за українськими “націоналістичними ухилами”, а деякі ділянки, зокрема українське середньовіччя (Київської Руси 11 – 13 ст.), передано дослідям та інтерпретаціям робітників АН ССРСР у Москві, де навітлювано історичні й інші питання під кутом російського бачення, затирання злочинів російської держави супроти України та повної російської контролю над територією, яка формально називалася “Українською Радянською Соціалістичною Республікою” з конституційним правом виходу з Союзу Советських Соціалістичних Республік.

Як відповідь на стан української науки та взагалі українства в Українській ССР і на всій території Советського Союзу³⁴ та, як виклик природної інтелектуальної

³⁰ Там же, с. 311.

³¹ Там же, с. 310.

³² Проф. д-р Дмитро Дорошенко, “Всеукраїнська академія наук у Києві”, *Українська Трибуна*, Неділя, 21 листопада 1948, с. 2; В.В., “Большевицький розгром Всеукраїнської академії наук”, там же.

³³ “Українська Академія Наук”, *Енциклопедія Українознавства. Словникова частина*, т.9, головний редактор Володимир Кубійович, Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж—Нью-Йорк, 1980, с. 3335-40.

³⁴ В цій праці, наперемін, вживаємо термінів “радянський”, коли ця назва в цитаті або офіційному документі, і “советський” в усіх інших випадках. Терміну “советський” вживаємо тому, що він містить у собі політичний сенс та його окупаційне значення на терені України та інших національних республік ССРСР. Це різновид Росії. І цю суть так розуміють і не перекладають на свою мову англійські країни: США, Велика Британія, Канада, Австралія та інші держави, уживаючи терміну Soviet, Soviets, Soviet Union або Union of Soviet Socialist Republics; Франція - soviétique, de Soviets, les Sovietiques, Union Sovietique; Німеччина - sowjetisch, Sowjetunion. Часто уживають, наперемін, Soviet Union або Russia. Перекладали на свої мови й робили цей російський термін ніби “своім”, складові республіки Советського Союзу та їх сателіти для створення посямку декоративно-фактивної незалежності. В початкових (1920-их) роках Україна офіційно називалася: Українська Советська Соціалістична Республіка (УССР). Щойно згодом її перезвано на Українську Радянську Соціалістичну Республіку (УРСР). Див. *ЕУ* 2 (Гаслова), том 9, с. 3389.

В книжці: *Ріфасль Лемкин: радянський геноцид в Україні. Стаття 28 мовами*, видано в Києві в рамках програми “Уроки історії” Міжнародного благодійного фонду “Україна 3000”, у всіх мовах уживається терміну “советський”, крім української, де термін “советский” перекладено на “радянський”.

потреби українських учених, що знайшлися поза межами ССРСР, виринула ідея відповіді – створення наукової інституції, яка продовжувала б нищені на материку традиції й працю колишніх НТШ-УАН-ВУАН. Потрібна була установа, яка реагувала б на відкрите фальшування, промовчування й привласнювання собі українських культурних здобутків минулого, нищення сучасного та фізичне ліквідування визначних представників української інтелектуальної верстви. Установа, яка реагувала б та інформувала б Західний світ про російську політику плянового вбивання української мови й українського та інших етносів, які були віддані російському пануванню на мирових торгах після другої світової війни.

Треба було інституції, яка на території західних держав виправляла б викривлене уявлення про Україну й українське питання створене в західній науці, яка, в основному, не досліджувала цих питань незалежно й критично, а переписувала й споживала все, що виходило з кабінетів советсько-російських академій наук і університетів та від тенденційного ставлення своїх власних університетських професорів і політиків Америки, Канади й Європи.

Петро Курінний, один із засновників УВАН, бачив цю інституцію як “асоціацію українських учених поза межами Рідного Краю, переважно з нової еміграції, для продовження праці Всеукраїнської Національної Академії Наук (ВУАН)”. Її метою є виконати на еміграції “для українського народу все те, що тепер не є можливим зробити в умовах комуністичного режиму на Рідних Землях”. “Комуністична наука в Україні сьогодні, – говорить Курінний, – призначена лише на допомогу московсько-комуністичній колоніальній експлуатації нашого Краю і на розбудову озброєння Московщини для експропріяції світу. В першу чергу вона скерована на повне знищення народів, що мають нещастя жити в ССРСР, цебто на те, щоб позбавити їх власної культури й самосвідомості”³⁵.

Перед членами Академії стояла потреба викривати на Заході советську політику морального ломання характерів провідних інтелігентів та фізичне ліквідування членів національного руху спротиву. Це одночасно було усвідомлюванням Західного світу про небезпеку, яку втілював ССРСР.

Отже, була потрібна наукова інституція, яка стояла б на сторожі українського існування на батьківщині, була б джерелом себепізнання для українців у розсіянні та пересторогою для вільного світу. На материку не було власного й правно обраного уряду, а була окупаційна присутність чужої держави, а на Заході панувала необізнаність і політична наївність щодо советської небезпеки.

³⁵ Проф. П. Курінний, “Українська Вільна Академія Наук (УВАН)”, *Фенкс Журнал Молодих*, Зошит 2, Рік I, 1951, Мюнхен – Фрібург, с. 99.

Леонід Білецький бачив УВАН як нову силу в національному змаганні. “Коли державна політична думка українських політичних провідників занепала й не мала відповідного впливу на світову політику у справі відновлення української самостійної й соборної держави на Рідних Землях, тоді цю політичну працю заступила українська наука...” – говорив він³⁶.

Було кілька проектів організування української науково-дослідно установи в діаспорі. Між ними був проект, складений із записок 21-22 червня 1945 року групою вчених Українського Технічно-Господарського Інституту (УТГІ) в Плятлінгу (Німеччина), де були скупчені майже всі українські емігранти з Чехословаччини. Першою була записка проф. Бориса Іваницького про “Культурно-освітні завдання в колі загальних завдань сучасної української еміграції”; другою була пропозиція – проф. Андрія Яковлева – “Організація й завдання Українського Академічного Комітету за кордоном” і третя – проф. Григорія Денисенка – “Організаційні засади й завдання української еміграції в Німеччині під англо-американським управлінням”³⁷.

У висліді повищих пропозицій створено в Регесбурзі УТГІ, де зосереджено всі науково-технічні сили й створено наукове ядро, яке розгорнуло науково-дослідну діяльність, видавання підручників, наукових збірників тощо.

Крім цих було запропоновано два інші проекти для створення авторитетної наукової інституції. Автором першого проекту був відомий суспільний діяч у Західній Україні в часі другої світової війни, д-р Володимир Кубійович, який, у своїй програмовій доповіді “Сучасні проблеми української науки” з’ясував загальний плян об’єднаного тіла наукових товариств на еміграції. Українська наука, на його думку, повинна “ставити перед свідомістю народу низку завдань, допомагати йому їх вирішувати, ... говорити світові про Україну й українців і здобувати приятелів для нашої справи”³⁸. Для цього він пропонував створити “Мазепинсько-Могилянську Академію” з осідком у Канаді, яка була б “усесвітнім центром української науки”. Проект Кубійовича був наскрізь прагматичний.

Іншу пропозицію представили: Володимир Міяковський, Лев Чикаленко, Дмитро Дорошенко, Петро Курінний, Павло Зайцев, Леонід Білецький, Юрій Шерех, Віктор Петров і ін., себто, східно– й центральноукраїнське крило учених.

³⁶ З доповіді на Ювілейній Сесії УВАН у Вінніпезі, присвяченій 30-літтю існування й праці Українського Вільного Університету на еміграції, 9 грудня 1951, *Бюлетень* Президи Української Вільної Академії Наук, ч. 1, Вінніпег, 1952, с. 4.

³⁷ Іван Розгин, “Українська вільна наука в діаспорі”, *Бюлетень Української Вільної Академії Наук (УВАН)*, ч. 2(6), 1957, Вінніпег, Канада.

³⁸ Михайло Марунчак, “Українська Вільна Академія Наук в Європі та її початки в Канаді”, Вінніпег. Також: Іван Розгин, “Українська вільна наука в діаспорі” (Матеріали до історії УВАН), *Бюлетень* Української Вільної Академії Наук (УВАН), ч. 2 (6), 1957, Вінніпег, Канада.

В основу цієї пропозиції було покладено принцип *вільного* об'єднання вчених усіх існуючих на еміграції науково-дослідних осередків в одній "Українській Вільній Академії Наук". Цей плян сполучував два важливі аспекти: (а) продовження праці існуючих наукових установ на еміграції та (б) пов'язування тієї праці з материковими традиціями УАН і ВУАН. Остаточно ця пропозиція була прийнята й реалізована.

Основоположниками Української Вільної Академії Наук було 12 науковців – колишніх членів наукових установ в Україні: УАН, ВУАН, НТШ та ВУАК (Всеукраїнського археологічного комітету при УАН)³⁹. Крім цих, УВАН об'єднувала учених, які між двома світовими війнами працювали в таких еміграційних наукових інституціях як: Український Вільний Університет (УВУ – Відень, Прага, Мюнхен), Українська Господарська Академія (УГА – Подєбради, Чехія), Український Технологічний Господарський Інститут (УТГІ – Подєбради), Український Науковий Інститут (Варшава, Польща), Український Науковий Інститут (Берлін, Німеччина), Український Соціологічний Інститут (Прага) та вчених з різних теренів України, які після другої світової війни опинилися в Західній Європі.

³⁹ *Літопис УВАН*, ч. 3, Авгсбург, 1948, с. 2.

Організаційна структура УВАН

Першим статутом УВАН було “Тимчасове положення УВАН”, схвалене 15 листопада 1945, а 5 грудня того ж року, на Установчих Зборах в Авгсбурзі, в американській зоні повоєнної Німеччини, засновано Українську Вільну Академію Наук (УВАН) та обрано тричленне правління, до якого ввійшли: Дмитро Дорошенко⁴⁰ – президент, Леонід Білецький⁴¹ – заступник президента та Володимир Міяковський – секретар.

“Сама організація УВАН, – пише І. Розгін, – відбувалася так, що група ініціаторів-науковців, що прийняла згадане “Тимчасове положення” обирала голову (керівника) й секретаря, заступника й скарбника. Групи організувалися так, що з наявних спеціалістів один був вибраний на ‘керівного члена групи’, що відповідав за працю всієї групи, а в дальшому сама група обирала собі членів і провадила наукову працю. На періодичних конференціях група вислуховувала наукові доповіді, схвалювала їх до друку, затверджувала нових членів, тощо. Для всіх груп УВАН обирали Президію (пізніше Президіяльне Бюро)”⁴².

У 1945 році Постановою президії Центрального Представництва Української Еміграції (ЦПУЕ) УВАН була визнана ідейним продовжувачем традиції Всеукраїнської Академії Наук – ВУАН у Києві, яка мала плекати українську вільну науку в світі, а насамперед ті її форми, що були або заборонені, або викривлені в Києві після переорганізування ВУАН, а саме: історію, право, філософію, а передусім українознавство. Важливою зміною було створення, на зразок ВУАН, чотирьох Відділів УВАН: Історично-філологічного, Правничо-економічного, Природничого з медичним підвідділом, Математичного з технічним підвідділом, а кожний відділ складався з секцій (колишніх груп). При відділах заведено теж спеціалізовані Інститути та Комісії. Персональний склад членів УВАН згідно з новим статутом був поділений на дійсних членів (академіків), членів-кореспондентів і наукових співробітників⁴³.

⁴⁰ Леонід Білецький, *Дмитро Дорошенко*, Українська Вільна Академія Наук, Вінніпег, 1949, 24 с.

⁴¹ М.І. Мандрика, *Леонід Білецький*, Українська Вільна Академія Наук, Вінніпег, 1957, 23 с.

⁴² Там же.

⁴³ Проф. Іван Розгін, “Українська вільна наука в діаспорі” (Матеріали до історії УВАН), *Бюлетень Української Вільної Академії Наук*, ч. 2 (6), 1957, с. 8.

У зв'язку з переїздом президента УВАН, Дмитра Дорошенка, до Вінніпегу (Канада) на початку грудня 1947 р., наступають деякі доповнення в виконавчій структурі Академії. 28 березня 1947 р. Наради Керівних членів постановили зберегти за Д. Дорошенком повноважність президента й утворити в Німеччині “Президіальне Бюро” УВАН із семи осіб під головуванням Леоніда Білецького, який практично мав заступати президента⁴⁴. І це Бюро мало керівні й виконавчі повноважності аж до часу переїзду до Вінніпегу (на початку 1949 року) двох інших членів вужчої президії УВАН – секретаря, д-ра Ярослава Рудницького й заступника президента, д-ра Леоніда Білецького⁴⁵.

На місце “Тимчасового положення УВАН” Президіальне бюро УВАН опрацювало проєкт нового статуту Академії, який на нараді Керівних членів (24 лютого 1947) був прийнятий і опублікований у *Літописі УВАН*, ч. 7.

Основним спрямуванням статуту було, “на підставі традицій усіх попередніх центральних наукових інституцій, коронованих і некоронованих академій (ВУАН, Мазепо-Могилянська Академія, НТШ, НТК), створити ідейного продовжувача роботи Всеукраїнської Академії Наук у Києві, як центральну наукову установу, яка плекала б українську вільну науку на еміграції”⁴⁶. Академію поділено на чотири відділи: 1) Історично-філологічно-філософський; 2) Правничо-економічний; 3) Природознавчий з підвідділом медичних наук; і 4) Математичний з підвідділом технічних наук.

Першою оформленою була Секція ранньої історії та передісторії, з якої виділилося три групи: історична, мистецтвознавча й етнографічна, а згодом по черзі паралельно закладалися групи: літературознавча, мовознавча, орієнталістики, книгознавства, педагогіки, психології та економії⁴⁷.

Поруч з секціями статут передбачав утворення інститутів та класів “для об'єднання найвидатніших представників усіх галузей мистецтва”.

Членство ділилося на три категорії: на дійсних членів, членів-кореспондентів та наукових співробітників⁴⁸.

До правління групи передісторії входили наступні члени: В. Щербаківський, Л. Чикаленко, М. Антонович; історії: Б. Крупницький, В. Мацяк; до групи історії та теорії літератури: Л. Білецький, В. Дорошенко, В. Міяковський; мовознавства:

⁴⁴ *Літопис УВАН*, ч. 3, Авгсбург, 1948, с. 9.

⁴⁵ *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина, 9, гол. ред. В. Кубійович, Париж-Нью-Йорк, 1980, с. 3342.

⁴⁶ *Літопис УВАН*, ч. 3, Авгсбург, 1948, с. 10.

⁴⁷ *Літопис УВАН*, ч.3, 1. Справоздання УВАН за 1946 рік. 2. Справоздання УВАН за 1947 рік, Авгсбург, 1948, 22 с.

⁴⁸ *Літопис УВАН*, ч. 3, Авгсбург, 1948, с. 10.

Я. Рудницький, П. Ковалів, В. Чапленко; мистецтвознавства: В. Січинський, В. Блавацький, Д. Горняткевич; сходознавства: В. Шаян, В. Державин; етнографії: В. Петров; педагогіки і психології: Г. Ващенко, Ю. Бобровський, Н. Ішук; економії і суспільствознавства: М. Барвінський, Д. Квітковський; зоології: С. Крашенників, М. Овчинник, Д. Зайців; біології: М. Ветухів, І. Розгін; математики й фізики – В. Богун-Чудинів, а до книгознавства – Л. Биковський⁴⁹.

У 1947 р. додано секцію філософії під головуванням Д. Чижевського, секцію географії, якою керував В. Кубійович і медицини, під керуванням М. Міщенка.

Майже вся адміністративна й видавнича діяльність УВАН в Європі зосереджувалася в таборі переміщених осіб Somme Kaserne в Авґсбурзі й частинно в такому ж таборі в м. Ульмі.

Фінансову допомогу, спочатку в сумі 1000, а від лютого 1947 року – в сумі 1,500 нім. марок місячно, УВАН одержувала від Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині (ЦПУЕН).

⁴⁹ *Літопис УВАН*, ч.3, Авґсбург, 1948.

Ідея злиття УВАН і НТШ

Ідеєю Центрального Представництва Української Еміграції (ЦПУЕ) було злиття двох найбільших на терені Західної Європи наукових установ – новоствореної Української Вільної Академії Наук (УВАН) та після війни відновленого в Західній Німеччині Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ).

Ідея консолідування серед української еміграції в повоєнній Західній Європі охоплювала не лише науково-дослідні й освітні установи, але всі галузі українського організованого життя на еміграції після Другої світової війни. 17 лютого 1948 р. Василь Мудрий писав президентові УВАН, Дмитрові Дорошенкові, до Вінніпегу, що в Німеччині “монтується один політичний осередок у формі Національної Ради. Є надія, що до нього приступлять всі групи. Ваші співпартійці [“гетьманці”], як довідуся, вже зголосили туди свій акцес. Дай Боже, щоби з цього щось вийшло і щоби і на політичнім відтинку зайшов у нас якийсь порядок”.

І в тому ж листі він згадує, про розбиття Капели Бандуристів Китастого й Божика. Китастий організує нову капелу, яка складається виключно з бандуристів і має намір злучити її з хором Городовенка, а Божик організує хор. Отже, крім доосередніх діяли на еміграції й відосередні рухи, але цей “розкол” мав, мабуть, більше персональний і прагматичний ніж громадський характер.

Доосередні тенденції впливали головно з політичної потреби об’єднувати всі українські громадські ініціативи для більшої відпорности зовнішнім підривним політичним силам і агентурам, які різними способами намагалися послаблювати громадську, культурну й політичну роботу еміграції. Маємо, в першій мірі, на увазі советську агентурну діяльність, що була особливо активною серед української еміграції, бо ця еміграція чинила багато шкоди советському “іміджеві” на Заході, розкриваючи справжнє обличчя цього недавнього союзника аліантів.

Для більш зосередженої й успішної української інформативної дії на Заході консолідація була важливим середником і якраз з таких причин до значної міри впливала ідея об’єднання академічного сектора – УВАН і НТШ. А додатковою рацією було ще й те, що злиття цих двох установ означало об’єднання двох потенцій – східної й західної, тобто, східноукраїнського досвіду з західноукраїнським прагматизмом.

Наукова праця НТШ на материку була перервана подіями Першої світової війни й пляни перебудови НТШ в Академію Наук, яке передбачалося на 1916 рік, стали нездійсненними. Під час російської царської окупації Галичини в 1914-1915 р. діяльність НТШ була заборонена, а в наступних роках, з прилученням Галичини до Польщі, була обмежено дозволена.

Незважаючи на всі труднощі, внутрішні й зовнішні, у 1920-их роках НТШ втримувало зв'язок із ВУАН у Києві, співпрацюючи з нею особливо над випрацюванням єдиного всеукраїнського правопису. Праці НТШ друкувалися в виданнях ВУАН, а в виданнях НТШ друкувалися праці українських еміграційних учених і деякі праці учених з УССР.

Після першої світової війни НТШ очолювали: С. Томашівський, В. Щурат (1921-23), К. Студинський (1923-32), В. Левицький (1932-35) і І. Раковський (з 1935) до советської окупації Галичини в 1939 р.

Як відомо, після окупації західноукраїнських земель і включення їх до Советського Союзу в вересні 1939 р., совети взялися за ліквідування в Галичині українських установ. Кілька місяців пізніше (14 січня 1940 р.) НТШ у Львові було розв'язано, а на його членській основі утворено філіял Академії Наук УРСР і туди передано майно Товариства, а музейні й книжкові фонди "перейшли до реорганізованих державних музеїв і бібліотек"⁵⁰.

Відбулися й тут советські погроми членів Товариства. "З 1939 по 1946 рік загинуло чи було вбито 29 дійсних членів НТШ, більше ніж 15 було заслано, а близько 20-ти зникло без вісті на фронті"⁵¹.

Заборонено було відновлювати діяльність львівського НТШ також у часі німецької окупації України в 1941-1944 рр.

Працю Товариства відновлено щойно після другої світової війни на території Західньої Німеччини, де були згуртовані колишні члени й члени управи львівського НТШ. За почином Володимира Кубійовича й Івана Раковського, 30 червня 1947 року, в Мюнхені відбулися Загальні збори членів, на яких обрано управу Товариства під головуванням І. Раковського, а згодом Зенона Кузелі та було прийнято нових дійсних членів, зокрема з Центральних і Східних земель України. Також організовується відділ НТШ в Нью-Йорку та в Кулемборгу (Нідерляндії), де діяла Українська Католицька Духовна Семінарія.

⁵⁰ "Наукове Товариство ім. Шевченка", *Енциклопедія українознавства. Словникова частина 5*, головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович, Наукове товариство ім. Шевченка (*Encyclopedia of Ukraine in 2 Volumes, Responsible Editor Prof. Volodymyr Kubijovych, Ph.D., Vol. II/5*), Париж-Нью-Йорк, с. 1713.

⁵¹ Остап Кривдик (<http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/09/1/53696/>).

Оживлено працю секцій і деяких комісій, створено нові комісії та декілька інститутів (між ними – Інститут Національних Дослідів та Інститут Енциклопедії Українознавства), а в країнах більшого скупчення членів організовано відділи НТШ⁵². Після виїзду з Німеччини більшості членів осередок НТШ перенесено з Мюнхену до Сарселю, недалеко Парижа.

З відновленням НТШ в президії УВАН, з датою 28 серпня 1947 р., було виготовлено й закріплено підписами президента УВАН, Дмитра Дорошенка, його заступника Леоніда Білецького та секретаря Президії, Володимира Міяковського, т.зв. “Записку в справі координації співпраці НТШ і УВАН”. Дня 4 вересня 1947 р. Президіяльне Бюро УВАН вислало цю “Записку” управі НТШ, зазначаючи, що: „З свого боку Президіяльне Бюро погоджується на участь у договорах з боку УВАН трьох осіб: президента, його заступника та секретаря Президії”.

В цьому документі стверджується, що: “Керуючись переконанням, що на еміграції повинна існувати о д н а наукова установа, що об’єднувала б усі творчі наукові українські сили на чужині й підпорядковуючись пленуму ЦПУЕ⁵³ дня [нечітко, Я.Р.] червня 1946 про те, а з другого боку визнаючи світлі традиції НТШ, як найстаршої крайової наукової установи, Президія УВАН вважає, що:

Найкраща форма координації співпраці НТШ і УВАН є повне об’єднання (злиття) обидвох установ: НТШ і УВАН в одне. Тимто Президія УВАН пропонує Виділові НТШ опрацювати спільно окремий статут, на основі дотеперішніх НТШ і УВАН і перетворитися в нову установу під назвою ‘Українська Вільна Академія Наук, давніше Наукове Т-во ім. Шевченка’. Це тим більше, що НТШ уже здавна було фактично академією наук своїм змістом і що за оформленням НТШ як академії, зн. за придбанням титулу академії наук, боролися в краю кращі його представники. Існування ‘Українського Вільного Університету’ на еміграції, як центральної науково-педагогічної установи та ‘Української Вільної Академії Наук’, як центральної науково-дослідчої установи було б логічним паралелізмом, що оправдав би себе наповно при дальшому існуванні української політичної еміграції так всередині, як і назовні народ чужинщини”⁵⁴. Дано в Автсбургу, 28 серпня 1947

⁵² “Наукове Товариство ім. Шевченка”, *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина 5, головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович, Наукове товариство ім. Шевченка (*Encyclopedia of Ukraine in 2 Volumes, Responsible Editor Prof. Volodymyr Kubijovych, Ph.D., Vol. II/5*), Париж-Нью-Йорк, с. 1713.

⁵³ Центральне представництво української еміграції (1945-1953 р.). Після 1953 р. функцію Представництва звужено до території Німеччини – ЦПУЕН. Це тіло – централь українського громадського життя в Німеччині, обрана на першому зїзді української еміграції Німеччини й Австрії в Ашафенбурзі в листопаді 1945 р., з завданням репрезентувати і відстоювати укр. еміграцію перед окупаційними, згодом німецькими органами влади та для співпраці з допомогливими українськими й чужинними організаціями й установами... Окупаційна влада не визнала, але толерувала ЦПУЕ. Див. *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина, том 10, 1984, с. 3654-55.

⁵⁴ З кореспонденції президента УВАН, Дмитра Дорошенка. Архів УВАН.

р. За президію УВАН підписали: президент – проф. д-р Д. Дорошенко, заступник президента – проф. д-р Л. Білецький, секретар президії – В. Міяковський.

Цей документ викликав живу й довгу дискусію, критику й суперечки між управами й поодинокими членами обох установ, що успішно використали й підсилили різні зовнішні “чинники”, а ці суперечки значно посилювалися після переїзду президента УВАН, Дмитра Дорошенка, з Німеччини до Канади (на посаду професора історії церкви в Колегії св. Андрея) на початку грудня 1947 р.

З боку НТШ вийшла дещо відмінніша концепція координації наукової співпраці. З Нью-Йорку (вже до Вінніпегу) писав Дорошенкові Микола Чубатий про внутрішнє “непорозуміння” між деякими членами УВАН і НТШ в Європі та про доцільність “влиття” членів УВАН в організаційну систему НТШ. “Та в останньому часі вже по Вашому виїзді з Німеччини, – пише Чубатий, – надходять вже й до Америки затроєні стріли вченого проти вченого. До “Свободи” пише невідомий мені Гарасименко проти проф. Оглоблина, обкладаючи його мокрим рядом зрадництва (...) Атакує НТШ за іменування його [Оглоблина] дійсним членом. Це речі надзвичайно прикрі, бо ім’я Оглоблина відоме кожному, а Гарасименка – нікому тут за морем”⁵⁵.

Чубатий заспокоєний одним, що цей “розкол” відбувається не по лінії “східняки – західняки”, “католики – православні”, а по чисто “особистій” лінії. У цій самій особистій, а не громадській площині відбувається, на його думку, і сам конфлікт між УВАН і НТШ.

Висловлюючи признання УВАНові за її плідну працю за час свого недовгого існування, М. Чубатий підкреслює, що між членами Академії є “дійсно серйозні вчені, але теж є менше підтягнені науковці”. М. Чубатого турбує сама назва “Академія наук”, яку він вважає надто “претензійною” для установи “поза своєю територією”. По-перше, продовжує він, між членами УВАН немає “ні одного академіка”, щоб продовжувати Українську Академію Наук [УАН], засновану в Києві, а, по-друге, існування нікому невідомої УВАН та ще “в таборових відносинах” не дасть їй кваліфікацій бути представником української науки. Вона навіть “не витримає конкуренції з теперішньою зросійщеною академією наук у Києві”.

На думку Чубатого, “престижнішою” науковою установою та „репрезентантом української науки поза Соєтами повинно лишитися НТШ”⁵⁶. І він пропонує переводити “повільне злиття” УВАН з НТШ, точніше – влиття УВАН в НТШ. “Таку політику ми повинні, по моїй думці, вести коли хочемо добре служити

⁵⁵ З листа М. Чубатого до Д. Дорошенка, Нью-Йорк, 17 грудня 1947. Архів УВАН, копія автора.

⁵⁶ Там же.

інтересам нації, а не обрахунком одиниць заінтересованих в утримуванні двох українських наукових установ”⁵⁷, – пише М. Чубатий. І продовжує: “Як мені доносять з Європи, то це на ділі вже діється, бо дуже багато імен, які я стрічав в бюлетенях УВАН, нині вже є дійсними членами НТШ. Цей процес повинен далі відбуватися, а решту членства, що не мають ще кваліфікацій на дійсних членів перевести в групу кандидатів НТШ”.

На думку Чубатого, “Інтерес нації в теперішні критичні часи для існування українського народу вимагає, щоб існувала тільки одна репрезентативна українська наукова установа, а не розбиті дрібні установи. Потрібне це з причин внутрішніх українських та поза-українських ... Ми маємо нині аж забагато колод перед ногами, щоби вводити в науковий світ нову невідому установу УВАН [...] Зреферувавши Вам оце прошу о ласкаву співпрацю для української науки. Прошу якнайчастіше контактуватися зі мною. Ваші думки будуть для мене директивами”⁵⁸.

Провідні діячі відновленого на еміграції НТШ уважали його старшим і колись заслуженим, однак Дорошенко, писав Григорій Курас, не вважав цієї причини єдино правильною й принципово обстоював самостійне існування УВАН у повнім контакті й співпраці з НТШ, не зливаючись з ним.

Про таку форму взаємин УВАН з НТШ Дорошенко писав Чубатому й листовно висловлював свої погляди колегам з Академії. Г. Курас пише: “В листах до чільних діячів НТШ, а також до своїх колег з Академії він доводив, що може бути кооперація на науковому полі при умові повної внутрішньої автономії, перш за все в організаційному розумінні”⁵⁹.

До питання “комасації” Української Вільної Академії Наук і Наукового Товариства ім. Шевченка звертається також тодішній голова ЦПУЕ, Василь Мудрий, у листі до Д. Дорошенка: “Тут таку комасацію заініціювали, але справа посувається вперед дуже важко. Може, все ж таки, до якогось порозуміння між тими обома осередками таки дійде. Це лежить у загально-національному інтересі на еміграції. Так само не вдалася ще досі комасація високих шкіл до типу двох, а саме університетського і політехнічного [...] Розбилася, між іншим, Капеля Бандуристів Китастого й Божика [...] організується один політичний осередок у формі Національної Ради. Є надія, що до нього приступлять всі групи”⁶⁰.

⁵⁷ Там же.

⁵⁸ Там же.

⁵⁹ Григорій Курас, “Остання справа Дмитра Дорошенка. До 125-річчя з дня народження видатного історика”, *Свобода*, п'ятниця, 3 серпня 2007 року, с.16.

⁶⁰ Лист В. Мудрого (Авгсбург) до Д. Дорошенка (Вінніпер), 17 листопада 1948.

До листа, в якому В. Міяковський інформує Дорошенка про грудневу конференцію УВАН, яка відбулася в Регенсбурзі, та про рішення Президіяльного Бюро створити представництва Академії в Франції (О. Шульгин) і в Англії (П. Герасименко), Міяковський приложив копію циклоstileвої листівки з підписом В. Кубійовича й З. Кузелі, яку розсилається членам НТШ і провідним українським діячам. Темою листівки була справа консолідації праці УВАН і НТШ, в якій, пише Міяковський, “тендеційно подані деякі факти, а дещо вигадано”⁶¹.

У зв’язку з цим Президіяльне Бюро УВАН в Авгсбурзі вислало керівництву НТШ прохання з датою 27 січня 1948 року, підписане головою Бюро Л. Білецьким і секретарем В. Міяковським, справити помилки, які введено в листівку. Наприклад: 1) Виділ НТШ звернувся писемно до Президії УВАН не в липні, а в серпні й Постанова Виділу була 28 липня, а лист був датований 6 серпня; 2) відповідь УВАН була писемною, а не усною під час з’їзду НТШ у Міттенвальді; і 3) неточною є інформація, що в дискусії над назвою більшість приявних висловилися за тим, щоб об’єднати обі установи в “Наукове Товариство ім. Шевченка – Українська Вільна Академія Наук”, тоді як у Записці УВАН з 28 серпня 1947 р. було пропонувано: “Українська Вільна Академія Наук, давніше Наукове Товариство ім. Шевченка”.

У зверненні Президіяльного Бюро УВАН до Виділу Наукового Товариства ім. Шевченка говориться: “З огляду на такі прикрі помилки, поширені циклоstileвою запискою Виділу НТШ, просимо спростувати їх по всіх тих адресах, по яких записка була розіслана, щоб уникнути необхідности спростування через пресу”. На виконання цього спростування Президіяльне Бюро УВАН дало Виділові НТШ два тижні, інакше УВАН буде примушена сама це зробити в пресі. Копії цього звернення вислано: З. Кузелі, В. Кубійовичеві, І. Раковському, Д. Дорошенкові й В. Мудрому.

В листі з 3 березня 1948 р. В. Міяковський пише Дорошенкові, що 24 лютого відбулася нарада керівних членів, на яку були викликані також заступники – разом понад 20 осіб. На нараді був Кубійович, який “тримав себе добре, виступав лише проти пункту статуту, де говориться, що УВАН є найвища наукова установа”. Проти цього пункту голосували також члени УВАН – Борис Крупницький і Віктор Петров. Міяковський також додає в своєму листі до Дорошенка, що на нарадах продовжили йому [Дорошенкові] “повноважність президентське” ще на один рік. “Це пройшло одноголосно, – зазначив Міяковський, – при одному, що утримався (Кубійович)”⁶².

⁶¹ Лист В. Міяковського (Авгсбург) до Д. Дорошенка (Вінніпег), 28 січня 1948.

⁶² Лист В. Міяковського до Д. Дорошенка, 3 березня 1948.

Непорозуміння між НТШ і УВАН “на ґрунті безтактовностей, які робить Кубійович”, пише Міяковський, продовжується. Володимир Дорошенко з НТШ, “без попереднього обміркування”, заявив, що він є “Музей і Бібліотека НТШ” і оголосив у газетах, щоб йому надсилали примірники всіх видань. А першою реакцією Віктора Петрова, коли він приїхав на нараду 24 лютого 1948 р. було – “ні в якому разі не зливайтесь з НТШ”. “А ми, – пише Міяковський Д. Дорошенкові, – витримуємо ту нашу позицію, яку усталили ще з Вами”⁶³.

Вкінці цих суперечок виринула потреба зовнішнього втручання в цю ситуацію. І з датою 1 червня 1948 року Д. Дорошенко одержав від ЦПУЕ “Комунікат у справі взаємин НТШ й УВАН”, підписаний д-ром Я. Рудницьким (головою) та д-ром К. Годованцем (секретарем), у якому говориться: “З ініціативи ЦПУЕ й на основі постанов Президій УВАН і НТШ з дня 10.3.48. покликано до життя окрему комісію для наладнання взаємин між обидвома науковими установами на еміграції. Комісія на своїх засіданнях 10 березня, 24 березня, 28 квітня, і 14 травня 1948 розглянула всебічно можливості дальшого існування УВАН і НТШ і дійшла до спільного висновку, що під теперішню пору найкраща розв’язка цього питання, це створення постійної координаційної комісії з представників обидвох установ, завданням якої буде постійно узгіднювати працю і взаємовідносини обох установ та дбати про якнайкращий розвиток вільної української науки на еміграції. Ця координаційна комісія починає діяти з днем 21 травня 1948 р.”

Під цим текстом додано нотатку “Не для публікації”, де говориться: “Для наукових установ: В прилозі пересилаємо Вам для інформації комунікат комісії призначений для публичної інформації громадянства, при чому для Вашої приватної інформації додатково додаємо: Концепція злиття обидвох установ в одну третю, що її висунуло ЦПУЕ, не знайшла позитивної розв’язки. Тому вирішено цю справу відкласти до часу, аж вона відповідно назріє, а покищо вдоволитися вужчою концепцією, а саме координацією праці через створення постійної координаційної комісії, в склад якої входило б по два члени обох установ, по змозі в особах урядуючих голів і секретарів з такими компетенціями: а) спільні виступи, б) взаємна інформація про працю, в) узгіднення праці. Цей комунікат дістають: ЦПУЕ, УВАН, НТШ, Богословська Академія, Об’єднання Науковців і інші особи зацікавлені в наукових справах (на відповідальність Голови Комісії)”⁶⁴.

Після цього продовжувалася переписка й обмін виданнями між президентом УВАН, Д. Дорошенком у Вінніпезі, та В. Кубійовичем у Мюнхені. В листі з 24

⁶³ Там же.

⁶⁴ Лист ЦПУЕ до проф. Дмитра Дорошенка в Вінніпезі, 1 червня 1948.

січня 1949 Кубійович пише Дорошенкові: “Щодо Ваших завваг в справі нашої видавничої програми погоджуємося з Вами, якщо йде про Ваші завваги в справі журналу *Сьогочасне і Минуле*. Він в краю не мав виразного обличчя, а тепер хочемо перемінити його на виразний науковий українознавчий журнал з тим, щоби по змозі підчеркувати проблеми, які є сьогодні актуальні й важні для української справи... Незабаром вишлемо Вам наші нові видання, а саме три томи *Записок*, які тепер появились. Будемо вдячні за поміщення рецензії в канадійській чи американській пресі. З другого боку будемо вдячні за присилку статей, оглядів, рецензії тощо до С[ьогочасне] й М[инуле]... Якщо маєте, Пане Професоре, матеріал для таких звідомлень, то будемо щиро вдячні”.

І в останньому параграфі Кубійович запитує: “Позвольте, що запитаю, Пане Професоре, які можливості наукової праці для Вас. Чи маєте намір зробити централю УВАН-у в Канаді. Тепер разом з виїздом проф. Білецького і проф. Рудницького знаходиться в Канаді більшість Президії УВАН-у. Ми ще не знаємо, куди перенесемо осідок нашого Товариства. Одне ясне, що не можна його залишити в Німеччині”⁶⁵.

Листовні контакти Кубійовича й Дорошенка свідчать, що з кінцем 1948-го й початком 1949-го року ідея “злиття” УВАН і НТШ уже слабшала й відходила на дальший плян. Назрівало інше питання – питання масової еміграції біженців з Європи й економічні труднощі в війною розтерзаній Німеччині, звідки надходили до Дорошенка листи з наріканням на непевну ситуацію, особливо для учених, старших віком.

До бажаної “консолідації”, “влиття” й “злиття” УВАН і НТШ, що було ідеалом Центрального Представництва Української Еміграції, не дійшло й не могло діяти з кількох причин. Найголовнішою перепоною було те, що ідея об’єднання наукових установ народилася в середовищі громадсько-політичної надбудови (ЦПУЕ), завданням якої було об’єднування для репрезентації емігрантської спільноти для певних громадсько-політичних цілей. Центральне Представництво еміграції стриміло до взаємного зближення всіх українських громадських, політичних, наукових і конфесійних організацій в екзилі для ефективнішої внутрішньої й зовнішньої праці; для одного репрезентативного голосу перед окупаційним правлінням аліантів у Західній Європі та для опору советським агентурним силам, які діяли, як було згадано, всередині громади з метою розбиття й розчленування її на воюючі між собою групки.

⁶⁵ Лист В. Кубійовича з Мюнхену до Д. Дорошенка в Вінніпезі, 24 січня 1949 року.

Однак, наука, якщо вона не служить одній ідеології, а справді всесторонньо досліджує реальність для покращання її – вона не терпить шаблону, диктату й жандарма. І це прекрасно розуміли проводили й самі члени УВАН і НТШ, які не піддавалися не лише чужій контролі, але й своїй, яку часто використовувано для вузьких групових потреб. А наслідки конформізму в науці, здається, вповні розуміли не лише українські вчені, які вийшли з підсоветської Східної й Центральної України, які найбільше акцентували засади вільної науки, але й учені з західноукраїнських земель, які також діяли в окупаційній дійсності.

Іншою причиною неуспіху “злиття” цих наукових установ був той факт, що їх члени були вихідцями з різних частин України, віками розчленованої, з відмінним досвідом, світоглядом, травмами й потребами.

І загалом виглядає, як пізніше виявила практика за океаном, що комунікат, яким ЦПУЕ закликала до консолідації праці наукових інституцій, називаючи УВАН центральною установою, був непотрібним, бо він зайво викликав загострені стосунки між УВАН і НТШ та відкрив двері для інфільтрації ззовні та витрачання часу й енергії на безрезультатні суперечки.

Мимо того, дух такої консолідаційної дії в науці перейшов з повоєнної Західної Європи за океан і продовжувався в формуваннях крайових, міжкрайових та світових наукових рад, які мали тільки формальне й символічне значення. Світова Наукова Рада, яка сьогодні існує при Світовому Конгресі Українців, є тільки “паперовою” установою.

Повоєнні обставини праці УВАН

Умови, серед яких приходилося науково працювати в таборах біженців, були далеко від ідеальних. Літнім ученим приходилося вистоювати в чергах за таборовою їжею та працювати в помешканнях, де жило по кілька осіб або й більше як одна родина та без достатніх підручних і фахових бібліотек. Цих було обмаль не лише в таборах, але й у повоєнних, часто розбомблених, німецьких бібліотеках. Дещо підручного матеріалу було перевезено біженцями з України в часі війни в своїх наплечниках і валізках, з чого багато не збереглося й приходилося нашвидку організувати таборіві книгозбірні⁶⁶.

Василь Мудрий, голова Українського Центрального Допомогового Комітету (УЦДК) при ЦПУЕН в Авгсбурзі, писав Д. Дорошенкові до Канади в грудні 1947 року: “Життя тут стає чимраз важче, не тільки поза таборами, але й у таборах. Люди мають еміграційну горячку. На жаль, та еміграція йде доволі пиняво. Є в нашій Переселенчій Управі зареєстрованих понад 3.000 афідавітів на виїзд до Канади й Америки. 30% з тих афідавітів стали вже неактуальними тому, що відповідні провірочні комісії їх відкинули. Численні з-поміж власників афідавітів просто бояться ставати перед Комісією, щоби не наразитися на відмовне полагодження справи виїзду. Може в тій справі вдасться тепер дещо досягнути через канцелярію пана меценаса Смука. Його інтервенції в комісіях і консулятах може будуть вінчатися кращими успіхами від наших. Є великі перспективи на виїзд до Франції для праці в рільництві, промислі та копальнях. На жаль Франція не є популярна серед нашої еміграції з уваги на відносини, які там заіснували”⁶⁷.

З виїздом Д. Дорошенка відносини погіршились і в самій УВАН у Німеччині. В листі з 5 вересня 1948 р. О. Оглоблин пише йому: “Дуже сумно мені було рік тому, коли Ви покидали нас. Я радий був, правда, що, нарешті, Ви здобудете собі спокій і нормальні умови життя, яких тут не може бути. Але я добре знав, що Ваш від’їзд завдасть багато труднощів і навіть шкоди і для УВАН, і, зокрема, для

⁶⁶ Михайло Марунчак, *там же*.

⁶⁷ Лист В. Мудрого до Д. Дорошенка, Авгсбург, 12 грудня 1947.

Історичної Секції... Не буду говорити про Академію: Ви, безперечно, в курсі її справ, далеко не блискучих. Правда, могло бути й гірше. Один час здавалося, що УВАН цілком підпала під вплив одної політичної групи (мельниківців), яка останнього року відіграла крайнє деструктивну ролю. Але, Богу дякувати, Академію пощастило зберегти для науки [...] Та головне те, що ми залишилися тут без Вас, нашого Сеніора, і цим, безперечно, скористалися різні деструктивні елементи”.

Ускладнювала працю також акція об'єднання УВАН і НТШ, яка дала привід для безпідставних оскаржувань, нападів і очорнювань деяких осіб, що почалося після виїзду Дорошенка до Канади. Оглоблін, у листі до Дорошенка, назвав цю кампанію “непристойною”, бо вона була звернена не так проти самої ідеї “злиття” цих установ, а проти певних, зокрема чільних осіб, – проти О. Оглобліна й Н. Полонської Василенко. А коли Борис Крупницький став на їх захист, то й (хоч більш обережно) почали воювати й проти нього. “Якби Ви були тут, з нами, – пише Оглоблін, – Герасименки й Бжеські ніколи не посміли б так виступати”⁶⁸. “Бо ж, зрештою, – продовжує він, – тим, хто був справжнім аранжером цієї кампанії, ходило не стільки про мене, чи Нат[алію] Дм[итрівну] чи ще когось (наклепницький похід ішов також проти Окіншевича, Петрова, Шереха та інших), оскільки про те, щоб зруйнувати нашу наукову працю (особливо Історичної Секції), а бодай перешкодити їй”⁶⁹. У наукових колах Академії і Товариства про ці речі не говорилося відкрито, не називалося власними іменами, але всі розуміли й знали, що мова відносилася до советської агентури.

Після деякої перерви, Оглоблін пише Дорошенкові⁷⁰, що “наклепники відновили свою діяльність”, але на всі ці наклепи він не відповідав, уважаючи це нижче своєї гідности, бо знав “звідки все це йде і йтиме”. В його обороні стали колеги й студенти, але стверджує він, що “все це дуже пошкодило нашій праці”. За останній (1948) рік “відбулася тільки одна історична конференція (присвячена Хмельниччині й проблемам методології та історіографії)”, і то не в повному складі, бо без О. Оглобліна й Н. Полонської Василенко, які не могли прибути; “не пощастило видати жодної історичної праці, а ‘Мазепинський Збірник’, цілком зладжений до друку, лежить безнадійно в Музеї-Архіві в Авґсбургу. Не вдалося як-слід організувати ювілею 1648 р. (та інших ювілейних років, цей рік дуже багатий на ювілеї). Чую, що друкуватимуть збірник НТШ, присвячений

⁶⁸ Там же.

⁶⁹ Там же.

⁷⁰ З листа О. Оглобліна до Д. Дорошенка, 5 вересня 1948, Архів Я. Розумного.

Хмельниччині, але ж коли він побачить світ – невідомо. Покищо історики опублікували тільки низку журнальних і газетних статтів про Хмельниччину”.

Олександр Оглоблін признається в своєму листі, що й він небагато зробив за минулий рік. “І досі не закінчена монографія про Новгородсіверський гурток 1780-90 рр. Задумана збірка статтів “Думки про Хмельниччину” затрималася після перших двох статтів (“Золотий спокій” і “Економічні проблеми Хмельниччини”). Ось тільки написав розвідку “Нові матеріали до історії повстання Петрика” (для Мазепинського збірника) та ще кілька невеличких статтів. А то все тільки різні проекти і в кращому разі збирання й систематизація матеріалів та ще підготовка до друку старих робіт. [...] УВАН взялася опублікувати мого “Опанаса Лобисевича й проблему авторства ‘Історії Русов’” (між іншим, є відомості, що І. Борщак готує до друку працю про автора ‘Історії Русов’, де висловлює думку, що автором був таки Василь Полетика, й що ‘Історія Русов’, написана десь коло 1816 року). Крім того, друкується (чи, точніше, має друкуватися) кілька дрібніших розвідок і статтів. Але коли це побачить світ (і чи побачить) – Бог вість”.

В тому ж листі (5 вересня 1948) Оглоблін пише, що дістав запрошення зальцбурзької організації СГД (Союзу гетьманців державників), від проф. Солухи, взяти участь у складанні й редакторстві нового курсу історії України. Він погодився, хоч передбачав “деякі труднощі, пов’язані з новими умовами нашого життя (після валютної реформи)”.

У зв’язку з цими зобов’язаннями, Оглоблін звернувся з проханням до Д. Дорошенка написати для цього курсу про 1917-1920 роки, що мало б бути однією з найважливіших частин курсу. Її можна б спочатку надрукувати окремою книжкою, а потім видати в складі курсу, який передбачалося на 600-800 сторінок. Розділ про 1917-1920-ті роки мав охоплювати 100-150 сторінок, або й більше.

До співпраці в цьому проекті, згадує Оглоблін, були запрошені інші історики – професори Б. Крупницький, Н. Полонська, В. Щербаківкий, П. Курінний, О. Пріцак і В. Мацяк. Останній мав приготувати розділ про Галицько-Волинську державу.

Свій стан здоров’я Оглоблін назвав “безрадісним і безперспективним”. “Перша зима, – пише він, – тут була добра, друга холодна, а третя голодна. Яка буде наступна – не знаю, але думаю, що важко буде витримати (реформа майже позбавила мене заробітку, й перспективи невеликі, а Дима [син Оглобліна, Я.Р.] ніяк не може знайти собі роботи. Радять мені йти до табору, що пов’язано з здобуванням прав ДП (Displaced Person), але мені дуже не хочеться втратити те найцінніше, що я тут маю – волю. Хто зна, як буде – не хочеться й думати про це. Гірше те, що і Анна Якимовна, і я дуже підупали на здоров’ї (особливо за останній рік), в обох нас погано з серцем, швидко старію й, мабуть, недовго вже лишилося чекати...”

Про лікування годі й думати: в нашому стані – без грошей і без прав (ДП) – це зовсім виключено ... Хотілося б переселитися кудись до *вільної* країни, треба було б ще попрацювати, докінчити хоч деякі початі праці. Але як це зробити, коли не маю жадних зв'язків, а тут наші переселенчі організації, мабуть, безсилі допомогти нашим науковим представникам. Останній час багато говорять у нас про переселення до Франції, але й це видається мені якоюсь нездійсненною мрією. Одне тільки знаю, що, маючи сина, здатного до всякої праці, я ніде, нікому не був би тягарем”.

У листі з 5 листопада 1948 р. Оглоблин писав: “Зате внутрішня ситуація в Академії важка (забагато партійного політиканства!). Президія УВАН занадто зв'язується з т.зв. УНРадою. Розумію Вашу неохоту очолювати далі Академію, але боюся, що Ваше відмовлення спричинить (довело б) до дальшої руйнації, а це було б великою втратою для нашої наукової праці. Дивно, що В.В. Міяковський не інформує Вас про стан справ – з його слів ми думали інакше. Гірше стоїть справа наукових видань – покищо все лежить, а з тим пов'язаний брак літературного заробітку, що був основним джерелом нашого існування тут. Мріємо про Канаду й про Францію, бо тут стає чимраз важче й гарячіше”.

Чорнішу картину Оглоблин малює в листі з 13 квітня 1949 року, в якому пише: “На жаль, остання зима була надто ворожа для нас, істориків. Кілька місяців хворіє Борис Дмитрович [Крупницький], так само й Наталя Дмитрівна [Полонська Василенко], яка тепер лежить у шпиталі. Стан її здоров'я дуже мене непокоїть, тим паче, що їй явно шкодить височінь Міттенвальду, а змінити табір тепер майже неможливо. Настрій останніх листів Нат[алі] Дм[итрівни] просто розпачливий. Окрім усього, вона дуже турбується за Олександра Михайловича. Треба додати ще й обурливе ставлення Сенату університету до професури, а зокрема до істориків. Мимо того, що ми троє залишилися єдиними професорами на Історичному відділі (Андрусяк і молоді галицькі доктори або в США або в дорозі туди), й що цей відділ ще зберіг основні студентські кадри (це здебільшого ті, що вже закінчують УВУ), адміністрація УВУ поставилася до нас особливо неухважно, навіть безсердечно”⁷¹.

Матеріальний стан і стан здоров'я старших істориків у Німеччині, а особливо таких, як О. Оглоблин і Б. Крупницький, які не користувалися з допомоги ІРО (International Relief Organization), залишилися без будь-яких постійних засобів до існування, а літературний заробіток учених був дуже спорадичний і мізерний. І таким став заробіток з викладів в УВУ. “Взагалі ситуація в УВУ, – продовжує Оглоблин, – майже безнадійна. Головна причина, звичайно, роз'їзд еміграції, що

⁷¹ Лист О. Оглоблина до Д. Дорошенка, 13 квітня 1949.

відбувається повним темпом (це особливо стосується молоді). Але чимало важить також та внутрішня колотнеча, яка точиться між двома групами університетських лідерів: з одного боку, Мірчук та його прихильники, з другого боку, Кубійович і всі його сателіти (по НТШ). Нарешті, до фінансової кризи (якщо не катастрофи) причинилося також невміле керування адміністрацією та фінансами УВУ, і тут, звичайно багато винний сам Мірчук (це ж він фактичний керівник УВУ, а не ректор Панейко.)”⁷².

Подібною була ситуація з академічною активністю. “Не можемо похвалитись також науковим і видавничим життям”, – говорить Оглоблин. “Деяке покращання, помітне вкінці минулого року, змінилося цілковитою депресією. Ще трохи тримається НТШ, але, мабуть, для того (й до того тільки), щоб дати можливість “своїм людям” благополучно переселитися до США або інших заокеанських країн. Гірша справа в УВАН, яка тут просто завмерла. Міяк[овський] і Курінний не відповідають нікому (принаймні, чую скарги від кількох дійсних членів УВАН) навіть на ділові листи. Досі не знаю, що було на конференції д[ійсних] чл[енів] УВАН у кінці лютого, хоч там стояли важливі справи. Можливо, що ліквідація *Somme Kaserne* завдала УВАН надто важкого вдару. А втім, боюся, що давні непорозуміння між Міяк[овським] і Чикаленком, з одного боку, й Курінним, з другого, також паралізують працю Академії. Особливо погано з видавництвом”⁷³.

Діяльність УВАН та фізичне існування старших віком науковців в європейських повоєнних обставинах дійшли до критичної точки. “Як видно, – пише Оглоблин Дорошенкові, – треба *скоріше* виїздити з Німеччини, бо скоро тут не буде просто з чого жити. Чи є якась надія на моє переселення до Канади? Це *єдине* питання, яке мене тепер цікавить”. Оглоблин називає ще двоє членів своєї сім’ї (дружину й сина) й кінчає: “Дай, Боже, щоб нам разом пощастило переїхати до Канади. Інакше – пропадемо”⁷⁴.

В підсумку європейського періоду УВАН треба, в першій мірі, звернути увагу на економічний та непевний стан у Західній Європі. Листи, які надходили до президента Академії, Дмитра Дорошенка, малюють розпачливу картину того короткого, однак плідного початкового періоду УВАН в Європі. Подібною була ситуація в інших українських організаціях у повоєнній Німеччині.

Треба, однак, підкреслити, що, не зважаючи на складні повоєнні обставини – матеріальні нестатки, брак основних посібників для наукової праці та відповідних

⁷² Там же.

⁷³ Там же.

⁷⁴ Там же.

для цього приміщень, зроблено багато, бо над усім панував ентузіазм та позитивна творча енергія людей, звільнених від страху, постійної контролю й нависаючої небезпеки арешту чи заслання за необережне слово.

Праця УВАН на території Німеччини між 1945-1948 р. була помітно плідною, зокрема в 1947 році, бо в кожного члена, який знайшовся на волі, було так багато невисказаного або придушеного грубими советськими цензурними обмеженнями, що хотілося, поки час дозволяє, якнайбільше сказати й осудити.

Найперше було встановлено власну наукову базу джерельного матеріалу. І так, на 31 грудня 1947 р. в бібліотеці УВАН було зібрано 1,048 книжок, 115 томів українських журналів, 93 англomовні, 1,020 німецькомовних і 49 франкомовних – разом 2,325 книжок і журналів. Одночасно готувалася центральна бібліографічна картотека джерел, що зберігалися в українських бібліотеках Німеччини та бібліотеках славистичних відділів німецьких університетів.

У музеї й архіві Академії, на 1 січня 1948 року, було зібрано й зареєстровано 29,620 одиниць друкованих видань і архівних експонатів. З них, 629 стародруків та музейних експонатів було переслано до Ватиканської бібліотеки для зберігання від можливої “репатріації” в Советський Союз⁷⁵. Бібліотеці Українського Вільного Університету в Мюнхені було передано 701 одиницю, філії Музею табору в Берхтесгадені (Berchtesgaden) – 203 та відділові Музею в Ашафенбурзі (Aschaffenburg) – 972 одиниці. Разом 2,505 видань і експонатів⁷⁶.

Під керівництвом Володимира Міяковського успішно працював секретаріат УВАН, який займався також організуванням таборових архівних матеріалів, які тепер зберігаються в американській УВАН у Нью-Йорку. Міяковський започаткував у Німеччині Музей УВАН та був ініціатором створення Товариства Охорони Военних Могил українських вояків, які полягли в часі Першої світової війни (1914-1920). А першим головою Товариства був пластун д-р Володимир Янів, і переважно пластуни відповідали за догляд цих могил.

⁷⁵ Михайло Марунчак, *там же*.

⁷⁶ *Літопис УВАН* ч.3, 1948.

Видавнича активність УВАН, 1945-1948

Огляд всієї праці УВАН у Німеччині (1945-1948) містився в щорічних звідомленнях, з яких деякі були виготовлені для Культурно-Освітнього Відділу ЦПУЕ в Авгсбурзі, який, як було згадано, фінансово підтримував УВАН і зобов'язував Академію до щорічних звітувань. “Такі огляди діяльності УВАН містилися в окремій серії під спільним наголовком “Літопис УВАН”. Таких “Літописів” було 13. Перший містить огляд праці УВАН за перше півріччя її існування, другий за 1946 рік, третій за 1946 та 1947 роки і т. д. Найважливіший між “Літописами” – четвертий, у якому поданий повний огляд усіх українських наукових установ на еміграції, починаючи кінцем війни аж до кінця 1946 року. “Літопис УВАН” ч. 10, це перше видання УВАН у Канаді”⁷⁷.

Як і більшість публікацій після другої світової війни на еміграції, так і перші видання УВАН – це мімеографічні (циклостилеві) публікації в невеликому тиражі. І першим таким виданням УВАН був статут – “Тимчасове положення Української Вільної Академії Наук”, видане для внутрішніх потреб членів при кінці 1945 року. І цей статут був у вжитку аж до Шевченківської Сесії 1948 року в Регенсбурзі в Німеччині. Тоді це “Тимчасове положення” було замінено повним статутом і видрукувано на мімеографі.

До важливіших видань початкових років УВАН належать наступні праці: *Провідні етапи розвитку сучасного Шевченкознавства* (1946) Віктора Петрова, *До методологічних проблем української історії* (1946) Бориса Крупницького, *Деякі проблеми дослідження формального боку поезії Шевченка* (1947) Дмитра Чижевського, *Наголос в поезії Шевченка* (1947) Ярослава Рудницького, *Лексика ранньої Шевченкової поезії* (1947) Василя Лева, *Скульптурні портрети Шевченка* (1947) Сергія Жука, *Шевченко та його доба. Вип. I* (1946/47), *Автограф Шевченка* (1947), *Національна Бібліотека Української Держави* (1947) Л. Биковського, *Історичні плани Києва* (1947) Петра Курінного і Олександра Повстенка, *Книги*

⁷⁷ Вол. Безушко – Яр. Рудницький, *Видання УВАН у першому десятилітті. Publications of Ukrainian Free Academy of Sciences 1945 – 1955*, Накладом Української Вільної Академії Наук, Вінніпег, 1955, с. 12.

Биття Українського Народу (1947) Миколи Костомарова, *Solution of the Eulers' Problem* (1947) В. Чудинова-Богуна, *Четвертинні відклади українського Полісся в межах Наддніпрянищини* (1948) Г. Закревської, *Галицько-Волинська Держава 1290 – 1340 в нових дослідях* (1948) Володимира Мацяка, *До проблеми поширення і хронології лінійно-стрічкової кераміки в Європі* (1948) Ярослава Пастернака, *Палеоліт Надпоріжжя* (1948) М. Міллера, *Культурно-історичні епохи* (1948) Дмитра Чижевського, *Slavistica I: Завдання слов'янської філології й українська славістика* (1948), *Slavistica II: Українізми в мові М. Гоголя* (1948) Василя Чапленка, *Slavistica III: Проблема українсько-білоруської мовної межі* (1948) Івана Сидорука, *Українські Бібліологічні Вісті ч. 1* (1948), *Літературно-Науковий Вісник* (1948) Володимира Дорошенка, *Гетьман Данило Апостол* (1948) Бориса Крупницького та його ж *Мазепа в світлі психологічної методи* (1949), *Палій та Мазепа* (1949) Наталії Василенко-Полонської, *Шевченко в Яготині* (Авгсбург, 1949) Леоніда Білецького, *Вінклерівські химери та бурдони й проблема організму як цілого* (Авгсбург, 1949) Є. Криницького, *Нездійснені пляни видання українських часописів* (Авгсбург, 1949) А. Животка, *Із спогадів про українські видавництва* (Авгсбург, 1949) Ю. Сірого, *Лікарські рослини, що їх уживає населення Правобережної України в народній медицині* (Авгсбург, 1949), *Матеріяли до пізнання фавни жуків-скрипунуватих Лемківщини (Лісових Карпат)* (Авгсбург, 1949) Дмитра Зайцева, *Нові матеріяли до історії повстання Петра Іваненка (Петрика)* (Авгсбург, 1949) Олександра Оглоблина, *Рибальство Трипільської культури* (Авгсбург, 1949) Н. Кордиша та інші⁷⁸.

Щодо членського складу УВАН, то в 1946 р. УВАН нараховувала 92 члени, в 1947 – 149⁷⁹, а в 1948 році – 224 члени. В УВАН діяло 14 секцій, які відбули понад 400 сесій та конференцій, видано понад 60 наукових праць та дев'ять випусків *Літопису УВАН* з повним оглядом праці українських наукових установ у Західній Європі між 1945-48-им роком.

⁷⁸ Вол. Безушко – Яр. Рудницький, *Видання УВАН у першому десятилітті. Publications of Ukrainian Free Academy of Sciences 1945 – 1955*. Накладом Української Вільної Академії Наук, Вінніпег, 1955, с. 20-21.

⁷⁹ *Літопис УВАН* ч.3. 1. Справоздання УВАН за 1946 рік. 2. Справоздання УВАН за 1947 рік, Авгсбург, 1948.

2 Перехід президії УВАН з Німеччини до Канади

Вінніпег – перший осередок УВАН за океаном

Рік 1947-ий був початком розсіяння членів Української Вільної Академії Наук по різних країнах Європи й континентах та заснування за океаном двох найбільших осередків – у Канаді (Вінніпег, 1949) і Сполучених Штатах Америки (Нью-Йорк, 1951).

У грудні 1947 року переїхав до Вінніпегу (на посаду професора церковної історії в православній Колегії св. Андрія) перший президент УВАН, д-р Дмитро Дорошенко, і почав підготовку переходу центральної президії УВАН з Авгсбургу в Німеччині до Вінніпегу в Канаді.

Після виїзду Д. Дорошенка з Німеччини вирішено зберегти за ним становище президента УВАН, а в Європі створено “Президіяльне Бюро”, яке очолив його заступник д-р Леонід Білецький з генеральним секретарем Володимиром Міяковським. Після переїзду В. Міяковського до США позицію секретаря УВАН зайняв д-р Ярослав Рудницький.

Коли в січні 1949 р. до Вінніпегу переїхав Я. Рудницький, а в лютому того ж року Л. Білецький, “туди й перенесено централью УВАН”⁸⁰. Враховуючи громадську й культурну центральність у тому часі, Вінніпег став логічним місцем для сформування тут центру всієї УВАН. Українська еміграція в Канаді належала тоді до найчисленніших, українці творили третю в Західній Канаді й були четвертою щодо чисельности меншиною в усій Канаді після англосаксів, французів та німців та суспільно й політично належали до добре зорганізованих етнічних груп.

Вінніпег був адміністративним і культурним центром канадських українців та українців поза материком. У Вінніпезі діяла Централь Комітету Українців Канади (тепер Конгрес), метрополії обох головних українських віроісповідань – Української Католицької Церкви (УКЦ) й Української Православної Церкви (УПЦ). Тут виходили українські часописи, працювали видавництва та інші громадські й культурні установи й Вінніпег став першим заокеанським осередком

⁸⁰ Проф. Іван Розгін, “Українська вільна наука в діаспорі (Матеріали до історії УВАН)”, *Бюлетень* Української Вільної Академії наук (УВАН), ч. 2 (6), 1957, Вінніпег, Канада, с. 8.

УВАН і першим адміністративним тілом для всієї УВАН та виконував цю функцію на протязі двох трирічних каденцій – до смерти першого президента Академії, Д. Дорошенка (1945-1951) та його заступника Л. Білецького.

Зі смертю Л. Білецького було впроваджено ротаційну систему центральної президії УВАН і в 1954 році ця функція перейшла (на трирічну каденцію) до осередку УВАН у Нью-Йорку (США).

Отже, вищеподані в цьому розділі дати (1949 – 1954) охоплюють час, коли канадський осередок УВАН у Вінніпезі виконував обов'язки крайової й центральної УВАН для координування праці відділів і представництв УВАН та був пунктом, який об'єднував поодиноких членів по різних країнах і континентах. Це був важливий і трудний час вrostання в новий ґрунт і нову реальність, який тривав аж до часу усамостійнення осередків УВАН у різних країнах⁸¹.

Дмитро Дорошенко прибув до Вінніпегу на початку грудня 1947 року й до переходу осередку УВАН до Вінніпегу (1949) керував Академією почерез Президіяльне Бюро УВАН в Авгсбургу, яким, у цій повоєнній нестійкості, керували Леонід Білецький та Володир Міяковський, а після Міяковського Ярослав Рудницький. Головування Дорошенка було більше почесним ніж виконавчим і діяло завдяки авторитетові Дорошенка, яким він користувався серед своїх професійних колег та загальної української спільноти. Тодішня громадська етика й доосередне, ще не розхитане думання, яке переважало в громаді, таке домовлення між президентом, членами й “Президіяльним Бюром” на двох різних континентах, могло працювати без великих труднощів.

Як було сказано, в січні 1949 р. прибув до Вінніпегу Я. Рудницький, а коротко після нього Леонід Білецький⁸². Рудницький став викладачем, а згодом професором та головою Славістичного Відділу на Манітобському Університеті⁸³, а Л. Білецький зайняв посаду редактора вінніпезького часопису *Український Голос*.

Найтруднішим було організування зв'язку між осередками й членами по різних країнах і континентах – Канаді, США, Німеччині, Англії, Венесуелі, Аргентині, Франції й Австралії.

До приїзду Л. Білецького й Я. Рудницького Д. Дорошенко був у постійному листовному зв'язку з Президіяльним Бюром в Авгсбурзі, з поодинокими членами УВАН та з особами на керівних громадських позиціях в Європі, з якими він

⁸¹ “Українська Вільна Академія Наук”. *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина, т. 9, головний редактор Володимир Кубійович, Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж – Нью-Йорк, 1980, с. 3342-43. (В Е.У.В. Кубійовича помилково подано роки президентства Я.Б. Рудницького (1954-1974) – повинно бути 1954-1969. І викинено трирічну каденцію президентства д-ра Микити Мандрики (1970-1973).

⁸² Яр. Рудницький, “Українська Вільна Академія Наук у Канаді: початковий період. Роки 1949-1955”.

⁸³ M.I. Mandryka, *Bio-Bibliography of J.B. Rudnycky*, Ukrainian Free Academy of Arts and Sciences, Winnipeg, 1961, 72 pp.

працював в Європі: бувшим секретарем УВАН, Володимиром Міяковським, Олександром Оглоблином, Василем Мудрим, Миколою Чубатим, Борисом Крупницьким, Пантелеймоном Ковалевим, Володимиром Кубійовичем, Михайлом Хустинським, Левом Биковським, митрополитом Іларіоном (Іваном Огієнком), о. Василем Кушніром, П. І. Лазаровичем з Едмонтону та іншими. Вони всебічно інформували Дорошенка про наукове, громадське й політичне життя українських громад, зокрема в Західній Німеччині, де ще перебувала значна частина біженців Другої світової війни та еміграції після Першої світової війни, з т.зв. “празькою групою”, та з ученими старшого віку, які мали труднощі емігрувати.

До біографії Дорошенка варто додати, що в повоєнній Німеччині він, крім науково-дослідної й університетської праці, займав посаду керманіча відділу культури й освіти в Центральному Представництві Української Еміграції в Німеччині на протязі двох років, був членом Регентської Ради, головою Гетьманської Ради та особистим дорадником Її Світлости Ясновельможної Пані Гетьманової Олександри Скоропадської – Регента Гетьманського Руху Закордоном.

Починаючи з 1918 р., Дорошенко займав посаду Міністра закордонних справ Української Гетьманської Держави, а потім продовжував цю відповідальність на еміграції в Німеччині аж до трагічної смерті Гетьмана Павла Скоропадського в квітні 1945 року.

Запрошенням до Канади та влаштуванням Дорошенка й його дружини, Наталі Михайлівни, в Вінніпезі турбувався канадський Союз Українців Самостійників (СУС)⁸⁴ та його провідні члени – голова СУС, едмонтонський адвокат Петро Лазарович і член консисторії Української Греко-Православної Церкви в Канаді, адвокат Іван Соломон і о. Семен Савчук з Вінніпегу, який найбільше причинився до заангажування Дмитра Дорошенка в вінніпезькій Колегії св. Андрея⁸⁵.

В листі з 5 грудня 1947 р. П. Лазарович тепло вітає Дорошенків з приїздом до Канади: “Велику радість справив мені Ваш лист, особливо те речення в якому сповіщаєте: “ми з жінкою вже в Канаді”. І продовжує, що “Найбільша заслуга в тому таки о. Савчука. Тепер вам обом треба якнайскорше забувати за те все, що пережите (хоч це легше сказати, як доконати) і відпочивати, та помаленьку устроювати своє життя тут в Канаді, серед своїх людей, які допоможуть вам усім і де вам нічого не грозить. Я певний, що Ви скоро увійдете в ритм нашого життя, а головню тої праці, яка Вас чекає при Колегії Св. Андрея”.

⁸⁴ Союз Українців Самостійників (СУС), центральне об'єднання крайових організацій українців у Канаді, пов'язаних з Українською Греко-Православною Церквою Канади (УГПЦ).

⁸⁵ Про це в листі П.Лазаровича до Д. Дорошенка (5 грудня 1947) з нагоди прибуття Д. Дорошенків з дружиною до Вінніпегу.

Однак здоров'я, західноканадський зимовий клімат та, мабуть, інші менш очікувані обставини не були надто сприятливими для Дорошенків. Прибувши до Манітоби в морозяний зимовий місяць, він захворів і часто нарікав у листах до знайомих в Європі на канадські прерійні зими.

Змінилися тут стосунки Д. Дорошенка з митр. Іларіоном (а-ром Іваном Огієнком), з яким він мав давні приятні зв'язки й близько з ним співпрацював. Від Огієнка він одержав листа, писаного в Швейцарії ще 14 вересня 1947 року, в якому Огієнко повідомляє Дорошенка, що 16 вересня о 20:00-й годині відлітає з Женеви до Вінніпегу, куди повинен прибути 18 вересня, та подає Дорошенкові свою вінніпезьку адресу (925 Alfred Avenue) з нотаткою: "З великим сумом перебираюся на нове місце праці, бо мало вірю в нього... Та що робити, коли позостався без праці, а на ласкавому хлібі тяжко сидіти..."⁸⁶. І жаліється, що Дорошенко "перестав" йому писати.

На цього листа Дорошенко відповідає митрополитові Огієнкові 14 січня 1948 р. [з адреси 749 College Ave., Winnipeg, Man.]: "Високопреосвященіший Владико! Ваш лист з дня 14.IX.1947, писаний в Женеві, не застав уже мене в Баварії; він був пересланий поштою до Вінніпегу й доручений мені вчора 13.I.1948. На великий жаль, не можу Вам послужити книжками, бо й сам їх не маю у себе ні одної. Я також втратив свою бібліотеку, вперше ще в Києві, а потім тричі на еміграції – в Берліні, Варшаві, а на останку в Празі, де в мене склалися знову маленькі збірки книжок. Коли я летів до Канади, то не взяв із собою ані клаптика, ні друкованого, ні писаного, і познищував усі листи, які одержував останніми часами. Дуже прикро й боляче мені, що опинившись в Канаді та ще й в одному таки місті, ми не зустрічаємось. Скажу Вам з повною щирістю й отвертістю, хоч це мені дуже неприємно писати: до громадської позиції, яку Ви заняли в Канаді, я ставлюсь, з *мотивів національних*, [підкреслення автора листа, Я.Р.], негативно, і це унеможливорює мені взаємини з Вами. Не буду Вам поясняти, в чім діло, бо гадаю, що Ви самі гаразд усе розумієте. Повторюю, мені дуже неприємно, що наші товариські приятні взаємини, які між нами існували більш як 40 років, так уриваються. Хочу підкреслити, що з Вашого боку я завжди зустрічав дуже доброзичливе до мене відношення – і в Києві, і в Кам'янці (особливо!), і в Варшаві, і на останку на еміграції, але справа йде *не про персональні між нами відносини* [підкреслення автора листа], а про розходження глибоко принципової натури, розходження, які примирити й поладити я не бачу змоги... З глибокою до Вас пошаною Д. Дорошенко"⁸⁷.

⁸⁶ Лист Митрополита Іларіона (а-ра Івана Огієнка) до а-ра Дмитра Дорошенка, 14 вересня 1947, Архів УВАН.

⁸⁷ Лист президента УВАН, а-ра Д. Дорошенка, до митрополита Іларіона (а-ра Івана Огієнка), 14 січня 1948 р., архів УВАН.

Конкретної причини цих “розходжень” Дорошенко не називає в своєму листі, але з його листа стає очевидним, що причини були громадського характеру. Можливо, вони в надто різкому ставленні митрополита Іларіона до української католицької (“уніятської”) церкви, яке Митрополит висловив у передмові до своєї праці *Українська церква за час руїни (1657-1687)*, де він пише: “Для України Берестейська унія 1596-го року була смертельною зрадою не тільки своїй Вірі, але й своєму народові”. А на іншому місці додає: “В історії народу мусить бути одна провідна національна ідеологія, а двох протилежних собі бути не може, – бо обезсилять і розвалить народ [...], бо Православна Церква й український народ – нерозірвально ціле, бо Україна – то Православна Церква”⁸⁸.

Л. Білецький, як урядуючий заступник президента, в своєму першому звіті діяльності УВАН у Канаді (1949-1951) наголошує трудні початкові роки УВАН у Канаді. Це був час становлення світового осередку цієї установи на території й у середовищі, для якого ця інституція не була впливом органічної потреби, але установою, привезеною групою людей (“третьою хвилею”) політичних емігрантів.

По-друге, цей осередок творився в Вінніпезі “В почутті відповідальності за долю цілоти УВАН”, писав Л. Білецький⁸⁹. І, додамо, він творився для інтелектуальних потреб і почуття обов’язку супроти материка, людей, які ввозили з собою цю інституцію на переважно заробітчанську територію українських поселень.

Праця велась у напрямку організаційному, який вимагав найбільше труду з уваги на розсіяння членів по всіх закутинах світу, адміністративному, науково-дослідному, інформаційному й видавничому.

Віддаль осередків і розсіянність членства вимагали від тричленної президії обширної кореспонденції, щоб пов’язати все з однією установою, напрямними тієї установи та зібрати необхідну інформацію про діяльність осередків і членів у центральному *Бюлетені* УВАН та повідомляти про це інші осередки.

Початкові наради вінніпезької президії відбувалися в помешканнях президента, Д. Дорошенка, на 749 College Street і в генерального секретаря, Я. Рудницького, на 108 Charles Street. Перше неофіційне засідання президії, в якому взяли участь президент Д. Дорошенко і генеральний секретар Я. Рудницький, відбулося 25 січня 1949 р., на якому вони обмінялися інформаціями про обставини в Європі й ситуацію в Канаді. Обговорено також підготовку першої Шевченківської сесії, яку плянували відбутися після приїзду з Європи віце-президента, Л. Білецького. Розглянено

⁸⁸ Митрополит Іларіон, *Українська Церква за час руїни (1657 – 1687)*, Українське Наукове Православне Богословське Товариство, Вінніпег, 1956, с. 8-9.

⁸⁹ Л. Білецький, “Три роки праці Президії УВАН (1949-1951)”, *Бюлетень* Президії Української Вільної Академії Наук, ч.1, 1952, Вінніпег, Канада, с. 5.

можливості здобування фондів на потреби президії й Академії та постановлено зберегти “позагруповий” і “позаконфесійний” характер УВАН⁹⁰.

Наступні засідання відбулися 4, 11, 13 і 28 лютого 1949 р., на яких уже був присутній віце-президент, Леонід Білецький. На засіданні 28 лютого було рішено здержатися з відвідинами передових громадян зі збіркою фондів на потреби УВАН, і члени президії від себе склали разом \$15.00 на поштові видатки. Шевченківську сесію, що мала бути першою публічною імпрезою УВАН за океаном, рішено відбутися 13 березня 1949 року⁹¹.

На перших нарадах президії було намічено: (а) офіційно почати діяльність УВАН у Канаді “реєстрацією” в Комітеті Українців Канади; (б) включити до співпраці канадських учених; (в) розгорнути видавничу активність; (г) придбати фонди на основні потреби Академії; (р) влаштувати наукові сесії та популярно-академічні виклади для ширшої громади; (д) придбати приміщення для канцелярії; та (е) нав’язати контакти з науковим світом поза українським канадським середовищем⁹².

На початку лютого 1949 р. віце-президент, Л. Білецький і генеральний секретар, Я. Рудницький склали офіційну візиту президентові Комітету Українців Канади, о. д-рові Василеві Кушнірові, в його парафіяльній канцелярії при українській католицькій катедрі свв. Володимира й Ольги в Вінніпегу. Але, з огляду на свою посаду в православній Колегії св. Андрея, президент УВАН, Д. Дорошенко, в цій візиті участі не взяв⁹³. Чи це сталося з власного, чи не з власного рішення – невідомо.

На цій зустрічі повідомлено президента КУК про заснування УВАН у Канаді, про її плани, можливості офіційної реєстрації УВАН в Комітеті Українців Канади, повідомлено про стан фінансів Академії та про намір “включити до співпраці канадійських учених”⁹⁴.

Президент КУК і члени президіяльної ради КУК (екзекутивний директор Володимир Кохан, Ярослав Арсенич, Теодор Дацків, Володимир Коссар і ін.) поставилися прихильно до ідеї заснування в Канаді української наукової інституції, але крім моральної заохоти та спроб творення прихильної громадської opinio для Академії, матеріальної допомоги КУК не був спроможний уділити УВАН.

⁹⁰ З Архіву Михайла Марунчака, переданого Я. Розумному.

⁹¹ З Архіву Михайла Марунчака.

⁹² Яр. Рудницький, там же.

⁹³ Яр. Рудницький, там же.

⁹⁴ Яр. Рудницький, там же.

У тому ж, 1949 році, було прийнято в дійсні члени УВАН Т. Павличенка, В. Кірконелла, Дж. В. Сімпсона та І. Тесляу; в члени-кореспонденти – В. Кисілевського, Д. Кислицю, І. Глинку, П. Юзика та І. Іваниса, а в члени-співробітники – К. Біду, Ю. Луцького, Ю. Мулика-Луцика, М. Боровського, М. Антоновича й С. Росоху.

Про перші роки праці УВАН (1949-1951) говориться в звіті урядуючого заступника президента, Л. Білецького⁹⁵, який продовжував президентську каденцію й працю після повороту президента УВАН, Д. Дорошенка, до Мюнхену в серпні 1950 року.

Дещо пишеться про причини повороту в статті “Остання справа Дмитра Дорошенка” авторства Григорія Кураса, члена американської УВАН; про роки Д. Дорошенка в Канаді (1947-1950), особливо два перші (1947-1949), коли він з відадалі продовжував очолювати європейську УВАН, але відчував, що не робить достатнього вкладу в життя Академії. “В Канаді Д. Дорошенко почував себе майже ізольованим від праці УВАН. В листах до близьких співробітників постійно зізнавався, що його мучить свідомість, що нічого не робить для Академії, а усної пропаганди, яку провадить, де тільки може, замало. В приватному листі до В. Міяковського він написав, що вдячний за довір’я і честь бути переобраним на президента, але вічно носити титул і нічим його не оправдовувати – незручно перед людьми й перед самим собою. Він звернувся з пропозицією скласти з себе обов’язки, яких фактично не мав можливості виконувати. В цьому листі він висловив думку, що треба оформити справу, як слід і запропонував В. Міяковському чи М. Корінному перебрати його обов’язки. Але “питання про переобрання Д. Дорошенка за його життя так і не поставили”⁹⁶.

В цій же статті Г. Курас подає наступну інформацію: “У 1950 році вже зовсім слабий і хворий Д. Дорошенко повернувся до Європи. Він сподівався залишитися в Парижі і жити в будинку НТШ в Сарселі. Але цього не сталося, і 5 березня 1951 року подружжя Дорошенків приїхало до Мюнхену. Великий український історик і громадянин помер 19 березня і був похований на цвинтарі Вальдфрідоф”. І тут на нікого не покивано пальцем і не поставлено крапки над “і”.

В серпні 1950 року авторів цього дослідження, тоді студентів, довелося бути присутнім на зустрічі Дмитра Дорошенка й його дружини, Наталії Михайлівни, з вужчою українською громадою Парижу, де Дорошенки зупинилися, вертаючись з Канади. Це була сумна картина фізично переможеної людини, емоційно

⁹⁵ Л. Білецький, “Три роки праці президії УВАН (1949-1951)”, *Бюлетень УВАН*, ч. 1, 1952.

⁹⁶ Григорій Курас, “Остання справа Дмитра Дорошенка. До 125-річчя з дня народження видатного історика”, *Свобода*, п’ятниця, 3 серпня 2007 року, с.16.

вичерпаної й видимо розчарованої, яка в такому стані поверталася на повоєнні руїни й матеріальні нестатки баварського Мюнхену, щоб там після кількох місяців закінчити свій важкий шлях. Між присутніми на зустрічі говорилося, що поворот Дорошенків до Німеччини не був їх добровільним вибором.

Повніше світло на цю справу кидають матеріали колишнього члена президії УВАН у Канаді, Ольги Войценко, які зберігаються в Національних Архівах Канади в Оттаві (vol. 23, files 12 and 13, MG 30, D212). Thomas M. Prymak пише: “However, the severe prairie climate, health problems, and a disagreement – or at least misunderstanding – with Sawchuk and the administration of St. Andrew’s College, which unexpectedly cut of his salary, and the scarcity of alternative academic work in western Canada caused the veteran historian considerable distress. In 1949, on the occasion of the fiftieth anniversary of the beginning of his scholarly and public career, his Canadian friends rallied to his aid. A booklet was published in his honor, and a collection was made to provide him with some financial support. By this time Doroshenko’s health was beginning to fail seriously. In 1950, after two unsuccessful operations, the disappointed and ailing historian returned to Europe by way of the United States”⁹⁷.

Про ці справи (непорозуміння між професором Колегії св. Андрея, Д. Дорошенком, і о. Савчуком та адміністрацією Колегії; зупинення професорської платні Дорошенкові, про збірку серед приятелів Дорошенків на їх проживання і т.д.) ми не знаходимо ніякої згадки ні в *Бюлетенях* канадської УВАН, ні в публікаціях тодішньої президії УВАН. Не називається причин непорозуміння, ані причини зупинення платні вченому, яким був Дмитро Дорошенко.

У своєму звіті за роки 1949-51 Л. Білецький звернув увагу на труднощі праці УВАН у повоєнній Західній Німеччині та продовження тих труднощів у початкових роках у Канаді й Америці. Перші роки праці УВАН у Канаді, як усесвітньої президії УВАН, пише Білецький, були надзвичайно трудними в усіх секторах її діяльності: організаційному, адміністративному, дослідницькому, видавничому й комунікаційному. Це була, до великої міри, піонерська робота, бо відділи, представництва й члени УВАН після 1948 р. були розсіяні по різних країнах і континентах, що вимагало від президії великого зусилля, щоб цю установу зв’язати в один функціонуючий організм, при майже неіснуючих фінансових засобах.

Як уже було відмічено на іншому місці, це були роки закладання фундаментів під цю установу, способів зв’язку з осередками, представництвами й поодинокими членами та збирання інформацій для “Бюлетенів”, які були єдиним інформативним

⁹⁷ Thomas M. Prymak, “Dmytro Doroshenko: A Ukrainian Émigré Historian of the Interwar Period”, *Harvard Ukrainian Studies* XXV (1/2) 2001: 38.

середником про діяльність цілої установи. А зв'язок і монолітність Академії в початкових роках були однією з головних цілей української науки на еміграції.

Працею Академії в ці початкові роки керувало троє членів вужчої президії: Дмитро Дорошенко – президент, а після його від'їзду до Мюнхену в серпні 1950 року й до його смерті в березні 1951 – діючий президент Леонід Білецький, а в часі недуги останнього й по його смерті аж до кінця каденції Л. Білецького працю виконував генеральний секретар Ярослав Рудницький.

У 1955 році функції центральної президії УВАН переходять з Вінніпегу до Нью-Йорку, звідки вони, після трьох років, повинні були перейти до Мюнхену.

У звітній статті “УВАН у 1951 році” говориться, що в тому році “майже закінчився процес переселення скупчень української еміграції в Європі й почався етап довшої чи коротшої стабілізації відносин на цьому відтинку”. Підкреслюється в звіті важливий вклад Дмитра Дорошенка в перших роках праці Академії поза Європою: “В 1951 році УВАН зазнала дошкульної втрати – відійшов у вічність Перший Незмінний Президент УВАН – сл. п. проф. Дмитро Дорошенко. Постать Його була великим об'єднувальним символом для всього членства УВАН. Вистачить згадати, що хоч ослаблений і виснажений на здоров'ї Покійний Президент у 1949 р. проводив 31-ним, а в 1950 – 15-ма засіданнями Президії УВАН у Вінніпезі, не влічуючи сюди офіційних сесій, конференцій і викладів УВАН, де він брав активну участь. Після Його невіджалуваної втрати рішенням Президії УВАН урядуючим Заступником Президента УВАН став до кінця трирічної каденції (1951-1953) проф. Леонід Білецький у Вінніпезі”.

Мимо цих труднощів і недостатків, говориться в звіті, УВАН у Вінніпезі успішно проводила внутрішню й зовнішню організаційну працю й широко розгорнула видавничу. На протязі трьох років у канадській УВАН вийшло вісім випусків *Slavistica*, два випуски серії *Українські Вчені*, два томи в серії *Onomastica*, видання творів Шевченка – разом п'ять назв на 316 сторінок.

Всю цю працю президія розпочала “без жадних матеріальних засобів, а члени її зреклися всяких винагород за працю й гонорарів”. Старанням ген. секретаря, Я. Рудницького, “УВАН нав'язала контакти з різними науковими установами, університетами, бібліотеками, науковими органами в Америці й Європі”. Також наладнано обмін з видавництвами по різних країнах у ділянці гуманістичних наук, а зокрема славістики. “І всю цю многогранну роботу переводила Президія тільки тому, що члени її жертвенно й самовідречено служили справі високої ідеї нести в широкий світ українську культуру й науку, розширювати правду про Україну в інтелектуальних колах вільних країн та, що найголовніше, надолужувати застій

української науки в підсоветській Україні, де, як відомо, вся наукова робота була підпорядкована московській політиці й доктрині марксизму-ленінізму-сталінізму. І цій підневільній науці на терені України УВАН протиставить ідею вільної і творчої науково-дослідчої праці⁹⁸.

Центральна функція канадського осередку УВАН

Статут і структура Академії мінялися кожночасно та згідно з новими обставинами, науковими потребами та законодавством країн, у яких діяли осередки УВАН. Початковим “статутом” УВАН в Європі було “Тимчасове положення” Української Вільної Академії Наук, схвалене 15 листопада 1945 року, яке було чинним до 1948 року.

В 1948 році, на Шевченківській сесії в Регенсбурзі, в Німеччині, його замінено новим, т.зв. “федеративним” статутом. Основою цього статуту був поділ УВАН на осередки, які були зареєстровані й діяли в різних країнах. Ці осередки підлягали “центральної” президії, до якої входило трьох членів (президент, віце-президент і секретар), і яка, від січня 1949 року, діяла в Канаді з осідком у Вінніпезі. *Бюлетенями* центральна президія звітувала про діяльність всієї УВАН.

Зі смертю першого президента, д-ра Дмитра Дорошенка, в Мюнхені 19 березня 1951 р., який був моральним “об’єднувальним символом”⁹⁹ усього членства Академії та втіленням самої ідеї вільної Академії, сама концепція “єдиного центру” УВАН виявилася складною й непрактичною. Виринала потреба шукати нових форм внутрішнього об’єднання й репрезентації Академії назовні. Для цього президія випрацювала проєкт організаційної схеми УВАН (на 1951-1953 рр.), в склад якої входили представники різних осередків світової УВАН. Цей проєкт було затверджено на Конференції дійсних членів УВАН у Нью-Йорку, 25 грудня 1951 року.

Осідок центральної (світової) президії УВАН залишився в Вінніпезі. В її склад увійшли: Леонід Білецький (Канада) – урядуючий віце-президент, Ярослав Рудницький (Канада) – генеральний секретар, Микола Ветухів (США) – заступник президента, Володимир Міяковський (США) – член президії та два заступники президента – Петро Курінний (Німеччина) і Олександр Шульгин (Франція).

Одночасно існували управи осередків УВАН. У Канаді головою управи був Я. Рудницький, секретарем – Ю. Мулик-Луцик і чотирьох членів управи; головою управи УВАН в Америці був М. Ветухів, секретарем – В. Міяковський і сім членів управи; в Європі управи очолювали: П. Курінний (Німеччина), О. Шульгин (Франція), а секретарем був В. Дубровський і члени управи.

⁹⁸ “Три роки праці президії УВАН”, *там же*, стор. 6

⁹⁹ “УВАН у 1951 році. Загальні уваги”, *Бюлетень Президії УВАН*, ч. 1-4, 1952-55, Вінніпег, с. 7.

Головами Представництв УВАН були: Є. Онацький (Аргентина), Л. Стаховський (Венесуела), єп. Сильвестер (Австралія), В. Каваллар (Африка).

Установи УВАН: Бібліотека й архів у Канаді – директор К. Антонович; Бібліотека, музей і архів у США – директор В. Міяковський; Бібліотека, музей і архів в Австралії – директор єп. Сильвестер; Інститут слов'язнознавства – директор Я. Рудницький; Інститут шевченкознавства – директор Л. Білецький; Інститут українознавства – директор Л. Білецький; Інститут проблем Східної Європи – директор Б. Мартос; Інститут державного плянування – директор Ю. Бойко.

Організації приєднані до УВАН: Наукова фундація УВАН, Вінніпег, – голова Б. Дима; Наукова фундація УВАН, Нью-Йорк, – голова Л. Чикаленко; Товариство прихильників УВАН, Мюнхен, – голова Ю. Панейко. Дещо модифікованішою була структура в 1952 році. Осідок центральної президії УВАН був, як і в попередньому році, в Вінніпегу; урядуючим головою був віце-президент канадської УВАН Л. Білецький, генеральним секретарем – Я. Рудницький. Крім них до ширшої президії входили: М. Ветухів (США) і В. Міяковський (США), П. Курінний (Німеччина) й О. Шульгин (Франція).

Тягар праці світової УВАН у 1952 р. несла вужча президія в Вінніпегу, а фінансову відповідальність – управа канадської УВАН та поодинокі члени вужчої президії. Як і попередніми роками, з огляду на фінансову неспроможність, президія ніяких гонорарів нікому не виплачувала.

Головою УВАН у Канаді (*Ukrainian Free Academy of Arts and Sciences in Canada*) в 1952 р. був Ярослав Рудницький, секретарем Юрій Мулик-Луцик, осідком канадської управи й центральної президії УВАН був Вінніпег. На внесення канадської управи УВАН центральна президія затвердила представництво канадської УВАН у Торонто, яке очолив заступник голови й керівник представництва письменник Улас Самчук, а на пост секретаря представництва призначено д-р Ніну Синявську; керівником представництва в Монреалі призначено заступника голови Дмитра Кислицю, а секретарем Марка Антоновича. Вінніпег був осередком канадських відділів (представництв). Членів УВАН у Канаді в 1952 р. було: 10 дійсних членів, 4 члени-кореспонденти й 13 членів-співробітників – разом 27.

Головою УВАН в Америці (*The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.*) в 1952 р. був М. Ветухів, секретарем В. Міяковський (та сім членів управи). Центральна американської УВАН була в Нью-Йорку. Крім цього в Америці існували окремі “групи УВАН”: в Детройті керівником був Іван Розгін, а в Міннеаполісі – Олександр Грановський. Членів УВАН у США в 1952 р. було 138, у тому дійсних членів було 26.

Головою УВАН у Німеччині (*Ukrainische Freie Academie der Wissenschaften*) був П. Курінний, секретарем – В. Дубровський та 10 членів управи. Осідок – Мюнхен. Усіх членів УВАН у Німеччині – 32, з того дійсних членів 12, членів-кореспондентів 7, членів-співробітників 23.

УВАН в інших країнах: *Франція* – представник УВАН А. Шульгин (три дійсні члени); *Швейцарія* – дійсний член Б. Мартос; *Швеція* – представник УВАН член-співробітник Б. Кентржинський; *Англія* – дійсний член В. Щербаківський; *Венесуела* – представник УВАН Л. Стаховський, член-співробітник; *Аргентина* – представник УВАН Е. Онацький, дійсний член; *Австралія* – голова представництва еп. Сильвестер (Гаєвський), член-кореспондент, секретар С. Процюк, член-співробітник – усіх членів 6, у тому кореспондентів 2, співробітників 4; *Африка/Марокко* – представник УВАН В. Каваллар, член-кореспондент. У 1953 році переведено останнє зіставлення праці й членства цих клітин, яке виявило, що в 1952 р. відділи УВАН нараховували 224 члени, з них 54 дійсних членів, 52 членів-кореспондентів і 118 членів-співробітників¹⁰⁰.

У половині 1953 р. узгіднено *ротаційну систему* центральної президії між двома тоді найбільшими осередками УВАН: Канадою й США.

На основі цієї нової системи відповідальність “центральної” президії перейшла (на трирічну каденцію) з Вінніпегу до Нью-Йорку. Виборча Комісія УВАН, покликана президією УВАН 22 лютого 1953 р. під головуванням В. Міяковського в порозумінні з президією УВАН у Вінніпегу та управами обох УВАН, видала комунікат у справі нової каденції президії УВАН. У комунікаті говориться: “Українські вчені, що перебувають у вільному світі й мають змогу продовжувати свою працю на користь науки світової, науки тієї країни, в якій перебувають і науки української, що є в неволі в УРСР, організували Українську Вільну Академію Наук в Європі (Німеччині), Українську Вільну Академію Наук у Канаді, Українську Вільну Академію Наук у США. Щоб зберегти символ єдності української науки в вільному світі – Українська Вільна Академія Наук в Європі (Німеччина), Українська Вільна Академія Наук у Канаді, Українська Вільна Академія Наук у США ухвалюють, щоб Управа кожної з них по черзі вважалася за спільну Президію УВАН. Після двократної каденції Президії УВАН у Канаді (в роках 1949-1951 та 1951-1953) УВАН в Європі (Німеччина), УВАН у Канаді й УВАН у США ухвалили вважати за спільну Президію на рр. 1954-1956 Управу УВАН у США”¹⁰¹.

¹⁰⁰ Бюлетень УВАН, ч. 2, 1953.

¹⁰¹ Бюлетень Президії УВАН, ч.3, Вінніпег 1954, ст. 11.

Про ротаційність функцій центральної президії було повідомлено в вінніпезькому тижневику *Український Голос* (15 березня 1955), де сказано, що “Президентом світової УВАН є в цій [трирічній] каденції голова УВАН у США – проф. М. Ветухів, генеральним секретарем – проф. Л. Чикаленко в Нью-Йорку”¹⁰². Подібне повідомлення для всіх осередків УВАН подав у своєму звіті тодішній діючий президент канадської УВАН, д-р Леонід Білецький. У повідомленні говориться, що функції центральної президії УВАН, які дотепер виконувала канадська УВАН, закінчилися й закликав членів, щоб продовжували працю УВАН у *дусі єдності і співробітництва*¹⁰³. А в своєму зверненні “За майбутнє УВАН” Білецький писав: “Президія УВАН у Вінніпегу закінчила в грудні 1953 другу каденцію своєї праці, що, як відомо, тривала від 1951 р. й проходила серед найтяжчих умовин переселення й переорганізування нашої установи в окремі діючі осередки, як: УВАН у Канаді, УВАН у США, УВАН у Німеччині, а далі представництва УВАН в Аргентині, Венесуелі, Бразилії, Австралії й ін.

“Виконуючи після смерти сл. п. першого Президента УВАН проф. Д. Дорошенка функцію урядуючого Віце-президента, я хочу висловити оцих кілька думок і побажань майбутній Президії УВАН. На це дає мені право мій дев’ятилітній досвід незмінного заступника Президента УВАН, а теж і дійсного члена нашої установи”¹⁰⁴.

Цей “заповіт” діючого віце-президента включає наступні аспекти діяльності УВАН: одність ідеї, одність назви, одність структури, одність форми, одність дії, одність президії та одність фінансів. Це проєкція ідейності й дисциплінованості праці людей того покоління й його вартостей. Наведемо в цілості, на нашу думку, найважливішої – першої точки – “Одність ідеї”: “Не дивлячись на нашу розпорошеність, УВАН повинна зберігати одність ідеї, що впливає з таких фактів: 1) продовжування праці УВАН, започаткованої в 1918 р. в Києві; 2) зберігання національного принципу в праці УВАН, поскільки вся діяльність членів УВАН скерована в першу чергу на розроблення й наукове дослідження української культури, як відрубної й самобутньої духової творчості українського народу; 3) зберігання ідеологічної консолідації і співпраці науковців на принципі вільної наукової творчості згідно з точкою 2; 4) інформування чужинецького світу про основи української культури й про її місце в колі слов’янських культур і в колі інших народів, що межують з українцями на рідних землях; 5) досліджувати вияви української творчості в діаспорі.

¹⁰² Ольга Войценко, *Літопис українського життя в Канаді*, том 6, КІУС, Едмонтон, стор.213.

¹⁰³ Михайло Марунчак, *там же*.

¹⁰⁴ *Бюлетень* Президії УВАН, Канада, ч. 3, 1954.

“В зв’язку з цим треба розрізняти два аспекти: (а) субстанцію УВАН, чи субстанціальний побудник, що консолідує духову еліту українського народу й скеровує його духовість на чисту ідею української нації й спонукує до самопосягати в служінні ідеалам українського народу й (б) форму конкретної діяльності УВАН в сфері якої та субстанція завжди б просвічувала й ніколи не зникала б з обрію”.

В п’ятиріччя УВАН у Канаді (1949 – 1953) урядуючий віце-президент, д-р Леонід Білецький у своїй статті “УВАН і її теперішні завдання” пише: “В 1953 р. минає п’ятий рік діяльності УВАН у нових умовах на терені Нового Світу за океаном. Українські науковці, що переїхали до Канади (1947-1951), чи до США (1950-1951) почали поволі пристосовуватись до нових обставин, організуватися й розбудовувати нові осередки праці. В 1949 р. почато офіційно працю УВАН у Канаді, рік опісля в США.

“Як відомо, спільний Президент і одна Президія для всіх осередків УВАН по всіх країнах і континентах, символізують організаційну єдність нашої установи. І власне завдання Управ Відділів і Представництв УВАН, а теж і всього членства УВАН є зберігання і підтримка духа єдності УВАН, як ідейної цілості, як однієї великої організації, що має за завдання виявити перед широким світом силу, давність, високий рівень та повну відрубність і самостійність української культури та української духовості. Без зрозуміння й відчуття єдності УВАН як організації блукатимемо перехресними стежками, ослаблюватимемо наш спільний фронт та послаблюватимемо нашу спільноту. Наші духові підвалини, коли ми будемо їх придержуватись і йти одним фронтом, як одна ідейна цілість, дадуть нам змогу йти з вірою вперед і досягнути перемогу”¹⁰⁵.

Це звернення діючого президента центральної УВАН, д-ра Л. Білецького, мабуть, підсвідомо припускав різні можливі небезпеки в майбутній УВАН, особливо нездорове суперництво між осередками УВАН, зокрема, канадським і американським; збайдужіння до статуткових засад цієї інституції, або групові (“партійні”) впливи, які діяли б на шкоду установи.

Усамостійнення відділів Академії прийшло природною дорогою, бо інакшого вибору не могло бути. Воно сталося не на шкоду інституції, а навпаки – на її користь. Користь була в тому, що серед того покоління інтелігентів панувала громадська етичність і професійна самодисципліна, а не бунт нащадків проти “батьків”, не емігранська зарозумілість, яка звичайно випливає з різних комплексів, або просто з бунтарства чи агентурних інтриг.

¹⁰⁵ Л. Білецький, “УВАН і її теперішні завдання”, *Бюлетень УВАН*, Канада, ч. 2, 1953.

Мандат центральної президії ніколи не перейшов з Нью-Йорку до Мюнхену, як передбачалося. Не повернувся він до Вінніпегу, ані не закріпився в Нью-Йорку. Він став нечинним, бо зв'язок між осередками почав слабнути, а деякі малочисельні осередки й представництва перестали існувати.

Продовжували діяти обидві вітки УВАН – канадська й американська, бо мали краще матеріальне підґрунтя, достатнє членство й сприятливий клімат праці. Завдяки цим умовам вони продовжували закріплюватися й діяти як самостійні одиниці.

УВАН у Канаді була урядово інкорпорована 2 червня 1958 року й практично ввійшла в академічну систему Канади та почала брати участь у праці канадських наукових асоціацій та влаштовувати самостійні або спільні з канадським НТШ річні конференції.

Генеральний секретар канадської УВАН, Ярослав Рудницький, який, у часі недуги Дмитра Дорошенка й пізніше Леоніда Білецького, був фактичним керівником канадської УВАН. Порядком своєї функції секретаря він повідомив осередки й представництва УВАН та членство в розсіянні, що четвертим з черги *Бюлетенем* президії УВАН закінчується звідомна праця управи УВАН у Канаді, яка, між 1949-1954 роком, сповняла ролю президії всієї УВАН, репрезентувала всі осередки праці УВАН у вільному світі й цим символізувала “одність усієї установи”. В повідомленні також сказано, що, починаючи 1956-им роком, управа канадської УВАН видаватиме свій “Бюлетень” і міститиме інформації, які будуть відноситися тілчки до діяльності канадського осередку.

Введення ротаційної системи центральної президії УВАН

Ідея “злиття” або “влиття” двох інституцій – НТШ й УВАН – була штучною й не до здійснення. Вона не мала практичних можливостей від самих початків і закінчилася мирним порозумінням і співіснуванням цих двох установ. Згодом цю ідею перенесено на об’єднання осередків УВАН, розкинутих по різних країнах і континентах, у формі “центральної президії” як символу єдності УВАН, який був потрібний і корисний у початкових роках еміграційного розпорощення. Але в дійсності це не була потреба, яка об’єднувала осередки УВАН, як авторитет особи президента, Дмитра Дорошенка, а після нього – відданість ідеї УВАН Леоніда Білецького. По смерті останнього ідею “центральної президії” ще намагався тримати при житті Ярослав Рудницький на протязі своєї президентської каденції (1955-1969), навіть після проголошення “усамостійнення” осередків.

Рік 1954-ий, тобто час переходу функцій “центральної” президії до Нью-Йорку, був переломовим роком у процесі шукання шляхів до якоїсь форми “єдності” УВАН. Однак, реальність почала повертати ті шукання в інший напрям, і ця ідея цілковито завмерла, коли Рудницький, як пізніше побачимо, сам висунув себе поза рамки не лише канадської, але взагалі УВАН.

Непрактичність “координування” чи підпорядковування інституції під один смак, установ, які працюють в різних країнах і обставинах стала очевидно непродуктивною й виринула потреба ревізії адміністративної структури. Поодинокі осередки УВАН, наприклад, осередок у Нью-Йорку й осередок у Вінніпезі мали свої зацікавлення й свої в дечому відмінні структури. Нью-йоркський осередок мав відкрите число дійсних членів, а вінніпезький (до кінця президентства д-ра Рудницького) – мав обмежене до 12-ти членів; американська УВАН була урядово зареєстрована з правом творити свої відділи по всій Америці ще в 1951 році, а канадська зареєструвалася щойно в 1958-му.

Процес усамостійнення дійшов до тієї стадії, що в місяці грудні 1954 року, представництва УВАН по всьому світі одержали „повне право перетворитися волею наявних членів у самостійні клітини УВАН і діяти далі в організаційній

незалежності від Централі УВАН, тобто Президії”. А для того, щоб зберегти “духову, ідейну одність і моральні зв’язки між поодинокими клітинами УВАН”, існуватиме “Президія УВАН” з президентом і генеральним секретарем на чолі і її функції будуть “репрезентаційно-символічні”, а не виконавчі. Їх основним завданням буде “репрезентація й координація” усієї наукової праці УВАН. “Президія УВАН”, як і попередньо, переходитиме ротаційно що три роки на різні управи УВАН у різних країнах¹⁰⁶.

Ці організаційні вирішення були прийняті на спільній нараді УВАН Канади й УВАН Америки за порозумінням і згодою інших складових клітин Академії. Тоді й офіційно передано повноважності “Президії УВАН”, які мав канадський осередок, управі УВАН у Нью-Йорку. А завданням Президії було в близькому майбутньому “опрацювати статут УВАН”, який унормував би співвідношення всіх осередків.

Це був крок уперед, але невеликий. Він не мав ні практичного значення, ні тривалого майбутнього. Все це плянування відбувалося навколо адміністративних питань, але ніхто глибше не застановлявся, як довго ці представництва й малі осередки проіснують та які є можливості рекрутування й набору нових членів. Усі думали тодішнім днем і тодішніми категоріями компактних поселень у кількох більших місцевостях на території Америки й Канади, не передбачаючи демографічних рухів і розпоршень, пов’язаних з міграцією професійних людей.

Словом, не думалося про емігрантський характер не тільки УВАН і НТШ, але й інших установ, які були створені повоєнною еміграцією й потребами та зацікавленнями тієї еміграції. Маємо на думці природні інтеграційні й асиміляційні процеси, які прийдуть з впливами довкілля, затратою почуття зв’язку з країною батьків та відсутністю власного шкільництва.

Голова групи УВАН у Детройті, І. Розгін, подав підсумковий звіт праці відділів УВАН початкових 1950-их років по різних осередках: “Тут на перше місце висувається УВАН у Канаді. Від 1948 [1949, Я.Р.] до грудня 1954 р. вона була світовим центром усіх УВАН. Тут жили й діяли перші президенти УВАН: сл. п. проф. Д. Дорошенко й проф. Л. Білецький. Тут започатковано видавання щорічного “Бюлетеня” Президії УВАН, що приносив підсумки праці членів УВАН у вільному світі. Тут уперше (1949 р.) на американському континенті започатковано видавничу працю УВАН за океаном. Праця УВАН у Канаді, зокрема ж видавнича діяльність, не поступається щодо цього видавництву УВАН у США, особливо коли взяти до уваги відмінні умови праці канадських членів УВАН (як відомо УВАН у Канаді не одержує ніяких субсидій від широкознаних

¹⁰⁶ Бюлетень УВАН, Канада, ч. 4, 1955, с. 4.

американських і канадських фундацій)¹⁰⁷. І подає в цьому огляді перелік видань канадської УВАН за перші роки її існування.

¹⁰⁷ Іван Розгін, "Українська вільна наука в діаспорі" (Матеріали до історії УВАН). Продовження з ч. 2 (6), *Бюлетень УВАН*, ч. 3 (7), 1958, Вінніпег, Манітоба, Канада, с. 5.

Діяльність УВАН у Канаді, 1949-1954

Дослідна, видавнича й громадська діяльність УВАН у Канаді почалася неофіційним засіданням двох осіб, яке відбулося 25 січня 1949 року в приватному помешканні президента УВАН. У засіданні взяв участь президент УВАН, д-р Дмитро Дорошенко, й недавно прибулий до Вінніпегу генеральний секретар, д-р Ярослав Рудницький. На засіданні намічено влаштувати перший контакт з вінніпезькою українською громадою, а такою візиткою УВАН перед громадою мала бути березнева Шевченківська сесія.

Дня 13 березня 1949 р. влаштовано першу імпрезу УВАН у Канаді й за океаном – Шевченківську сесію з доповіддю президента УВАН, Дмитра Дорошенка, на тему “Розвиток української науки під прапором Шевченка” й тим започатковано традицію щорічних Шевченківських святкувань, відомих як річні “Шевченківські сесії”. Вони були присвячені Шевченковій літературній і мистецькій спадщині або вільним актуальним темам для відзначення Шевченкових роковин.

У 1949 р. президія УВАН у Канаді, як центральна й найвища академічна установа, виклопотала допомогу представництву УВАН у Німеччині для перевозу майна Академії за океан. Перевезено основний українознавчий контингент книг бібліотеки УВАН з Німеччини до Вінніпегу, й ці книги стали основою наукової книгозбірні канадської УВАН.

Дня 19 серпня 1950 р. президент УВАН, Дмитро Дорошенко, повернувся з Вінніпегу до Мюнхену. Про цю подію нью-йоркський щоденник *Свобода*, з датою 26 серпня 1950 р., подав вістку, що: “В дні 22 серпня переїхав через Нью-Йорк президент УВАН Дмитро Іванович Дорошенко з дружиною Наталею Михайлівною, відомою артисткою українських театрів. Два останні роки проф. Дорошенко перебував у Вінніпегу. В Парижі остановився на неозначений час, керуючи всією працею УВАН”¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Архів Михайла Марунчака.

19 березня 1951 року в Мюнхені, Баварії, “відійшов у вічність Дмитро Іванович Дорошенко, один з найвидатніших українських учених на еміграції, славний український історик, професор університетів у Празі, Мюнхені, Варшаві, дійсний член українських наукових установ, автор цінних наукових і літературних праць, невтомний діяч на українській громадській і культурній ниві, один із найбільш заслужених амбасадорів української справи на еміграції...”¹⁰⁹. Так про нього написав його співробітник в Академії, генеральний секретар УВАН у Канаді, Ярослав Рудницький.

22 березня 1951 року в Вінніпегу відбулася Жалібна Академія з приводу смерти першого Президента УВАН, Дмитра Дорошенка, на якій Генеральний секретар, Ярослав Рудницький сказав: “Найживіше відчула Його смерть установа, якій Він присвятив себе цілого майже до останніх хвилин життя, установа, в якій Він залюбки й самовідданням працював на склоні літ – Українська Вільна Академія Наук. І коли на останній конференції дійсних членів УВАН, яка відбулася в Нью-Йорку (1-го січня 1951 року) одноголосно перевибрано Д. Дорошенка президентом УВАН, то цей факт засвідчив не тільки велике признание Покійному за Його труд у розбудові УВАН, але теж про повне довір’я всіх без винятку членів УВАН до Його Особи”¹¹⁰.

Після смерти Дмитра Дорошенка, рішенням Президії урядуючим його заступником став, до кінця трирічної каденції (1951-1953), д-р Л. Білецький у Вінніпезі.

В 1951 році, старанням генерального секретаря Я. Рудницького, нав’язано контакти з неукраїнськими науковцями, наладнано обмін виданнями з багатьма академічними установами, видано два числа англомовних Анналів американської УВАН та вперше в історії українських наукових установ в Америці отримано фінансову дотацію з наукової Фундації Форда. При цьому треба відмітити, що “завдяки заходам Управи УВАН у США й Президії УВАН у Канаді спільно з іншими організаціями й установами змінено назву технічного органу Фундації Форда “Фонд Вільної Росії” на “Східно-Європейський Фонд”¹¹¹.

Дня 8 вересня 1951 року УВАН узяла участь у Науковій Конференції НТШ в Торонто з науковими доповідями Я. Рудницького “Назва *Волинь* в Альберті” та К. Біди “Проблема української літературної хронології”.

¹⁰⁹ Ярослав Рудницький, “Дмитро Дорошенко (1882-1951)”, *Бюлетень* Президії УВАН, ч.1, Вінніпег, 1952.

¹¹⁰ Там же.

¹¹¹ “УВАН у 1951 році. Загальні уваги”, *Бюлетень* Президії УВАН, ч. 1, с. 7.

Дня 2 грудня 1951 року, з нагоди 25-ліття літературної творчості Уласа Самчука президія УВАН вручила письменникові грамоту дійсного члена Мистецької кляси УВАН, а 23 грудня 1951, з нагоди 25-літнього ювілею мистецької праці на полі українського національного танку вручено Василю Авраменкові грамоту признання.

В 1951 році Міжнародна вільна академія наук у Парижі обрала дійсними членами Леоніда Білецького й Ярослава Рудницького, а Світова академія мистців і науковців у Римі обрала Євгена Онацького віце-президентом у клясі української літератури.

На з'їзді Канадської Асоціації Славістів (КАС) у Віндзорі, 27 грудня 1951 р., обрано до управи членів УВАН: д-ра В. Ю. Кисілевського президентом, д-ра Я. Рудницького першим віце-президентом й д-ра П. Юзика секретарем-скарбником.

29 грудня 1951 р. Ініціативна група для заснування Американського назвознавчого товариства на своїх зборах у Детройті прийняла в члени Я. Рудницького.

В вересні 1951 р. президія УВАН узяла участь у відзначенні 60-ліття поселення українських піонерів у Канаді. Урядуючий віце-президент УВАН Л. Білецький і член-співробітник УВАН П. Юзик виголосили доповіді з нагоди виставки української культури в Вінніпегу. Видання УВАН також були на виставці української книжки з нагоди 60-річчя українського поселення в Канаді.

В 1952 р., від канадської УВАН, на хвилях "Голосу Канади", передано в Українську РСР інтерв'ю генерального секретаря УВАН, Я. Рудницького, про наукову працю в діяспорі, а на хвилях "Голосу Америки", від американської УВАН, переслав в Україну привітання президент М. Ветухів. Подібні інтерв'ю транслювалися пізніше в Україну членами УВАН (та іншими українськими науковцями) з нагоди різних міжнародних конференцій і конгресів.

Рішенням IV Конгресу Українців Канади в Вінніпегу, в днях 7-10 липня 1953 р. прийнято Українську Вільну Академію Наук у Канаді в склад українсько-канадських організацій та установ, які творять Комітет Українців Канади (КУК). Як представника до Президіяльної Ради КУК від УВАН президія делегувала члена-співробітника УВАН, інж. А. Качора, на 1953-54 рік.

У грудні 1953 р. закінчився мандат центральної президії канадської УВАН для всіх осередків УВАН у світі й ця функція перейшла до осередку УВАН у США. В цьому ж році в *Бюлетені* УВАН (ч. 2, 1953) в Вінніпегу було опубліковано останній огляд праці всіх осередків УВАН за роки 1951-1953. Звіт показав, що це був найбільш видайний період УВАН щодо кількості публікацій, конференцій та виголошених доповідей. В цьому часі появилася три томи (чотиритомного)

Кобзаря Шевченка під редакцією Леоніда Білецького, *Драгоманівський збірник*, присвячений пам'яті першого президента УВАН, Дмитра Дорошенка; вийшло кілька випусків серії *Slavistica* й *Onomastica* та два збірники американського осередку *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.*

15 листопада 1953 р. відзначено 35-річчя УАН-УВАН у приміщеннях Українського Народного Дому в Вінніпезі. УАН (Українська Академія Наук) була заснована в Києві урядом тодішньої Української Держави, дня 14 листопада 1918 року. У зверненні президії УВАН у Канаді говориться, що після російсько-більшевицької окупації України й фізичної ліквідації багатьох українських науковців – членів Академії та перетворення УАН в Академію Наук УСРСР, українські вчені, що вийшли на еміграцію, “відновили Українську Академію Наук (ВУАН) в дні 15 листопада 1945 в Авгсбурзі (Баварія) й назвали її Українською Вільною Академією Наук (УВАН) – вільною щодо своєї назверхньої незалежності й вільною щодо духа наукової праці її членів”. (*Бюлетень УВАН*, ч. 2, 1953).

Крім цього в днях 14-20 листопада 1953 р. відбувся тиждень “академічних викладів УВАН” для ширшого громадянства, сполучений з виставкою українського мистецтва й поштової марки.

В Українському Народному Домі, 19 грудня 1953 року, УВАН у Канаді вшанувала українсько-канадського письменника Іллю Киріяка, автора трилогії *Сини землі* врученням йому грамоти членства в Літературно-мистецькій клясі УВАН. Про працю Ілі Киріяка говорили д-р Л. Білецький, пані О. Войценко, д-р Я. Рудницький, ред. І. Сирник, о. д-р С. Савчук та вшанований Ілля Киряк.

З огляду на те, що УВАН не була в фінансовій спроможі допомогти, управа УВАН 3 листопада 1954 р. звернулася до українського громадянства за допомогою на лікування захворілого голови УВАН, д-ра Леоніда Білецького.

Дня 24 грудня 1954 р. на спільному засіданні управ УВАН Канади й УВАН США, в порозумінні з іншими осередками УВАН, передано функції координаційної президії всієї УВАН на каденцію 1954-1956 управі УВАН у Нью-Йорку. Президентом координаційної президії УВАН на цю каденцію став д-р М. Ветухів, а генеральним секретарем Л. Чикаленко. Про це, на засіданні канадської УВАН (8 січня 1955), повідомив д-р Ярослав Рудницький.

У тому ж, 1954 р, винайнято в Українському Народному Домі (Burrows & McGregor) за \$30.00 місячно дві кімнати для користування УВАН. Туди перевезено бібліотеку та матеріали УВАН і влаштовано наукову роботу.

Загальний стан членства канадської УВАН у 1954 р. нараховував 34 члени, з того – 11 дійсних членів, 5 членів-кореспондентів і 16 членів-співробітників.

3 Усамостійнення осередків УВАН у діяспорі

Узгодження статуту з місцевим законодавством

Президентом канадського осередку УВАН в цьому періоді (1955 – 1969) був Ярослав Рудницький. Великих змін у цьому часі не сталося, не було збільшення членства Академії, а найголовніше – залишилася давня, прийнята ще в початкових роках УВАН у Німеччині, категоризація членства – система, яка обмежувала число дійсних членів до 10-12. Таке “замкнене” число не було справедливим мірилом академічного росту поодиноких членів і ця практика викликала серед членів часте невдоволення, але воно ніколи не виходило на сторінки “Бюлетенів” Президії канадської УВАН.

Все ж таки, втрата двох важливих авторитетних осіб: Дмитра Дорошенка й Леоніда Білецького, якого всі вважали “фактичним ідеологом цієї установи”, створила певний вакуум і потребу деяких структурних змін у керівництві Академії. Це відчувалося, незважаючи на те, що на всій попередній діяльності УВАН у Канаді між 1949-1954 роками помітна була провідна присутність Ярослава Рудницького.

Після переходу функцій центральної президії УВАН до осередку в Нью-Йорку (1954), УВАН у Вінніпегу почала діяти виключно як крайова канадська установа. В *Бюлетені* УВАН ч. 1(5) за 1956 рік, у першому виключно канадському виданні, сказано, що “В зв’язку з смертю проф. Л. Білецького й перенесенням центральної президії УВАН до США зайшли деякі зміни в дотеперішньому складі, структурі й членстві УВАН. Основна риса тих змін – тенденція до поступневого перетворення УВАН в корпорацію інститутів, секцій, комісій, на місце дотеперішньої корпорації індивідуального членства. В зв’язку з малою кількістю членів у деяких дисциплінах виявилось неможливим продовжувати дотеперішню структуру УВАН у виді чотирьох відділів, а за те конкретні можливості були для праці й себевиаву інших клітин, а саме інститутів, секцій, комісій”¹¹².

¹¹² *Бюлетень* УВАН, ч. 1(5), 1956 виходить як продовження дотеперішнього видання УВАН у Канаді, п.н. “Бюлетень Президії Української Вільної Академії Наук” чч. 1-4 (1952-1955), коли Управа УВАН сповняла функції центральної президії УВАН у роках 1949-1954. Видаючи це перше число *Бюлетеню* УВАН у Канаді, Редакція обмежується виключно до справ канадської УВАН, заторкуючи тільки тут і там вчасними з іншими осередками Академії (*Бюлетень* УВАН, ч. 1(5), 1956, с. 2).

Ці питання обговорювано на засіданні УВАН (11 березня 1955) й прийнято наступні рішення: головство управи УВАН у Канаді перебирає діючий після смерти Леоніда Білецького Ярослав Рудницький; секретарем іменовано Михайла Боровського, фінансовим референтом – Андрія Качора, бібліотекарем – Катерину Антонович; членами управи – Павла Юзика, Василя Костюка і (від 8 квітня) Микиту Мандрику. Дня 8 квітня обрано П. Юзика першим, а В. Костюка другим заступниками голови управи.

Крім цих членів до ширшої управи УВАН у Канаді ввійшли: голова Мистецької кляси УВАН і представник УВАН у Торонто Улас Самчук та представник УВАН у Монреалі Дмитро Кислиця. Разом в Управі канадського УВАН було дев'ять осіб. Представником до Ради Комітету Українців Канади обрано голову канадської УВАН Ярослава Рудницького.

Загальне число членів УВАН у Канаді в 1955 р. було: 9 дійсних членів; 6 членів-кореспондентів і 15 членів-співробітників. Двоє членів-співробітників – д-р Н. Синявська й д-р М. Дяковський переселилися в звітному році до Нью-Йорку.

На засіданні управи (11 березня 1955) намічено для канадської УВАН наступну організаційну схему: Інститут українознавства й видання серії “Українські вчені”, яке (після смерти Леоніда Білецького) очолив д-р Микита Мандрику; Інститут шевченкознавства передано УВАНові в США; Інститут слов'янознавства й серію *Slavistica* очолив (від 1948) Я. Рудницький; Комісію назвознавства й серію *Onomastica* очолив Я. Рудницький; Комісію бібліографії й видання серії *Бібліографія* очолив д-р Д. Сокульський; Канцелярію УВАН і видання *Бюлетеню* УВАН очолив М. Боровський; Бібліотеку УВАН і видання щомісячного списку поступлень до української преси очолила Катерина Антонович; Управу УВАН і видання *Літопису* УВАН очолив Я. Рудницький. Від Управи УВАН щомісячно надходили повідомлення до преси про діяльність УВАН, п.з. “Хроніка УВАН”.

Новий статут УВАН, до опрацювання якого багато праці вклав заступник голови УВАН, М. Мандрику, був затверджений владою дня 2 червня 1958 р. й зареєстрований перед Секретарем Провінції Манітоба 24 червня 1958 року.

В багатьох точках цей статут відрізнявся від первісного “Положення про УВАН” з 1945 року й від розробленого статуту в 1947-48-му роках. Відновлений статут опирається на статутах подібних наукових установ Канади й США й має деякі загальні точки, прийняті в законі про товариства в провінції Манітоба та специфічні параграфи, які випливають з набутої практики праці канадської УВАН.

Устійнено назву УВАН, як *корпорацію* вчених та інших осіб, які зацікавлені розвитком і науковими дослідженнями над українською культурою й спорідненими ділянками духового життя. Згодом уведено додаткові зміни в структурі УВАН –

упроваджено наукові комісії, інститути, музеї, архів і бібліотеку. Замість дотеперішніх трьох категорій членів, новий статут передбачав чотири: 1) дійсні члени, 2) члени-кореспонденти, 3) члени-співробітники й 4) почесні члени. Одна з точок обмежує кількість дійсних членів до 12.

Найвищими органами в адміністрації УВАН є загальна асамблея дійсних членів та кожночасна управа УВАН, що складається з голови, двох заступників, секретаря-скарбника й бібліотекаря. Асамблея УВАН відбувається кожних три роки й вибирає управу УВАН на трирічну каденцію. Крім цього, управа УВАН може покликати до життя окремі комітети, відповідальні перед асамблеєю, як наприклад, контрольну комісію, номінаційний комітет тощо¹¹³.

Новим у цій версії статуту є введення категорії “почесних членів” та деякі провінційні вимоги, які відносяться до вимог урядової інкорпорації установи. Все інше залишилося як було, включно з обмеженим числом “дійсних членів”, що мала велике значення в плануванні праці й керуванні самою Академією.

¹¹³ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 4 (8), 1959, с. 3-4, 5. Додулено *The Manitoba Gazette*. Published by Authority, Province of Manitoba, Vol. 87, No.24, Winnipeg, Saturday, June 14, 1958.

Формування крайових і світової Наукової Ради

Щоб зберегти форму спільної дії українських наукових і культурно-освітніх установ, у діяспорі почали творитися крайові й міжкрайові об'єднання ("Ради") з метою координування праці, а найголовніше – репрезентації української академічної думки внутрі й назовні, особливо в відношенні до советської політики висування російського й затирання українського обличчя культури й мови в УССР. Це був вислід доосереднього думання в українській науці й суспільстві, думання людей, що стояли на позитивному національному ґрунті, мали нормальну українознавчу освіту, нормальне політичне світобачення, наукову етику й громадянську сумлінність.

У вересні 1959 р., під час VI Конгресу Комітету Українців Канади, було створено Українську Наукову Раду в Канаді (*Ukrainian-Canadian Council of Learned Societies*), до якої входили: УВАНК, НТШК, Інститут Дослідів Волині (ІДВ), Осередок Української Культури і Освіти (ОУКО) та Український Воєнно-Історичний Інститут (УВІ) з ротаційною системою головства Ради.

Цю ініціативу підписали: Ярослав Рудницький (УВАНК), Євген Вертипорох (НТШК), Михайло Боровський (ІДВ – Інститут Дослідів Волині), ген. Михайло Садовський (УВІ – Український Воєнно-Історичний Інститут).

У записці про створення Ради (з дня 11 липня 1959) подається наступне: "На основі попереднього порозуміння між представниками підписаних установ під час Шостого Конгресу Українців Канади вирішено створити на терені Канади Наукову Раду (...) для координації й репрезентації українських наукових і культурних установ, а теж і для спільного заступництва інтересів української науки"¹¹⁴.

Дня 21 листопада 1959 року уконституовано президію Української Наукової Ради в Канаді в складі: президент – Ярослав Рудницький (Вінніпег); заступник президента – Євген Вертипорох (Торонто); секретар-скарбник – Микита Мандрика (Вінніпег); представник Ради до президії Комітету Українців Канади – Михайло Боровський (Вінніпег). Рада перебрала на себе функції Науково-Культурної Комісії Комітету Українців Канади (КУК).

¹¹⁴ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 5 (9), 1960, Вінніпег, Манітоба, Канада.

Під час XIV Конгресу Українців Канади відбули свої наради представники НТШ Канади, УВАН, Інституту Дослідів Волині й Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича й 10-го жовтня одногосно вирішено оживити діяльність Української Наукової Ради в Канаді, заснованої на VI Конгресі Українців Канади в 1959 році. В склад Ради входили члени-основники (УВАНК, НТШК) та звичайні члени (інститути, академічні сеньйорати, професійні академічні об'єднання тощо). Згідно зі схваленим статутом з 12 липня 1961 року члени-основники очолюють Раду напереміну.

Одногосно схвалено, що між XIV і XV Конгресами, Українську Наукову Раду в Канаді очолюватиме УВАН Канади. У висліді цього рішення президія Ради на цю каденцію оформилась у наступному складі: д-р Михайло Марунчак – президент, д-р Богдан Стебельський – заступник президента, д-р Борислав Білаш – секретар, мгр. Іван Кузів – заступник секретаря і д-р Іраїда Тарнавецька та мгр. Оленка Негрич – члени президії.

Як бачимо, крайові наукові ради мали радше символічне, ніж практичне значення, або в даній каденції не було надто актуальних справ, які вимагали б спільного вирішування чи спільного репрезентування й тому в часі кожного нового Конгресу КУК треба було ці ради наново “оживляти”.

Крім крайових формувалися також міжкрайові або світові надбудови. А таким давнішим взором служив Український Академічний Комітет (УАК) у Празі, що об'єднував і репрезентував українські наукові установи й товариства та мав офіційне визнання в формі акредитації при Лізі Націй у Женеві.

“Вважаючи, що українська еміграція після другої світової війни повинна не тільки продовжувати, але й розбудовувати здобутки першої та, беручи до уваги Світовий конгрес вільних українців (СКВУ) в 1967 році, група науковців доброї волі, репрезентуючи старе європейське НТШ й УВАН у Вільному Світі, відбула першу нараду в цій справі в головній квартирі НТШ в Європі – в Сарселі дня 17 серпня 1967 року й вирішила в імені цих двох заслужених установ подати ініціативу для відновлення Українського академічного комітету (УАК) в новій формі, а саме Української наукової ради в Вільному світі (УНРВС). Після того Голова УВАН [Я. Рудницький] об'їхав усі європейські наукові осередки й зустрівся з прихильною настановою до ідеї створення Ради й рішено проголосити її створення з нагоди СКВУ”, – говориться в *Бюлетені* УВАН (1968)¹¹⁵.

Заіснування УНРВС було проголошено на Світовій Сесії Української Вільної Академії Наук у Вінніпезі дня 12 листопада 1967 року й з того часу офіційно

¹¹⁵ “Українська Наукова Рада в Вільному Світі”. *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 13 (17), 1968, с. 4.

починається діяльність Ради згідно з наміченим планом: 1) вибрати й проголосити першу президію УНРВС; 2) опрацювати статут Ради, приймаючи в основу статут Українського Академічного Комітету; 3) налагодити організаційний зв'язок з Світовим Секретаріатом СКВУ через статутове пов'язання Ради з Секретаріатом; 4) скликати перший пленум Ради з нагоди Другого Світового Конгресу Вільних Українців і остаточно оформити статут¹¹⁶.

Дванадцять науковців, які репрезентують більшість наукових установ і товариств у Вільному Світі, підписали першу заяву в справі створення Ради.

¹¹⁶ Там же.

Діяльність УВАН у Канаді, 1955-1969

У лютому 1955 р. помер довголітній заступник першого президента УВАН, д-ра Дмитра Дорошенка, та діючий президент канадської УВАН, д-р Леонід Білецький. На поминках Покійного, які відбулися 8 лютого 1955 р., заступник голови УВАН у Канаді, д-р Ярослав Рудницький, назвав смерть св. п. д-ра Л. Білецького трагедією: “Трагедію я вбачаю в чому іншому, що ті “великі”, які один по одному від нас відходять, не залишають на своєму місці наступників, спадкоємців свого діла. Ось у чому найбільша трагедія наших днів, коли йде про нашу інтелектуальну еліту”¹¹⁷.

У травні-червні, серпні-вересні й грудні 1956 р. діючий голова канадського УВАН, Ярослав Рудницький, відбув свою поїздку по Канаді й США. Його заходами зорганізовано першу виставку українського друкованого слова в Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні, де він опрацював конгресову україніку. В червні він брав участь у з’їзді американських і канадських славістів у Монтреалі, а в грудні був на з’їзді американських лінгвістів і назвознавців у Вашингтоні, де читав доповіді й брав участь у дискусіях.

В 1956-му році Я. Рудницький був обраний віце-президентом канадських і американських наукових асоціацій – Канадської Асоціації Славістів, Канадської Асоціації Лінгвістів, Американського Назвознавчого Товариства та став членом Бібліографічної Комісії Асоціації Модерних Мов Америки.

Дня 14 березня 1957 р. відбуто окрему сесію для вшанування ювілятів УВАН: митрополита Іларіона, проф. Я. Пастернака, проф. Т.К. Павличенка та П. Зварича. З доповідями виступали: Яр. Рудницький, М.І. Мандрика, П. Юзик і М. Боровський.

З нагоди 50-річчя першої друкованої книжки “Вільний світ у Канаді” в 1907 році відбулася ювілейна сесія УВАН з ретроспективною виставкою (17 листопада 1957), а після цього влаштовано тиждень академічних викладів. Доповідачами були: Я. Рудницький, П. Юзик, В. Топольницький, М. Гикавий, проповідник Ковалевич, І. Сирник, О. Войценко, М. Погорецький, П. Зварич, В. Жила, В. Кохан та ін.

¹¹⁷ Бюлетень УВАН у Канаді, ч. 1 (5). Вінніпег, 1956.

Крім цих викладів, у 1957 р. щомісячно відбувалися академічні виклади УВАН, на яких доповідали: М. Антонович-Рудницька (про життя і творчість Ю. Клена), М. Боровський, д-р П. Волянський, д-р І. Троняк, П. Михайлишин (Форт Вілліам) і ін.

4 липня 1958 р. відбулися перші Загальні збори канадської УВАН, як інституції привілейованої (chartered) провінцією Манітоба (2 червня 1958). На цих зборах вибрано управу на трирічну каденцію (1958-1960) у складі: Ярослав Рудницький – президент, Микита Мандрика й Павло Юзик – віце-президенти, Михайло Боровський – секретар-скарбник і Катерина Антонович – бібліотекар.

Академія присвятила особливу увагу відзначенню сторіччя з дня смерти Тараса Шевченка (1861-1961) виданнями, сесіями й доповідями на міжнародних конгресах, виставами Шевченкіяни та розсилкою Шевченківських видань до світових бібліотек.

12 листопада 1961 р. влаштовано Ювілейну сесію, присвячену 150-річчю від дня народження пробудника Галицької Руси – о. Маркіяна Шашкевича. Доповідь на тему “Маркіян Шашкевич на тлі доби” прочитав д-р Михайло Марунчак.

З цього приводу в середовищі УВАН зродилася ідея заснування Заповідника Маркіяна Шашкевича в Вінніпегу (Markian Shashkevych Centre). Дня 21 жовтня 1962 р. було скликано громадські збори, які відбулися в домі Товариства “Рідна Школа” ім. Маркіяна Шашкевича в Вінніпегу при вулиці Юкліда, на яких обговорено цей задум і засновано Заповідник Маркіяна Шашкевича. Головою Кураторії Заповідника обрано проф. Ярослава Рудницького, президента УВАН, а секретарем – д-ра Михайла Марунчака. Крім названих на основуючих зборах від УВАН був член канадського сенату д-р Павло Юзик та д-р Микита Мандрика.

На засіданні президії УВАН, 19 липня 1963 р., в присутності президента УВАН, Ярослава Рудницького, Микити Мандрики, Михайла Боровського, Ольги Войценко, Миколи Оброци та Івана Попа, Михайло Марунчак повідомив присутніх членів президії про свою збірку матеріалів, які стали початком його дослідів канадської україніки та пізнішої кількатомової історії українських поселень у Канаді. Ці матеріали були зібрані в часі його першої поїздки по канадських західних провінціях – особливо Манітобі, Саскачевані й Альберті.

У 1964 році устійнено систему фінансування й розповсюдження видань УВАН. Відкрито окреме банковеkonto для “Історичних публікацій” і з нього черпалися фонди для друкування “Студій до історії українців Канади”, “Джерел до історії українців Канади” та монографічних праць з української канадіяни. Згідно з договором УВАН, відповідальним за ці фонди був дослідник канадіяни Михайло Марунчак, з умовою, що ці фонди мають уживатися виключно на вищеназвані видання. Всі інші публікації УВАН покривалися коштами з загального

фонду УВАН. За подібним принципом було устійнено продаж публікацій і така практика існувала до 5 червня 1974 р., коли унормалізовано всю працю УВАН. Після цієї дати збут усіх видань УВАН проходив тільки через канцелярію УВАН. Того ж дня з konta “Історичних публікацій” передано до загального фонду видань УВАН 20 пачок книжок на суму \$5,802.00 кан. дол.

У днях 17-19 травня 1965 р., в приміщенні провінційного парламенту, відбулися переслухання Королівської Комісії для справ двомовности й адвокатурности в Канаді. Крім інших етнічних груп перед Комісією виступили представники таких українських установ: Комітету Українців Канади (централі й відділів у Вінніпегу), Комітету Українок Канади, Української Католицької Архиепархії, СУСКу та УВАНу в Канаді. Рекомендації УВАН торкалися конституційного визнання української та інших етнічних мов у Канаді¹¹⁸.

В травні 1965 року помер член УВАН і піонер українсько-канадської лексикографії в Канаді, Я.Н. Крет (1884-1965). Свою літературну й журналістичну працю він почав після прибуття до Канади перед першою світовою війною. В 1912 р. появляється в Вінніпегу перше видання його *Кишенькового русько-англійського й англійсько-руського словаря* накладом “Руської Книгарні” (власности Франка Доячека). Наступним його проектом був великий українсько-англійський і англійсько-український словник, але вийшла тільки його перша частина – *Українсько-англійський словник* (1955, 1957) разом з проф. К. Андрусишином. До кінця свого життя Я. Крет працював над англо-українською частиною, але вона залишилася незакінченою.

20 листопада 1965 р., на засіданні президії УВАН, було подано до відома, що мандат президії УВАН у США, як центральної УВАН, буде чинним до кінця 1966 року¹¹⁹. В дійсності, ці осередки, як відомо, діяли незалежно вже від половини 1950-их років і координаційна функція американської УВАН була на ділі тільки номінальною.

Колегія дійсних членів УВАН обрала в 1966 році, а президія затвердила наступних нових членів-співробітників УВАН: Ірину Любинську, Лева Молодожанина (Мола), Ярослава Розумного, Іраїду Тарнавецьку й Михайла Тарнавецького та переведено з членів-співробітників на членів-кореспондентів: Ольгу Войценко, Радослава Жука, Й. Кіршбавма й Михайла Марунчака. В 1966-му році УВАН нараховувала 46 членів: 12 дійсних, 16 членів-кореспондентів і 18 членів-співробітників.

¹¹⁸ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 10 (14), 1964.

¹¹⁹ Архів Михайла Марунчака.

В 1966 р. скульптор і автор пам'ятника Тараса Шевченка в Вашингтоні, Лев Молодожанин (Лео Мол), очолив Мистецьку клясу УВАН у Канаді. Заходами цієї кляси, в рамках імпрез УВАН, відбулися в попередніх роках виставки мистецьких творів О. Булавицького, Гарасовської-Дацишин, К. Антонович та інших художників.

У зв'язку зі сторіччям Канади в 1967 році в Оттаві створено "Міжнародну програму сторіччя Канади" для відзначення цього ювілею на міжнародному форумі. Дня 31 березня 1966 року, в готелі Шато Лоріє в Оттаві, відбулися установчі збори, на яких затверджено управу й намічено плян праці. До складу управи ввійшов проф. Ярослав Рудницький, тодішній голова Української Наукової Ради й УВАН.

У 1967 році Королівська Комісія для справ двомовности й двокультурности в Канаді, членом якої був президент УВАН, д-р Ярослав Рудницький, дала, після чотирирічної праці, перший том свого "Рапорту" з рекомендаціями урядові Канади в справі конституційного забезпечення двох офіційних мов Канади – англійської й французької.

З приводу появи першого тому "Рапорту" д-р М. Мандрика сказав: "Перший том, очевидно, приспішений випуском у світ під тиском сепаратистичного руху в Квебеку, відбиває на собі той переляк, який викликала квебекська 'революція'. Поради Королівської Комісії стають нічим іншим, як рятунковим рецептом проти сецесії французького Квебеку, а не конструктивними вислідами зроблених цілком об'єктивно й уважно кількітніх дослідів.

"Подавши свої обґрунтування на 15-ти сторінках першого тому Комісії, проф. Ярослав Рудницький доповнює чотири точки рекомендацій Комісії (про забезпечення рівних прав французької мови, як другої офіційної мови на цілу Канаду, де живе десять процентів або більше французів) своєю наступною точкою:

"Незважаючи на всі дані цієї секції, кожна мова інша, як англійська чи французька, що її вживає десять або більше відсотків населення відповідної адміністративної округи в якій-небудь провінції чи території, має мати статус обласно (регіональної) мови; законодавство в справах забезпечення обласних (регіональних) мов належить до стосовних урядів"¹²⁰.

Професора Ярослава Рудницького запрошено в члени Канадської Ради Гуманістичних Наук на каденцію в роках 1967-1971. Ця установа займається плянуванням і піддержкою наукових дослідів з історії, літератури, мовознавства,

¹²⁰ М.І. Мандрика, "З приводу рапорту Королівської Комісії", *Бюлетень УВАН*, 13(17), 1968, Вінніпег, Канада, с.2-3.

соціології та інших споріднених дисциплін у Канаді. Проф. Рудницький був першим українцем, якого покликано на це становище.

В зв'язку з участю Канади в проголошеному Об'єднаними Націями "Році Людських Прав 1968" створено в Оттаві "Комітет у справі лінгвіциду", який склався з членів-спеціалістів у ділянці права, мовознавства, соціології, політичних наук, історії й етнології. В склад цього Комітету входили також члени канадської УВАН.

Заходами УВАН, 26 серпня 1967, відзначено 20-річчя від дня смерти Юрія Клена (Освальда Бурггардта) в університеті в Інсбруці, де він викладав між 1945-1947-им роком. На цьому відзначенні президент д-р Я. Рудницький виголосив промову. В церемонії взяли участь ректор університету д-р Й. Лякнер і проф. Герман Оельберг.

У 1968 році, з нагоди 50-річчя заснування в Києві Української Академії Наук (УАН) та 20-річчя УВАН у Канаді, придбано в Вінніпегу, коштом проф. Ярослава Рудницького, президента УВАН, будинок на вулиці 221 Flora й передано для безплатного користування УВАН.

У *Бюлетені* УВАН ч.15 (19), 1970 р. подано наступне "Звернення до хвальних загальних зборів, відділів та членства ДУВІІ". "Дирекція Українського Воєнно-Історичного Інституту ім. ген. пор. армії УНР Михайла Садовського в Торонті повідомляє, що на пропозицію директора-основоположника Інституту та згодою інших основоположників Інституту в Америці (через референдум): ген. хор. В. Филоновича, полк. Г. Маслівця, полк. З. Івасишина – одногослосно вирішено припинити діяльність Інституту й розв'язати його, а все інститутське майно за відділами – Музей, Архів, Бібліотека, Образарня, Видавництво – передати за попереднім порозумінням Українській Вільній Академії Наук у Канаді для дальшого зберігання й наукового досліджування матеріалів до історії визвольної боротьби України. В цій справі 1 листопада 1969 р. підписано окремий, нотаріально затверджений, договір, в якому точніше з'ясовано умови передачі. Водночас Дирекція сповіщає, що з розв'язанням Інституту він перестав бути членом Української Наукової Ради в Канаді. За Дирекцію: М. Битинський".

Дня 12 грудня 1969 року відбулося статутове зібрання колегії і дійсних членів УВАН для обрання нової президії УВАН. У висліді голосування вибрано наступну управу на роки 1970-1972: президент Микита І. Мандрика (Вінніпег), заступники президента: Константин Біда (Оттава) й Ярослав Рудницький (Вінніпег), секретар-скарбник Михайло Боровський (Вінніпег), члени президії: Ольга Войценко, Андрій Качор, Катерина Антонович і Михайло Марунчак (усі з Вінніпегу).

В підсумковому *Бюлетені* УВАН за 1969 рік президент УВАН у Канаді, Ярослав Рудницький, подає звіт праці президії УВАН за час його президенства та

останньої його каденції: “Підсумки 20-річчя й звідомлення за 1969” (с.2), “Звідомлення Президії УВАН у Канаді з її діяльності як Світової Президії УВАН в рр. 1967-1969” (с.3), “Українці перед новими завданнями” (с.4), “УВАН у Канаді в 1969-ому році: Президія УВАН, Члени УВАН, Музей, галерія, архіви, Хроніка УВАН, Нова президія УВАН, Фінансове звідомлення” (с.7-11).

В цьому звіті д-р Яр. Рудницький зробив наступну заяву: “Після 20-річної праці в Президії УВАН, в тому 15-річного очолювання її (1955-1969), та в обличчі моєї сабатикальної відпустки й виїзду з Канади в рр. 1970-1972 я рішив уступити з головства в УВАН і передати цю функцію моєму довголітньому заступникові д-рові М.І. Мандриці (...) Вони важливі для зарекордування минулого й для можливостей будувати на них далі плянування”¹²¹.

А на іншому місці, в тому ж *Бюлетені*, д-р Рудницький додає: “Виступом у Денвері закінчив проф. Яр. Рудницький свої функції Президента УВАН у Канаді, як теж і Президента Світової Президії УВАН”¹²².

Даліше в цих підсумках і звідомленні говориться, що в 1959 році канадська УВАН була ініціатором заснування “Української Наукової Ради в Канаді”, яку д-р Рудницький кількакратно очолював; що “Президія УВАН у Канаді виконувала що три роки функції Світової Президії УВАН, останньо під моїм головуванням в роках 1967-1969. З ініціативи УВАН започатковано Українську Наукову Раду в Вільному Світі й проголошено це в 1967 р.”

Подано перелік науково-дослідницьких праць УВАН: *Slavistica* (тричі на рік), *Opomastica* (двічі на рік), *Література, Українські вчені, Бібліографія, Збірник Заходознавства, Літопис УВАН* та праці Інституту Шевченкознавства й позасерійні видання (етимологічний словник).

Проф. Ярослав Рудницький звертає увагу на важливість практикованих в канадській УВАН “академічних викладів”, які згодом перемінилися в систематичні “семінари українознавства” з доповідачами з різних ділянок гуманістичних і суспільних наук. А даліше, д-р Рудницький пише: “Існування ‘академічних викладів’ було й причиною того, що Королівська Комісія Двомовности-Двокультурности Канади, допускаючи можливість створення українського федерованого університету в Канаді, згадує в своєму IV томі ‘Рапорту’ УВАН, як одну з можливих конститутивних установ такого проекту”¹²³.

Також згадується в “Підсумках” придбане “приватним зусиллям і коштом Президента” приміщення для УВАН – архівів, бібліотеки, музею, складу видань і

¹²¹ Ярослав Рудницький, “Підсумки 20-річчя й звідомлення за 1969-ий рік в УВАН”, *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч.15 (19), 1970, с. 2.

¹²² Там же, с. 9.

¹²³ Там же, с. 2.

галерії УВАН, а в 1969 р. “придбано два музеї: етнографічний (гуцульський) д-ра М. Гуцуляка й воєнно-історичний ген. М. Садовського”.

Наголошено актуальність репрезентації української науки на міжнародних наукових конгресах, у яких важливу функцію відіграв канадський осередок УВАН.

У “Звідомленні Президії УВАН у Канаді з її діяльності як Світової Президії УВАН в рр. 1967-1969”, д-р Рудницький реферує до “оструктурення УВАН в Європі”, в якому він відіграв головну роль. Там УВАН як організація не існувала, але діяли поодинокі члени, які бажали працювати зорганізовано. Президія УВАН у Канаді силою свого мандату як Світова Президія УВАН в тому часі на своєму зібранні 12 грудня 1969 року в Вінніпегу прийняла наступні рішення:

1. Затвердити пропозиції обрання дійсними членами УВАН: проф. Ю. Бойка-Блохина в Мюнхені (Німеччина), д-ра А. Жуковського в Парижі (Франція), проф. Р. Лісовського в Лондоні (Англія), д-ра С. Фостуна в Лондоні (Англія).
2. На місце недіючої колишньої УВАН у Західній Німеччині, очолюваної проф. П. Курінним, затвердити пропозицію створення “Європейської УВАН” з членами дійсними, кореспондентами й співробітниками в країнах Західної Європи.
3. Затвердити пропозицію створення першої Президії “Європейської УВАН” у складі: проф. Вол. Шаян – президент, д-р С. Фостун – секретар-скарбник, проф. Р. Лісовський, д-р А. Жуковський та інші (кооптовані в майбутньому) члени Президії.
4. Затвердити пересланий (в англ. мові) статут “Європейської УВАН” без змін з побажанням перекласти його на українську мову й розіслати членам “Європейської УВАН” до відома.
5. З днем 1 січня 1970-го року передати функції Світової Президії – Президії УВАН у США з побажанням, щоб ці функції в роках 1972-1974 перейняла Президія “Європейської УВАН”¹²⁴.

У статті “Українці Канади перед новими завданнями”¹²⁵ д-р Рудницький говорить про переломове значення 1967-го року, в якому відзначено сторіччя канадської конфедерації, але Королівська Комісія для двомовності й двокультурності проголосила свій основний плян для перебудови Канади як країни “двох народів-основників з вкладом етнічних груп у її розбудову”. Урядові порекомендовано зміну конституції (Британського Північно-Американського Акту з 1867 року) в секції шкільництва (93) та в секції офіційних мов (133). А

¹²⁴ Там же, с. 3.

¹²⁵ Там же, с. 5-6.

мовам інших етнічних груп рекомендовано забезпечити їхні мови й культури під секцією 5 (протилінгвіцидними гарантіями).

Д-р Ярослав Рудницький, член Королівської Комісії, в своїй “меншинній заяві” рекомендував статус “регіональних (обласних) мов” меншинним мовам українській, німецькій, італійській та ескімо-індіянській.

Щодо англійської й французької мови, то після обширних обговорень на федерально-провінційних конференціях в Оттаві 1968 і 1969 рр. зміни канадської конституції та після дебат у федеральному парламенті в Оттаві в 1969 р. новий мовний закон пройшов 7 липня 1969 р., а 9 липня його затверджено в Сенаті. Англійська й французька мови набули рівних прав “у федеральних установах країни, при чому легалізовано створення двомовних дистриктів (англо-французьких і франко-англійських) у деяких провінціях”.

Слід тут згадати поправку д-ра Павла Євчука, українця, консервативного посла з альбертської округи Атабаска, який, як говорить у своєму звіті д-р Рудницький, в окремій Парляментарній Комісії для розгляду нового мовного законопроекту запропонував, щоб і інші етнічні групи мали свої двомовні дистрикти на тій самій базі (10% дано-мовного населення), що й французи й англійці. Були й деякі не-українці, що підтримували цю концепцію. Зате деякі українці виявилися “безкритичними поплентачами одної (консервативної) партії, що, можливо, принесли більше шкоди як користи українській справі в цілому”.

У 1969 р. до складу президії УВАН входили такі особи: Яр. Рудницький, президент, М.І. Мандрика й П. Юзик – заступники; М. Боровський – секретар-скарбник, А. Качор – фінансовий секретар; Катерина Антонович – бібліотекар; Ольга Войценко, М. Марунчак, В. Костюк і С. Мухин – члени президії.

Представником президії УВАН і Української Наукової Ради в Президіяльній Раді КУК був д-р М.І. Мандрика.

До кінця березня 1969 р. Українську Наукову Раду очолював Яр. Рудницький, а з того часу Євген Вертипорох.

Є замітка, що з огляду на невплатення членських вкладок, незацікавленість справами УВАН, а то й шкідливу дію в некористь УВАН деякі члени перестали належати до Академії.

Стан членства УВАН у Канаді на 31 грудня 1969 р. був наступний: дійсних членів було 10, членів-кореспондентів 23 і членів-співробітників 10, двох членів (Дж. В. Сімпсон і Яр. Пастернак) упокоїлось.

У “Хроніці УВАН” *Бюлетеню* УВАН, ч. 15(19) за 1970 рік подано згадку про смерть і про місце проф. д-ра Джорджа В. Сімпсона в канадській славістиці, а зокрема україністиці. В додатку, в 1940 р. св. пам. проф. Сімпсон брав активну участь у створенні Комітету Українців Канади.

В 1941 р. д-р Сімсон був призначений директором Відділу Національностей в Оттаві та старшим дорадником у Бюро Публічної Інформації, а в 1944-ому він причинився до реорганізації Відділу Національностей на Відділ Громадянства в Оттаві.

Д-р В. Кіркконел, сеньйор канадських славістів, у своїй окремій статті, подав характеристику життя й праці д-ра Сімсона, яку закінчив словами: “В усій своїй публічній діяльності він був прикладом терпеливості, ясного судження та інтелігенції”.

В 1950-их і ранніх 1960-их роках при канадській УВАН існувала “Мистецько-Літературна Кляса” (МЛК), метою якої було включити в систему УВАН також заслужених письменників, мистців і культурних діячів. Першим головою МЛК був письменник Улас Самчук у Торонто. А одним із завдань управи МЛК було рекомендувати президії УВАН визначніших осіб з-поміж мистців, які заслугоували б на уділення їм “Грамоти признання УВАН”.

Коротко була чинною при УВАНК “Наукова Фундація УВАН”, створена в Вінніпезі 3 березня 1950 р., яка мала дбати про матеріальні потреби Академії. Першим головою цієї фундації був Б. Дима¹²⁶.

Значно довше існувало “Товариство Прихильників УВАН”, завданням якого було дбати про матеріальну підтримку Академії. Однак, ці допоміжні установи при УВАН: “Наукова Фундація УВАН”, “Мистецько-Літературна Кляса” й “Товариство Прихильників УВАН” конкретного й довготривалого вкладу в функціонування Академії не виявили й перестали існувати.

Натомість значну допомогу в перших роках існування УВАН у Канаді дало вінніпезьке товариство “Народний Дім”, яке, за мінімальною оплатою, давало Академії можливість користуватися аудиторією для імпрез, доповідей та ширших зустрічей членів УВАН з громадою, зацікавленою діяльністю Академії¹²⁷.

В пізніх 1960-их роках тодішній президент Академії, Ярослав Рудницький, як було згадано, закупив у Вінніпегу будинок, відомий як “Дім Науки”, і віддав його в користування УВАН, але коротко після того він будинок продав і Академія перейшла до приміщень Комітету Українців Канади при Мейн вул.

Орендування приміщення в будинку КУК було для УВАН неабияким фінансовим обтяженням, але вигіднішої альтернативи не було. Спочатку орендна плата виносила \$750 кан. дол. місячно, а згодом її було знижено до \$500.

На більшій імпрези кожночасно винаймалося приміщення від інших громадських організацій – Народного Дому, Читальні “Просвіта”, Осередку Української Культури і Освіти, Канадійського Інституту “Просвіта” й інших, або

¹²⁶ “Створення Наукової Фундації УВАН”, *Український Голос* (Вінніпег), 5 квітня 1950.

¹²⁷ Яр. Рудницький, “Українська Вільна Академія Наук у Канаді: Початковий період. Роки 1949-1955”, Архів УВАН у Канаді.

від установ міста Вінніпеґу – Центральної Публічної Бібліотеки або Авдиторії Манітобського Музею.

Після відходу проф. Я. Рудницького з президентства УВАН у Канаді наступила реорганізація напрямних і форми праці Академії.

4 Реформа і діяльність УВАН у Канаді після 1970 року

Від інститутів до індивідуальних ініціатив

У початкових роках на території повоєнної Західної Німеччини та в 1950-их роках у Канаді й Америці УВАН об'єднувала учених різних галузевих зацікавлень і спеціальностей.

Однак, по короткому часі людські ресурси почали вичерпуватися й поле праці УВАН звузилося до дисциплін гуманітарних – українознавчих та суспільних, які почали зосереджуватися на різних питаннях минулого й сучасного України й на культурно-громадських потребах діаспори.

Ці завдання були визначені вже на перших нарадах президента й генерального секретаря УВАН у Вінніпегу, в січні 1949 року. Вони включали три основні функції УВАН: наукові дослідження з наголосом на українознавчі дисципліни, занедбані, фальшовані або виключені в працях советських дослідників; репрезентація української науки участю науковців у міжнародних наукових конгресах та обміном видань; та освідомлення – освіта ширшого громадянства публічними викладами¹²⁸. В загальному це були найважливіші пункти місії українського інтелігента, який опинився на Заході.

З бігом часу ці напрямні були модифіковані й доповнювані внаслідок нових обставин і потреб. І так, у статуті УВАНК 1976 року вже наголошується на: потребу творення прийомих умов для організованої праці науковців та осіб, зацікавлених студіями культурної спадщини українців Канади, української культури, культур Канади та культур узагалі; творення й утримування інститутів, семінарів, курсів, музеїв, архівів, бібліотек тощо, що стосуються української присутности в Канаді; і видавання праць, пов'язаних з українською культурою та культурою взагалі¹²⁹.

А вже в Зверненні президії в 50-річчя УВАН (1949-1999) наголошувано нову обставину – проголошення незалежності Української Держави (1991 року) і з цим потребу розподілу відповідальностей за українську науку між науковцями

¹²⁸ Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у Канаді (Огляд діяльності за роки 1948-1962).

¹²⁹ Статут Української Вільної Академії Наук (УВАН), зрев'юваний і кодифікований згідно з постановою Надзвичайних Загальних зборів УВАН, 9 грудня 1973 р. та ухвалений 2/3 більшістю голосів дійсних членів УВАН. Став чинним 1 липня 1974 р.

материка й науковцями діаспори. Підкреслюється, що тягар, який у минулому несли українські діаспорні науковці, повинні перебрати на себе вчені незалежної України, а діаспорні інституції, зі своїми скороченими людськими й фінансовими спроможностями, зобов'язані зосереджувати свою увагу на потребах різних сфер життя канадських українців.

Отже, пріоритет перенесено на потреби українців у розсіянні, хоч, на практиці, проблеми материка після 20-ти років політичної незалежності не зійшли з уваги української діаспорної науки. Дійсність показала, що навіть після цих років самостійності України роля української діаспори на Заході залишається для України актуальною й необхідною¹³⁰, а на культурну допомогу Україні діаспорі прийдеться ще довго чекати. Україна сьогодні знаходиться в стані травм, втоми й себелікування від колоніального пістряка.

Нова президія УВАН у Канаді на 1970-72 роки була обрана 12 грудня 1969 року в наступному складі: М. І. Мандрика (Вінніпег) – президент; Константин Біда (Оттава) й Ярослав Рудницький (Вінніпег) – заступники; Михайло Боровський (Вінніпег) – секретар-скарбник, Михайло Марунчак, Катерина Антонович, Андрій Качор і Ольга Войценко – члени президії – всі з Вінніпегу.

У початкових роках праця Академії проходила згідно зі статутом і практикою, прийнятою в Німеччині, яка базувалася на зразках європейських наукових інституцій та практики інституцій у досоветській Україні. Ця організаційна структура в багатьох питаннях не сходилася з практикою наукових установ країн, у яких почали організуватися осередки УВАН. У додатку, структура канадської УВАН періоду 1955-1969-го років, тобто каденції президентства Ярослава Рудницького, була надто централізованою навколо його ініціатив, стилю праці й наголошування зовнішньої репрезентації УВАН, головно участю в міжнародних наукових конференціях і конгресах. Ця репрезентація, в основному, належала одній особі в канадській УВАН – особі президента, який, будучи професором університету, користав з грантів, які університет призначував на участь у конференціях і наукових міжнародних конгресах.

Крім цього в структурі й статуті канадської УВАН були інші закони й практики, які потребували перегляду. На основі статуту, прийнятого 2 червня 1958 р., кількість дійсних членів не сміла переступити границі 12 осіб¹³¹. У 1954

¹³⁰ "Найбільший провал національної політики нинішньої влади є на ґрунті освіти. Залишити совєтських директорів, кон'юнктурників, залишити, по суті, систему без змін – це найбільша безвідповідальність за долю України і всього покоління." (Коментар Євгена Сверстюка на семінарі молоді, див. *Український Самвидав*. Інформаційний Бюлетень Музею-Архіву Українського Самвидаву МФБ "Смолооскип", 2-3 (6-7), 2003 р.

¹³¹ На перших Загальних зборах, 12 січня 1958 р., УВАН у Канаді нараховувала 10 дійсних членів, 7 членів-кореспондентів і 17 членів-співробітників.

р. було введено систему трирічної каденції президента й президії, яких обирала колегія дійсних членів. Праця Академії мала діяти в “інститутах” і “комісіях”, які в дійсності мали більш номінальну ніж практичну свободу, бо керівне й виконавче правління УВАН фактично знаходилося в руках трьох осіб – президента, віце-президента й генерального секретаря¹³².

В своїх вищенаведених “Підсумках 20-річчя й звідомленні за 1969-ий рік в УВАН” д-р Рудницький говорить, що: „На основі статуту, затвердженого урядом Манітоби в 1958 р., УВАН є селективна корпорація вчених: у ній передбачено як ядро тільки 12 дійсних членів (академіків), 6 почесних та необмежене число членів-кореспондентів і співробітників, а для широких мас, зацікавлених справами української науки оснований “Товариство Прихильників УВАН” з осідком у Вінніпезі”¹³³.

Отже, дійсне членство в канадській УВАН не було категорією й рівнем досягнень в науковій праці й академічному розвитку члена, але залежало від рішень колегії дійсних членів, які також обирали президента Академії. Колегія дійсних членів пропонувала підвищення члена з категорії в категорію та рішала, хто заслуговує бути піднесеним до найвищої категорії – повного членства, якщо, очевидно, там відкритється вакантне місце. Отже, дійсне членство стало тілом ексекутивним.

В Академії відчувалося обмаль академічних доповідей. Натомість, це були переважно відзначування ювілеїв заслужених осіб минулого, членів УВАН та важливих історичних і культурних дат. Така практика викликала часті застереження й критику з боку членів та домагання впровадити статутіві реформи. Незадоволення зростало й щілина між президією й більшістю членів поглиблювалась, але цього ніколи не порушувалося на форумі засідань президії або на сторінках *Бюлетнів* УВАН.

Перша половина 1970-их рр. була, до великої міри, переломовою в історії канадської УВАН. Після 15-річного президентства Ярослава Рудницького, в грудні 1969 р., президентом УВАН було обрано Микиту Мандрику на трирічну каденцію. Його мандатом була редакція й усучаснення статуту та започаткування реформи інфраструктури Академії, що означало перехід від вузького тричленного, централізованого керівництва УВАН до більш колегіального й демократизованого. В Академії назріла потреба розгалуженої праці, яка підходила б різним ділянкам, включенням у роботу Академії молодших дослідників та поширення персоналу президії, яка була б повністю включена в планування й виконання праці.

¹³² “Президенти УВАНу Канади (в хронологічному порядку)”, *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 35, 1998. Цей список неповний і неточний.

¹³³ Яр. Рудницький, “Підсумки 20-річчя й звідомлення за 1969-тий рік в УВАН”, *Бюлетень* УВАН, ч. 15 (19), 1970, с. 2.

В часі президентської каденції д-ра Мандрики (від грудня 1969 до лютого 1973 року) на засіданнях президії відбувалися відкриті дискусії в справі реформи статуту й внутрішньої структури канадської УВАН.

На Загальних зборах, 4 лютого 1973 р., обрано новий склад управи до якої ввійшли: проф. Михайло Тарнавецький – президент, проф. Остап Гавалешка – перший віце-президент, д-р Михайло Марунчак – другий віце-президент і голова Історичного відділу, проф. Ярослав Рудницький – третій віце-президент і голова Гуманістичного відділу, д-р Ірина Любинська – генеральний секретар, інж. Андрій Качор – секретар-скарбник, д-р Борислав Білаш і д-р Ярослав Барвінський – місцеві члени та проф. Яр Славутич (Едмонтон) – позамісцевий член, а д-р Микита Мандрика – президент попередньої президії.

На цих Зборах було висловлено пропозицію: перевести кодифікацію статуту УВАН у Канаді; скасувати обмежене число 12 дійсних членів; поширити склад і повновасті президії з правом кооптування; залучити до праці молодших дослідників, а дисципліни поділити на три секції: гуманістичну, історично-суспільну й математично-природничу; вибір президента на трирічну каденцію (введена в 1954 р.) залишити в руках дійсних членів; президентів вибирати за ротатійною системою трьох секцій; для вдержання правопорядку, що був захитаний внаслідок створеної “президентської кризи” в 1973 р., на Зборах було введено позицію куратора Академії¹³⁴.

На першому засіданні нової президії (10 лютого 1973) попередній президент, М. Мандрика передав свій президентський мандат М. Тарнавецькому й було іменовано тричленну Статутову комісію, до якої ввійшли: М. Мандрика, О. Гавалешка й Я. Рудницький.

Проти цих внесень президії виступив віце-президент і голова Гуманістичного відділу, Ярослав Рудницький, та деякі члени Відділу, що довело до відкритої конфронтації з президією Академії та небезпеку резигнації президента УВАН, Михайла Тарнавецького, й деяких членів новообраної президії.

На тому ж засіданні Я. Рудницький вніс пропозицію, щоб Ольгу Войценко, колишнього члена президії, кооптувати в склад нової президії, однак пропозицію президія “однодушно” відкинула. Відкинута також його другу, доповнену пропозицію, щоб запропоновану кооптувати до президії, з огляду на те, що вона є співвласником будинку, в якому приміщується Академія. Відхилено також пропозицію Я. Рудницького, щоб О. Войценко призначити головною адміністраторкою Воєнно-Історичного Музею УВАН та оплачувати цю посаду з

¹³⁴ З протоколу президії УВАН у Канаді, 7 травня 1974.

гранту Федерального уряду Канади, що був призначений на каталогізацію музею УВАН та оплачувати (з цього гранту) каталогування матеріалів Рудницького, пов'язаних з його працею в Королівській Комісії в Оттаві¹³⁵.

На нарадах президії, 24 квітня 1973 р., президент М. Тарнавецький, заявив, що внесок на призначення Ольги Войценко адміністратором Музею УВАН зустрів „сильну опозицію” й тому вирішено цю кандидатуру відхилити¹³⁶. Натомість, каталогізатором Музею іменовано Всеволода Левицького, а Михайла Марунчака – координатором переміщення майна Академії з будинку Ярослава Рудницького до приміщень Комітету Українців Канади на 456 Мейн вулиці.

На зібранні президії 14 червня 1973 р. Я. Рудницький запротестував проти постанов президії з 24 квітня, які президія одноголосно ухвалила, “статутово легальними”. І на цьому ж зібранні (14 червня 1973) президент УВАН, М. Тарнавецький, вніс свою резигнацію. Як причину резигнації назвав “нездорові й надзвичайно тяжкі для мене обставини, які існують в Президії УВАН і не дозволяють розвинути відповідної і бажаної праці в Академії”¹³⁷. З ним подалися до димісії також перший заступник президента, Остап Гавалешка, член президії Ярослав Барвінський та інші, але того ж дня вони відтягнули свої резигнації. На пропозицію Я. Рудницького й М. Мандрики одноголосно ухвалено “іменувати д-ра Б. Н. Білаша діючим президентом до Надзвичайних загальних зборів, а проф. М. Тарнавецького вважати в відпустці”¹³⁸.

Дня 20 липня 1973 р. відбулася зустріч членів президії (Б. Білаша, І. Любинської й М. Мандрики) з представником Федерального уряду, Дж. Б. Стантоном (Stanton), з Manitoba Museum of Man and Nature, в справі апелю д-ра Рудницького до канадського уряду з домаганням, щоб урядовий грант уживати для каталогізування його архівів. Вимогу Я. Рудницького Стантон визнав безпідставною¹³⁹.

В результаті невпинних домагань з боку д-ра Рудницького відносно каталогізування його архівів та архівів М. Гуцуляка й О. Войценко коштами гранту УВАН, діючий президент, д-р Борислав Білаш, листом з датою 28 серпня 1973 р.

¹³⁵ Протокол засідання президії УВАН, 4 квітня 1973; див. *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, Додаток ч. 1, “Надзвичайні Загальні Збори Академії 9-го грудня 1973 р.”

¹³⁶ “Звіт з діяльності Української Вільної Академії Наук у Канаді. Роки 1973, 1974, 1975 і 1976. Рік 1973”. *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983

¹³⁷ Фотокопія листа президента УВАН у Канаді, Михайла Тарнавецького, з 14 червня 1973 р., *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, с. 4.

¹³⁸ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, с. 4.

¹³⁹ Копія листа Дж. Б. Стантона: “As the collection of materials relating to Professor Rudnycky [B&B Archives] was not then 6 November 1972 and, indeed, is still not at the date of this writing, a part of the permanent collection of UVAN, there is no way in which it could be considered for cataloguing purposes” (James B. Stanton, Chief, Human History Division, Manitoba Museum of Man and Nature), *там же*, стор. 5.

до д-ра М. Мандрики, президента попередньої каденції, вніс свою резигнацію й передав свої функції М. Мандриці¹⁴⁰.

У листі, з датою 22 серпня 1973, Я. Рудницький повідомив президію, що він передає свої архіви до Осередку Української Культури і Освіти в Вінніпегу.

У зв'язку з цим рішенням на засіданні президії УВАН, 6 вересня 1973, головуєчий віце-президент, Михайло Марунчак, звернувся з питанням до Б. Білаша, чи він згідний відкликати свою резигнацію, на що Б. Білаш відповів, що свого рішення, висловленого в листі, не міняє. Не погодився відтягнути своєї резигнації з посту президента і члена президії УВАН також М. Тарнавецький¹⁴¹.

У такій ситуації діючим президентом обрано д-ра М. Мандрику, як особу, “яка користується довір'ям та має досвід”¹⁴². Цей обов'язок Мандрика погодився перебрати на себе з наміром вивести УВАН зі стану цієї кризи.

На іменування президією д-ра М. Мандрики діючим президентом УВАН zareагував Ярослав Рудницький окремим *Бюлетенем* Гуманістичного відділу (ч.16/20/1).¹⁴³ У своєму “Зверненні до Членів Президії УВАН, статутowo обраних на зборах 4.2.1973” він засудив новий склад президії, називаючи його “протистатutowим” і “незаконним”, бо, згідно з 20 статтею статуту, “віце-президенти сповняють обов'язки президента, коли його немає, за старшинством”. Він твердив, що теперішня президія УВАН “неповна”, бо стаття 18 говорить про трьох віце-президентів, а в президії з 6 вересня 1973 р. “бракує віце-президента й голови Математично-природничого відділу”. Нова президія, на його думку, “односторонна”, бо “вона опинилася в руках членів Суспільного Відділу”¹⁴⁴. Статutowo діючим президентом, на його погляд, повинен бути “найстарший стажем в УВАН віце-президент”, яким був д-р Рудницький. А про вибір д-ра М. Мандрики він сказав: “І знову згідно з вимогами статуту УВАН Віце-Президент-сеніор повинен був бути обраним на діючого Президента, а на випадок його відмови – той, кому він був би склонний віддати провід в установі”¹⁴⁵.

¹⁴⁰ У своєму листі до президента попередньої каденції (1970-1973), М. Мандрики, з 28 серпня 1973, д-р Б. Білаш резигнує й передає функції діючого президента д-рові М. Мандриці: “Since I consider it to be beneath the dignity of any position in UVAN to become involved on petty non-academic hassels, I find that my only chance of avoiding such involvement now is to vacate the position of Acting President by tendering herewith my resignation ... I have no intention of submitting to any possible abuses like those suffered by my immediate predecessor”, *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 6.

¹⁴¹ Протокол (копія відпису з точки 1-шої) засідання президії УВАН 6 вересня 1973, *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 8-9.

¹⁴² *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 9.

¹⁴³ Список членів Гуманістичного відділу за 1973 рік, поданий проф. Я. Рудницьким у *Бюлетені* Гуманістичного відділу (ч. 16/20/1, с. 4), не відповідає станові речей. Гуманістичний відділ, за винятком кількох осіб, не був сторонником вимог д-ра Я. Рудницького.

¹⁴⁴ *Бюлетень* Гуманістичного відділу Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді, ч. 16/20/1, Вінніпег, Канада, с. 3.

¹⁴⁵ *Бюлетень* Гуманістичного відділу Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді, ч. 16/20/1, Вінніпег, 1973, стор. 2 [У примітці пишеться: “Цей *Бюлетень* видано для інформації членів Гуманістичного Відділу УВАН; тому що він продовжує серію *Бюлетенів* із рр. 1949-1969 подано його порядкове число перше від 1949 р., друге від 1954 р. й третє від 1973 р.”].

“Супроти повищих фактів, – говориться в Зверненні, – Управа Гуманістичного Відділу рішила на своєму зібранні 19.9.1973 не визнавати Президії з 6.9.1973 за статуту й загальну й відтягнути своїх членів із неї до часу, доки вибрані статуту на каденцію 1973-1975 члени Президії з 4.2.1973 не повернуться до передбаченої статуту (статті 18 і 20) розв’язки теперішньої кризи в УВАН”¹⁴⁶. Окремим [англомовним] листом-зверненням до членів УВАН, датованим 30 листопада 1973, Ярослав Рудницький теж виступив проти заповіджених на 9 грудня 1973 р. Надзвичайних загальних зборів “для вибору нового президента” на місце уступившого М. Тарнавецького¹⁴⁷.

На Надзвичайних Загальних зборах 9 грудня 1973 р. обрано президію УВАН у складі: Олександр Баран – президент, Михайло Марунчак – віце-президент, Ірина Любинська – генеральний секретар, Андрій Качор – секретар-скарбник, Борислав Білаш – член президії, Яр Славутич – член президії з-поза Вінніпегу, Микита Мандрика – президент попередньої каденції й сенатор Павло Юзик – куратор Академії¹⁴⁸.

Загальні збори повністю одобрили діяльність президії в кризовому часі, що тривав від 4 лютого до 9 грудня 1973 р., та висловили признання президії за її послідовне старання вивести УВАН “на шлях спокійної наукової діяльності на твердих демократичних основах”¹⁴⁹. Постановою Надзвичайних Загальних зборів (9 грудня 1973) пропозиції до статуту були прийняті й внесені в новий статут¹⁵⁰, який став чинним 24 жовтня 1976 р.¹⁵¹.

Натомість, в самому “Статуті Української Вільної Академії Наук (УВАН)” говориться: “Зревізований і кодифікований згідно з постановою Надзвичайних Загальних Зборів Академії з 9 грудня 1973 р. та ухвалений 2/3 більшістю Дійсних членів Академії. Чинний від 1 липня 1974 р.”

¹⁴⁶ Там же. Тут треба зазначити, що це була тільки частина членів Гуманістичного відділу, які залишилися лояльними голові Відділу, Я. Рудницькому.

¹⁴⁷ Текст листа Я. Рудницького: “To Fellow Members of the Ukrainian Free Academy of Sciences (UVAN) in Canada. Dear Colleagues, By virtue of the authority vested in me as the Senior Vice-President and one of the founding members of our Academy, and in accordance with the decision of the Executive of the Division of Humanities of UVAN of 28.XI. 1973 I herewith cancel the item *election of the new President* on the Agenda of the special meeting of the General Assembly, scheduled for December 9th, 1973, as contravening Articles 12 b and 20 of the Constitution of the Academy and incompatible with its customary procedure in similar cases in the past (e.g. succession of the late President D. Doroshenko by Senior Vice-President L. Bilecky) after the death of the former in 1951). Yours sincerely, J.B. Rudnyckij, Senior Vice-President of UVAN in 1973-1975.” (*Див. Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, с. 13).

¹⁴⁸ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, 36 с. [*Бюлетень* включає: склад президії УВАН 1973; склад президії УВАН 1973-76; звіт з діяльності УВАН за роки 1973-76; додаток ч. I – Надзвичайні Загальні збори Академії 9 грудня 1973; додаток ч. II – Свято Української Науки; доповідь П. Маценка; додаток III – ухвалення й легалізація статуту Академії; додаток ч. IV – програма 25-ліття УВАН у Канаді; до підготовки Ювілею; Маніфест УВАН у Канаді; відзначення 25-ліття УВАН у Канаді; видавничу діяльність за роки 1973-77; Звіт з діяльності УВАН у Канаді за роки 1977-80; висновки та рекомендації Ярослава Розумного, звітуючого президента УВАН, Вінніпег, березень 1980].

¹⁴⁹ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17/21, 1983, с. 3.

¹⁵⁰ *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 17 (21), 1983.

¹⁵¹ Див. Лист генерального секретаря УВАН, Ірени Любинської, до дійсних членів УВАН у справі проекту статуту УВАН, 11 травня 1974.

В розділі II, в Завданнях УВАН, говориться: “Будучи об’єднанням науковців та інших осіб, які присвячують себе справі розвитку наукових студій та української культури в Канаді і поза її межами, Академія має своїм завданням:

Творити й підтримувати відповідні умови для організованої праці науковців і взагалі осіб зацікавлених у студіях культурної спадщини українців Канади, як і культури Канади та України взагалі.

Давати початок, керувати й допомагати заходам для розвитку наукової праці канадців у ділянці української культури.

Творити, утримувати й керувати відповідні своїм завданням інститути, семінари, курси, комісії, музеї, архіви, бібліотеки і т.п.

Публікувати праці з різних ділянок науки й культури, пов’язаних з українською культурою та культурою взагалі.

Збирати фонди з членських вкладок та добровільних пожертв і дотацій для здійснення завдань Академії.

Давати почесні признання й нагороди особам заслуженим своєю працею й діяльністю на полі науки, мистецтва, літератури й культури взагалі.

Особи обох статей, в віці не молодші 21 року, які бажають прилучитися до праці Академії і зобов’язуються підлягати її регуляминам та мають закінчену університетську освіту, як мінімум кваліфікації, можуть бути прийняті в члени Академії порядком, формульованим в наступних точках.

Членство Академії розподіляється на чотири класи:

- а) дійсні члени
- б) члени кореспонденти
- в) члени співробітники
- г) почесні члени

в трьох головних відділах Академії:

- а) гуманістичних наук
- б) суспільних наук
- в) природознавчих та фізико-математичних наук

Члени поза цими головними відділами, з причини їх спеціальних зцікавлень, творять проміжну секцію.

Науковець, автор дослідних публікацій з певним усталеним рекордом наукових праць, може бути прийнятий в Дійсні члени постановою президії Академії на рекомендацію двох Дійсних членів, підтриманих більшістю голосів Дійсних членів відповідного відділу Академії. Максимальне число Дійсних членів встановляють Загальні Збори Академії.

Науковець – автор визнаних дослідних публікацій може бути прийнятим як

Член кореспондент Академії постановою її Президії на рекомендацію управи відповідного відділу або двох Дійсних членів Академії.

Особа, зацікавлена в дослідних працях і яка має опубліковані її статті чи памфлети наукового змісту, може бути прийнята в Члени співробітники постановою Президії Академії на рекомендацію відповідного відділу Академії.

Особливо видатний і заслужений науковець, автор чи культурний діяч може бути обраний Почесним членом Академії постановою Президії Академії на рекомендацію трьох Дійсних членів Академії, підтриману більшістю голосів Дійсних членів Академії чи Загальних її Зборів.

Порядок прийняття членів і підвищення їх виробляє Президія Академії.

Кожний член кляс а, б, в має платити Секретареві-скарбникові Академії річну вкладку, встановлену Президією Академії.

Кожний член може виступити з членства Академії, подавши писану заяву до Президії, про свій намір.

Членство в Академії автоматично припиняється з причин неплачання протягом двох останніх років членських вкладок, за винятком членів, звільнених від плачання вкладок постановою Президії Академії.

Член, який нехтує чи ігнорує постанови Статуту Академії чи її керівних органів або веде себе невідповідно гідности членства в Академії чи своїми вчинками підриває авторитет Академії, може бути суспендований і виключений з членства постановою двох третин більшості Президії Академії. В постанові мають бути подані підстави суспендовання.

Член Академії не може передавати свого членства іншій особі.

Внесено в Статут Академії доповнення, зміни й поправки в розділі адміністрування інституції щодо регулярних і надзвичайних Загальних зборів Академії, функції членів Президії, усунення з членства в Президії, майна Академії, ліквідацію Академії тощо”.

У висліді цих реформ (з яких не все ввійшло в практику, і він, в основному діє в нас до сьогодні) кількість дійсних членів (у 1974 р.) підвищилася до 32-ох осіб. З них 14 було активними професорами в канадських університетах, а трьох – професорами-емеритами.

Звітуючий на Загальних зборах (6 березня 1977) за каденцію від 9 грудня 1973 – до 6 березня 1977 р., президент УВАН, проф. Олександр Баран, назвав той час “своєрідною кризою” в президії УВАН, з цілим рядом інших перешкод, почавши приміщенням УВАН, каталогізуванням і скінчивши статутівими реформами, які були в тій ситуації необхідними. Криза відбувалася особливо в стосунках президії з Гуманістичною секцією, яку, після свого президентства, очолював д-р Ярослав Рудницький.

У звіті президента, д-ра Олександра Барана, подається наступне зауваження відносно “президентської кризи” в часі його каденції: “Ті члени УВАН, які категорично не визнавали нового статуту, ставили себе поза рамки УВАН. В цьому числі, на жаль, і проф. Ярослав Рудницький з декількома членами Гуманістичної секції, створивши внутрішню опозицію. Намагання Президії УВАН наладнати цю справу взаємним порозумінням не дали позитивних наслідків. З відходом проф. Я. Рудницького від статутово-діючої Президії УВАН, на його місце Президія кооптувала проф. Я. Розумного, як нового голову Гуманістичної секції УВАН у Канаді (від травня 1976 р.)”¹⁵².

З відходом проф. Ярослава Рудницького, який, до речі, вклав багато труду й позитивної праці в цю інституцію, остаточно закінчилася криза в президії канадської УВАН, яку, при добрій волі, можна було оминути. Але, з другого боку, необхідна й досить ґрунтовна перебудова й переорієнтація канадської УВАН без цього не могла б була завершитися .

¹⁵² Протокол Загальних зборів УВАН у Канаді, 6 березня 1977.

Діяльність УВАН у Канаді, 1970 – 2012

У четвер, 22 січня 1970 р., в Домі науки при вулиці Флора ч. 221 у Вінніпегу відбулося офіційне відкриття Воєнно-Історичного Музею ім. ген. М. Садовського, переданого УВАН у Канаді на збереження аж до передачі в вільну Україну.

21 березня 1974 року канадська УВАН і канадське НТШ спільно відзначили в Вінніпезі 100-річчя Наукового Товариства ім. Шевченка. Святочна наукова сесія відбулася в приміщеннях Комітету Українців Канади. До почесної президії входили представники загальнодіяспорних і загальноканадських організацій: д-р Василь Кушнір – голова СКВУ, д-р Максим Германюк – митрополит УКЦ в Канаді, владика Борис – єпископ УПЦ в Канаді, д-р Петро Кондра – президент КУК, д-р Ярослав Розумний – президент дирекції Осереду УКО, д-р Микита Мандрика – президент УВАН, о. С. Савчук – представник СУС і Атанас Фіголь – представник НТШ. Сесією керував д-р М. Марунчак – віце-президент УВАН.

У своїй доповіді д-р В. Кубійович (НТШ, Сарсель, Франція) накреслив роль і подав загальне тло, на якому у Львові, культурному осередку півавстрійської України, постало Наукове Товариство ім. Т. Шевченка. А, з огляду на політичні й культурні утиски в підросійській Україні, НТШ, очолене Михайлом Грушевським, стало спільним осередком української науки для всіх українських земель перед першою світовою війною. Своім науковим доробком воно стало міжнародно визнаним науковим авторитетом.

Наукова й організаційна діяльність НТШ продовжувалася під польською окупацією західноукраїнських земель, але з огляду на утиски польського уряду, виїзд багатьох учених на еміграцію, а в початкових 1920-их роках до Української ССР, ця праця була далеко слабшою ніж у часі довоєнної австрійської окупації.

З прилученням Західної України до СРСР у вересні 1939 р. діяльність НТШ у Львові була припинена, а 14 січня 1940 р., цю наукову інституцію було розв'язано. На ґрунті НТШ створено філію Академії наук УРСР. Після війни, в 1947 р., НТШ було відновлено на еміграції, а фінансування діяльності НТШ стало моральною відповідальністю української спільноти в діаспорі.

2 лютого 1975 р. проголошено проф. Я. Рудницького поза рамками Української

Вільної Академії Наук у Канаді на підставі його заяви в *Бюлетені* з 21 лютого 1974 року про невизнання ним авторитету Загальних зборів і президії УВАН. Признано, що повне оформлення УВАН у Канаді здійснилося в 1950 році й тому ювілейним роком 25-ліття Академії має вважатися 1975 рік.

24 квітня 1975 р. було вирішено відбути Ювілейні святкування Академії в днях 18-19 жовтня 1975 року під гаслом “Вклад української науки в Канаді” й намічено програму святкувань. Того ж дня кооптовано д-ра Я. Розумного до складу президії Академії.

Ювілейною конференцією, 25-26 жовтня 1975 р., яка відбулася в аудиторії Манітобського Музею “Людина і Природа” в Вінніпезі, відзначено 25-ліття УВАН у Канаді. В пресовому повідомленні, підписаному М. Мандрикою, „До підготовки ювілею Української Вільної Академії Наук” накреслено історію початків УВАН за океаном: “Створилася [в Вінніпезі] трійця членів президії основної УВАН [Д. Дорошенко, Л. Білецький, Я. Рудницький] і її заходами була створена початкова організація УВАН у Канаді, яка фактично й організовано почала свою діяльність в 1950 р.”¹⁵³. Ця дата (1950) потребує спростування, бо, як говориться на іншому місці в цьому дослідженні, діяльність УВАН у Канаді, включно з публікаціями, офіційними імпрезами й доповідями, відбувалася вже навесні 1949 р., отже, 25-ліття канадської УВАН припадало на 1974-ий рік.

До участі в цій ювілейній конференції запрошено відомих учених: д-ра Юрія Шевельова – професора Колумбійського Університету в Нью-Йорку, д-ра Ярослава Пеленського – професора університету в Айова, та д-ра Богдана Боцюркова – професора Карлтонського Університету в Оттаві. Теми їх доповідей названі на іншому місці цієї історії.

Цей ювілейний рік мав стати, як писалось у пресовому повідомленні, „завершенням першого етапу УВАН у Канаді й початком нового, з більшими завданнями, поширеними ідеями ... На зміну старшим приходять молодші й молоді наукові сили”¹⁵⁴.

На цьому місці варто відзначити, що 1970-ті роки були часом найповнішого динамізму й самоусвідомлення української громади в Канаді. Це був час, коли між студентами й між молоддю говорилося про “українську силу”, коли демонструвалася гордість своїм походженням, коли інші національні меншини Канади бачили в канадських українцях провідну групу, так званої “третьої сили” Канади. Це був час проголошення Канади багатокультурною країною, а

¹⁵³ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 22.

¹⁵⁴ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 24.

архітектами цього руху, до великої міри, були канадські українці на чолі з сенатором Павлом Юзиком.

У перед-ювілейному “Маніфесті” УВАН писалося, що “Успіх плянованої, більш інтенсивної діяльності нашої Академії буде залежати не тільки від праці її членів, але головно від потужної допомоги – моральної й матеріальної – широкого українського громадянства, яке вже має зрозуміння великої ваги української науки у зростанні наших сил і впливів на загальний поступ у всіх ділянках національного й міжнародного життя”¹⁵⁵.

Ювілейну конференцію закінчено бенкетом у вінніпезькому готелі Winnipeg Inn з участю близько 150 осіб. Запрошеними почесними гістьми були: Бен Ганущак – міністер освіти Провінційного Уряду Манітоби, владика Борис – архієпископ Української Православної Церкви в Канаді, о. д-р Василь Кушнір – президент Світового Конгресу Вільних Українців, Гаррі Лазаренко – представник посадника міста Вінніпегу та проф. Юрій Шевельов – представник УВАН Америки й доповідач на конференції. Промовцем на бенкеті був д-р Богдан Винар, а господарем бенкету д-р Петро Воробій, професор економії Саскачеванського Університету в Ріджайні.

З нагоди 25-річчя УВАН у Канаді до президії вплинуло привітання прем’єр-міністра Канади, П’єра Еліота Трудо, наступного змісту: *“It is with great pleasure that I greet the participants in the jubilee conference and banquet of the Ukrainian Free Academy of Sciences in Canada. This is a fitting way to honour your Twenty-Fifth Anniversary. Since its inception, the Academy has proved invaluable in fostering Ukrainian-Canadian and international scholarship. With over four hundred scientific and scholarly publications and countless public lectures, the Ukrainian Free Academy of Sciences has contributed in great measure to the intellectual development of Canada. Please accept my sincere congratulations and best wishes that your conference will be profitable and your banquet enjoyable for all concerned”*. Ottawa, 1975.

В 1976 р. багато уваги було присвячено обговоренню наміру перенесення Воєнно-Історичного Музею та Архіву Академії до будинку Осередку УКО при Александер вул., у Вінніпезі. На засіданні президії, 27 січня 1976 р., було одностайно прийнято пропозицію д-ра М. Мандрики уповноважити екзекутиву президії Академії почати переговори з дирекцією Осередку щодо приміщення. Музей і архіви Академії були б під “об’єднаним зверхнім керівництвом головного куратора Осередку”¹⁵⁶.

¹⁵⁵ “Маніфест Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді до українського громадянства Канади”, 2 лютого 1975 р., див. *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 26.

¹⁵⁶ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17/21, 1983, с. 6. Матеріал до *Бюлетеня* ч. 17/21/1983 (включно зі стор. 30) зредагував сам д-р М. Мандрика. Видрукований матеріал пролежав у канцелярії УВАН і з різних причин не був виданий. Від сторінки 30 до 36 приготував до друку д-р М.Г. Марунчак і довів діяльність УВАН-К до початку 1980 р.

На цьому ж засіданні доручено М. Мандриці виготовити *Бюлетень* УВАН, який включив би огляд праці УВАН за роки 1973-77. Такий *Бюлетень*, разом зі звітом і матеріалами, які відносилися до “президентської кризи” в 1973 р., був виготовлений, але появився щойно в 1983 р., під числом 17 (21).

Загальні збори канадської УВАН відбулися 6 березня 1977 р. в приміщенні КУК, на яких було 30 дійсних членів (18 присутніх і 12 прислали уповноваження). Крім того, на зборах були присутні члени-кореспонденти, члени-співробітники й гості. До президії УВАН на каденцію 1977-80 рр. увійшли: президент – проф. Ярослав Розумний (одночасно голова Гуманістичної секції), 1-ший віце-президент – проф. Олег Герус (одночасно голова Суспільно-історичної секції), 2-гий віце-президент – д-р Ірина Любинська (одночасно голова Природничо-математичної секції), генеральний секретар – мгр. І. Сергій Мухин, скарбник – інж. Андрій Качор, д-р Олександр Баран – уступаючий президент; члени президії: д-р Михайло Марунчак і проф. Петро Потічний – позамісцевий член президії.

Наступною важливою подією був Третій З'їзд Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ), який відбувся в Нью-Йорку в листопаді 1978 року. На цьому з'їзді оформлено Світову Наукову Раду (СНР), до якої ввійшли Ярослав Падох, голова НТШ Америки, Василь Омельченко, генеральний секретар американської УВАН, Ярослав Розумний, президент канадської УВАН та ін. Від канадського осередку УВАН до Ради ввійшов також Михайло Марунчак¹⁵⁷. Головною метою цієї надбудови, як і крайових рад, була “координація наукової діяльності між поодинокими установами”¹⁵⁸.

У квітні 1979 року президент УВАН у Канаді, Ярослав Розумний, був делегований президією взяти участь у похоронах дійсного члена канадського УВАН, проф. Константина Біди, і на панахиді в Оттаві сказав від імені президії і членства Академії жалібне слово про цього заслуженого українця й будівничого Відділу Слов'янознавства в Оттавському Університеті від 1952 р. до його смерті 1979 р.

Деякий час дискутувалася в президії канадської УВАН англomовна назва Академії. І на Загальних зборах, 16 березня 1980 р., було затверджено нову англomовну назву Академії, яка, як і американська, не включала слова “Вільна”. Вислід голосування над трьома пропозиціями, в якому взяло участь 28 членів, був: Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada – 16 голосів, Ukrainian Canadian Academy of Arts and Sciences – 8 і Ukrainian Free Academy of Arts and Sciences in Canada – 4 голоси.

¹⁵⁷ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 17(21), 1983, с. 35.

¹⁵⁸ *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 19 (23), 1984, с. 5.

Між 16-тим березнем 1977 року й 9-тим березнем 1980 року було влаштовано на форумі УВАН 18 академічних доповідей, прочитаних переважно позамісцевими доповідачами – професорами канадських і американських університетів. Це було уможливлене тим, що президентом Академії був тодішній голова Славістичного відділу в Манітобському Університеті, Ярослав Розумний, який запрошував доповідачів для університету й давав їм можливість виступати теж на форумі УВАН.

Дня 22 січня 1981 р. відбулося відкриття Військово-Історичного Музею і Архіву УВАН у приміщеннях Комітету Українців Канади при 456 Мейн вул. в Вінніпезі. В трьох залах були розкладені експонати з часу Визвольних Змагань. У відкритті взяли участь представники українських церковних та світських організацій. Відкриття було пов'язане з державним святом проголошення незалежності Української Народної Республіки й соборности українських земель 1918-1919 рр. З цього приводу видано шестисторінкову одноднівку *Музейні Вісті*. Після цього про працю ВІМА почали появлятися в пресі статті й дописи, зголошуватися ветерани українських військових формацій та приватні особи. Стали напливати пожертви в пам'ятках/експонатах та грошах.

При ВІМА оформилася Музейна Комісія, до якої належали: Оксана Розумна, яка одночасно була зв'язковою з урядовими установами й музеями, Марта Левицька Костюк – секретар Музейної Комісії, Євгенія Оброца – одна з найстарших працівників і прихильників УВАН, Галина Оброца Сінг, Дмитро Жила, Андрій Господин, Степан Ямнюк, Пилип Олексів, Іван Ройко, Євген Ковалик, С. Вапляк та інші. Оксана Розумна в багатьох випадках сповняла функцію голови Комісії. З її відходом на постійну працю в КУК діяльність Музейної Комісії сповільнилася й відчувся брак у контактах з іншими музеями Манітоби, з якими вона втримувала широкі зв'язки, говорить у своєму звіті президент і куратор музею й архіву УВАН, д-р М. Марунчак (див. *Бюлетень УВАН*, ч. 20/24, 1989, стор.11).

Дня 2 грудня 1983 року в Торонто відбулися Загальні збори Наукової Ради Світового Конгресу Вільних Українців, яка була створена на III З'їзді СКВУ в Нью-Йорку. Канадську УВАН представляв її президент, д-р Михайло Марунчак. До управи Ради ввійшли: д-р Любомир Винар (голова), д-р Василь Омельченко – заступник, д-р Осип Мартинюк – секретар; членами президії Ради були обрані: д-р Михайло Марунчак, д-р Наталя Пазуняк, д-р Михайло Пап, д-р Олег Підгайний, д-р Богдан Стебельський, д-р Ярослав Падох і д-р Дмитро Штогрин.

Голова Ради, д-р Любомир Винар, підкреслив важливість координації наукової праці між поодинокими науковими установами в діаспорі на Заході й заплановано наступний Конгрес Наукової Ради СКВУ на 1988 р.

Це були “статутові” з’їзди Наукової Ради, на яких обирали нову управу, яка не діяла до наступного з’їзду, на якому обирали нове правління Ради. Своїх декларацій і конгресових резолюцій ніколи не перекладено на ділову мову. Світова рада була лише репрезентативною інституцією, яка, час-до-часу, реагувала на культурні події в підсоветській Україні.

Основною причиною цього було те, що кожна із цих складових інституцій керувалася власними інтересами й працювала навіть не для ширшого крайового, а для свого вузького середовища й для цього не було потрібно ні міжкрайової консолідації, ні плянування. Чого Наукова рада не робила, а могла успішно робити на взір подібних канадських чи американських крайових наукових асоціацій, – це влаштовувати, якщо не щорічні, то дворічні або трирічні, спільні конференції, які могли бути корисним форумом обміну ідей і навіть накреслювання плянів. Кілька таких спільних конференцій відбулося в останніх роках між канадською УВАН і канадською НТШ на форумі річних загальноканадських наукових асоціацій і час від часу відбуваються між НТШ, УВАН і УНІГУ в Нью-Йорку, особливо Шевченківські сесії. Але між українознавчими осередками й інститутами, які існують при фундаціях на різних канадських і американських університетах такі спільні конференції, на жаль, не відбуваються й у них фактично ніхто не зацікавлений.

А якась форма взаємного обміну й “знайомства” все-таки потрібна – була тоді й потрібна вона сьогодні, хоч би для того, щоб бути “в курсі” українознавчої проблематики, наприклад, що діється в поодиноких фундаційних осередках і катедрах українознавства, заснованих ідейними меценатами, та як цими фондами господарять люди, яким платять за господарювання. Часом про це довідуємося від учасників тих конференцій чи семінарів. І довідуємося про речі, що нас застанаюють і турбують.

Важливість спільних конференцій прекрасно розуміли засновники УВАН у Німеччині, а особливо її перший президент, д-р Дмитро Дорошенко, який уважав найважливішою проблемою об’єднати науковців давньої й нової еміграції на Заході, людей різних політичних і віроісповідних поглядів. А найуспішнішим засобом для досягнення цього були якраз “спільні конференції, під час яких злагоджувалися всі розбіжності (...) за перші два роки діяльності Академії (1946-47) відбулося найбільше конференцій (50!), безперечна заслуга першого президента”¹⁵⁹. Спочатку ці конференції проводилися в найбільших українських центрах, а згодом і в менших.

¹⁵⁹ Григорій Курас, “Остання справа Дмитра Дорошенка. До 125-річчя з дня народження видатного історика”, *Свобода*, п’ятниця, 3 серпня 2007, с. 16.

Єдиним загальним форумом обміну дослідів є конгреси Міжнародної Асоціації Україністів (МАУ), які щороки відбуваються в Києві або в інших містах України. В цих конгресах беруть участь також члени Національної Академії Наук України (НАНУ), крайові асоціації українців, які існують по різних континентах, та члени названих постійних українознавчих фондаций при різних університетах: Український Науковий Інститут при Гарвардському Університеті (УНІГУ), Канадський Інститут Українських Студій при Альбертському Університеті (КІУС) та відділення КІУС-у при Торонтському Університеті, Українська Науково-Дослідна Програма при Іллінойському Університеті (УНДП)¹⁶⁰, яка діяла від 1982 до 2006-го року, Катедра Українських Студій при Оттавському Університеті¹⁶¹. А в Австралії існує дві подібні інституції: Допомоговий Фонд Українознавчих Студій (ДоФУС) і Фундація Українознавчих Студій в Австралії (ФУСА), і в Канаді, при Манітобському Університеті, діє Центр Українських Канадських Студій.

Їх існування повинно бути релевантним не лише для даної території. Ці фундації, інститути, катедри й центри провадять незалежні програми, працюють відокремлено, а в деяких випадках без звітності перед дирекцією даної фундації, якщо така дирекція взагалі існує або діє, або їх директори відповідають перед самими собою, вузьким колом заінтересованих або ідеологічно чи ще якимось спрямованих.

Ще в 1997 р., на міжкrajовому рівні, велися переговори між трьома осередками УВАН: європейським (Мюнхен), американським (Нью-Йорк) та канадським (Вінніпег) у справі “спільної репрезентації назовні в питаннях української науки й культури в діаспорі на Заході, а разом з тим і підсилення більш скоординованої діяльності”¹⁶². Але цей задум не переступив порогів дискусії, а сьогодні він практично не існує.

Подібне “дублювання” в формі діаспора – материк створилося в суспільно-громадському секторі, яке, мабуть, необхідне, але воно, до деякої міри, ускладнює співіснування установ діаспорних і тих, що на материк. Виринула потреба

¹⁶⁰ Ukrainian Research Program at the University of Illinois at Urbana-Champaign. Тут відбулося 26 кількадесятирічних річних конференцій, присвячених українській тематиці між 1982-2009 рр.; *Чверть століття українського чину. Міжнародні українознавчі конференції в Іллінойському університеті в Урбані-Шампейні (США)*, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Центр українознавства, редактор Дмитро Штогрин, упорядники Ярослав Розумний і Володимир Сергійчук, Київ, 2006, 400 стор. На жаль, ці, з академічного боку, дуже важливі конференції, які мали міжнародний український характер, зупинили свою активність.

¹⁶¹ Chair of Ukrainian Studies at the University of Ottawa засновано 1993 р. Формат праці керівника катедри: виклади, публічні лекції, наукові дослідження, керування видавничою діяльністю. Керівник призначається на два роки (з можливим поновленням мандату). Майбутня діяльність: конференції, симпозиуми, публічні лекції. Катедра підпорядкована гувернерам Оттавського ун-ту та під юрисдикцією Школи вищих студій та досліджень. Катедра академічно незалежна.

¹⁶² “Спільна репрезентація існуючих в діаспорі осередків УВАН”, *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 34, літо 1997, с. 5.

ясніших окреслень ролі, наприклад, Світової Наукової Ради (СНР) й Міжнародної Асоціації Українців (МАУ); Світового Конгресу Українців (СКУ) в діаспорі та Світової Координаційної Ради (СКР) в Україні. Це необхідне хоча б для того, щоб у стосунках діаспорних і материкових інституцій не переступати границь компетенцій чи вмішування в не своє діло.

Були й інші проєкти, які вносили зайву мультиплікацію установ. У вінніпезькому тижневику *Канадійський Фармер* з 25 вересня 1978 року¹⁶³ на редакційній сторінці появилася звернення голів українських дослідно-наукових установ у діаспорі до екзильного уряду Української Народної Республіки (УНР), щоб скасувати декрет УНР про відновлення УММАН (Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук).

Звернення було проти декрету президента УНР в екзилі, Миколи Лівичького, про відновлення ним УММАН і назначення президентом цієї Академії д-ра Ярослава Рудницького. Звернення появилася в кількох часописах, включно з американською *Свободою* з датою 25 серпня 1978 року. У зверненні підписаних голів установ говориться, що первісно УММАН “була покликана до життя постановою Ради Міністрів УНР 9-го травня 1938 року, як відповідь на систематичне винищування Української Академії Наук у Києві окупаційною владою та на перемінення назви тієї найвищої української наукової установи на “Академію Наук Української Радянської Соціалістичної Республіки”¹⁶⁴. УММАН, отже, існувала один рік – до вересня 1939 року – значить, до советської окупації західноукраїнських земель, що знайшлися в границях Польської Держави після першої світової війни.

Нові обставини, нова еміграційна дійсність і переселення за океан показали недоцільність відновлення діяльності додаткової установи, коли в діаспорі вже діють НТШ і УВАН. “Тому провід діючих українських наукових установ просить уряд УНР скасувати декрет про відновлення УММАН, бо цей акт не відповідає дійсним потребам українського наукового життя”¹⁶⁵.

Прохання підписали в наступному порядку: президент УВАН в Америці Олександр Оглоблин, президент УВАН у Канаді Ярослав Розумний, президент Головної Ради НТШ Володимир Мацьків, голова НТШ в Європі Володимир Кубійович, голова НТШ в Америці Ярослав Падох, голова НТШ в Канаді Богдан Стебельський, голова НТШ в Австралії Іван Вашишин, директор УНІГУ Омелян

¹⁶³ “Про акт, який не відповідає дійсним потребам українського наукового життя”, *Канадійський Фармер* (Вінніпег), 25 вересня 1978.

¹⁶⁴ Там же.

¹⁶⁵ Там же.

Пріцак, директор КІУС Мануїл Лупул, голова Українського Історичного Товариства, Олександр Оглоблин¹⁶⁶.

Президент екзильної УНР, Микола Лівичський, не скасував дикрету й УММАН офіційно проіснувала аж до розвалу СРСР і до відновлення діяльності Києво-Могилянської Академії та заснування там Університету “Києво-Могилянська Академія” (УКМА). Університет очолив його фактичний організатор, спершу ректор, а згодом президент, д-р В’ячеслав Брюховецький у 1992 році. Йому д-р Ярослав Рудницький, президент УММАН від 1978 року, склав свої мандати.

Ця постійна увага – від “злиття” й “координації” до “репрезентації” та “крайових” і “міжкрайових” структур і надструктур наукових установ – у діаспорі творилися головню під впливом політичних обставин, постійної небезпеки й потреби об’єднаної протидії.

Науково-дослідна праця існувала поза “консолідаціями” й залежала від ініціативи й посвяти поодиноких членів в інституціях. Доказом цього було створення на еміграції монументальної *Енциклопедії Українознавства* в українській і англійській мовах та збірників наукових праць.

В каденції (1977-80) багато уваги й енергії було віддано справам Музею УВАН і довгим дискусіям над плянами президії УВАН, а точніше над вигодами й невигодами переходу УВАН і Музею до приміщень Осередку Української Культури і Освіти (ОУКО).

Для остаточного вирішення цього питання на засіданні президії, дня 11 квітня 1979 року, було покликано окремий комітет з трьох членів президії – професорів І. Любинську, О. Барана й О. Геруса зустрінутися з представниками ОУКО, оглянути приміщення Осередку й скласти президії Академії звіт для кінцевого рішення щодо переходу УВАН до приміщень Осередку. Заслухавши звіту д-ра Барана й д-ра Геруса на засіданні президії 24 січня 1980 року, одноголосно рішено “справу переходу УВАН і Музею УВАН до приміщення ОУКО відкласти до неозначеного часу”. А дня 7 березня 1980 року це рішення було листовно донесено президентові ОУКО, Стефанові Корбутякові.

Після цього рішення делеговано д-ра О. Барана обговорити з ексекутивним директором Комітету Українців Канади, д-ром Я.С. Кальбою, можливість винайму місця в приміщеннях КУК, в додатку до вже існуючої там канцелярії УВАН, для влаштування Музею УВАН. Переговори закінчилися позитивно й УВАН одержала додаткове місце в будинку КУК.

¹⁶⁶ Там же.

29 березня 1980 р. УВАН була патроном збіркової акції на видання двох останніх томів гаслової *Енциклопедії Українознавства* (ЕУ 2) та організатором святкового бенкету в готелі Голдей Інн у Вінніпезі на шану головного редактора Енциклопедії, д-ра В. Кубійовича, з нагоди його 80-ліття. Чотирьох членів президії УВАН: д-р О. Баран, інж. А. Качор, д-р М. Марунчак і д-р Я. Розумний були членами Організаційного Комітету цієї імпрези.

В цій каденції вплинули до УВАН наступні пожертви: а) перша частина гранту від Федерального уряду Канади в Оттаві; б) пожертва з заповіту св. п. ген. О. Вишнівського на потреби Музею УВАН; в) пожертва з заповіту св.п. Михайла Дерія та пожертва з завіщання св. п. д-ра Микити Мандрики.

В 1982 р. вийшло друком виправлене й доповнене друге видання історії канадських українців (*The Ukrainian Canadians – A History*) д-ра Михайла Марунчака. Ця праця охоплює різні аспекти українського поселення в Канаді: історію, культуру, літературу, мову, освіту та громадське, церковне й політичне життя. Це було перше такого обсягу англomовне джерело про українців у цій країні. В грудні цього ж року відбулася презентація названої праці, на якій говорили – автор праці, Михайло Марунчак та Ярослав Розумний.

Під час XIV Конгресу Українців Канади, 10 жовтня 1983 р., в Вінніпезі, відбулися наради представників канадських наукових установ – НТШ, УВАН, Інституту Дослідів Волині та Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича. На нарадах наголошено потребу оживлення діяльності Української Наукової Ради в Канаді. До складу управи Ради ввійшли члени-основники (УВАН і НТШ) та звичайні члени (інститути, академічні сеньйорати та професійні академічні об'єднання).

Згідно зі схваленим 12 липня 1961 р. ротаційним домовленням члени-основники напереміну очолюватимуть Раду. Головство Ради між цим і наступним конгресом передано канадській УВАН у складі: д-р Михайло Марунчак – президент Ради, д-р Богдан Стебельський – заступник президента, д-р Борислав Білаш – секретар, мгр. Іван Кузів – заступник секретаря; члени Ради: д-р Іраїда Тарнавецька і мгр. Оленка Негрич. На наради вплинула телеграма від Дослідного Інституту ім. Симона Петлюри, в якій управа Інституту висловила бажання приєднатися до Наукової Ради Канади.

В дні 2 грудня 1983 р. в Торонто відбулися Загальні збори Наукової Ради Світового Конгресу Вільних Українців, створеної на III З'їзді СКВУ в Нью-Йорку. До нової управи ввійшли: д-р Любомир Винар – голова, д-р Василь Омельченко – заступник, д-р Осип Мартинюк – секретар і члени президії Ради: д-р Михайло Марунчак, д-р Наталя Пазуняк, д-р Михайло Пап, д-р Олег Підгайний, д-р Богдан

Стебельський, д-р Ярослав Падох і д-р Дмитро Штогрин. На цих зборах заплановано відзначити 100-річчя від смерти Михайла Грушевського.

В 1983 році було прийнято в члени-кореспонденти УВАН: о. д-ра Петра Романишина (Вінніпег), о. д-ра Івана Стуса (Едмонтон), д-ра Максима Бойка (Блюмінгтон, США) та мгр. Олександра Роїка (Вінніпег).

В 1983 р. вийшов друком, а в березні 1984 р. відбулася презентація англomовного збірника за редакцією Ярослава Розумного, при співпраці Олега Геруса і Михайла Марунчака збірник *New Soil – Old Roots: The Ukrainian Experience in Canada*.

УВАН взяла участь у нарадах у Мюнхені в справі підготовки ювілею 1000-ліття християнства на Русі-Україні. Вирішено спільними силами всіх українських наукових інституцій діаспори відзначити цей ювілей. На наради прибули представники з Європи, США й Канади. УВАН репрезентував д-р М. Марунчак, президент канадської УВАН, канадське НТШ – д-р Б. Стебельський, а Колегію св. Андрея в Вінніпезі о. д-р Г. Удод.

Наради відбулися в приміщеннях Українського Вільного Університету (УВУ) в днях 11 – 13 травня 1983 р. Після нарад президент УВАН відвідав деякі українські культурні центри – Загреб, Вуковар, Новий Сад в Югославії, Букарешт в Румунії та козацькі наддунайські поселення, які постали в гирлі Дунаю після зруйнування Катериною II Запорізької Січі 1775 року. Кількадесят тисяч українців проживає на тій території, яка належать до найстарших більших скупчень української діаспори. В конституції обох відвіданих країн гарантовані меншинні права на повний культурний розвиток. Там появляється українська преса, працюють українські видавництва й влаштовуються народні фестивалі, а Крижевацька Греко-католицька єпархія опублікувала ілюстровану Біблію в українській мові.

1987 рік проходив під гаслом відзначення 150-річчя появи й ролі *Русалки Дністрової* в відродженні півдавстрійських західноукраїнських земель у 19-му сторіччі. Спільно з Інститутом-Заповідником Маркіяна Шашкевича, 22 лютого 1987 р., була влаштована Шашкевичівська сесія з нагоди 150-ліття появи *Русалки Дністрової* (1837).

22 березня 1987 р. на Шевченківській сесії було нагороджено Почесними Грамотами УВАН: Валеріяна Ревуцького – професора Університету Британської Колумбії (нагородженого представила мгр. О. Негрич), д-ра Павла Маценка – професора Колегії св. Андрея в Вінніпезі (представив д-р Б. Білаш), д-р Ірину Любинську – професора Манітобського Університету (представила проф. Іраїда Тарнавецька) і д-ра Роберта Конквеста (представив проф. Ярослав Розумний).

1988 рік УВАН присвятила відзначуванню Тисячоліття християнства в Русі-Україні. Як завершення святкувань офіційного прийняття християнства київським великим князем Володимиром Великим, було опубліковано два збірники – англomовний *Millennium of Christianity in Ukraine 988-1988* (1989), редактори збірника Oleh W. Gerus і Alexander Baran, і українomовний *Збірник тисячоліття християнства в Україні 988-1988* (1991), редактори Олександр Баран і Олег В. Герус. Збірники включають доповіді, виголошені з нагоди цих святкувань і статті на релігійні, церковні й загальні теми.

У 1988 році, в часі щорічної конференції Learned Societies у Віндзорському Університеті, УВАН відзначила 70-річчя (1918-1988) української державности. На конференції було відчитано наступні доповіді: “1918 рік в Україні, національне пробудження українців у діаспорі і в Російській імперії” (Михайло Марунчак, УКУ), “Іван Огієнко і заснування українського державного університету в Кам’янці Подільському” (Олег Герус, Манітобський університет), “Історіософія в українській літературі: 1918-1933” (Яр Славутич, Альбертський університет), “Рік 1918 на Закарпатті” (Олександр Баран, Манітобський університет), “Національні меншини в Українській Народній Республіці” (Тарас Гунчак, Ратгерський університет), “Українська Академія Наук у першій стадії свого розвитку” (Іраїда Тарнавецька, Манітобський університет), “Агатангел Кримський: перший секретар УАН та його праці про одність української мови” (Богдан Чопик, Юта), “Рік 1918 в очах французького журналіста Жана Пелесіє” (Василь Маркусь), “Четвертий Універсал і Конституція УНР як межова границя” (Володимир Жила).

26 жовтня 1989 року спільно з Секцією україністики Славістичного Відділу Манітобського Університету УВАН влаштувала в приміщенні Планетарію Манітобського Музею “Людина і природа” громадське віче з виступом голови Народного Руху України (НРУ) Івана Драча з Києва. Після цього, члени УВАН оформили Ініціативний Комітет у складі – Ярослав Розумний (голова), Ярослав Барвінський (заступник голови) і Михайло Тарнавецький (секретар) для створення в Вінніпезі відділу прихильників НРУ. Формально відділ засновано на Установчих Зборах у січні 1990 року.

В каденції 1989–1992 року опубліковано два наукові збірники, присвячені відзначуванню Тисячоліття християнства в Русі-Україні – українomовного й англomовного; перевидано два томи *Історії українців Канади* (М. Марунчака), видано *Нариси історії Пряшівщини* (О. Барана) та працю *Роля духовенства в економічному відродженні Західної України* (А. Качора). Члени УВАН були співробітниками в виданні різних наукових збірників та наукових журналів

Канади, Америки й Європи. Було влаштовано дві всеканадські конференції на форумі *Canadian Learned Societies* та одну конференцію спільно з Українським Історичним Товариством.

Каденція 1992–1995 р. була періодом ентузіазму з приводу розвалу СРСР до тієї міри, що серед деяких членів були думки передати майно канадської УВАН (бібліотеку, музей, архіви) в Україну й припинити діяльність УВАН у Канаді. Але після серйозніших дискусій на засіданнях президії УВАН та розмов з деякими провідними особами з України виявилось, що Україна ще не була готова на таку співпрацю.

В лютому 1993 р. переведено опитування членів УВАН щодо діяльності в минулому та прогнозів майбутнього УВАН у Канаді¹⁶⁷. Опитування було зумовлене тодішнім станом фізичного приміщення Академії та проголошенням незалежності Української Держави. Опитник складався з десяти питань, які стосувалися самооцінки наукової праці Академії, внутрішніх і зовнішніх організаційних справ та функції Академії в новій політичній ситуації в Україні. Повернено 35% розісланих анкет. Анкети повернули тільки старші члени, які належали тільки до УВАН, а не до УВАН і інших академічних установ.

З цього випливає двоє спостережень: а) молодші менше цікавляться працею неурядових організацій (NGO) і б) позамісцеві члени (члени, які належать до своїх місцевих інституцій) мають мінімальне або нульове зацікавлення справами інституції іншої місцевості. Це опитування дало нам відповідь на те, чому різні міжосередкові й крайові об'єднання є малоуспішними в своїй праці.

Науково-дослідну й видавничу працю УВАН оцінено в опитуваннях “доброю й корисною”, зокрема в досліджуваннях і публікаціях української канадіяни в 1980-их і 1990-их роках.

Щодо збільшення членів Академії були різні думки й пропозиції рекрутування можливих кандидатів. Дехто вважав, що такі спроби мають малі можливості, а серед молодшого професійного покоління вони малоперспективні.

Ключовим в опитуванні було питання майбутнього канадської УВАН. Було висловлено два основні погляди. Одна група пропонувала злитись з якоюсь престижною академічною інституцією в Україні, стати філіялом Академії Наук України або оформити якийсь рід співробітництва чи асоціації з нею. Але переважала думка, що УВАН повинна продовжувати діяти в Канаді, доки тут існуватиме свідоме українство, зосереджуючись на канадській проблематиці й на потребах української канадської спільноти.

¹⁶⁷ Ярослав Розумний, “УВАН сьогодні і завтра» (Відповіді на запитник УВАН), *Бюлетень Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді*, ч. 25-28, 1990-93, с. 3-4.

Були також думки, що наше “зберігання себе для України” минуло, бо Україна стала самостійною державою, а нам треба думати про “закріплення” наших позицій у Канаді й працювати для наступних поколінь у цій країні.

Була пропозиція оформити в Канаді одне наукове товариство й ініціатива цього повинна вийти від УВАН. Інші питання торкалися організаційних і адміністративних справ, тобто ангажованости членів УВАН у наукових інституціях України, організування відділів УВАН в інших осередках Канади і т.п..

Сьогодні, очевидно, питання творення відділів УВАН по Канаді або “влиття” її в будь-яку наукову інституцію в Україні зовсім не актуальне й не дискутується з огляду на суспільну й політичну мінливість в Україні. А навіть, коли б усе там унормувалося, то багато зміниться в діаспорі.

В 1994 році появилася наступний двомовний (українсько-англійський) збірник *Життєвий досвід українців у Канаді: рефлексії* під редакцією Олега В. Геруса, Іраїди Герус-Тарнавецької й Степана Ярмуся. Крім цього важливим був виступ на форумі УВАН президента Національного Університету Києво-Могилянська Академія (НаУКМА), д-ра В. С. Брюховецького.

В 1995 р. заходами Українського Національного Об'єднання (УНО) при співучасті УВАН відзначено 50-річчя від дня смерті Олега Кандиби-Ольжича, а з нагоди Шевченківських днів в УВАН виступали літератори з Києва, Микола Рябчук і Наталка Білоцерківець. Загалом, у цій трирічній каденції в УВАН відбулося 17 доповідей та п'ять зустрічей президії з різними науковцями й українськими громадськими активістами з України, Польщі й Російської Федерації.

Окремою святковою Сесією, яка відбулася 29 вересня 1995 року, було відзначено 50-ліття заснування УВАН у Німеччині. Ювілейну доповідь про цю подію виголосив на Сесії д-р Михайло Г. Марунчак.

В жовтні 1995 року на з'їзді Конгресу Українців Канади виступив з доповіддю головний редактор *Енциклопедії Української Діаспори* (ЕУД) з Чикаго, д-р Василь Маркусь. У своїй доповіді він з'ясував учасникам з'їзду значення і важливість цієї Енциклопедії та звернувся з закликом до делегатів Конгресу підтримати проект видання канадського тому ЕУД.

Після Конгресу (9 жовтня 1995) на зустрічі з членами президії канадської УВАН підписано “Контракт намірів” між УВАН і Головним редактором ЕУД в Чикаго, Василем Маркусем. Спонсором семитомного проекту ЕУД є Наукове Товариство ім. Шевченка в США. На співредактора канадського тому головний редактор ЕУД, д-р Василь Маркусь, запросив д-ра Ярослава Розумного.

В 1995 р. Професорська Рада Українського Вільного Університету (УВУ) в Мюнхені обрала членів УВАН: проф. Петра Й. Потічного деканом Факультету

права і суспільних наук і проф. Ярослава Розумного деканом Філософічного факультету УВУ; а проф. Степан Ярмусь був призначений деканом Богословського факультету Колегії св. Андрея, а проф. Остапа Гавалешку іменовано Виконавчим директором Науково-Технічного Центру в Києві.

В 1995 р., з нагоди 85-річчя від дня народження театрознавця Валеріяна Ревуцького з Ванкуверу та за його плідну працю в ділянці українського театрального мистецтва, було відзначено в УССР нагородою ім. Івана Котляревського. Вручення нагороди відбулося рік пізніше, коли він зміг прибути до Києва. Вручення, яке відбулося в Домі Актора, довершив представник Міністерства культури, М. Захаревич. Програмою імпрези керував режисер Лесь Танюк.

В 130-ту річницю від народження Михайла Грушевського на Міжнародній Історичній Конференції в Києві, в жовтні 1995 р., було проголошено 1996 рік "Міжнародним роком Михайла Грушевського". Міжнародний Академічний Комітет для відзначення цього Ювілею очолив голова Українського Історичного Товариства (УІТ), д-р Любомир Винар. Від канадських установ членами Комітету були: д-р Олександр Баран (УВАН, УІТ, Манітобський університет), Андрій Григорович (Українсько-Канадський Документаційний Центр, Торонто), д-р Олег Герус (УВАН, УІТ, Манітобський Університет), д-р Всеволод Ісаїв (НТШ, Торонтський Університет), д-р Юрій Книш (УВАН, СКУ, Манітобський Університет), Зенон Когут (Канадський Інститут Українських Студій), Володимир Мацьків (НТШ), д-р Франк Сисин (УІТ, Альбертський Університет), проф. Михайло Тарнавецький (УВАН, Манітобський Університет), д-р Василь Янішевський (НТШ, УВАН, УКДЦ, Торонтський Університет).

Праця президії канадської УВАН від липня 1996 до березня 1997 року зосереджувалася на трьох більших проєктах: 1) допомозі бібліотеці Національного Університету Києво-Могилянська Академія (НаУКМА) в Києві, 2) інвентаризації Військово-Історичного Музею і Архіву (ВІМА), що зберігається при канадській УВАН та 3) на підготовчій роботі, пов'язаній з канадським томом ЕУД.

У 1995-96 рр. Ярослав Розумний був деканом Філософічного Факультету Українського Вільного Університету в Мюнхені (Німеччина).

У вересні 1996 року Я. Розумний прочитав інавгураційну лекцію на відкритті академічного року (1996-97) Національного Університету „Києво-Могилянська Академія” (НаУКМА) в Києві на тему “Світи Емми Андіївської” і в тому році був іменований почесним професором НаУКМА.

Найбільше часу було віддано проєктові НаУКМА. Президент НаУКМА, В. Брюховецький, виявив зацікавлення виданнями УВАН, будучи в 1989 році професором-гостем у Славістичному Відділі Манітобського Університету,

викладаючи там вищий курс “Сучасна українська література”. Він офіційно звернувся до УВАН з проханням передати університетові комплект видань Академії.

При кінці 1996 р. появилася праця д-ра Михайла Марунчака *Українські політичні в'язні в нацистських концентраційних таборах*. Праця набрала великого розголосу в українських часописах в Україні – *За Вільну Україну*, *Нескорені*, *Полтавській Думці* та ін.

У січні 1997 р. відправлено до бібліотеки Національного Університету “Киево-Могилянська академія” 560 пачок книжок, що включали комплекти серійних видань канадської УВАН, збірники наукових статей і розвідок, Історію Українців Канади й інші публікації, які появилися під фірмою Академії за останніх п'ятдесят років. До цієї висилки було додано 72 пачки книжок, подарованих бібліотеці НАУКМА Світовою Лігою Політичних В'язнів.

З датою 14 квітня 1998 р. до канцелярії УВАН, адресований президентові Академії, проф. М. Тарнавецькому, надійшов лист-подяка за надіслані книжки від директора бібліотеки НАУКМА, Тетяни Ярошенко. В листі сказано: “Ми також пропонували книжки з колекції УВАН нашим колегам та вчителям з різних куточків України під час відвідань ними нашої Бібліотеки, і вони з вдячністю відбирали потрібні. Більшість установ, до яких ми передавали Ваші книжки – це школи та колегіуми. Хай це Вас не дивує: саме ці бібліотеки, які працюють з молоддю, зараз потерпають не маючи грошей та книжок, які об'єктивно з наукових позицій висвітлювали б історію, культуру та політичну ситуацію в Україні. Тому саме книжки з колекції УВАНу у Канаді так зацікавили учителів” (*Бюлетень УВАН*, №35, 1998).

На засіданні Комітету президії для плянування й відзначення 50-ліття УВАН у Канаді (16 вересня 1999) було дискутовано стан підготовки ювілейних святкувань і рішено розпустити існуючий ширший Комітет і передати його функції Екзекутиві президії УВАН, до якої ввійшли: Михайло Тарнавецький – президент, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Олег Кравченко – генеральний секретар та Софія Качор – фінансовий секретар. На випадок потреби екзекутива має право кооптувати додаткових членів. У самому плянуванні й підготовці конференції й святкувань працювали три члени: Михайло Тарнавецький, Ярослав Розумний і Софія Качор.

З огляду на високі кошти, пов'язані з ювілейними святкуваннями, спершу було рішено влаштувати конференцію силами вінніпезьких членів УВАН і видати ювілейний науковий збірник. Запропоновано наступні головні теми, які включали б: історію УВАН у Канаді (Олександр Баран і Олег Герус), літературознавство в

виданнях УВАН (Ярослав Розумний), мовознавство (Іраїда Тарнавецька), кооперація (Софія Качор) та огляд серійних видань УВАН.

Екзекутиві було доручено звернутися до названих осіб і дістати їх згоду приготувати доповіді на повищі теми. П'ять перших тем повинні бути критично-підсумковими оглядами видань УВАН, а остання мала включати огляди серійних видань Академії (*Українські вчені, Славістика, Ономастика* й інші). Ці огляди, в скороченій формі, можна б обговорювати на “круглих столах”. На конференції й у збірнику пропонувано відзначити працю й визначніший вклад членів УВАН за 50 років існування Академії.

На засіданні Екзекутиви 8 грудня 1999, в якому взяли участь М. Тарнавецький, Я. Розумний і С. Качор, було змодифіковано й уточнено програму святкування, яка включала б три основні речі: конференцію, святочний бенкет і видання ювілейного збірника. Конференція мала б відбутися першої або другої суботи травня 2000 року в Radisson готелі в Вінніпезі. Програму конференції намічено присвятити сучасній проблематиці канадських українців. Вона мала б складатися з двох позамісцевих запрошених доповідачів та дискусійного “круглого стола”. Святочна промова на бенкеті також буде присвячена теперішньому станові канадських українців.

Головною метою цих ювілейних відзначень мало бути видання наукового збірника, який мав би складатися з трьох основних частин: а) підсумків діяльності УВАН у Канаді за п'ятдесят років, з есеїв, присвячених питанням сучасного стану в різних ділянках українського життя в Канаді, та коротким біо-сильветкам президентів і чільних членів канадської УВАН.

Ювілейна конференція в 50-ліття УВАН відбулася в суботу, 13 травня 2000 р., в центральному вінніпезькому готелі Lombard. Тема конференції: Yesterday, Today, Tomorrow: The Ukrainian Experience in Canada (“Вчора, сьогодні, завтра: українська спільнота в Канаді”), яка була запланована для ширшого громадянства, проводилася англійською й українською мовами. Доповіді конференції і “круглий стіл” розглянули різні аспекти української діаспори в Канаді в її трьох часових етапах-хвилях – досягнення українців у минулому, діяльність сьогодні й перспективи на майбутнє.

В програмі конференції взяли участь: д-р Роман Петришин (Едмонтон, Канада), який говорив на тему *минулого* в історії канадських українців: “Major Achievements of Ukrainians in Canada”; темою д-ра Олега Воловини (США) було *сучасне* канадських українців: “Ukrainian Canadians in the Nineties – A Window on Our Community”. Темі *завтра* українців у Канаді був присвячений дискусійний “круглий стіл” – “Prognosis for the Future”, в якому взяли участь: Адріян Бойко

(КУК, Саскатун), проф. Юрій Даревич (СКУ, Торонто), Андрій Гладішевський (Фундація ім. Т. Шевченка, Едмонтон), Андрій Кудла Винницький (Торонто, журналіст). Промову на бенкеті “Canada and Ukraine: Mutual Respect, Co-operation, Benefit” виголосив д-р Петро Й. Потічний (Гамільтон). Підсумки конференції “The Ukrainian Community in Canada: A Summary and Commentary” подав господар конференції, д-р Ярослав Розумний. Конференцію відкрив і привітав присутніх на конференції проф. Михайло Тарнавецький, президент УВАН у Канаді¹⁶⁸.

Конференція була присвячена досить критичному періоду в житті української організованої спільноти в Канаді. Вона була аналітичною й підсумковою та виявила джерела як успіхів так і невдач української спільноти в Канаді в минулому, висвітлила її сьогоdnішній стан і намагалася знайти дороги до її оживлення в наступному тисячолітті¹⁶⁹.

Аналіза минулого (першої й другої хвиль) виявила, що українська імiграція в Канаді перед другою світовою війною мала значні політичні успіхи завдяки вищій політичній свідомості й компактності свого поселення, особливо в Західних провінціях Канади, а “третя хвиля” напливу по другій світовій війні, маючи великий відсоток інтелігенції старшого й молодшого покоління та її громадсько-політичний досвід, зуміла значно піднести видимість української групи в політичному, суспільному й культурному житті української й неукраїнської Канади.

Аналіза сучасного стану української спільноти в цій країні показала, що серед другого й попередніх поколінь помітний значний спад свідомости свого етнокультурного кореня, а з нею байдужість до групової приналежності й занепад громадської зорганізованости. Все це є ознакою прискішеного процесу інтеграції й асимілізації, підсиленої великим відсотком мішаних подруж.

Третя частина конференції, в якій брало участь чотирьох дискусантів з різних частин і осередків Канади й різних категорій громадської заангажованости, була присвячена прогнозуванню майбутнього української колись динамічної та впливової меншини. В цьому прогнозуванні треба було враховувати те, що українська спільнота поза Україною сьогодні складається з тих, що тут народилися від обоїх батьків українського роду й тих, що мають частинну родову приналежність до українського походження. На підставі останніх двох переписів населення Канади – разом нараховують понад один мільйон.

Дискусанти погоджувались у тому, що українське організоване зберігання

¹⁶⁸ *Yesterday, Today, Tomorrow – Ukrainian Community in Canada. Symposium*, Edited by Jaroslav Rozumnyj, UVAN in Canada, 2004.

¹⁶⁹ Українська імiграція в Канаді складається з трьох хвиль. Перша хвиля – перед першою світовою війною нараховувала 170 тисяч; друга – міжвоєнна – 68 тисяч; третя – по другій світовій війні – 34 тисячі. Четверта хвиля – після розпаду СССР – перевищає число третьої хвилі й постійно зростає.

своєї самобутності завжди вимагало постійного зусилля, а то й боротьби з нелегкими обставинами. В додатку, українська спільнота сьогодні стоїть перед реальністю старіння й відмирання організацій колишнього типу, який задовольняв потреби того часу й того суспільства. Громада стоїть перед втратою мови й загрозою повного відходу від організованого життя.

Українська спільнота в Канаді живе розсіяно, без компактних поселень і виборчих округ, що впливає на українську відсутність у федеральній політиці. Серед молодих, як було згадано, немає почуття потреби організованої української канадської приналежності. А це є причиною браку зацікавлення творити свої професійні об'єднання, підсилювати українознавче шкільництво, цікавитися своєю спадщиною і на фольклорному, і на вищому рівні та турбуватися скороченнями й занепадом програм українознавства на канадських університетах. Упарі зі зниканням організованої спільноти йде байдужість урядів – провінційних і федерального – до справ української групи, що є ознакою аполітичності третього й наступних поколінь.

Щоб українську спільноту в Канаді оживити, щоб зробити її динамічною, цікавою, творчо і конкуруючою дискусанти “круглого стола” пропонували активну настанову, нове думання, реалістичний підхід до проблем, енергійність і відвертість у громадській роботі, агресивне рекрутування нових членів, консолідування організацій, а зокрема наукових інституцій. Пропоновано ближчу співпрацю з церквами та залучання світського й церковного проводу в плануванні візії громади, використовуючи сучасні засоби інформатики. А візію свого майбутнього моделювати на основі громадянської поведінки спільноти.

Стверджено, що в українській канадській спільноті слабо розвинена фінансова база через малу присутність у громадській праці мультимільонерів, готових підтримувати українські інституції. Необхідно поліпшити збіркові акції, щоб фінансово підсилити головні установи, зокрема Конгрес Українців Канади та Фундацію ім. Т. Шевченка, і оживити наше зацікавлення й ролю в політиці федерального уряду.

Необхідно піднести рівень нашої культури в Канаді, організувати культурні імпрези вищого рівня, мандрівні музейні й мистецькі виставки, конференції і симпозіуми, дискусійні форуми, які досліджували б та обговорювали б українську проблематику в вужчому й ширшому контекстах. Словом, український академічний світ треба наблизити до актуальних потреб громади¹⁷⁰. Це була чи не перша до того часу конференція, яка ближче й критичніше приглянулася станом речей і течій в українській канадській спільноті.

¹⁷⁰ See *Yesterday, Today, Tomorrow – The Ukrainian Community in Canada*, Jaroslav Rozumnyj, Editor, Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada, Winnipeg, 2004, c. 97-106

На засіданні президії УВАН, 31 травня 2000, Михайло Тарнавецький зголосив свій відхід з посту президента один рік перед завершенням своєї трирічної каденції. Решту каденції перебрав другий віце-президент, Олександр Баран. На цьому засіданні обговорено справу канадського тому Енциклопедії Української Діаспори (ЕУД). Редактор канадського проєкту, Ярослав Розумний, поставив питання намірів президії канадської УВАН відносно ЕУД й просив відповіді чому на протязі п'яти років не реалізовано “Протоколу намірів”, який був підписаний у жовтні 1995 року головним редактором ЕУД в Чикаго та президією УВАН у Канаді. Уступаючий президент, М. Тарнавецький, пояснив тим, що в де-кого з членів президії були сумніви, чи УВАН повинна ангажуватися в проєкті канадського тому ЕУД, який був би “понад наші сили”¹⁷¹.

Восени 2000-го року, д-р Я. Розумний узяв участь у Міжнародній Конференції в Києві з нагоди відзначень 385-річчя Києво-Могилянської Академії та виступив з доповіддю на тему “Українська діаспора на Заході і Національний Університет “Києво-Могилянська Академія”.

В каденції 2001-2004 підготовано й видано під редакцією Ярослава Розумного, матеріали Конференції з нагоди 50-ліття УВАН у Канаді, *Yesterday, Today, Tomorrow* (2004). За його впорядкуванням, редакцією і його вступним словом появилася автобіографічна розповідь політичного в'язня Ганни Позняк (Скрип'юк) *Мені було дев'ятнадцять...* (2001).

З нагоди 50-ліття канадської УВАН почесними грамотами канадського осередку УВАН були відзначені: Михайло Іванчук (дослідження українських поселень у Канаді), Михайло Г. Марунчак (дослідно-видавничий вклад у працю УВАН), Валеріян Ревуцький (дослідження українського й канадсько-українського театрального мистецтва), Лев Мол-Молодожанин (вклад в українське й міжнародне скульптурне мистецтво); Остап Гавалешка був нагороджений Орденом Канади (за його вклад у заснування й діяльність Науково-технічного центру в Києві) і Ярослав Розумний був відзначений Фондацією “Освіта” за його вклад у розвиток української освіти в Канаді; Борислав Білаш одержав *Prix Manitoba Award for Distinguished Service* за його діяльність у збереженні української мови в школах Манітоби, як педагог, консультант, автор і видавець.

Між 5 і 7 жовтнем 2001 р. відбувся в Вінніпезі ХХ З'їзд Конгресу Українців Канади під кличем *Візія майбутнього: громада в діялозі*. Члени УВАН брали активну участь у цьому Конгресі: Олег Кравченко й Ярослав Розумний були умандатованими делегатами й останній виголосив доповідь “Наші успіхи в

¹⁷¹ Повніші інформації в окремому розділі – “Інша діяльність УВАН”.

минулому” про політичні досягнення українців у Канаді; Олег Герус очолював Резолюційну Комісію, Олег Кравченко був членом цієї Комісії, а Софія Качор була головою Організаційної Комісії Конгресу.

2001 р. Ярослав Розумний читав доповідь на річній міжнародній конференції в Іллінойському Університеті в Урбана-Шампейн та був членом Програмового Комітету цієї конференції й головуючим на дискусійному “круглому столі”.

В 2002 р. закінчено клясифікацію архіву Військово-Історичного Музею і Архіву УВАН і виготовлено довідник до цих матеріалів. Над проектом працювала фінансова секретарка УВАН, Софія Качор (*Бюлетень УВАН*, ч. 38, 2003).

У зв'язку з влаштуванням Загальних зборів Української Наукової Ради в Києві під час Світового Конгресу Українців у серпні 2003 року відбулася наукова конференція на тему “Українська наукова діяльність у діаспорі та співпраця з Україною”. УВАН вислала привітання учасникам нарад Світової Наукової Ради й статтю Ярослава Розумного про УВАН у Канаді. Протест проти проекту закону “Про застосування російської мови в Україні”, запропонованого народним депутатом В. Мироненком під час “Року України в Росії” і “Про внесення змін до статті 38 Конституції України”. Останній був запропонований депутатом Леонідом Грачем під час “Року Росії в Україні”. Протест був підписаний (20 лютого 2003 року) головами наступних установ у діаспорі: президією Світової наукової ради, УВАН у Канаді, УВАН у США, НТШ в Європі й УААУП. В суботу, 11 жовтня 2003 року, помер колишній президент канадської УВАН, професор інженерії в Манітобському Університеті й винахідник Михайло Зенон Тарнавецький, який був кількакратно перевибраний на пост президента. За його старанням УВАН передала свою бібліотеку Національному Університетові “Кієво-Могилянська Академія”. Він був активним у президії Конгресу Українців Канади й у Дирекції Консисторії Української Православної Церкви в Канаді.

В 2005 році вирінула проблема з приміщенням УВАН в будинку Конгресу Українців Канади. З огляду на великі кошти вдержання власного будинку на 456 Main Str. Конгрес рішив будинок продати і, з днем 1 серпня 2005 року передати його новому власникові. Канцелярію й архів УВАН перенесено до будинку на 235 McGregor Str., 15 вересня 2005 року в цьому приміщенні відбулося перше засідання президії УВАН.

У часі президентства о. д-ра Олега Кравченка (2001-2004) появилось чотири *Бюлетені* канадської УВАН (36, 37, 38, 39). Крім того, вийшла праця о. д-ра Олександра Барана *Шлях до державности Карпатської України* та симпозиум матеріалів ювілейної конференції 50-річчя УВАНК *Yesterday, Today, Tomorrow: The Ukrainian Community in Canada*. Редактор і впорядник симпозиуму д-р Ярослав Розумний.

Найбільшим досягненням каденції Олега Кравченка треба вважати завершення порядкування Військово-Історичного Музею і Архіву (ВІМА) при Академії та упорядкування архіву УВАН, над якими працювала мгр. Софія Качор.

Між 2006-2009 роком було прийнято до канадської УВАН наступних нових членів: митрополита УКЦ Канади Лаврентія Гуцуляка і митрополита УГПЦ Канади Івана Стінку, д-ра (г.к.) Петра Саварина й д-ра (г.к.) Анну Смігель – на почесних членів; д-ра мед. Симеона Грушовця, д-р Дарію Даревич, Джун Дутку, д-ра Джона Лера (Lehr), д-р Ірину Матяш, мгр Франю Пономаренко, д-ра мед. Марту Шепертицьку, канд. наук Наталію Совінську – в дійсні члени; д-ра Михайла Буртяка, канд. наук Миколу Гончаренка, канд. наук Арсена Гудиму й д-ра Валерія Полковського – в члени – кореспонденти та Лінду Білон-Булку, Юрія Гнатюка, Квітку Гриньків-Лопушинську, Наталію Маркевич, мгр. Ярославу Руссин, мгр. Василя Солипу й мгр. Олександра Цапа – в члени-співробітники.

Стан членства УВАН у Канаді на березень 2008 р. був: почесних членів – 5, дійсних – 57, кореспондентів – 12 і членів-співробітників – 8, – разом: 82 члени.

Під датою 12 червня 2009 року появилася комунікат головної канцелярії Конгресу Українців Канади в Вінніпезі, в якому оповіщено, що на інавгураційній церемонії в Оттаві було присуджено *Senator Paul Yuzyk Award for Multiculturalism* достойному Іванові Яремкові (John Yaremko) з Торонто. Вручення цієї першої нагороди довершив достойний Джейсон Кенней (Jason Kenney), міністр громадянства, імміграції й багатокультурности Канади. В комунікаті говориться: “This award honours an individual or organization that has demonstrated excellence in promoting multiculturalism. Senator Paul Yuzyk was known as the father of Multiculturalism and, in his maiden speech in the Senate in 1964 entitled “Canada, A Multicultural Nation, he pointed out that a third of Canadians were neither French, nor English, nor Aboriginal but are, in fact, ethnic groups and that this made Canada a multicultural nation. Senator Yuzyk went on to serve in the senate for 23 years. In 1971, a policy of Multiculturalism was announced by the government of Pierre Elliott Trudeau” (Комунікат Конгресу Українців Канади, Оттава, 12.06.2009).

4 жовтня 2011 р. д-р Ярослав Розумний був запрошений Українським Католицьким Університетом у Львові взяти участь і прочитати доповідь на Міжнародній Конференції “На початку було Слово” з нагоди 200-річчя від народження Маркіяна Шашкевича, яка відбулася в Римі, 8-9 грудня 2011. З цього приводу появилася пресове звітлення Я. Розумного “Львів, Відень і Рим у 200-річчя Маркіяна Шашкевича” в українських часописах та в інтернеті.

Видавнича діяльність УВАН у Канаді, 1949-2012

Видавнича діяльність канадського осередку УВАН у Вінніпезі була найважливішою її функцією й візиткою в науковий світ та найтривалішим вкладом у розвиток дисциплін, якими вона займається. Теми цих публікацій віддзеркалюють зацікавлення членів цієї установи й актуальність науково-суспільної й політичної проблематики, яка відображує динаміку української спільноти й даного часу.

Ці дослідження продовжують ті процеси, які в підсоветській дійсності в Україні були брутально перервані в 1920-их роках революцією Всеросійської Комуністичної Партії (большевиків), та в міру сил стараються заповнювати порожнечу, спричинені в українській культурі, побуті й політичному житті після втрати незалежності. І з перспективи теперішнього дня бачимо, що ці зусилля української інтелігенції на Заході виправдалися й діаспорні видання перевидаються в незалежній Україні.

Для успішної видавничої продуктивності була необхідна фінансова база, яку творила не надто багата українська діаспора, особливо після другої світової війни. В повоєнній Західній Європі таким організованим допомогим тілом було “Товариство Прихильників Української Вільної Академії Наук”, яке в короткому часі було спосібне зібрати достатні фонди на кілька десятків ґрунтовних видань.

Цю традицію продовжувано за океаном – у Канаді й Сполучених Штатах Америки. В США зорганізувалася “Наукова Фундація УВАН”, але, крім цієї допомоги там існували субсидії, які були можливі від “Східноєвропейського Фонду” Форда.

В Канаді, від самих початків, видавнича праця УВАН опиралася на допомогу українських установ, організацій і приватних осіб. Допомога від канадського уряду почала бути доступною щойно після проголошення Канади багатокультурною державою на початку 1970-их років.

Першими фундаторами канадської УВАН були: Українсько-Канадійський Інститут “Просвіта” в Вінніпезі, Читальня “Просвіта” в Кенорі, Онтаріо, Український Народний Дім у Вінніпезі, Український Народний Дім у Форт

Віллійамі, Онтаріо, Товариство “Рідна Школа” ім. Маркіяна Шашкевича в Вінніпезі, Українська Книгарня (Канадійський Фармер) в Вінніпезі, Братство Карпатських Січовиків у Торонто, Видавництво “Тризуб” у Вінніпезі, Український Народний Дім у Торонто.

Варто додати, що більшість вищеназваних культурно-освітніх організацій були засновані емігрантами першої (т.зв. “піонерської”) хвилі й головно другої – між двома світовими війнами.

Останні, будучи громадянами короткотривавалої незалежної Української Держави, були ветеранами українських армій 1918-1920 рр., були політично свідомішими, з повнішою освітою й тому з більшим зрозумінням підтримували видавничу діяльність наукових установ.

Допомагали видавничій праці УВАН також українські меценати, включно з ієрархами українських церков у Канаді – митрополитом Української Католицької Церкви в Канаді Кир Максимом (Германюком), єпископом Української Автокефальної Церкви в Канаді владикою Мстиславом (Скрипником) та протоігуменом Чина св. Василя Великого – о. Венямином Бараником.

Пізніше канадська УВАН одержувала деяку допомогу від Українського Народного Союзу Америки, який поширив був свою діяльність і членство на Канаду; допомагала Канадська Фундація ім. Тараса Шевченка (від 1961 р.), канадські кредитові кооперативи, громадські організації та поодинокі добродії УВАН. А в 1970-их рр. почалася, як уже було згадано, часткова підтримка видань УВАН та важливіших наукових конференцій провінційними урядами та федеральним в Оттаві¹⁷².

Видавнича діяльність канадської УВАН реалізувалася в двох категоріях – серійних та позасерійних видань. У серійній категорії виходила *Slavistica*, *Onomastica*, *Література*, *Українські вчені*, *Заходознавство (Ucrainica Occidentalia)*, *Шевченкознавство*, *Бібліографія (Ucrainica Canadiana)*, *Літопис УВАН* та *Бюлетень УВАН*.

Редактором видань – *Slavistica*, *Onomastica*, *Заходознавства*, *Шевченкознавства* та *Літопису УВАН* був Яр. Рудницький; бібліографічної серії – *Ucrainica Canadiana* – Д. Сокульський (1953-62) і Яр. Рудницький; серії *Література й Українські вчені* – М. Мандрика; *Бюлетенів УВАН* – М. Боровський, а після 1973 року редакторами *Бюлетенів УВАН* були президенти УВАН, або покликаний член президії.

До 1970 р., тобто до кінця президентства Я. Рудницького, наголос ставлено на серійні видання, які невеликим форматом появлялися досить регулярно й мали

¹⁷² Вол. Безушко і Яр. Рудницький, *Видання УВАН у першому десятилітті – 1945-1955*, Українська вільна академія наук, Серія: Літопис УВАН, ч. 13 (Вінніпег) 1955, 23 с.

передплату від університетських та інших бібліотек на Заході. Інші видання УВАН розсилали безплатні примірники по більших бібліотеках і наукових установах. Треба зазначити, що деяким серійним виданням бракувало точного тематичного або галузевого визначення й тому вони часто своїм змістом зустрічалися, наприклад, *Заходознавство* з серією *Українські вчені, Література* зі *Slavistic*-ою.

Коли говорити про самий фізичний об'єм деяких видань, то вони були переважно малооб'ємні. Практичність таких публікацій була в тому, що їх, з огляду на малий бюджет УВАНу, можна було видавати частіше, особливо в випадку серійних видань.

Після 1970 року, тобто, проведеної “реформи” праці канадської УВАН, уведено практику видавання більших монографій, особливо збірників наукових праць або конференційних доповідей і рефератів. Таку практику започатковано в 1976 р. виданням двомовного (українсько-англійського) *Ювілейного Збірника* для відзначення 25-ліття УВАН у Канаді під спільною редакцією: Олександра Барана (відповідального редактора), Ярослава Розумного (редактора україномовної частини) та Олега В. Геруса (редактора англійськомовної секції).

Серійні видання

Slavistica (1948-1986) виходила тричі на рік – українською, англійською та німецькою мовами й появилось 87 випусків. Перші три вийшли в Авгсбурзі, в Німеччині, а наступні в Канаді, починаючи 1949 роком. Ця серія існувала при “Інституті слов'янознавства УВАН”, який був заснований у Німеччині в серпні 1948 р. Завданням цієї серії було “підтримувати й поглиблювати наукові дослідження з різних ділянок слов'янознавства, інформувати чужинецькі наукові кола про фактичний стан і відносини між поодинокими слов'янськими народами, а передусім на терені Східної Європи, та досліджувати й виявляти культурно-політичні, історичні, господарсько-економічні відносини України до слов'янського світу, а зокрема до Росії та Польщі”¹⁷³.

Ярослав Рудницький продовжував цю серію, будучи вже на пенсії, і вона включала дослідження, що відносилися в основному східнослов'янських мов, літератур, культур, етнографії й археології. Тут друкувалися праці таких авторів як С. Гординський, В. Кий-Кисілевський, І. Мірчук, Я. Рудницький, В. Свобода, Р. Смаль-Стоцький, П. Филипович, В. Чапленко, Ю. Шерех, В. Ящун, J.M. Foster, W. Kirkconnell, J.M. Kirschbaum, C.A. Manning, W.K. Mathews, W.J. Rose, G.W. Simpson та інші.

¹⁷³ “З праці Інституту слов'янознавства УВАН”, *Українська Трибуна*, Мюнхен, четвер, 2 грудня 1948, с. 6.

До відоміших англomовних і німецькомовних публікацій у цій серії, які донині залишаються науково актуальними, можна зарахувати наступні праці: R. Smal-Stocky, *The Origin of the Word Rus'* (1949); J.B. Rudnycky, *Slavic and Baltic Universities in Exile* (1949); I. Mirtchuk, *Das Daemonische bei den Russen und die Ukrainer* (1950); G.W. Simpson, *The Name Rus', Russia and Ukraine and their Historical Background* (1951); V.J. Kaye, *Slavic Groups in Canada* (1951); W. Kirkconnell, *Common English Loanwords in East European Languages* (1952); Ju. Sherekh [Shevelov], *Participium Universale im Slavischen* (1953); I. Sydoruk, *Ideology of Cyrillo-Methodians* (1954); V. Svoboda, *The "Slavovice" Part of the Oxford Heptaglot Lexicon. A Ukrainian-Latin Vocabulary of the 1st Half of the 17th Century* (1956); P. Kovaliv, *Adjectival Participles in the Slavic Languages* (1957); J.M. Kirschbaum, *L. Štur and His Place in the Slavic World* (1958); W.K. Matthews, *Taras Shevchenko: The Man and the Symbol* (1961); V.J. Kay-Kysilevsky, *Ukraine, Russia and Other Slavic Countries in English Literature Between 1912-1936* (1961); J.M. Kirschbaum, *Jan Šafarik* (1961); S. Hordynsky, *The Tale of Prince Ihor's Campaign and Ukrainian Folk Poetry* (1962); Andrew Gregorovich, *Michael Hrushevsky: The Traditional Scheme of "Russian" History and the Problem of a Rational Organization of the History of the East Slavs* (1966); *Blueprint for the B.N.A. Act, Section 133, A Simplified Version of B. & B. [Bilingualism and Biculturalism] Rudnycky's Formula*, Second Edition (1968); Maria Ovcharenko, *Gogol (Hohol') and Os'machka* (1969); Ol'ha Woycenko, *Slavic Archives in Canada. UVAN Collections in Winnipeg* (1971); J.B. Rudnycky, *Status of the Ukrainian and Other Slavic Languages in Canada* (1971).

З українomовних у цій серії можна виділити працю Я. Бирича *Сторінка з чесько-українських взаємин (Український Музей у Празі)* (1949); В. Чапленка *Мова "Слова о полку Ігоревім"* (1950); Митр. Іларіона (Огієнка) *Українсько-російський словник початку 17-го віку. Із історії культурних впливів України на Московію* (1951); Я. Рудницького *Слово й назва "Україна"* (1951); Я. Рудницького *Канадійські місцеві назви українського походження. Друге видання* (1951); П. Ковалева *Українська і слов'янські мови* (1954); М. Мандрики *Період болгарсько-українських зв'язків. Шевченкові впливи на болгарську поезію* (1956); П. Филиповича *Українська стихія у творчості Гоголя* (1952); Анни Франко-Ключко *Рукописи Івана Франка в Канаді* (1957); Я. Рудницького *Бернс і Шевченко* (1959); Я. Рудницького *Наростки –ище, -исько, -сько. Друге видання* (1967); М. Боровського *Матеріали до бібліографії господарської літератури 1788-1944* (1968); Я. Рудницького *Г – проскрибована буква в ССРСР* (1970); О. Барана *Гомілетичні "Бесіди" Михайла Лучкая з 1830* (1977).

Onomastica. В Бюлетені УВАН ч.7 (11), 1962 подана наступна інформація з приводу "Десятиріччя назвознавчої серії УВАН у Канаді": "Ономастика" почала

виходити як передвісник нової дисципліни на американському континенті. Зорганізоване в 1952-му році Американське Назвознавче Товариство почало свою серію-журнал *Names* щойно в 1953-тньому році. Тим-то назвознавча серія УВАН у Канаді – перша серія цього типу на американському континенті”.

Ця серія охоплювала українське й канадське назвознавство й виходила між 1951-1976 роками. Її розпочато в Вінніпегу й появилось 50 випусків. Серія включає праці (українською, англійською та французькою мовами) – Я. Рудницького, С. Гординського, В. Ящуна, Б. Климаша, Е. Борщака, Ю. Мулика-Луцика, О. Купранця та праці таких авторів як: В.О. Unbegaun, Petar Skok, E.R. Seary, G. Tibon, R. Dawson, E. von Richthofen та J. Nemeth.

Назвемо головніші праці в цій серії: J.B. Rudnycky, *The Term and Name "Ukraine"* (1951), *Canadian Place Names of Ukrainian Origin* (1951), *The Names "Galicia" and "Volynia"* (1952); В.О. Unbegaun, *L'origine du nom des Ruthenes* (1953); Ю.М. Луцик, *До методології назвознавства* (1953); W. Kirkconnell, *Canadian Toponymy and the Cultural Stratification of Canada* (1954); О. Купранець, *Топономастика Іванінуса з 1611 р.* (1954); I. Velyhorsky, *The Term and Name "Canada"* (1955); С.М. Jones, *Indian, Pseudo-Indian Place Names in the Canadian West* (1956); R.B. Klymasz, *A Classified Dictionary of Slavic Surname Changes in Canada* (1961); J. B. Rudnycky, *Geographic Names of Boikovia* (1962); S. Hordynsky, *The Name "Rusychi" and "Rusovychi"* (1963); E. von Richthofen, *The Spanish Toponyms of the British Columbia Coast* (1963); J. Nemeth, *La provenance du nom Bulgar* (1964); W. Jaszczun, *The Term and Name "Brody"* (1965).

Літопис УВАН появлявся до 1983 р. і вийшло 29 випусків цього видання. Перших дев'ять було опубліковано в Німеччині, а від ч.10 *Літопис УВАН* продовжував виходити в Канаді. Замітнішими публікаціями в цій серії є: *Розвиток української науки під прапором Шевченка* (1949) Д. Дорошенка; *Роля української жінки в праці УВУ* (1953) Катерини Антонович; *Українські бібліотеки в Канаді*. Друге поширене видання (1954) Ярослава Рудницького; *Видання УВАН у першому десятилітті: 1945-1955* (1955) Вол. Безушка і Яр. Рудницького; *Найближчі завдання Шевченкознавства* (1958) Я. Рудницького; *Роля „Просвіти” в економічному розвитку Західної України* (1960) Андрія Качора; *Shevchenkiana Helvetica* (1962) Ярослава Рудницького; *Ідіоми української мови* (1963) Василя Софрона-Левицького; *Canada's Cultural Heritage: Ukrainian Contribution* (1964) Ольги Войценко; *Коротка історія Козаччини*. Четверте видання (1972) Володимира Антоновича; *До історії українців у Британській Колумбії* (1972) Ольги Войценко; *Нарис історії сільсько-господарського шкільництва на західноукраїнських землях 1900-1944*. Друге доповнене видання (1974) М.Л.

Боровського; “Червона Калина” – у 60-річчя видавничої діяльності (1983) Андрія Качора; і його ж Роля духовенства і церкви в економічному відродженні Західної України (1992).

В цій же серії вийшло п'ять зошитів *З моїх споминів* (1965, 1966, 1967, 1972, 1973) Катерини Антонович та кілька випусків, присвячених українським бібліотекам у Канаді: Ярослава Б. Рудницького *Українські бібліотеки в Канаді*. Друге поширене видання (1954); *Бібліотека Читальні “Просвіта” в Вінніпегу*. Друге видання (1956); *Бібліотека Товариства “Просвіта” в Форт Вілліямі, Онтаріо*. Друге видання (1957); *Бібліотека Товариства “Просвіта” в Порт Артурі, Онтаріо*. Друге видання (1961); Ф. Богдана *Бібліотека Товариства Взаємної Помочі й Українська книжка в Ванкувері*. Друге видання (1959); Пилипа Горбатюка *Бібліотека Товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка в Кенорі, Онтаріо* (1965).

Багато з цих бібліотек уже не існують, а книжки деяких бібліотек були переслані в Україну, але вони залишилися пам'яттю того, що в цих місцевостях колись існувало українське культурне життя й був читач української книжки.

Ukrainica Canadiana (1953-1973) виходила щорічно й нараховує 20 випусків. Це видання включає бібліографічний реєстр українських друків, що виходили в Канаді, й нараховує 80 відсотків матеріялу за роки 1953-73. Окремим випуском (ч. 21) вийшов у 1984 р. бібліографічний довідник Надії М. Олійник (Nadia M. Olynyk) *Roman Rakhtanpu: A Bibliographic Guide to Selected Works*. У серії бібліографії вийшла робота Володимира Т. Жили *Бібліографія Михайла Г. Марунчака* (1991), а *Бібліографія Ярослава Рудницького* появилася в серії *Українські вчені*. Видання цієї бібліографії фінансував Комітет Українців Канади (1953-1966), а від 1967 р. – Фондація ім. Д. Лобая, що існувала при УВАН.

Серія *Ukrainica Canadiana* згадується в огляді міжнародної бібліографії ЮНЕСКО, в *Енциклопедії Канади* (1967), Національній Бібліотеці в Оттаві, Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні та в головних центрах документаційного матеріялу. Канадські українці були єдиною меншиною групою в Канаді, що між 1953-1973 рр. видавали такий річний бібліографічний довідник¹⁷⁴.

Література (1949-1970) нараховує 11 видань. Першим виданням, що появилася в цій серії в Німеччині, була студія Дмитра Чижевського *Культурно-історичні епохи* (1948), а в Вінніпегу були опубліковані праці – *Віруючий Шевченко* Леоніда Білецького (1949); *Шевченко і Франко* Микити І. Мандрики (1957); *Ідейні основи Шевченкового “Гамалії”* Володимира Жили (1958); *Іван Франко і Росія* Яра Славутича (1959); *Пропазі сили* Василя Чапленка (1960); *Велич Шевченка* Яра Славутича (1960); *Наталена Королева* Олександри Копач (1960); *Taras Shevchenko. His Message to Humanity* (1964) В.Й. Ліндала (W. J. Lindal) та інші.

¹⁷⁴ *Бюлетень* Гуманістичного відділу Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді, ч. 16/20/1, Вінніпег, 1973, с. 6-7.

Серія *Українські вчені* (1949-1980) нараховує 19 випусків. Ця серія включає праці Л. Білецького Дмитро Дорошенко (1949) і його ж Омелян Огоновський (1950); Юрія Шереха Кость Михальчук (1952) і Всеволод Ганцов. Олена Курило (1954); П. Ковалева Василь Сімович (1953); М.І. Мандрики Леонід Білецький (1957) і *Bio-Bibliography of J.V. Rudnyts'kyj* (1961); Івана Розгона Володимир Л. Смирченко (1960); К. Кисілевського Іван Зілінський (1962); Оксани Дучимінської Віктор Доманицький (1963-1964); В. Міяковського Дмитро Антонович (1967); І. Розгона Валентина Радзимовська (1968); Андрія Качора М.І. Туган-Барановський (1969); Іраїди Герус-Тарнавецької Наталія Полонська (1974); А. Качора Борис Мартос (1977) і його ж Євген Храпливий (1980)¹⁷⁵.

Ukrainica Occidentalia і Заходнознавство. Збірники виходили між 1956-1963 роками й появилось дев'ять випусків, між ними: І. Франко і франкіяна на Заході. *Статті й матеріали з приводу століття народин 1856-1956* за редакцією Ярослава Рудницького (1957). Збірник включає статті: Марини Антонович-Рудницької "Франкіяна в американських і канадійських бібліотеках", Ольги Войценко "Матеріяли до франкіяни в Канаді", Анни Франко-Ключко "Рукописи Івана Франка в Канаді", А. Бідося "Франкіяна в Бібліотеці Британського музею в Лондоні", О. Старчука "Іван Франко як шекспірознавець", Яр. Рудницького "Франкіяна в Парижі" і його ж "Frankiana in Schweden", Д. Кіпарського "Frankiana Suomessa", П. Флундрупа (Flundrup) "Frankiana in Kfbenhavn" (Франкіяна в Копенгагені), А. Бернштайна (Bernstein) "Ivan Franko Exhibition in the New York Library" і В. Жили "Франківська вистава в Вінніпегу".

В серії *Заходнознавство* вийшло чотири томи *Матеріялів до українсько-канадійської фолкльористики й діалектології* (том I, 1956, том II, 1958, том III, 1960, том IV, 1962-1963) за редакцією Я. Рудницького; *Шевченкіяна на Заході – перше видання Шевченка на Заході з нагоди сторіччя (1859-1959)* за редакцією Ярослава Рудницького (1959).

Крім цих, оригінальними працями є *Студії до історії українців Канади*, том I (1964-1965), том II (1966-1967), том III (1968-1969), том IV (1970-1972) і том V (1973-1980) Михайла Марунчака; *Канадійська Русь* (1972) Нестора Дмитрова; *Студії до історії Української Католицької Церкви в Німеччині. Петро Вергун перший Апостольський Візитатор і Адміністратор* (1988) Петра Романишина.

До 2012 року появилось 42 випуски *Бюлетенів УВАН*, які є продовженням *Літопису УВАН*, який виходив у Німеччині й подавав огляд праці, членства,

¹⁷⁵ Див. Видання УВАН у Канаді. *List of Publications of Ukrainian Free Academy of Arts and Sciences – UVAN of Canada Inc.* УВАН, Вінніпег, 1965.

фінансів тощо всіх українських наукових інституцій в Європі. Він продовжував цю оглядову функцію в Канаді, але від 1955 року, коли роля центральної УВАН перейшла до осередку УВАН у США, його інформативна роля звузилася до крайової. Після 1955-го року осередки УВАН почали діяти самостійно й *Бюлетені УВАН* у Канаді обмежуються тільки до огляду діяльності канадської УВАН.

Бюлетень УВАН чч. 1-4 охоплює роки 1952-1955, *Бюлетень* чч. 5-11 – роки 1956-1962, а *Бюлетень* ч. 17/21, який появився щойно в 1983 р., включає діяльність канадської УВАН між роками 1973-1977. Редагований М. Мандрикою та з доповненнями президента УВАН Михайла Марунчака¹⁷⁶, цей *Бюлетень* включає важливу документацію й листування, що відносяться до періоду канадської УВАН 1970-1973, т.зв. “кризового”. Останніми роками *Бюлетені УВАН* появляються досить нерегулярно.

Діяльність Інституту *Шевченкознавства* включає кілька праць, виданих канадською УВАН у роках 1952 – 1961: чотиритомний *Кобзар Тараса Шевченка* (редакція, статті й пояснення) Леоніда Білецького (1952-54); *Кобзар* з 1860 року, перевиданий під редакцією Ярослава Рудницького; також наново зредагований Я. Рудницьким *Кобзар* редакції Василя Сімовича; *Кобзар* у перекладі А. Гантера на англійську мову [A. Hunter, *The Kobzar of Ukraine*, 2nd Edition, 1961] і *Кобзар* “Основи” з 1861 р. були також видані під редакцією Я. Рудницького (1961). На шевченківські теми появлялися статті членів канадської УВАН у шевченківських збірниках *Світи Тараса Шевченка* том I (1991) і том II (2001) американського НТШ¹⁷⁷.

Видання Шевченкового *Кобзаря* критика зустріла по-різному. На кількатомне видання Леоніда Білецького критично zareагували советські українські шевченкознавці (Олександр Білецький і Євген Кирилук), закидаючи редакторів, що праця появилася “на кошти так званого американського фонду, призначеного для підривної діяльності проти СРСР і країн народної демократії”¹⁷⁸. В дійсності, це й інші видання появлялися завдяки громадській фінансовій підтримці.

¹⁷⁶ На сторінці 30 (*Бюлетень УВАН* ч. 17/21, 1983) подано наступне “Уточнення”: “Матеріал до *Бюлетеня* ч. 17/21 / 1983 (включно зі сторінкою 30) зредагував сл.п. д-р Микита Мандрика. Видрукований матеріал пролежав у канцелярії УВАН і не був опублікований з різних причин.

“Від сторінки 30 до 36 приготував до друку д-р М. Марунчак. З доручення Загальних зборів УВАН з дня 27 березня 1983 р. цей матеріал випускається шлісно друком як *Бюлетень УВАН* ч. 17/21 / 1983. Він охоплює роки праці УВАН від 1973 до початку 1980 р. Роками 1980 до початку 1983 присвячений окремий випуск, а саме *Бюлетень* ч. 18/22/1983. Наступний *Бюлетень* буде присвячений праці Членів у терені”.

¹⁷⁷ У збірнику НТШ Америки *Світи Тараса Шевченка* (1991) була надрукована стаття Ярослава Розумного “Чи вичерпано *Москалеву кришцію*?”, а в збірнику *Світи Тараса Шевченка*, т. II (2001) його ж стаття “Поет, розлітаний на змах”.

¹⁷⁸ Яр. Рудницький, “*Кобзар* у виданнях УВАН і його критики”, *Бюлетень* Української Вільної Академії Наук, ч. 8 (12), 1963.

Перевидання *Кобзаря* за редакцією Сімовича – Рудницького з 1960 року скритикував у своїй довшій статті о. С. Савчук з Вінніпегу в першому номері журналу *Новий Літопис* (Вінніпег, 1962, стор. 7-25), п.з. “Цензуроване перевидання *Кобзаря* з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича з 1921 року – Видавці переіначили текст пояснень д-ра Сімовича”. Закиди, зроблені редакторів перевидання Ярославів Рудницькому, були передані під розгляд президії УВАН (7 травня 1962) й Українській Науковій Раді в Канаді і в цій справі було зроблено вяснення¹⁷⁹.

Позасерійні видання

Поза серіями вийшли: підручник *A Modern Ukrainian Grammar* Юрія Луцького й Ярослава Рудницького (1949); бібліографічна компіляція *Українські книжки для публічних бібліотек* Я. Рудницького (1956); *History of Ukrainian Literature in Canada* Микити Мандрики (1968); *Коротка історія козаччини* Володимира Антоновича, 4-те видання (1972); перевидано в 1973 р. працю Нестора Дмитрова *Канадійська Русь* (1899); *Українці в ССРСР поза кордонами УССР* Михайла Марунчака (1974); нарис Михайла Боровського *Сільсько-господарське шкільництво на західноукраїнських землях: 1799-1944* (1974) та його ж *Plants from Ukraine in Canada* (1975); *Про вільні землі* О. Олеськова (1975), перевидання з 1896 р.; *На шляхах синтези кларнетизму* Юрія Лавріненка (1977); М. Мандрики *Канада*. Поема, вступ і переклад на англійську мову В. Кірконелла (1977); *Біографічний довідник до історії українців Канади* М. Марунчака (1981); “Червона Калина” з нагоди 60-ліття цього видавництва (1983) А. Качора; *Бібліографія Михайла Марунчака* редакції Володимира Жили (1991); *Козацько-перські взаємини у творах Пієтра делла Валле* Олександра Барана (1985); *Нація в боротьбі за своє існування 1932 і 1933 в Україні і діаспорі* Михайла Марунчака (1985); *Студії до історії Української Католицької Церкви в Німеччині* Петра Романишина (1988); Юрія Книша *The Methodian Roots of Medieval Ukrainian Christianity* (1989); *Нариси історії Пряшівщини* О. Барана (1990); *Таємниця початкової Русі в Києві* Ю. Книша (1991); його ж *Rus' and Ukraine in Medieval Times* (1991); *Роля духовенства в економічному відродженні Західної України* А. Качора (1992); *Чучка* О. Барана (1993); *Руська Правда й історія тексту* Леоніда Білецького, редакції Ю. Книша

¹⁷⁹ Яр. Рудницький, “Кобзар у виданнях УВАН і його критики”, там же, стор. 3-7.

(1993); його *Michael Sherbinin in Winnipeg: A Preliminary Study* (1994) та *Ockham Perspectives* (1994); Концепція М. Грушевського і наші сучасні підручники історії України Богдана Ф. Корчмарика (1994); П. Томаса [P. Thomas] *The Trial of J.V. Stalin, Exercises in Critical and Moral Reasoning* (1997) та *Мавпяче дзеркало (Листи з Канади і про Канаду до "Канади")* П. Карманського, впорядкував М. Шкандрій (1998); *Карпатська Україна – шлях до державности* (2003) О. Барана.

Монографії і збірники наукових праць

До більших монографічних видань УВАН у Канаді належить: англomовний Драгоманівський збірник (1952); перший друкований *Етимологічний словник української мови (Etymological Dictionary of the Ukrainian Language)* у двох томах Ярослава Рудницького, який виходив окремими випусками між 1962-1975 рр; *Ukrainian Canadians: A History* Михайла Марунчака (1970, 1982, 970 стор.); його ж п'ять томів *Студій до історії українців Канади* (1964-1980); два томи *Історії українців Канади* (1968, 1982), та *Біографічний довідник до історії українців Канади* (1986).

Крім цих появилoся кілька збірників наукових праць: українсько-англійський *Ювілейний збірник у 25-ліття УВАН у Канаді* за редакцією О. Барана, О. Геруса і Я. Розумного в 1976 році. Це 657-сторінкове видання має міждисциплінарний характер і ним започатковано нову видавничу практику в канадській УВАН.

Збірник складається з двох розділів: загального – *Ucrainica* та вузкого – *Ucrainica Canadiana*. До першого розділу входили статті: "Правні та ідеологічні обґрунтування включення українських земель до коронної Польщі (1569)" (Я. Пеленський); "Shahin Girai of the Crimea and the Zaporozhian Cossacks" (A. Baran); "Cossack General Staff Officers" (G. Gajecky); "Pylyp Orlyk and the Campaign of 1711" (O. Subtelny); "Українська петербурзька громада" (М. Антонович); "Проф. Борис Мартос" (А. Качор); "Дмитро Донцов і Юрій Клен: 1933-1939" (Р. Рахманний-Олійник); "Головніші тенденції та етапи радянської релігійної політики" (Б. Боцюрків); "Lieberman Dispute: Soviet Efforts at Economic Reforms" (Emil Bej); "Some Remarks on Written Records as a Source of Evidence for the Historical Phonology of the Middle Ukrainian Language 1569-1720" (G.Y. Shevelov); "Etymologies of Proper Names in Pamvo Berynda's *Lexicon* of 1627" (J. Rozumnyi); "Sviatovyt of Arkona and the Zbruch Idol" (W. Shelest); "Тринадцята пісня Г. Сковороди" (Яр Славутич); "Two Satires by Mykola Kulish" (V. Revutsky); "Lesia

Ukrainka's 'The Stone Host' and the 'Don Juan' Myth" (R. Karpiak); "F. Kolessa's Reissued Works on Folklore" (Larissa M.L.Z. Onyshkevych); "В.Г. Короленко" (І.С. Мухин).

Розділ *Ucrainica Canadiana* включає статті: "The Descendants of the Boyars of Halych on the Prairies of the Canadian West" (V.J. Kay-Kysilewsky); "Development of Education Among the Early Ukrainian Settlers in Manitoba: 1896-1924" (M. Ewanchuk); "До організаційних початків Української Католицької Церкви в Канаді і ЗСА" (М. Марунчак); "Welcome to Western Canada: Ethnic Minorities and Prairie Regionalism" (J.E. Rea); "Ukrainian Nationalism and the Student Movement in Canada" (P.M. Migus); "Ethnic Politics in Canada: The Formation of the Ukrainian Canadian Committee" (O.W. Gerus); "The Ukrainian Canadian in 1971" (I.J. Tesla); "The Canadian Institute of Ukrainian Studies at the University of Alberta" (M.R. Lupul); "Urban Hierarchy" (P. Woroby); "Cyrillica Canadiana: Cyrillic Manuscripts in Canada" (Iraida Gerus-Tarnawecky); "Ukrainian Literature in Manitoba" (Watson Kirkconnell); "Характер і зміст українського письменства в Канаді" (М.І. Мандрика).

В 1983 році вийшов англomовний збірник *New Soil – Old Roots: The Ukrainian Experience in Canada* під редакцією Ярослава Розумного. Статті в цьому виданні, присвяченому 90-річчю українського поселення в Канаді, покривали ділянки культури, літератури, освіти, церковні питання, політики й економії. Досліджувано теми: "Propaganda and Belief: Ukrainian Emigrant Views of the Canadian West" (John Lehr); "Political Reaction to Ukrainian Immigrants: the 1899 Election in Manitoba" (Peter Melnycky); "Canadianizing the Foreigner: Presbyterian Missionaries and Ukrainian Immigrants" (Orest T. Martynowych); "One Immigrant's Saga: The Sheptycky Colony in Quebec" (Jaroslav Rozumnyj); "The 'Intellectual Baggage' of the Three Waves of Ukrainian Immigrants to Montreal" (Yarema Kelebay); "Homes As Shells: Ukrainian Émigré Poetry" (Bohdan Rubchak); "Ukrainian Dance in Canada: The First Fifty Years, 1924-1954" (Alexandra Pritz); "The Canadianization of the Ukrainian Language" (Iraida Gerus-Tarnawecka); "Culture Maintenance and the Ukrainian Experience in Western Canada" (Robert B. Klymasz); "Ukrainian Identity in Canada" (Leo Driedger); "Identity Retention Among Second- and Third-Generation Ukrainians in Canada" (Wsevolod W. Isajiw); "The Canadian-Galician Connection: Osyf Nazaruk in Canada, 1922-23" (Oleh W. Gerus); "Mykhailo Hrushevsky's Letters to American Ukrainians" (Mykhailo H. Marunchak); "Carpatho-Ukrainian (Ruthenian) Emigration: 1870-1913" (Alexander Baran); "Ukrainian Language Education in Canada: Summary of Statistical Data 1980-81" (Vasyl' Balan); "The Ukrainian Cooperative Movement in Canada" (Andriy Kachor); "The Political Achievements of Ukrainians in Canada, 1891-1981" (Paul Yuzyk).

Збірник англomовних статей і есеїв – *Millennium of Christianity in Ukraine 988-1988* (1989), за редакцією Oleh W. Gerus і Alexander Baran, включає наступні праці: “Scythian Monks and the Christian West” (Petro B.T. Bilaniuk); “St. Gorazd in Ukraine: a New Hypothesis Concerning the Missionary Activity of St. Methodius’ Designated Successor” (George D. Knysh); “Glagolitic Script Is Not Derived from Greek Minuscule” (Ivan Ohienko); “State and Church Ideology in Ilarion’s *Sermon*” (Alexander Baran); “Contempt of the World and the Exaltation of Chastity Over Marriage in the *Paterikon of the Kyivan Monastery*” (Lorne Reznowski); “Some Theories on the Question of Rus’ Unity (1140-1200) Re-examined” (Roman Serbyn); “The Stauropegian Assumption Brotherhood of L’viv” (George Gajecky); “The Early Years of the Kyivan-Mohylian Academy” (Ivan Stus); “The *Ostrih Bible* and Other Sources of Pamvo Berynda’s *Lexicon* (1627)” (Jaroslav Rozumnyj); “Ukrainian Printing in the Kyivan Metropolitanate and Ukrainian Hetmanate, 1686-1763” (Roman Yereniuk); “The Union of Hadiach (1658) in Light of Modern Polish Historiography” (Andrew B. Pernal); “The Orthoepey of Ukrainian Church Slavonic and Ukrainian” (Bohdan A. Struminsky); “Ukrainian Naming Practices From a Historical Perspective” (Iraida Gerus-Tarnawecky); “Metropolitan Ilarion Ohienko and the Ukrainian Greek Orthodox Church of Canada” (Oleh W. Gerus); “Ukrainian Church Architecture of Canada Yesterday, Today and Tomorrow” (Victor Deneka); “Framing a Heritage: Towards an Understanding of the Ukrainian Arts in Canada” (Robert B. Klymasz).

Україномовний Збірник тисячоліття християнства в Україні 988-1988 (1991), редактори Олександр Баран і Олег В. Герус, – включає статті: “Таємниця початкової Русі в Києві” (Юрій Книш); “Причини прийняття християнства Володимиром Великим” (Олександр Баран); “Об’єднувальні тенденції в Південній Русі XII-XIII ст.” (Михайло Брайчевський); “Церква під монголами в XIII-XVI ст.” (Іван Огієнко – митр. Іларіон); “Церковна політика мадярів на Закарпатті” (Атанасій Пекар, ЧСВВ); “Роля духовенства і церкви в економічному відродженні Західної України” (Андрій Качор); “Релігійні і соціальні проблеми Української Католицької Церкви в Канаді” (Олександр Баран); “Шевченкові наслідування пророків” (Магдалина Ласло-Куцюк); “Москалева криниця” оком іронії” (Ярослав Розумний); “Християнський світогляд в експресіоністичній творчості Василя Стефаника” (Олександра Черненко); “Український експресіонізм” (Галина Мухина); “Християнські мотиви в українсько-канадській поезії” (Володимир Жила); “Вплив Галича на церковну архітектуру і скульптуру Володимиро-Суздальщини” (Богдан Стебельський); “Українське церковне мистецтво в Канаді” (Роман Коваль).

У році 1994-му появилася збірник статей в українській і англійській мовах п.з. *Життєвий досвід українців у Канаді: рефлексії* за редакцією Олега В. Геруса, Іраїди

Герус-Тарнавецької і Степана Ярмуся. Збірник включає наступні праці: “Чи були українці в Канаді перед 1891-им роком” (Олександр Роїк); “Читальні й просвітні організації в піонерській добі та їхнє націотворче значення” (Михайло Г. Марунчак); “Консолідація української суспільності в Канаді” (Олег В. Герус); „Як постало Братство Українців Католиків Канади?” (Олександр Баран); “Українська Вільна Академія Наук у Канаді: початковий період – роки 1949-1955” (Ярослав Рудницький); “Слідами ісповідника єпископа Никити Будки: правила Українсько-католицької Церкви в Канаді” (Богдан Казимира); “Українська Православна Церква в ХХ столітті і спроби зближення її з Вселенською Патріярхією” (Степан Ярмусь); “Теодор Ґалай: Фрагменти до творчості канадійського драматурга українського походження” (Валеріян Ревуцький); “Ukrainian-Canadian History as Theatre” (Nick Mitchell-Мучаїлук); “Розумове і чуттєве в *Камінному хресті* Василя Стефаника” (Ярослав Розумний); “Український правопис в ретроспекції та спостереження над правописною практикою в Канаді” (Іраїда Герус Тарнавецька); “The Use of Ukrainian Names by Three Contemporary Canadian Writers” (Natalia Aponiuk); “The Perception of Ukraine in Canadian and American Geography Text-books” (Paul F.Thomas); “Towards a Curriculum for Teaching the Geography of Ukraine” (Paul F. Thomas).

У 2000-му році разом з Об’єднанням Українських Письменників в Екзилі “Слово” видано *Хрестоматію з української літератури: 1897-2000*. Упорядники видання Яр Славутич і Мирослав Шкандрій (Видавничий комітет “Слова”, Едмонтон, 632 ст.).

В 2004-му році опубліковано англомовний симпозиум доповідей та дискусій на вінніпезькій Ювілейній конференції з нагоди 50-річчя УВАН у Канаді й 110-ліття українського поселення в Канаді *Yesterday, Today, Tomorrow: The Ukrainian Community in Canada* за редакцією Ярослава Розумного. Збірник включає доповіді: “Toward a Framework of Voluntary Pluralism: Five Contemporary Lessons on Community Development Taken from Ukrainian Canadian History” (W. Roman Petryshyn); “Ukrainian Canadians in the Nineties: Ethnicity, Language and Recent Immigrants” (Oleh Wolowyna); “Ukrainian Canadians in the 2001 Census: An Overview” (Andrij Makuch); “Prognosis for the Future” (Adrian Boyko); “Prognosis for the Future” (Jurij Darewych); “Prognosis for the Future” (Andrew Hladyshevsky); “Prognosis for the Future” (Andrij Kudla Wynnycky); “Canada and Ukraine: Mutual Respect, Co-operation, Benefit” (Banquet Address), (Peter J. Potichnyj); “The Ukrainian Community in Canada: A Summary and Commentary” (Jaroslav Rozumnyj); “UVAN in Canada: Fifty Years of Service” (Jaroslav Rozumnyj).

У 2012 році з нагоди 65-ліття заснування Української Вільної Академії Наук у

1945 році та 60-ліття праці Української Вільної Академії Наук у Канаді (1949-2009) появився двомовний Збірник статей *До основ/To the Source*. До Редакційної Колегії збірника входять: Юрій Книш – відповідальний редактор, Ярослав Розумний – редактор україномовної частини й Орест Цап – редактор частини англomовної.

Україномовна добірка включає наступні праці: “Освіта, наука і посполита письменність у Гетьманській Україні XVII-XVIII ст. До 300-річчя від смерти гетьмана Івана Мазепи (1709-2009)” (Ярослав Розумний); “Юрій Мулик-Луцик про Україну як колиску християнської думки на слов’янському Сході” (Степан Ярмусь); “Філософські погляди Тараса Шевченка” (Наталія Совінська); “Кобза, бандура, кобза-бандура, “кобза” та (знов) кобза” (Андрій Горняткевич); “Літопис УПА: джерело інформації про визвольну боротьбу в Україні” (Петро Й. Потічний); “До проблеми класифікації та функціонування народної балади на Чернігівщині” (Станіслав Пономаревський); “А куди з ‘камінного саду’?” Поезія Богдана Рубчака (Ярослав Розумний); “Скарга біля брами у вік прийдешній. Про есеїстику Оксани Забужко 90-х рр.” (Володимир Шелест); “Есайас Тегнер і Україна” (Ірена Книш); “Підсумок за 100 років чи місток у майбутнє?” (Валерій Полковський); “Показова польська тюрма в Дрогобичі. Спомин в’язня” (Зиновій Книш); “Просвітницьке подвижництво д-ра Ярослава Дудикевича” (Тарас Шах); “Українські архівні зібрання в Канаді: питання реєстрації та репрезентації” (Ірина Матяш).

Англomовна частина включає статті: “Forgotten Ancestors: Some Preliminary Theses on the Scythian Heritage of Old Ukraine” (George Knysh); “The Dismemberment of Orpheus and His Resurrection as Phoenix and the Problems of Transition” (Alexandra Chernenko); “An Interview with Yuriy Tarnawsky” (A.D. Jameson); “Ukrainian Teacher Training Schools in Manitoba” (Borislaw N. Bilash); “Russian Interpretation of Historical Source Materials” (Bohdan F. Kortschmaryk); “A Question of Endurance: Negotiating Ukrainian Identity in Manitoba” (John C. Lehr and Natalia Aponiuk); “Nykyta Budka: A Critical Bibliographical Survey” (Robert B. Klymasz); “Erroneous Methods in J.-P. Himka’s Challenge to ‘Ukrainian Myths’” (Roman Serbyn); “Music Education and Classical Music Organizations in Ukraine after 1991” (Luba Zuk); “Welcome to Ukrainian Concert Hall... Presenting Ukrainian Music on CBC Radio (1972-73)” (Denis Hlynka).

Готувиться праця Ярослава Розумного *Українська Вільна Академія Наук у Канаді. Продовження ідеї вільної науки, яка дає огляд діяльності УВАН у Канаді від її заснування в повоєнній Західній Німеччині в листопаді 1945 року та її канадський період від року 1949-го до 2012.*

5 Наукові і популярно - наукові доповіді

Доповідачі

Поруч з видавничою діяльністю, важливою ділянкою була освітня праця канадської УВАН у формі академічних доповідей для слухачів з вищою освітою та популярних доповідей для ширшого кола громади, позбавленої українознавчої освіти, але яка цікавилася українською проблематикою.

Іншим мотивом було культурне самозбереження, брак якого серед емігрантів був причиною багатьох суспільних аномалій, особливо серед емігрантської молоді, яка була свідома своєї відмінності від інших, але не була свідома свого власного коріння. Відсутність свого довілля й інтелігентського середовища звичайно зводило загал громади до низького рівня себебачення, а з цього народжувалися прояви деструктивних комплексів неповноцінності – від особистого до колективного, до т.зв. фрейдівського – комплексу неповноцінності. А корінь останнього в тому, що людина, яка неспосібна подолати спрчинника свого колексу, повертає своє почуття помсти проти свого найближчого, свого довілля, проти своєї власної слабкості й свого безсилля боротися з силою, яка є причиною її комплексу. І це характерне не лише колонізованим народам, але й емігрантам. Колонізатори, якої барви вони не були б, впоюють у власний нарід почуття зверхності, а приниження – в нарід колонізований.

Ця аудиторна практика й відзначування історичних і культурних подій та важливих постатей свого народу була подумана як своєрідний “університет” для громадських працівників та учителів українознавства в суботніх та інших освітніх закладах.

Доповідачами були спеціалісти різних ділянок – професори й викладачі університетів, включно з культурними й громадськими активістами. Часто на форумі УВАН виступали позамісцеві професори з інших канадських, американських та європейських університетів і члени академій наук, які або принагідно відвідували Вінніпег, або були запрошені з виступами в Славістичному Департаменті Манітобського Університету. Тут подаємо імена в азбучному порядку.

З канадських доповідачів в УВАН виступали: Наталія Апонюк (д-р, професор української мови й української канадської літератури на Манітобському

Університеті), Олександр Баран (д-р, професор української й візантійської історії на Манітобському Університеті), Ярослав Барвінський (д-р мед., професор медицини на Манітобському Університеті), Микола Бачинський (посол і спікер Манітобської Легіслатури), Константин Біда (д-р, професор української літератури та довголітній голова Департаменту славістики в Оттавському Університеті), Петро Біланюк (д-р, професор теології в Торонтському Університеті), Борислав Білаш (д-р, гість-професор педагогіки на Українському Вільному Університеті, Німеччина), Леонід Білецький (д-р, професор української літератури на Українському Вільному Університеті), Богдан Боцюрків (д-р, професор політичних наук на Карлтонському Університеті в Оттаві), Остап Гавалешка (д-р г.к., професор індустрійної інженерії в Манітобському Університеті), Денис Глинка (д-р, професор педагогіки на Манітобському Університеті), Андрій Горняткевич (д-р, професор лінгвістики на Альбертському Університеті), Олег Герус (д-р, професор російської і української історії на Манітобському Університеті), Дарія Даревич (д-р, професор мистецтва в Йоркському Університеті, Торонто), Юрій Даревич (д-р, професор фізики в Йоркському Університеті), Віктор Денека (архітект, Вінніпег), Дмитро Дорошенко (д-р, професор східноєвропейської історії в Українському Вільному Університеті), Михайло Іванчук (д-р г.к., шкільний інспектор, дослідник українських поселень у Канаді), Олег Ільницький (д-р, професор української літератури в Альбертському Університеті), Всеволод Ісаїв (д-р, професор соціології в Торонтському Університеті), Андрій Качор (управитель Кредитової Спілки Північного Вінніпегу), Роман Коваль (маляр і скульптор, Вінніпег), Олег Кравченко (д-р, професор богослов'ї в Колегії св. Андрея в Манітобському Університеті), Анатоль Курдидик (журналіст, Вінніпег), Ірина Любинська (д-р, дослідник зоології на Манітобському Університеті), Юрій Любинський (д-р, професор паразитології на Манітобському Університеті), Микита Мандрика (д-р, правник), Михайло Марунчак (д-р, дослідник історії українців Канади, гість-професор Українського Католицького Університету, Рим), Павло Маценко (д-р, професор музикології в Колегії св. Андрея в Вінніпезі), Леонід Молодожанин – Лео Мол (д-р г.к., скульптор, маляр), Іван Огієнко (д-р, митрополит УГПЦ), Олександра Павловська (д-р, викладач української мови на Манітобському Університеті), Роман Петришин (д-р, директор Української програми, МакЮвен Коледж в Едмонтоні), Наталія Пилип'юк (д-р, професор української мови й літератури в Альбертському Університеті), Петро Потічний (д-р, професор політичних наук на МакМастерському Університеті), Валеріян Ревуцький (професор славістики на Університеті Британської Колумбії), Ярослав Розумний

(д-р, професор української літератури та української й російської мови, довголітній голова Департаменту славістики в Манітобському Університеті), Євген Рослицький (д-р, дослідник, мікробіолог в Західно-Онтарійському Університеті), Олександра Черненко-Рудницька (д-р, літературознавець), Ярослав Рудницький (д-р, професор слов'янського мовознавства на Манітобському Університеті), Яр Славутич (д-р, професор української мови й літератури в Альбертському Університеті), Орест Субтельний (д-р, професор української історії в Йоркському Університеті, Торонто), Іраїда Герус-Тарнавецька (д-р, професор української мови на Манітобському Університеті), Михайло Тарнавецький (професор інженерії на Манітобському Університеті), Павло Томась (д-р, професор педагогіки Університету в Вікторії, Б.К.), Мирослав Шкандрій (д-р, професор української й російської мови й літератури на Манітобському Університеті), Павло Юзик (д-р, сенатор, професор славістики на Манітобському Університеті), Василь Янішевський (професор фізики на Торонтському Університеті), Степан Ярмусь (д-р, професор богослов'ї в Колегії св. Андрея в Вінніпезі) та інші.

З американських і заокеанських доповідачів виступали в УВАН (в азбучному порядку): Анатолій Авдієвський (диригент і мистецький керівник хору ім. Г. Верьовки, Київ, Україна), Марта Богачевська-Хом'як (д-р, професор української і російської історії в Мангаттенвіл Коледжі в Нью-Йорку), Віктор Брехуненко (д-р історичних наук, професор Національного Університету „Кієво-Могилянська Академія”), В'ячеслав Брюховецький (д-р, літературознавець, президент Національного Університету “Кієво-Могилянська Академія”), Лариса Брюховецька (викладач у НаУКМА, гол. редактор журналу *Кіно-Театр*, Київ), Михайло Ветухів (д-р, біолог, Колумбійський університет, Нью-Йорк), Богдан Винар (д-р, економіст, професор в Нью-Йоркському Університеті), Любомир Винар (д-р, історик, професор Кентського Університету), Олег Воловина (д-р, демограф, президент фірми Informed Decisions, США), Сергій Головатий (Київ, Україна), Святослав Гординський (мистець, літератор, Нью-Йорк, США), Григорій Грабович (д-р, професор української літератури в Гарвардському Університеті, США), Іван Драч (поет, громадський і політичний діяч, Київ), Володимир Жила (д-р, професор славістики на Тексаському Технічному Університеті, США), Ярослав Ісаєвич (д-р, історик, академік НАНУ, Львів), Едвард Касинець (бібліограф, Нью-Йорк), Володимир Кубійович (д-р, гол. редактор Енциклопедії українознавства), Святослав Максимчук (актор, Театр ім. Марії

Заньковецької, Львів), Мирослав Маринович (д-р, віце-ректор Українського Католицького Університету, Львів), Василь Маркус (д-р, професор політичних наук в Університеті Лойоли, Чикаго), Володимир Мокрий (д-р, професор української мови й літератури на Краківському Університеті, Польща), Соломія Павличко (д-р, літературознавець, співробітник НАНУ, Київ), Марко Павлишин (д-р, професор української літератури в Монаш Університеті, Австралія), Ярослав Пеленський (д-р, професор української, польської, російської і тюркської історії в Айова Університеті (США), Станіслав Пономаревський, канд. наук, професор Чернігівського Державного Педагогічного Університету ім. Т. Шевченка), Богдан Рубчак (д-р, професор славістики в Іллінойському Університеті, Чикаго), Леонід Рудницький (д-р, професор германістики і славістики в ЛяСаль Університеті, Філядельфія, США), Микола Рябчук (поет, критик, Київ), Олександр Сергієнко (журналіст, дослідник, Київ), Володимир Сергійчук (д-р, професор історії, Київський Університет ім. Т. Шевченка), Микола Тимошик (дослідник, Україна), Ірина Тюрменко (д-р, професор історії, Український Національний Університет Харчових Технологій, Київ), Іван Фізер (д-р, професор слов'янських літератур у Ратгерському Університеті, США), Анджей Хойновський (професор Варшавського Університету, Польща), Юрій Шевельов (д-р, професор лінгвістики в Колумбійському Університеті, США), Володимир Янів (д-р, професор психології і ректор УВУ, Німеччина) та інші.

Теми доповідей

Між 1949 і 1970 роком на форумі канадської УВАН були виголошені наступні доповіді: “Українська наука під советами” (М. Ветухів, 1949); “Самійленко й його творчість” (Л. Білецький, 1949); “Міжнародна вільна академія наук у Парижі” (Р. Шульгин, 1949); “Наука й учені в Європі й на американському континенті” (І. Ярема, 1949); “Українська стародрукована й рукописна книга” (І. Огієнко, 1951); “Українська наука на еміграції” (Л. Білецький, 1951); “Проблеми патріотизму в Слові о полку Ігореві” (Ю. Мулик-Луцик, 1951); “Шекспір – письменник і мислитель” (К. Біда, 1951); “Сучасна білоруська література” (М. Сільвановіч, 1951); “Творчість Уласа Самчука” (Л. Білецький, 1951); “Релігійний елемент у творчості Уласа Самчука” (Ю. Мулик-Луцик, 1951); “Українська література і її роля в відродженні українського народу” (У. Самчук, 1953); “Проблеми українства в Канаді” (М. Бачинський, 1954); “З українсько-англійської лексикографії” (Я. Крет, 1956); “Зміна українських прізвищ у Канаді” (Я. Рудницький, 1957); “Культурно-освітнє життя в Канаді та ставлення до нього української канадійської спільноти” (В. Кохан, 1957)¹⁸⁰; “Українська діаспора в ССРСР” (В. Кубійович, 1957), “Україніка в новій канадійській енциклопедії” (Я. Рудницький і П. Юзик, 1959); “Відношення між політикою і наукою в діаспорі” (М. Лівницький, 1958); “Культура під советами” (І. Авакумович, 1959); “Позитиви й негативи україніки в найновішій канадійській енциклопедії” (Я. Рудницький і П. Юзик, 1959)¹⁸¹; “Значення традиції” і “Азійські аспекти в історії Росії” (І. Мірчук, 1960); “Українсько-канадійська література і проблема інтеграції” (М. Лучків, 1960); “Тарас Шевченко і Леся Українка” – в 90-річчя народження Л. Українки і 100-річчя смерті Т. Шевченка (Я. Рудницький, 1961); “Розвиток і сучасний стан

¹⁸⁰ Доповідач, ексзупівний директор Комітету Українців Канади, Володимир Кохан, підкреслив у своїй доповіді брак належного розуміння культурних питань серед української канадської громади та труднощі в фінансуванні культурних проєктів. Тут варто додати, що ця ситуація змінилася на позитивну, коли повсюдна імміграція (третьої хвилі) в 1960-их роках зуміла матеріально влаштуватись та почала оформлювати фундації для підтримки українських культурних ініціатив у Канаді. Це тільки вказує на те, в якому стані самосвідомості знаходилася українська канадська спільнота в 1940-их та 1950-их роках.

¹⁸¹ В дискусії віринула була думка про необхідність “видати українсько-канадійську енциклопедію, в англійській мові, для об’єктивного інформування світу про наші здобутки й наше життя в Канаді”. (Див. *Літопис українського життя в Канаді*, ред. Ольга Войченко, том VI, стор. 359).

українського словникарства” (Я. Рудницький, 1962); “Проблема мистця і мистецтва в житті і творчості Лесі Українки” (М. Антонович-Рудницька, 1963); “Молоді поети України (*шестидесятники*)” (Б. Рубчак, 1964); “Літературний вечір Ольги Луцик” (1964); “Глибинна психіка в творах Т. Шевченка” (О. Кульчицький, 17 квітня 1964), “Духовість і матеріальна культура (О. Кульчицький, 19 квітня 1964); “Організація української науки в вільному світі” (О. Кульчицький, 20 квітня 1964); “Метафора в творчості Т. Шевченка” (Яр. Славутич, 1964); “Враження з подорожі в Україну” (Т. Бішоп [Т. Шевчук], 1964); “Звіт з міжнародних наукових конференцій” (Я. Рудницький, 1964); “Західна Європа. Враження з подорожі” (В. Денека, 1964); “Ювілейна сесія УВАН” (Я. Розумний: “Походження Памва Беринди”, також доповідали О. Войченко і М. Марунчак, 18 листопада 1964); “Сторіччя прибуття Агапія Гончаренка на американський континент” (М. Марунчак, 1965); “Леся Українка” (Яр. Рудницький, 1965); “Рід Чикаленків” (К. Антонович, М. Мандрика, М. Боровський, 1965); “Д. Дорошенко” і “Л. Білецький” (Я. Рудницький, М. Мандрика, О. Войченко, 1965); “Вища освіта в Україні” (І. Розгін, 1965); “Микола Зеров” (О. Филипович, 1965); “Українські наукові осередки в Західній Європі” (І. Тарнавецька, Б. Білаш, 1965); “Українська піонерська література в Канаді” (М. Марунчак, 1965); “Дмитро Антонович” (М. Рудницька, М. Мандрика, О. Войченко, 1965); “Канадизми в українській мові” (Б. Білаш, 1965); “Українці в Австралії” (С. Домазар, 1965); “Туган-Барановський” (А. Качор, 1965); “Агапій Гончаренко” (М. Марунчак, 1965); “До 80-річчя Соломона Гольдельмана” (М. Мандрика, К. Антонович, М. Боровський, 1965); “Наукове життя в сучасній Україні” (П. Кондра, 1966); “Подорож по Європі – Греція” (К. Біда, 1966); “М. Грушевський як репортажист” (Я. Рудницький, 1966), “Тетяна Кошиць” (жальбна сесія УВАН: доповідали М. Рудницька, М. Мандрика, К. Антонович, С. І. Мухин, 1966); “Спомини К. Антонович” (М. Мандрика, 1966); “Іван Франко і Франкіяна в Канаді” (М. Мандрика, Я. Рудницький, 1966); “Франко як поет” (Яр. Славутич, 1966); “Праця й видання УВАН” (Яр. Рудницький, 1966); “Методологія дослідів історії українців Канади” (Ю. Стечишин, 1966); “Державні зносини України з Німеччиною в 1918” (М. Мельник, 1966); “Франко й Байрон” (С. Мухин, 1966); “Іван Франко і Василь Стефаник” (Ю. Стефаник, 1967); “З подорожі в Україну: 1966” (Е. Рослицький, 1967); “50 років української державности” (М. Мандрика, 1967); “До питань української мови в Канаді” (О. Каліцинський, 1967); “До 100-річчя української кооперації” (А. Качор, В. Топольницький, М. Мандрика, 1967); “Василь Стефаник” (Т. Кобзей, 1967); “В. Доманицький” (Я. Рудницький, К. Антонович, М. Боровський, 1967); “Іван Крип’якевич” (Я. Рудницький, 1967); “А. Шумовський” (Я. Рудницький, М.

Боровський, 1967); “Українці в Канаді перед 1891 роком” (О. Роїк, 1967); “Євген Маланюк” (Яр Славутич, 1967); “О. Колесса” (Я. Рудницький, 1967); “Конституційне забезпечення мов і культур в 1918-19 роках” (Я. Рудницький, 1968); “Кириличні рукописи і стародруки в Канаді” (І. Герус-Тарнавецька, 1969).

З огляду на “президентську кризу” в канадській УВАН, між 1970-76 роком авдиторна й видавнича діяльність Академії зазнали ушкодження. В цьому часі було прочитано всього кілька доповідей: “Українські поселенці в сільськогосподарській мозаїці Манітоби” (С. Приступа, 1970); “Розповсюдження канадійських моллюсків в умовах льодовикового й сучасного оточення” (І. Любинська, 1972); “Кієво-Могиланська Академія і українська козацька державність” (О. Баран, 1972); “Фрагменти з історії української церковної музики” (П. Маценко, 1973); “Сімдесят три роки української поезії в Канаді” (Яр Славутич, 1973); “Участь українців у відкритті північно-західних берегів Америки” (М. Гуцуляк, 1973); “Фрагменти з історії української церковної музики” (П. Маценко, 1974); “Сімдесят три роки української поезії в Канаді” (Яр Славутич, 1974); “Участь українців у відкритті північно-західних берегів Америки” (М. Гуцуляк, 1974); “Вплив української державности на життя українців Канади” (М. Залозецький, 1975).

Між 1977-1980 роком були прочитані наступні доповіді: “Дисидентизм в Українській РСР” (П. Потічний, 1977); “Еміграційність” української еміграційної поезії” (Б. Рубчак, 1977); “Візантійське мистецтво і його вплив на Київську Русь” (О. Баран, 1978); “Музика українських козацьких дум” (А. Горняткевич, 1978); “Українізація й українська бібліографія: сумна кар’єра Юрія Меженка” (Е. Касинець, 1978); “Переосмислення Шевченка” (Г. Грабович, 1979); “Психологізм у прозі Леся Мартовича” (О. Ільницький, 1979); “Польсько-українські літературні взаємини в 17-му сторіччі: деякі питання теорії літератури” (Н. Пилип’юк, 1979); “Мистецтво Київської Русі” (О. Баран, 1979); “Політична діяльність Микити Мандрики” (М. Марунчак, 1979); “Мої спомини з совітських тюрем і заслання” (М. Будуляк-Шарегин, 1979); “75-річчя української книги в Канаді” (М. Марунчак, 1980); “Матеріали до вивчення голоду на Україні [1932-33]” (М. Царинник, 1981); “Три перспективи козацького минулого – Гоголь, Шевченко, Куліш” (Г. Грабович 1981).

Між 1981-1985 рр. було влаштовано: в 1981 р. – сесію, присвячену 90-літтю української еміграції до Канади з доповіддю М. Іванчука на тему “Перші колонії в Манітобі: Stuartburn, Terebowlia і Pleasant Home”, та відмічено 60-ліття Українського Вільного Університету з доповідями: “До початків Українського Вільного Університету: Відень – Прага” (М. Марунчака), “Українське шкільництво в системі державних шкіл Канади” (Б. Білаша), “Візантійське інтелектуальне мистецтво” (О. Барана) та “Зображення українців у канадській літературі” (Н.

Апонюк).

1982 рік: “Нові інтерпретації *Повісти временних літ*” (Ю. Книш), “Фемінізм в українській історії” (М. Богачевська-Хом’як), “Хмельниччина в контексті революцій сімнадцятого століття” (Ф. Сисин), “Персько-козацькі зв’язки в сімнадцятому столітті” (О. Баран), “Петро Андрусів” (А. Курдидик). В цьому ж році відзначено 60-ліття “Червоної Калини” доповідями: “Українська преса на західноукраїнських землях” (А. Курдидик) і “Діяльність та видання ‘Червоної Калини’” (А. Качор), “Перший панегірик Києво-Могилянської Академії *Евхарістеріон або вдячність* – огляд літературних джерел та значення твору в історії Академії” (Н. Пилип’юк).

1983 рік: “Романтична іронія в творах Тараса Шевченка” (Галина Мухин), “Маркіян Шашкевич і шестидесятники” (Ярослав Розумний), “Поетична творчість у США та найновіша поема Яра Славутича” (Володимир Жила), “60-річчя УАН та Микола Василенко” (Михайло Марунчак), “Передісторична скульптура, як джерело пізнання антропологічного складу України” (Богдан Стебельський), “Соціологічно-критична аналіза української громади в Канаді” (Всеволод Ісаїв), “Голодова облога України й українська протестаційна акція в 1933 році” (Михайло Марунчак).

1984 рік: доповідь С. Ткачука на тему “Українська спільнота в Румунії та її культурні досягнення”; Петро Й. Потічний – “Російський націоналізм в ССРСР”; Олександра Черненко-Рудницька – “Релігійні мотиви в поезії українських дисидентів”; Роман Процик – “Проблема довір’я до української науки – Гарвардський проект”; Мирослав Шкандрій – “Мистецький рух двадцятих років в Україні”; Олександр Роїк – “Анти – наші предки”; Дмитро Яремчук – “У 50-річчя народження Юрія Федьковича”; о. Іван Стус – “Радянська інтерпретація релігійних тем у творчості Тараса Шевченка”; Володимир Жила – “Поетична творчість українців в ЗСА та найновіша поема Яра Славутича”; Всеволод Ісаїв – “Соціологічно-критична аналіза української громади в Канаді”; Михайло Марунчак – “Тло виступу М. Шашкевича – часи національного й соціального гнету та духового ренегатства”; Олександр Баран – “Культурні зв’язки між Закарпаттям і Галичиною за часів Маркіяна Шашкевича”.

1985 рік: “Прометеївські мотиви й образи у творчості Лесі Українки” (В. Жила); “До 800-річчя *Слова о полку Ігоревім*” (С. Гординський); Авторський вечір Віри Вовк-Селянської з Бразилії; “Літературна творчість Миколи Костомарова” (Г. Мухин); “Образ Сагайдачного в віршах Саковича” (Яр Славутич); “В сороковий день смерти сл. п. д-ра В. Кубійовича” (А. Качор); “Медична суспільна опіка в Канаді й інших країнах світу” (Я. Барвінський).

Доповіді між 1986-1988 рр.: “Продовження віку” (С. Грушовець, 1986); “Друга світова війна в поезії шістдесятників і Нью-Йоркської групи” (Я. Розумний, 1986); “Українські ікони й церковна поліхромія” (О. Павлів, 1986); “Франко й Овідій” (В. Жила, 1986); “Довідники в науковому і громадському житті” (А. Курдидик, 1986); “Наше фахове шкільництво – основа економічного відродження Західньої України” (А. Качор, 1986); “Українська церковна архітектура” (В. Денека, 1987); “Українське церковне мистецтво в Канаді” (Р. Коваль, 1987); “Вплив релігії на формування новітньої національної думки” (В. Маркусь, 1988); “Е.Ю. Пеленський – бібліограф, літературознавець, педагог, громадський діяч” (А. Курдидик, 1988); “Таємниці початкової Русі на наших землях” (Ю. Книш, 1988); Презентація книги о. П. Романишина *Студії до історії Української Католицької Церкви в Німеччині* (1988).

1989-1992рр.: в 1989 році організовано спільну сесію УВАН та Українського Історичного Товариства (УІТ) для відзначення 25-ліття Товариства. На сесії були прочитані наступні доповіді: “25-ліття *Українського Історика* та стан української історичної науки в діаспорі” (Любомир Винар); “Методологія праці над *Ukraine: A History*” (Орест Субтельний, автор); “Запоріжжя і козацький острів Хортиця” та “Айра Олдрідж і дружба з Шевченком” (М. Гава). В 1990 р. в УВАН виступало троє доповідачів з України: Ярослав Ісаєвич, Соломія Павличко й Лариса Брюховецька – редактор квартальника *Кіно-Театр*. В 1991 р. відбулася доповідь О. Барана “Неорусинство на Закарпатті”; доповідь Володимира Мокрого з Краківського університету на тему “Польська реакція на проголошення суверенітету й самостійности України” (1992) й Олега Кравченка – “Католицько-православний діалог” (1992).

Між 1992-2000 рр. відбуто наступні доповіді й сесії: спільно з Канадським Комітетом Допомоги Національному Університетові “Кієво-Могилянська Академія” була влаштована доповідь В’ячеслава Брюховецького, президента НаУКМА, на тему “Народження університету “Кієво-Могилянська Академія” (1993); “Іван Огієнко в контексті українського національного відродження” (О. Герус, 1993); спільно з Колегією св. Андрея відбулася доповідь “Сковорода і Біблія” (О. Кравченко, 1993); спільно зі Славістичним Відділом Манітобського Університету – “Польсько-українські відносини в міжвоєнні роки” (А. Хойновський, Варшава, 1993); “Україна напередодні виборів” (М. Рябчук, Київ, 1993); “Творчий шлях Михайла Бойчука” (М. Шкандрій, 1994); “Шанси демократів у виборах до Верховної Ради України” (Ю. Пригорницький, Київ, 1994); “Перші багатопартійні вибори в Україні, як важливий крок на шляху переходу до демократичного суспільства” (В. Василяшко, Київ, 1994); “Стан в

Україні після ще не закінчених виборів до Верховної Ради” (О. Сергієнко, Київ, 1994); “Сучасна ситуація в Україні” (С. Головатий, Київ, 1994); спільно з Комітетом допомоги НАУКМА влаштовано виступ В. Брюховецького на тему “Трирічний досвід НАУКМА й освіта в сучасній Україні” (1994); влаштовано авторський вечір поетки Наталії Білоцерківець (Київ, 1995); відбуто святочні сходини президії УВАН з нагоди 50-ліття Академії – загальні враження про місце Академії в науці української діаспори подав д-р М. Марунчак (1995); “Найновіші події в Україні та Східній і Центральній Європі” (В. Маркус, Чикаго, 1995); “Екологічні лиха в Україні” (О. Черкас, Київ, 1995); “Демілітаризація науки в Україні” (О. Гавалешка, Вінніпег, 1998); “Голгофа Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)” (М. Тимошик, Україна, 1998); спільно з КУК (Вінніпег) влаштовано доповіді: “Сучасний стан львівських театрів” (Святослав Максимчук, Львів, 1998); “Найновіші події в Україні” (В. Брюховецький, Київ, 1998), спільно з Канадським Комітетом Допомоги НАУКМА; у 1999 р. УВАН була співспонсором (з Відділом Славістики Манітобського Університету й Осередком УКО в Вінніпезі) трьох англomовних доповідей, які відбулися в приміщеннях Осередку.

В останньому десятиріччі (2000-2011) на форумі УВАН прочитано наступні доповіді: “Українська закордонна політика після 1991: шукання місця” і “Будування української держави: для народу чи для бюрократії?” (Анатолій Круглашов, Чернівецький університет, 2003; доповідь влаштовано спільно зі Славістичним Відділом Манітобського Університету й Осередком УКО); “Проблеми і тенденції сучасного життя православної спільноти України” (Ігор Ісіченко, архієп. УАПЦ, Харків, 2003); “Архітектура українського бароко (друга половина 16 і 17 ст.” (І. Тюрменко, Київ, 2005); “The Ukrainian Avant-garde and Paris 1904-1930” (М. Shkandrij, Winnipeg, 2005); “Помаранчева революція і вибори 2006 року” (В. Брехуненко, Київ, 2006); “Екуменічні перспективи Київської церкви” (М. Маринович, Львів, 2006, спільно з Відділом Германістики і Славістики Манітобського Університету); “У пошуках національного ‘я’: Іван Франко, як медіатор між Україною і світом” у 150-річчя від народження Івана Франка (Л. Рудницький, Філядельфія, 2006); “УПА з перспективи 66 років” (П. Й. Потічний, Гамільтон, 2008); “Від голоду до голодомору: большевицький геноцид в Україні і на Кубані” в 75-ліття геноциду в советській Україні 1932-1933 (Є. Захаров, Харків, 2008), “Українці в початках російської освіти і науки” (С. Пономаревський, Чернігів, 2011).

Крім доповідей і рефератів, часто влаштовувано літературні авторські читання поетів, письменників та літераторів з Америки, Канади, України та інших країн.

Шевченківські сесії і доповіді

Канадська УВАН традиційно в березневі дні влаштовує доповіді або ширші сесії, присвячені літературній або мистецькій спадщині Тараса Шевченка, або темам, пов'язаним з шевченкознавством.

Першою доповіддю, якою почалася діяльність УВАН на терені Канади та взагалі на північноамериканському континенті, була доповідь “Розвиток української науки під прапором Шевченка”, яку виголосив тодішній президент усієї УВАН, д-р Дмитро Дорошенко, 13 березня 1949 року.

Наступною в 1951 році була доповідь віце-президента УВАН, д-ра Леоніда Білецького, на тему “Гайдамаки Тараса Шевченка”. Того ж року доповідав д-р Ярослав Б. Рудницький на тему “Шевченкознавство і УВАН”; в 1953 р. – Л. Білецький на тему “Вина і кара Тараса Шевченка”; в 1954 – д-р Павло Юзик на тему “Шевченко і Переяславський договір”, в 1958 р. на тему “Еволюція поетичної мови та англійські переспіви Шевченка”, говорила канадська письменниця українського роду М. Лазечко-Гаас.

У 1961-му році, в 100-річчя від смерти Тараса Шевченка, влаштовано в Вінніпезі три сесії УВАН, присвячені Шевченкові. Перша відбулася 12 березня 1961 з доповіддю В. Доманицького з Міннеаполісу на тему “Націотворча роля Тараса Шевченка”; друга відбулася в приміщенні Манітобської Легіслатури спільно з Науковим Товариством ім. Шевченка в Канаді, на якій доповідали: д-р Ярослав Падох з Нью-Йорку на тему “Правнича аналіза процесу Шевченка”, д-р Євген Вертипорох з Торонта на тему “Велич Шевченка” й Степан Килимник, теж з Торонта, на тему “Шевченко й сучасність”.

На закінчення Шевченківського року й для одночасного відзначення 150-річчя від народження Маркіяна Шашкевича відбуто дня 12 листопада 1961 р. третю сесію з доповіддю Ярослава Рудницького “Шашкевич і Шевченко”.

Шевченківській тематиці присвячено низку доповідей на “академічних викладах УВАН”: “Шевченко й Леся Українка” (26 лютого 1961), “Шевченко й Марко Вовчок” (26 березня 1961), “Шевченкіяна на міжнародних конгресах” (17 вересня 1961).

Крім цих доповідей Я. Рудницький виголосив у 1961 році на міжнародних конгресах наступні доповіді: “Ляйпцігське видання Пушкіна й Шевченка з 1859 р.” 12 червня, в Монреалі, на річній конвенції Канадської Асоціації Славістів; та доповідь на тему “Національне й універсальне в творчості Шевченка” на Третньому Міжнародному конгресі порівняльної літератури в Утрехті, Голяндія, 25 серпня.

Крім цього, по різних країнах були організовані виставки Шевченкіани з нагоди конгресів в Утрехті, Белзано, Вашингтоні, Нью-Йорку та в Публічній Бібліотеці Вінніпегу в днях 5-10 липня 1961 року в зв'язку з відкриттям пам'ятника Шевченкові в Вінніпезі.

На жаль, президія УВАН не змогла переконати ЮНЕСКО про потребу всесвітнього відзначення Шевченківського року 1961. Секретаріат ЮНЕСКО повідомив, що від тепер відзначають таким способом тільки дати народження великих людей, а не по смерті, і пропозиції можуть виходити від держав, які є членами ЮНЕСКО, а не від наукових установ¹⁸².

У 1961 році канадська УВАН присвятила окрему увагу Шевченківським роковинам. Ще перед Шевченківським роком УВАН видала *Літопис УВАН*, ч.16, під заголовком “Найближчі завдання шевченкознавства” (Вінніпег, 1958), де представлено наступні пляни: 1) Передрук “Кобзаря” з 1860 р.; 2) Опрацювання Шевченкіани на Заході; 3) Видання словника й граматики Шевченкової мови; 4) Присвоєння Шевченка світовими літературами та 5) Опрацювання ідеології Шевченка.

В *Бюлетені* УВАН ч. 7 (11), 1962, відзначено: “Не зважаючи на те, що УВАН у Канаді (всупереч безпідставним твердженням советських шевченкознавців) не одержує ніяких фондів від відомих американських фондаций, згадані пляни частинно здійснено завдяки жертвенності української Громадськості в вільному світі й посвятній праці членів УВАН. При допомозі В-ва “Говерля” в Нью-Йорку здійснено ще в 1960-му році фототипічне перевидання “Кобзаря” з 1860-го року. В тому ж році перевидано масово-популярне видання “Кобзаря” за редакцією Сімовича-Рудницького (від КУК видав І. Тиктор). В 1961-му році перевидано першим книжковим виданням “Кобзаря” з “Основи” з 1861-го року, а теж англійський переклад “Кобзаря” д-ра А. Дж. Гантера з 1922 року. Члени УВАН: митрополит Іларіон (д-р Іван Огієнко) випустив у світ свій “Грамотично-стилістичний словник Шевченкової мови” (Вінніпег 1961), а проф. Константин Біда перевідав “Першого Кобзаря” з 1840-го року (Оттава 1961). Крім цього видано ч. 41 “Славістики” – працю проф. В.К. Матьюса в англійській мові п.н.

¹⁸² *Бюлетень* УВАН у Канаді, ч. 7 (11), 1962, Вінніпег, Канада, с. 1-2.

“Шевченко – людина й символ” (Вінніпег 1961). Крім цього опубліковано низку статей про Шевченка в своїй і чужій пресі й журналах”¹⁸³.

У наступних роках були прочитані наступні шевченківські доповіді: “Націотворче значення Шевченка” (О. Неприцький-Грановський, 1963), “Шевченко і проблема двох культур” (Я. Рудницький, 1964), “Глибинна психіка в творах Тараса Шевченка” (О. Кульчицький, 1964), “Універсальне в Шевченка” (В. Дж. Ліндал, 1965), “Малярська спадщина Тараса Шевченка” (Д. Горняткевич, 1966), “Шевченкові переспіви *Слова о полку Ігоревім*” (Я. Рудницький, 1969), “Історія пам’ятників Тарасові Шевченкові” (Л. Мол-Молодожанин, 1971), “Образ “перебенді” у творі Шевченка тієї ж назви” (Ю. Мулик-Луцик, 1975), „Шевченко в *Українських ночах* Ежи Єнджеєвича” (Е. Рослицький, 1977), “Перший *Кобзар* Шевченка й російська критика” (Н. Апонюк, 1978), “Переосмислення Шевченка” (Г. Грабович, 1979), “Закодована наявність загально-естетичних категорій у творчості Шевченка” (І. Фізер, 1980), “Сучасний рух спротиву в Україні і Шевченко” (В. Маркусь, 1981), “Радянська інтерпретація релігійних тем у творчості Шевченка” (о. І. Стус, 1983), “Шевченкова Катерина в сучасній українській поезії” (Я. Розумний, 1984), “Шевченко під постійною цензурою Москви” (С. Романів, 1985), “Шевченко й українська поезія в діяспорі” (Б. Рубчак, США, 1987), “Чи вичерпано *Москалеву криницю*” (Я. Розумний, 1991), “Політичні та економічно-соціальні умовини в добі Шевченка” (А. Качор, 1991), “Шевченко в 1844 році” (М. Павлишин, Австралія, 1994), “Шевченко і Кирило-Методіївське Братство з перспективи його сучасників і 150 років пізніше” (Я. Розумний, 1998), “*Москаль і москальство* в Шевченковій поезії” (Я. Розумний, 2001), “Тарас Шевченко в світовій музиці: Чайковський, Мусоргський, Рахманінов і Прокоф’єв” (Д. Глінка, 2002), “Як готовилась *Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка* і яка з неї користь для науки” (О. Льницький, 2003), “Народні мотиви в поезії Тараса Шевченка” (О. Трач, 2004), “Шевченківський дух в українському національно-визвольному русі: від перших студентських громад до Помаранчевої революції” (В. Сергійчук, Київ, 2005), “Філософські та релігійні погляди Тараса Шевченка” (Н. Совінська, 2009).

¹⁸³ Я. Р-ній [Рудницький], “Шевченківський рік”, *Бюлетень УВАН*, ч.7 (11), 1962.

6 Конференції і наукові конгреси

Місцеві конференції

Іншою формою діяльності канадської УВАН є наукові конференції, в яких члени Академії беруть пасивну або активну участь і реферують ділянку або висліди своїх досліджень, керують конференційними сесіями, або беруть участь у дискусійних “круглих столах” або наукових дебатах.

Конференції, в яких УВАН або поодинокі члени беруть участь у їх організуванні можна поділити на чотири загальні категорії: (а) місцеві конференції, які відбуваються на терені Вінніпегу для відзначування подій з життя Академії або інших нагод, (б) позамісцеві, які влаштовуються власними заходами або спільно з іншими науковими або культурними установами, (в) конференції, які щорічно влаштовуються при різних університетах асоціацією канадських професійних товариств, та (г) міжнародні наукові конференції й конгреси, які проходять у різних країнах, і в них члени УВАН беруть участь як доповідачі або УВАН заангажована як співорганізатор.

Участь УВАН у таких конференціях є мотивована професійними зацікавленнями поодиноких членів, запрошеннями організаторів до активної участі в програмі, в організуванні програми або з метою нав'язування професійних контактів з членами різних установ і співпраці з науковими дослідженнями в своїх дисциплінах. Часто інтенцією участі в міжнародних конференціях є слідкувати за тим, чи поодинокі доповідачі переходять межі науки, свідомо або несвідомо дезінформують аудиторію, трактують науку як “гру”, в якій упередження стає науковою “опінією” або звичайною замаскованою ідеологічною дезінформацією.

Першою імпрезою УВАН конференційного формату можна вважати симпозіум, що відбувся 24 листопада 1963 р., присвячений питанню офіційної англо-французької двомовності Канади, в якому взяли участь І. Глінка, Б. Білаш, Д. Ліндал та І. Рекем.

Наступною була конференція, організована УВАНК і НТШК з нагоди 100-річчя від заснування у Львові НТШ (1873-1973). Конференція відбулася 8 лютого 1974 року в приміщеннях Комітету Українців Канади (КУК) в Вінніпезі¹⁸⁴. В цій

¹⁸⁴ У *Бюлетені* УВАН у Канаді, ч.17(21), 1983 с. 16 подано дату 21 березня 1974.

імпрезі взяли участь також представники європейського НТШ – Володимир Кубійович і Атанас Фіголь.

У 1975 р. (25-26 жовтня), в аудиторії Манітобського Музею “Людина і Природа” відзначено 25-ліття канадської УВАН. У програмі конференції взяли участь запрошені доповідачі: проф. Юрій Шевельов (США), який говорив на тему “Мова і держава”; проф. Ярослав Пеленський (США) говорив про “Обоснування до включення українських земель у межі Речі Посполитої на підставі Люблінської Унії 1596 р.” та проф. Богдан Боцюрків (Канада) виголосив доповідь про “Релігійну політику ССРСР в Україні”, а на ювілейному бенкеті промовляв д-р Богдан Винар (США) – економіст і бібліограф.

13 листопада 1983 р. в приміщенні читальні “Просвіта” на Флора авеню, 667 у Вінніпезі, спільно з Інститутом-Заповідником ім. Маркіяна Шашкевича, влаштовано конференцію для відзначення 140-ліття від смерти Маркіяна Шашкевича з доповідями: д-ра Михайла Марунчака на тему “Суспільно-культурне тло виступу Маркіяна Шашкевича”; проф. Олександра Барана – “Культурні зв’язки між Закарпаттям та Галичиною за часів Маркіяна Шашкевича” та проф. Ярослава Розумного на тему “Шашкевич і шестидесятники”.

У другій частині конференції був висвітлений документальний фільм Шашкевичівських святкувань у Вінніпезі в червні 1983 року з головною промовою Високопреосвященішого митрополита Кир Максими (Германюка).

Конференцією, яка відбулася 25 листопада 1984 під патронатом Української Наукової Ради Канади, відзначено 50-ліття від смерти історика Михайла Грушевського доповідями: “Конституційний проект М. Грушевського з 1905 р.” (Т. Приймак); “М. Грушевський і українська репрезентація в Російській Думі” (О. Герус); “Погляди Грушевського на козачину” (О. Баран) і “Михайло Грушевський та українці Канади” (М. Марунчак).

Спільно з Інститутом-Заповідником Маркіяна Шашкевича в Вінніпезі було влаштовано (22 лютого 1987) конференцію, присвячену двом річницям Маркіяна Шашкевича: 150-річчю *Русалки Дністрової* і 175-річчю його народження доповідями: “150-річчя *Русалки Дністрової* та 175-річчя від народження її надтхненника і творця” (М. Марунчак); “*Азбука і Abecadło*” Шашкевича в розвитку українського правопису й літератури” (І. Герус-Тарнавецька) та “Секрети й актуальність культу Маркіяна Шашкевича” (Я. Розумний).

Теми конференції з нагоди 175-річчя народження Тараса Шевченка, яка відбулася 16 квітня 1989 р., були: “Щоденник Тараса Шевченка” (Богдан Рубчак); “Тарас Шевченко – великий український романтик” (Олег Зуєвський) і “Творчість Тараса Шевченка в оцінці світової критики” (Петро Одарченко). На цій

конференції було відзначено почесними грамотами УВАН Святослава Новицького (Міннеаполіс) за фільм *Жнива розпачу*, Юрія Лугового (Монтреаль) за фільм *Українці в Квебеку* й за його вклад у виготовлення фільму *Жнива розпачу* та Галю Кучмії (Торонто) за фільми *Трамвай*, *Найсильніший чоловік світу* та *Тисячоліття християнства в Україні*.

Ювілейна конференція *Вчора, сьогодні, завтра – українська спільнота в Канаді* для відзначення 50-ліття УВАН у Канаді, відбулася 13 травня 2000 року. Метою конференції, крім відзначення 50-річчя праці УВАН у Канаді, було також застановитися над станом організованої української спільноти в Канаді в минулому й сучасному та накреслити можливості її розвитку в майбутньому. В конференції заангажовано соціолога, д-ра Романа Петришина, Едмонтон, демографа (д-ра Олега Воловину, США), політолога д-ра Петра Потічного, Гамільтон та діячів суспільно-культурного життя, які репрезентували різні частини Канади (Адріяна Бойка, Саскатун; проф. Юрія Даревича, Торонто; Андрія Гладішевського, Едмонтон; та Андрія Кудлу Винницького, Торонто)¹⁸⁵.

Про “Важливіші досягнення канадських українців у минулому” говорив д-р Роман Петришин, д-р Олег Воловина проаналізував два останні переписи населення Канади в доповіді “Канадські українці в 1990-их – вікно на нашу спільноту”, а д-р Петро Потічний промовляв на бенкеті на тему “Стосунки між Канадою й незалежною Україною”.

У “круглому столі” конференції, на тему “Прогнози на майбутнє”, взяли участь: Юрій Даревич (СКУ, Торонто), Андрій Гладішевський (Шевченківська Фундація, Едмонтон), Адріян Бойко (КУК, Саскатун) і Андрій Кудла Винницький (журналіст, Торонто). Підсумковий коментар до конференції зробив керівник конференції Ярослав Розумний. Конференція і бенкет відбулися в вінніпезькому Lombard готелі.

На цьому бенкеті було вручено “Почесні грамоти УВАН” наступним заслуженим членам-сеньйорам УВАН: Анатолеві Курдидикові, за його вклад в загальноукраїнську й канадську журналістику; Валеріянові Ревуцькому, професорові-емеритові Університету Британської Колумбії, за його ролю в загальноукраїнському й канадському театрознавстві; Леонідові Молові-Молодожанинові, мистцеві-скульпторові, за його вклад у міжнародне й українське мистецтво; Михайлові Марунчакові, дослідникові історії української еміграції в Канаді, за його видавничу діяльність та Михайлові Іванчукові, колишньому

¹⁸⁵ Поява Симію зному цієї конференції, п.з. *Yesterday, Today, Tomorrow – The Ukrainian Community in Canada*. Ukrainian Academy of Arts and Sciences (UVAN) in Canada, ред. Ярослав Розумний, 2004 р.

Ярослав Розумний

інспекторові державних шкіл у провінції Манітоба, за його вклад у дослідження українських поселень.

Загальноканадські конференції

Загальноканадські конференції УВАНК відбувалися в рамках Федерації Наукових Товариств Канади (Federation of Canadian Learned Societies), яку пізніше поширено на Конгрес Суспільних і Гуманітарних Наук (Congress of Social Sciences and Humanities). УВАНК улаштувала ці конференції індивідуально а часом спільно з НТШК.

Перша така конференція відбулася в Манітобському університеті 7 червня 1986 року й була присвячена Тисячоліттю християнства на Русі-Україні (988-1988). Програма складалася з трьох сесій – двох англomовних і однієї україномовної, в яких були виголошені наступні доповіді: “Скитські монахи і Західний Світ” (проф. Петро Біланюк, Торонто); “Св. Горазд на Україні – нова гіпотеза щодо місіонерської діяльності наслідників св. Методія” (проф. Юрій Книш); “Ідеологія *Слова о законі і благодаті*” (проф. Олександр Баран); “Порівняння мотивів у *Життях* східних і західних святих” (проф. Лорн Резньовський); “Ставропігійське братство у Львові” (д-р Юрій Гаєцький, США); “Вплив Києво-Могилянської академії на розвиток української культури” (о. д-р Іван Стус); “Давньо-християнські теми у творчості Лесі Українки” (проф. Володимир Жила, США); “Від поганства до християнства – поезія Б.І. Антонича” (проф. Яр Славутич); “Вітражі в українському релігійному мистецтві” (д-р г.к. Леонід Мол-Молодожанин) і “Історично-соціологічні процеси формування української нації” (д-р С. Заброварний, Варшава).

Тій же темі була присвячена конференція в МекМастер Університеті в Гамільтоні 30 травня 1987, з доповідями: “Українська Католицька Церква після резигнації єп. Никити Будки” (проф. Олександр Баран); “Митрополит Іларіон Огієнко і його вплив на Українську Православну Церкву в Канаді” (проф. Олег Герус); “Українська церковна архітектура в Канаді” (Віктор Денека); “Релігійні мотиви в українській канадійській поезії” (проф. Володимир Жила); “Релігійні мотиви в ранній українській канадійській прозі” (проф. Яр Славутич); “Українське церковне мистецтво в Канаді” (Роман Коваль).

Сімдесятиліття проголошення Української Народної Республіки (1918-1988) відмічено конференцією в Віндзорському Університеті 11 червня 1988 р. Доповіді

обговорювали наступні теми: “1918 рік в Україні, національне пробудження українців у діяспорі і в Російській імперії” (д-р Михайло Марунчак); “Іван Огієнко і заснування українського державного університету в Кам’янці Подільському” (проф. Олег Герус); “Національні меншини в Українській Народній Республіці” (проф. Тарас Гунчак); “Історіософія в українській літературі 1918-1933” (проф. Яр Славутич); “Українська Академія Наук у першій стадії свого розвитку” (проф. Іраїда Тарнавецька); “Агатангел Кримський – перший секретар УАН та його праці про одність української мови” (проф. Богдан Чопик); “Рік 1918 в очах французького журналіста Жана Пелесіє” (проф. Василь Маркусь); “Четвертий універсал і конституція УНР як межа границя” (проф. Володимир Жила); “Степан Рудницький основоположник політичної географії України в Українській академії наук у Києві” (Г. Колодій).

Після конференції відбулася зустріч учасників конференції з українською громадою Віндзору, на якій було прочитано доповіді: “Спадщина Володимира Великого” (д-р М. Марунчак); “Причини прийняття християнства Володимиром Великим” (проф. О. Баран); та “Етика й естетика в ранньому християнстві в Україні” (проф. Б. Чопик).

Темою конференції УВАН, яка відбулася в Університеті Вікторії в Британській Колумбії (1 червня 1990), було 100-річчя українського поселення в Канаді. В англomовній сесії були прочитані доповіді: “Жінки в українській літературі в Канаді” (проф. Наталія Апонюк); “Навчання української мови в публічних школах Манітоби” (д-р Борислав Білаш); “Історизм у драматичних поемах Ліни Костенко” (проф. Ярослав Розумний). А в україномовній сесії виголошено доповіді: “Тед Ґалай у сучасній українсько-канадській драмі” (проф. Валеріян Ревуцький); “Релігійні проблеми українців у Канаді” (проф. Олександр Баран) та “Образи жінки в українсько-канадському фольклорі” (проф. Іраїда Герус-Тарнавецька).

Конференція в Квінс Університеті в Кінгстоні, Онтаріо (2 червня 1991 р.) була присвячена 100-річчю українського поселення в Канаді з доповідями: “Проект нового адміністративно-територіального поділу України” (проф. Петро Воробій); “Камінний хрест: психологічний портрет емігранта пером і об’єктивом” (проф. Ярослав Розумний); “Людина без ґрунту в прозі В. Домонтовича” (д-р Олександра Черненко-Рудницька); “The Perception of Ukraine in North American School Text-books” (проф. Павло Томась); “Ukrainians in Recent Canadian Fiction” (Prof. N. Aponiuk); “The Ukrainian Catholic Church in the 1930s” (Prof. A. Baran).

На конференції в Карлтонському Університеті в Оттаві (в червні 1993 р.) було прочитано доповіді з кількох ділянок: “Румунське питання в *Повісті минулих літ*” (проф. Ю. Книш); “Концепція М. Грушевського й наші сучасні підручники до

навчання історії України” (проф. Б. Корчмарик); “Голод 1921-1923 рр. і реакція українсько-канадського суспільства” (проф. Р. Сербин); “Розвиток Української Католицької Церкви Канади в 1930-их і 1940-их роках” (проф. О. Баран); “Роля бібліотек в обміні дослідними інформаціями на прикладі слов'янської колекції Манітобського університету” (Невенка Вест); “Криза українських канадських студій” (Роберт Климаш); “До програм навчання географії України” (проф. Павло Томась).

Конференція на Калгарському Університеті (9 червня 1994) була присвячена 200-річчю від смерти філософа й поета Григорія Сковороди та українським канадським питанням. Сковородинська сесія включала доповіді: “Духовний образ Григорія Сковороди” (о. д-р Олег Кравченко); “Сродность Григорія Сковороди й тайна християнських покликань” (о. д-р Степан Ярмусь); “Сковородинська тема в українській літературі” (проф. Ярослав Розумний).

В українсько-канадській сесії обговорювалось: “Український правопис у Канаді протягом століття: спостереження” (проф. І. Герус-Тарнавецька); “Українська преса в Альберті” (проф. Олександр Малицький); “Зображення українців у найновішій англо-канадській прозі” (проф. Н. Апонюк); та “Суд над Сталіном і пошуки історичної правди” (проф. Павло Томась).

Конференція УВАН у Квебекському Університеті в Монреалі (5 червня 1995) була присвячена двом темам – українсько-канадському мистецтву та українській іміграції до Канади. Конференція включала наступні доповіді: “Українсько-канадські мистці – головна культурна течія чи підкультура” (проф. Дарія Даревич); “Фортеп'янна творчість українських композиторів у Канаді” (проф. Люба Жук); “Леонід Молодожанин і його скульптура” (проф. І. Тарнавецька); “Нововідкриті середньовічні музичні рукописи в Вустерській (Worcester) катедрі: додаткове висвітлення вустерської діяльності” (д-р О.Е. Малишко); “Періодизація ранньої політичної історії Київської Держави” (проф. Ю. Книш); “Українська іконографія XII століття й українська іконографія в Канаді” (проф. О. Баран); “Українські елементи в канадській драмі” (проф. Н. Апонюк); “Д-р Осип Олесків – батько української іміграції до Канади” (д-р Б. Білаш); “Нестійкість автономії України в світі залишок геополітичного сценарію: Юнгівський коментар” (проф. П. Томась).

У Брок Університеті (2 червня 1996) відзначено три події: 130-річчя народження Михайла Грушевського, 400-річчя Берестейської Унії та 400-річчя народження митрополита Петра Могилы – доповідями: “Роля Михайла Грушевського в історії України й наші завдання” (д-р Любомир Винар); “Реалізація Михайла Грушевського-історика в Грушевському-політикові” (д-р Б.

Грабовецький); “Народницький погляд академіка Грушевського на українську літературу XIX ст.” (проф. Б. Чопик); “Питання церковної єдності київського митрополита Петра Могили” (о. д-р Ігор Куташ); “Міжрелігійні переговори в Україні в 1620-их і 1630-их роках” (проф. О. Баран); “Ключові моменти в розвитку богослужень в Київській Митрополії першої пол. 17-го ст.” (о. д-р Петро Галадза) та “Етнічність у канадській літературі” (проф. Н. Апонюк).

Конференція в Оттавському Університеті (1 червня 1998), яка відбулася в рамках нової загальноканадської асоціації – Канадського Конгресу Суспільних і Гуманістичних Наук (Canadian Congress of the Social Sciences and Humanities) – включала наступні теми: “Напрями та стилі в українській літературі Канади” (проф. Яр Славутич); “Стереотипи в романі *Магічне місто* Михайла Петрівського” (д-р Олександра Павловська); “Видання українських музичних творів у Канаді” (проф. Люба Жук); “Віра Лисенко і трансформація характеру внаслідок зміни імені героїв” (проф. Н. Апонюк); “Проблеми богословської освіти в українських церквах” (о. д-р Андрій Чировський); “Роля вірних в історії Української Православної Церкви в Канаді” (д-р Роман Єринюк); “Відношення Української Православної Церкви в діаспорі до церковного життя в Україні” (о. д-р І. Куташ); “Ситуація в українському православ’ї сьогодні” (о. П. Бойко); “Яр Славутич і його поезія в перекладі” (проф. Б. Чопик); “Учителі – носії освіти й культури серед українських поселенців” (д-р Б. Білаш); “Поселенці *Олеськова* – українські піонери в Канаді” (д-р г.к. Михайло Іванчук); “Зображення України в англomовних підручниках географії світу: доповнення після 1991 р.” (проф. П. Томась).

Напередодні оттавської конференції відбулася зустріч учасників конференції з оттавською громадою, на якій Ярослав Розумний зreferував прогрес праці над канадським томом *Енциклопедії Української Діаспори* (ЕУД).

Конференція в Альбертському Університеті (28-29 травня 2000) на сесії, присвяченій питанням сучасної України, були обговорювані теми: “Реформування української економіки: макроекономічні ікони й мікроекономічна дійсність” (проф. Юрій Чучман); “Перетворення української науки після 1991 року” (проф. Остап Гавалешка); “Realpolitik недавніх бомбардувань Косово коаліцією НАТО й Україна” (проф. П. Томась).

Сесії, на яких обговорювано українсько-канадські питання, включали теми: “Повість Віри Лисенко *Жовті чобітки* – склад українських народних звичаїв” (д-р О. Павловська); “Навчання українських виховників: училище для іншомовних учнів у Ріджайні 1909-1917” (У. Амйот-Головач); “Від ідеї до концепції до реальності: планування села української культурної спадщини біля Едмонтону” (Р. Фодчук); “Записана спадщина бандуриста Зеновія Штокалка” (проф. Андрій

Горняткевич); “Відображення українсько-канадської матеріальної культури 1950-1960” (Р.Фодчук).

Конференція в Торонтському Університеті (25-26 травня 2002) відбулася спільними заходами канадських УВАН і НТШ й складалася з трьох сесій. Перша сесія, присвячена українській канадіяні, включала теми: “Національна ідея в творчості письменників української діаспори” (проф. Яр Славутич); “Прояви ідентичності в малярстві Мирона Левицького” (проф. Дарія Даревич); “Канадська Буковина – стосунки між українцями й ромунами на поселеннях Альберти” (Ярс Балан); “Українська канадська драматургія від початків до 1942” (мгр. Іроїда Винницька).

В сесії “Українська культура 17-18 століть” дискутовано теми: “Сковорода – поклонник Біблії” (О. Кравченко); “Київська митрополія Української Православної Церкви в 18-му столітті” (Р. Єринюк); “Археологічні й архітектурні дослідження Батурина 17-го й 18-го століття” (В. Мезенцев).

Остання сесія зосереджувалася на питаннях сучасної України з наступними темами: “Еволюція фінансових інституцій в Україні перед і після девальвації в 1998 р.” (Ю. Чучман); “Соціальне походження антрепенерів пост-советської України” (Михайло Винницький); “Українська мова і її навчальні засоби при кінці 20-го століття” (В. Полковський); “Лексика медіа – мовні позначки теперішньої ситуації в Україні” (Б. Михайлишин). У рамках конференції відбулася дискусія “круглого стола” на тему “Майбутнє українських студій у Канаді”.

Конференція УВАН у рамках конференцій Конгресу Гуманістичних і Суспільних Наук відбулася в Манітобському Університеті 29 травня 2004. Програма складалася з трьох сесій, присвячених канадській українці, українській культурі, сучасній Україні та дискусії “круглого стола” на тему: “The Future of Our Ukrainian Canadian Past: Ukrainian Canadian Archives and Museums”.

У програму першої сесії входили англомовні доповіді: Олександри Павловської “Українська мова канадських українців”; Дениса Глинки “Легенда Мазепи в 21-му сторіччі”; Роберта Климаша – “Критичні проблеми українських канадських студій сьогодні” та Джералдін Руссин – “Українська Об’єднана [United] Церква в Вінніпезі, 1903-1961: християнство як середник асиміляції”.

Друга сесія включала доповідь Миколи Сороки, докторанта Альбертського Університету, на тему “Українська література в діаспорі: між центром і периферією” й Валерія Полковського, теж з Альбертського університету, на тему: “Найновіші лексичні інновації в сучасній українській мові та їх відображення в словниках”.

У програму третьої сесії входили доповіді: Пабльо Маркіна з Альбертського Університету – на тему “Український мистецький естаблішмент проти сучасних

мистецьких інституцій в Україні”; Миколи Рябчука та Юрія Чучмана – на тему “Recent economic growth and the financial environment in Ukraine”.

У дискусії “круглого стола” участь узяли Ярс Балан і Андрій Макух з КІУС при Альбертському Університеті та Shelley Sweeney, директор архівів Манітобського Університету.

Конференція в Університеті Західного Онтаріо (28 травня 2005) відбулася спільними заходами – канадської УВАН і канадського НТШ. Програма складалася з трьох сесій: україніка канадіяна, сучасна Україна та українська культура. Англійською мовою були прочитані доповіді: “Неохоче привітання Нової Землі: Сини землі Ілі Киріяка” та *З цього горна* Томаса Бела (Христина Сохоцька, НТШ); “Двомовне українсько-англійське навчання в Західній Канаді” (Роман Єринюк, УВАН); “Дмитро Дорошенко й Канада” (Тома М. Приймак, УВАН, НТШ); “Бізнесові інтереси в підтримці Помаранчевої революції” (Михайло Винницький, НТШ). Українською мовою були виголошені доповіді: “Музика з Майдану: руйнування мурів – будування мостів” Богдана Кліда (НТШ); “Улас Самчук – літописець українського народу” – в 100-ліття народження письменника Оксани Бризгун; “Стала охорона та управління природними ресурсами як основа розвитку карпатського регіону України” Володимира Крічфалуші, (НТШ); “Український музичний модернізм 1920-1930-их років: динаміка взаємодії в Східній і Західній Україні” Дагмари Дувірак Турчин, (НТШ); та “Катерина Антонович: між Михайлом Бойчуком і Канадою” Дарії Даревич (НТШ, УВАН).

На зустрічі з лондонською українською громадою доповідь на тему: “Найновіші дані про демографічний стан канадських українців” прочитав Ярослав Розумний (УВАН, НТШ).

Головуючими на сесіях цієї конференції були: Юрій Даревич (УВАН, НТШ), Тарас Закидальський (НТШ), Олександра Павловська (УВАН), Ярослав Розумний (УВАН, НТШ) і А.Ференц.

Спільна конференція УВАН з НТШ відбулася в рамках 75-го Канадського Конгресу Гуманістичних і Суспільних Наук у Йорк Університеті в Торонто, в суботу 27 травня 2006 року. На цій конференції були прочитані наступні доповіді: “Україна: кримські татари між посттоталітарним суспільством і відбудовою ідентичности” (Цезар Аврель Бану, Букарешт); “Російська наука, український націоналізм і створення Академії наук” (Єлисавета Гейг, НТШ); “Дискурс виборів до Верховної Ради України в березні 2006 року: завзята мовна боротьба” (Валерій Полковський, НТШ, УВАН); “Деякі аспекти впливів Івана Франка на музичне життя його часу” (Д. Дувірак Турчин, НТШ); “Іван Франко й Канада” (Тома М. Приймак, УВАН, НТШ); “Василь Кричевський і український модерн”

(Володимир Дашко); “Зображення голодомору-геноциду 1932-33 рр. в образотворчому мистецтві” (Дарія Даревич, НТШ, УВАН); “Українські герої та героїні – аналіз 100 осіб на підставі опитування 1999-2000 рр.” (Роман Єринюк, УВАН).

Міжнародні конференції й конгреси

Д-р Ярослав Рудницький, будучи членом президії вже від початків та в часі свого головування й президентства в канадському УВАН брав активну участь у численних міжнародних наукових конференціях і конгресах, присвячених мовознавству й літературі. Крім нього також інші члени УВАН брали участь. Ця участь була важливою тому, що, з огляду на політику російщення й ізолювання національних складових республік ССРСР та обмежування дослідів гуманітарних дисциплін у тих республіках учених звіди не випускали на міжнародні форуми. Науку в ССРСР мала репрезентувати всесоюзна, тобто московська Академія Наук і російські вчені.

У своїй статті “УВАН у Канаді й міжнародні наукові конгреси” Рудницький називає причини української советської відсутности на цих конгресах: “Перервані другою світовою війною міжнародні інтелектуальні зв’язки щораз краще наладнюються в формі з’їздів-конгресів, що їх безліч відбувається кожного року, як у ділянці математично-природничих наук, так і в сфері гуманістики. Треба однак ствердити, що між учасниками тих конгресів майже не подибується представників української науки з підсоветської України. Це зокрема видне на міжнародних конгресах науковців-гуманістів у західній Європі.

“Є дві головні причини такого стану речі. Поперше, західний світ здебільшого не знає, чи навмисне не хоче знати України як окремої нації чи держави. В інтересі ж централістичних заходів Москви лежить уже набутий і розпоширений у вільному світі погляд на Україну якнайдовше вдержати і зберігати інтелектуальну односторонність щодо комплексу “Росії” на Заході. Представництво Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки чи іншого наукового закладу з УРСР на тому чи іншому міжнародному конгресі свідчило б про існування там української науки окремо від російської, тим більше за йменням кожного конгресового учасника подається звичайно установу, до якої він приналежить. А так скрізь у широкому світі вкорінюється поняття одної “російської” науки, репрезентованої звичайно центральною Академією наук СРСР у Москві.

“Друга причина, чому не видно підсоветських українських науковців на

міжнародному форумі, – це занедбання чи недостатній розвиток деяких ділянок гуманістичних наук в Україні. Як приклад візьмемо назвознавство (ономастику). Коли в 1938 році відбувався перший міжнародний назвознавчий конгрес у Парижі, а після другої світової війни відбулися такі конгреси в Упсалі (1952), Саяманці (1955), Мюнхені (1958), у Фльоренції і Пізі (1961), на них не було представників українського назвознавства з СРСР, бо воно, як окрема ділянка гуманістики, тоді ще не існувало й щойно народжувалися думки його організувати. Тим часом українська наука поза Україною – не вважаючи на недостачу державних фондів – успішно заступає вже близько чверть сторіччя цю ділянку української науки на міжнародному терені”¹⁸⁶.

В названих конгресах брав участь Яр. Рудницький, а в Баварії й Італії, крім нього, брав участь і виступав з доповіддю також Яр Славутич і була прочитана доповідь М. Боровського з Вінніпегу.

Після Міжнародного конгресу назвознавства в Саяманці проф. Рудницький відвідав низку наукових установ, бібліотек і приватних науковців в Іспанії, Швейцарії, Німеччині, Бельгії, Голяндії, Франції й Англії. На запрошення згаданого ономастичного конгресу УВАН узяла участь у Міжнародній виставці назвознавчої літератури, пересилаючи туди свої видання з цієї ділянки.

Видання канадського УВАН були також виставлені на двох міжнародних мовознавчих виставках, улаштованих проф. С. Попом з Міжнародного центру загальної діалектології. Ці виставки відбулися в Анн Арборі (Мічіган) США та в Ріо де Жанейро (Бразилія).

На конгресі порівняльної літератури в Утрехті (Нідерляндія), 21-26 серпня 1961 р., виступав Константин Біда з Оттавського Університету з доповіддю про місце Шекспіра у слов'янських літературах; Я. Рудницький говорив про “Національне й універсальне в Шевченка”, й була відчитана на цьому конгресі доповідь д-ра М. Мандрики про українсько-канадську літературу.

На конгресі європейської культури в Больцано (Італія), яка тривала від 29 серпня до 1 вересня 1961, Я. Рудницький прочитав доповідь про популярні серед європейців ідеї тотожності українців і росіян.

В 1964 р. Я. Рудницький брав участь і читав доповіді на кількох міжнародних конгресах: на конгресі мовознавців-фонетиків (16-22 серпня) в Мюнстері (Німеччина); на сьомому конгресі європейської культури в Больцано (29 серпня – 1 вересня) і на конгресі порівняльної літератури (31 серпня до 5 вересня) у Фрайбургу

¹⁸⁶ Я. Р-ий [Ярослав Рудницький], “УВАН у Канаді й міжнародні наукові конгреси”, *Вісник Української Вільної Академії Наук (УВАН)*, ч. 6 (10), 1961; і Ярослав Рудницький, «Міжнародні наукові конгреси в 1961 р.», *Сучасність*, ч.9 (вересень) 1961, с. 123-25.

(Швайцарія). На останньому конгресі брав участь також Константин Біда.

В ІХ Міжнародному Конгресі назвознавства в Лондоні, Англія, в днях 3-8 липня 1966 року взяли участь Я. Рудницький, В. Жила, Яр Славутич (з доповідями) й І. Тарнавецька. На цьому Конгресі основано Канадський інститут назвознавства. Інтерв'ю про цей Конгрес дав для ВВС Я. Рудницький.

Президент УВАН Ярослав Рудницький взяв участь у Міжнародному Конгресі двомовности в Лявальському університеті (20-23 квітня 1966) з доповіддю про українську мову в Канаді.

У днях 1-7 вересня 1967 р. відбувся в Зальцбургу, Австрія, Другий Міжнародний конгрес славістів, у якому взяв участь президент УВАН, Яр. Рудницький. Крім доповіді про християнізацію слов'янських імен у часи двоєвір'я в Київській Русі він брав участь у дискусії про східне й західне християнство серед слов'ян.

У франкомовному канадському університеті в Монктоні відбулася (6-14 червня 1967) Міжнародна конференція ЮНЕСКО для справ двомовности в різних країнах світу. В конференції взяло участь около 100 спеціалістів мовознавців під керівництвом проф. В. Макі з Ляваль університету. З українців брав участь Ярослав Рудницький з Вінніпегу як представник Королівської Комісії для справ двомовности й двокультурности в Канаді.

В Београді (Югославія) відбувся з початком вересня 1967 року Міжнародний конгрес порівняльної літератури, в якому взяв участь дійсний член УВАН Константин Біда з доповіддю про "Слово о полку Ігореві". Крім доповіді К. Біда брав участь у літературознавчих дискусіях.

З кінцем грудня 1967 р. організовано Канадську Асоціацію Порівняльної Літератури. У склад першої президії цієї асоціації ввійшов член УВАН, проф. Константин Біда.

Канадська УВАН була запрошена взяти участь у Міжнародному науковому конгресі для відзначення 1000-ліття Хрищення Русі-України, який відбувся в Мюнхені в реколекційному домі колишнього королівського палацу Фюрстенрід від 26 квітня до 2 травня 1988 року. В Конгресі взяли участь з доповідями наступні члени УВАН: о. д-р Петро Б.Т. Біланюк (Торонто, Канада) реферував тему "Апостольське походження Української Церкви"; о. д-р Олег Кравченко (Вінніпег, Канада) – тему "Полемічна література передунійного періоду – події, проблеми, постаті (православна перспектива)"; д-р Володимир Жила (Лубок, США) тему "Національно-релігійні особливості католицької полемічної літератури в Україні кінця 16 й початку 17 сторіччя"; о. д-р Олександр Баран (Вінніпег) – "Спроби єдності церков у католицькій перспективі"; д-р Марко Антонович (Монтреаль, Канада) – "Українська Православна Церква в 18 і 19 століттях"; д-р Михайло

Марунчак (Вінніпег, Канада) – “Українські Церкви в розвиткових фазах української діаспори”; о. д-р Степан Ярмусь (Вінніпег, Канада) – “Кордоцентризм – підстава української духовости й філософії”; д-р Андрій Горняткевич (Едмонтон, Канада) – “Християнські мотиви в думках”; д-р Ярослав Розумний (Вінніпег, Канада) – “Від символізму до екзистенціалізму: християнські елементи в українській поезії двадцятого століття”; д-р Роман Єринюк (Вінніпег, Канада) – “Підпорядкування Київської метрополії Московській патріархії 1685-86”; о. Тимофій Міненко (Вінніпег, Канада) – “Змагання за незалежнення Української Православної Церкви в 20 ст.”

В 1980-их роках члени канадської УВАН частіше беруть участь у різних міжнародних наукових конгресах в Україні, особливо в часі т. зв. “гласности” та після розвалу Советського Союзу. А в 1990-их і до сьогодні такі конгреси є нормальною й частою практикою в Україні й велика кількість українських науковців з діаспори бере в них активну участь.

Відзначення 80-річчя створення Української Академії Наук (УАН) в Києві відбулося в Нью-Йорку 15 листопада 1998 року заходами УВАН у США, УВАН у Канаді, Інституту ім Т. Шевченка, Національної Академії Наук України та Українського Історичного Товариства. Конференцію відкрив коротким словом президент американської УВАН, Олекса Біланюк. На цій конференції були відчитані наступні доповіді: “Грушевський та генеза УАН” (Л. Винар, США), “Постання УАН в 1918 р.” (О. Коновець, Київ), “Правописний словник і УАН” (А. Гумецька, США), “Двомовність у Галичині” (М. Жулинський, Київ), “УВАН у США” (Є. Федоренко, США), “Розвиток УВАН у Канаді” (О. Баран, Канада).

У діаспорі, від 1982 до 2009 року, відбувалися щорічні кількадевні міжнародні конференції, присвячені українським питанням різних ділянок при Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн. Ряд членів канадської УВАН були активними учасниками цих конференцій та членами програмових комітетів¹⁸⁷.

В днях 13-15 червня 2002 року заходами Слов'янської Бібліотеки при Національній Бібліотеці Чеської Республіки відбулася в Празі Міжнародна Наукова Конференція для відзначення 25-річчя смерті професора Дмитра Чижевського, “великого українця, велетня духа, одного з найвизначніших представників славістики ХХ століття”¹⁸⁸. Співорганізаторами конференції були

¹⁸⁷ *Чверть століття українського чину. Міжнародні українознавчі конференції в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні (США) 1982-2006*, Відповідальний редактор Дмитро Штогрин, упорядники Ярослав Розумний і Володимир Сергічук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Центр українознавства, Київ, 2006, 400 стор.

¹⁸⁸ *Дмитро Чижевський, особистість і творчість*, Збірник матеріалів міжнародної конференції організованої Слов'янською бібліотекою при Національній бібліотеці Чеської Республіки, Інститутом філософії АН ЧР, Слов'янським інститутом АН ЧР і Інститутом чеської літератури АН ЧР, 13-15 червня 2002 р. в Празі, Прага, 2004, стор. 6.

три інститути Академії Наук Чеської Республіки, зокрема Слов'янський Інститут, Інститут філософії та Інститут чеської літератури.

На цій конференції Ярослав Розумний прочитав доповідь: “Дмитро Чижевський і східньослов'янське середньовіччя”.

З українців на конференції виступали: George G. Grabowicz – “Dmytro Chyzyhevs'kyj and the Question of Identity”; Оксана Івасюк – “Пізнання життя народу в філософії Людовіта Штура”; Бланка Ержабкова: “Дмитро Чижевський та його внесок у світову кметіологію”; Наталія Колесниченко-Братунь – “Дмитро Чижевський – дослідник українських друків в Галле”; Мирослав Лабунька – “Деякі анекдоти з життя і творчости Дмитра Чижевського”; Ігор Мельниченко – “Карел Гинек Маха й український романтизм у наукових поглядах Д. І. Чижевського”; Алена Моравкова – “Дмитро Чижевський: українська барокова драма і театр”; Галина Миронова – “Українська культура як елемент європейської цілості в інтерпретації Дмитра Чижевського”; Михайло Наєнко – “Дмитро Чижевський і Київський університет”; Ольга Паламарчук – “Лінгвістичний аспект в аналізі художніх текстів у науковій методології Д. Чижевського”; Леонід Рудницький і Ульріх Шваєр – “Дмитро Чижевський – український вчений європейського формату”; Микола Шафовал – “Німецька філософія і слов'янський світ у творах Дмитра Чижевського”; Даріяна Тетерина-Блохин – “Погляди Д. Чижевського на філософію Г. Сковороди”; Олександра Заруцька – “До проблеми порівняльної методології в науковій лабораторії Дмитра Чижевського”; Богдан Зілінський – “Листи Дмитра Чижевського з 1925-1945 рр. у празьких архівах (Попередній огляд проблематики)”.

У Ніжині відбулася Міжнародна конференція про українську діаспору 22-26 червня 2005 року. Конференція була організована співучастю Ніженського Державного Університету ім. Миколи Гоголя (Україна) з Центром Українських Канадських Студій при Манітобському Університеті (Канада) при співпраці НТШ-К і УВАН-К, Відділом Мов і Мовознавства Саскачеванського Університету, Відділом Германістики і Славістики Манітобського Університету та Канадським Інститутом Українських Студій при Альбертськім Університеті.

Тематика доповідей (16 були з канадських інституцій) включала: (а) історичне тло й теперішні тенденції, (б) визначні особистості й інституції діаспори, (в) культурні й мистецькі досягнення діаспори, (г) освіта в діаспорі та (г) співробітництво діаспори й України.

Тут деякі висновки з доповідей на основі звіту координатора конференції, Романа Єринюка: (а) українська діаспора зробила й продовжує багато робити для розвитку української мови, культури й віровизнань; (б) збереження “української

духовости” серед діяспори стає щораз труднішим зі старінням суспільства; (в) діяспора шукає “нових ініціатив” для збереження й розвивання нових ідіом української культури в даних країнах; (г) дослідження історії української діяспори залишається важливим завданням; (г) український уряд повинен більше допомагати діяспорі й служити вказівками в різних ділянках зберігання культури (маючи на увазі факт, що діяспора є важливим чинником збереження демократичної України), (*Бюлетень УВАН*, ч. 40, 2005, стор. 7).

В днях 8-9 грудні 2011 року з ініціативи Українського Католицького Університету у Львові й при співпраці Інституту Славістики Віденського Університету, відбулася Міжнародна конференція, присвячена 200-літтю від народження пробудника Галицької Русі Маркіяна Шашкевича під назвою “На початку було Слово”. Конференцію влаштовано в приміщеннях Інституту УКУ ім. св. Климента папи, при Via Воссеа, 478 в Римі. Прямими ініціаторами й виконавцями цього задуму були о. д-р Іван Дацько з Риму, д-р Олег Турій зі Львова та проф. Міхаель Мозер з Відня. Участь у Конференції взяли доповідачі з різних європейських держав: Австрії, Італії, Канади, Польщі й України. На Конференцію був запрошений Ярослав Розумний. На протязі двох днів були прочитані доповіді про різні аспекти впливу Шашкевича на національне пробудження галицької вітки української нації. Про вплив Шашкевича на розвиток сучасної української національної свідомости говорили три доповідачі: о. Іван Музичка (Рим): “Священик Маркіян Шашкевич – предтеча, пробудитель національного відродження Галичини”; Роман Лубківський (Львів) – “Апостол українського національного відродження” та Ярослав Розумний (Вінніпег) – “Постать Маркіяна Шашкевича в житті української діяспори”. Дмитро Павличко (Київ) на тему – “Маркіян Шашкевич і сучасна Україна”; Михайло Шалата (Дрогобич) – “Шашкевичезнавство періоду незалежності України”; Міхаель Мозер (Відень) – “Маркіян Шашкевич і його роль у розвитку української мови і процесу націотворення”; Оксана Пахльовська (Рим) – “Європейська рецепція української літератури періоду національного відродження”; Ганна Дидик-Меуш (Львів) – “Русалка Дністрова” в контексті української мови попередніх періодів”; Наталя Хобзей (Львів) – “Лексичні джерела творчості “Руської трійці”; Марія Гефінгоф (Відень) – “Богословська термінологія в творах Маркіяна Шашкевича”; Филип Гофенедер (Відень) – “Маркіян Шашкевич у радянському контексті”; Катажина Гібель (Відень) – “Маркіян Шашкевич і польська література”; Станіслав Стемпень (Перемишль) – “Між австрійським льяолизмом та галицько-українською ідентичністю: причинки до історії роду Шашкевичів”; Олег Турій (Львів) – “Ідеї ‘Руської трійці’ в період ‘Весни народів’”; Остап Середа (Львів) – “Руська Трійця”

та ранні народовці”.

Про цю конференцію появилoся в *Українських Вістях* (Едмонтон), 19 січня 2012, в *Свободі* (Нью-Джерсі), 20 січня 2012, в *Нашому Слові* (Варшава), 15 січня 2012 та в інших часописах і в інтернеті пресове повідомлення Ярослава Розумного та Станіслава Стемп'єня з Перемишля про характер та перебіг конференції. п.з. “Львів, Відень, Рим у 200-ліття Маркіяна Шашкевича” (Я. Розумний) та “На початку було Слово...” (С. Стемп'єнь).

23 лютого 2012 року в Київському міському Будинку вчителя відбулася Урочиста академія з нагоди 200-річчя від дня народження Маркіяна Шашкевича як “лідера галицьких романтиків 30—40-х рр. ХІХ ст. й засновника славнозвісної ‘Руської Трійці’ та 175-річчя виходу в світ альманаху ‘Русалка Дністрова’, організована Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівською комерційною академією і Шашкевичівською комісією за сприяння Львівської обласної державної адміністрації та обласної ради народних депутатів [...] Наукова академія започаткувала урочистості в столиці України з нагоди ювілеїв М. Шашкевича та ‘Русалки Дністрової’, передбачені ухвалами Верховної ради України.”

Цікавими в цьому повідомленні є дві речі – спізнене столичне відзначення ювілею й відзначення Шашкевича як “лідера галицьких романтиків”, а не як *пробудника* національної свідомості пiдавстрійської Галицької Руси.

7 Позадослідницька діяльність

Военно-Історичний Музей і Архів

При канадській УВАН зберігаються експонати Военно-Історичного Музею і Архіву ім. ген. Михайла Садовського (ВІМА). Його засновником і опікуном було Українське Военно-Історичне Товариство (УВІТ), засноване в м. Каліші (Польща) в таборі інтернованих вояків Української Народної Республіки в 1925 році. При Товаристві існував Музей війська і фльоти УНР, який було перевезено до Варшави, а під кінець другої світової війни, з наближенням советської Червоної армії, частину цього музею ген. М. Садовський перевіз до Німеччини. Тут він відновив УВІТ під назвою Український Военно-Історичний Інститут (УВІІ) і почав доповнювати колекцію збиранням матеріалів серед своїх друзів та колишніх старшин армій УНР та Української Галицької Армії (УГА).

З Німеччини ген. Садовський перевіз колекцію до Торонта (Канада), де в 1952 році відновив працю УВІІ й став директором музею. Крім опіки над музеєм УВІІ, він продовжував видавати матеріали до історії українського війська в серії *За Державність*.

Після смерті ген. М. Садовського (1887-1967), полк. Микола Битинський, якому ген. Садовський передав майно й обов'язки голови президії Інституту, та президія УВАН у Канаді підписали умову про передачу майна Інституту до УВАН у Вінніпезі. Передумовою передачі було зобов'язання керівництва УВАН “згадане военно-історичне майно в слушний час своєю чергою ПЕРЕДАТИ історичному чи військовому музеєві в КИЄВІ, столиці ВІЛЬНОЇ, САМОСТІЙНОЇ, НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ [підкреслення в оригіналі, Я.Р.], маючи запевнення, що воно там [в Україні, Я.Р.] зберігатиметься в відповідних умовах”¹⁸⁹. А на випадок ліквідації УВАН музей мав бути переданий “відповідній авторитетній інституції”¹⁹⁰.

Весь архів, музей і бібліотеку Інституту було перевезено до Вінніпегу до кінця 1970 року¹⁹¹. А остаточне впорядкування збірки закінчилося в 2002 році.

¹⁸⁹ „На увагу Президії Української Вільної Академії Наук у Канаді” [без дати]. Це звернення, після передачі Музею й Архіву УВАНові, підписав д-р Микита Мандрика, президент УВАН у Канаді (1970-73).

¹⁹⁰ „На увагу Президії Української Вільної Академії Наук у Канаді” [без дати]. Це звернення, після передачі музею й архіву УВАНові, підписав д-р Микита Мандрика, президент УВАН у Канаді (1970-73).

¹⁹¹ Опис майна Музею див.: Степан Килимник, „Українські національні скарби в Канаді”, *Нові дні* (Торонто), ч. 10, 1950.

З огляду на те, що навколо гранту канадського Федерального уряду на каталогізування архівних експонатів Музею велася гаряча дискусія між д-ром Я. Рудницьким і президією УВАН, д-р М. Мандрика, президент УВАН у роках 1970-73, коли відбулася передача Музею УВІІ до УВАН, приготував окреме звернення до президії, в якому подає перебіг історії передачі та інформації про перші урядові гранти Академії.

Вважаємо це звернення д-ра М. Мандрики важливим документом для майбутніх можливих переговорів з урядами України й Канади й поміщуємо його тут у цілості. Д-р Мандрика пише:

“Тому що я не міг бути, на жаль, на засіданні Президії 17 грудня 1975 р., на якому обговорювалася справа нашого Воєнно-Історичного Музею, вважаю своїм обов'язком Президента попередньої каденції УВАН, при якому пройшла вся історія Музею, подати до Вашого відома.

Український Воєнно-Історичний Музей ім. ген. М. Садовського був створений трудами ген. М. Садовського та його ближчих побратимів. Після його смерті адміністратори його спадщини, на чолі з полк. М. Битинським, прийняли трудне й відповідальне рішення передати Музей у найбільш авторитетні й безпечні руки, щоб зберегти його до часу передачі Суверенній Українській Державі після звільнення України від чужого панування. З усіх українських інституцій, які були до вибору, вони спинилися на нашій Академії. Важливу роль в цьому відіграв їх побратим, пок. майор Осип Навроцький.

2 жовтня 1969 року адміністратори Музею, на чолі з полк. Битинським, підписали формальний акт передачі Музею до Української Вільної Академії Наук у Канаді для збереження і переховування Музею до часу звільнення України від чужої окупації, як історичний скарб Українського Народу, з тим, що у випадку ліквідації УВАН, вона має передати Музей відповідній авторитетній інституції.

Для колегіального догляду за музеєм була створена Музейна Комісія з ветеранів, представників існуючих комбатантних організацій у Вінніпегу. На чолі Комісії став майор О. Навроцький. Від Президії до Комісії було делеговано мене [М. Мандрику, Я.Р.], а пізніше д-ра Б. Білаша.

Комісія почала негайно працю упорядкування матеріалів Музею, його архівів і ін. Всі члени Комісії, з того часу, працювали стало щодня вечорами та в вільні від інших обов'язків дні. Майор Навроцький виїздив до різних осередків Канади й Америки, де були організації чи гуртки ветеранів, збирав від них експонати для Музею. Збірка їх робилася й шляхом живої кореспонденції. УВАН придбала повне довір'я, як учасників визвольної української військової боротьби, так і від загального населення. Як майор Навроцький, так і члени Комісії

працювали безплатно всі роки до квітня 1973 р., коли було одержано першу допомогу від канадського уряду. Треба сказати, що з тієї допомоги не скористали члени Комісії, за виключенням лише сотника В. Левицького, який був 24 квітня 1973 р. призначений Президією УВАН куратором Музею. Майор Навроцький помер на праці в Музею 6 серпня 1972 р.

Тут мушу висловити моє здивування з цинізму деяких осіб, які неповажно ставляться до членів Комісії, називаючи їх зайвим баластом в Архівах і Музеї.

Перша апликація УВАН до Федерального Уряду про допомогу на Музей зроблена 5 вересня 1972 р. на \$15,000.00. Представниця Державного Секретаря, п. Дейл Гейс, прибула до УВАН 13 жовтня 1972 р. В цей день відбулася нарада під моїм предсідництвом, в УВАН, з участю представників Осередку Укр. Культури і Освіти.

На цій нараді п. Гейс повідомила, що Федеральний Уряд бажає перевести згрупування окремих Музеїв у певні центри, 'під один дах', щоб досягнути єдиної для всіх форми каталогізації під проводом Національного Музею і тісної співпраці. Кожний Музей при тому зберігає свою ідентичність. На цьому й погодилися. Центром згрупування українських музеїв мав стати Осередок УКО *після відповідної перебудови його будинку й набуття формальної власності* [підкреслення в оригіналі, Я.Р.].

На доручення п. Гейс директор Музею 'Людина і Природа' п. Стентон зробив кошторис УВАН і прибавив до нашого бюджету ще \$2,000.00, довівши загальну суму до \$17,000.00.

Лист від п. Стентона одержано 7 листопада 1975 р., а день перед тим відбуто нараду з Дирекцією Осередку УКО і на тій нараді виявилось, що будинок Осередку ще не підготований і не переданий на власність Осередку. На засіданні Президії УВАН М. Мандрика і А. Качор подали до відома, що заходи до перенесення Музею, а разом і приміщення УВАН під один дах з Осередком є 'передчасними'. Кінчався контракт з проф. Я. Рудницьким про рент його дому для УВАН і треба було шукати за приміщенням.

Перша частина урядової допомоги з субсидії в сумі \$17,000.00 прийшла в березні 1973 р. В той час проф. Рудницький заходився продавати свій дім, під назвою 'Дім Науки', і вимагав, щоб УВАН з Музеєм, архівами й бібліотекою вибралась з його дому.

Не зважаючи на те, що дім Осередку не був відповідно приготовлений, я пригадав неоднократно запевнення мене особисто Дирекцією Осередку, що двері Осередку завжди відкриті для УВАН, і вона може перебратися в випадку потреби під дах Осередку, я звернувся до адміністрації Осередку з запитом, коли саме ми

можемо перевезти наш Музей до Осередку. Між іншим, п. С. Приступа з Музею 'Людина і Природа' пообіцяв дати нам перевозові засоби з його Музею.

На наше здивування адміністрація Осередку, в особі управительки й голови музейної комісії Осередку, п. Г[алина] Мухіна, відмовила нам категорично, заявивши, що в Осередку немає місця.

Тоді Президія УВАН звернулася до адміністрації Комітету Українців Канади й дістала згоду на приміщення цілого майна УВАН у домі Комітету.

Останнє засідання в попередньому приміщенні УВАН і Музею відбулося 24 квітня 1973 р. На цьому засіданні був уповажнений член Президії УВАН, д-р М. Марунчак доглянути за переміщенням майна УВАН в нове приміщення, а сотник В. Левицький призначений головним каталогістом і куратором нашого Українського Военно-Історичного Музею.

Перехід під 'один дах' Музею УВАН і УВАН, як такої, був відкладений до часу капітальної перебудови приміщення Осередку й легалізації його прав власности. Каталогуння нашого Музею почалося згідно з інструкціями з Оттави. Каталогів картки зроблені за одним зразком з Осередком (зразок Нац. Музею) під доглядом пп. Стентона й Росса з Музею 'Людина і Природа'. Координатором мала бути п. Мухін з Осередку, але потім, після інспекцій пп. Росса і Стентона, це відпало. Наш Музей скаталогований *незалежно* і вже його повний каталог є в Національному Музеї.

Перший грент Федерального Уряду, в сумі \$17,000.00 був призначений: \$8,500.00 на програму 1972-1973, а \$8,500.00 на програму 1973-1974 (лист п. Герінга, Старшого фін. дорадника Національного Музею, 22 листопада 1974).

Другий грент \$14,000.00 призначений: \$8,167.00 на час до 31 березня 1976, а \$5, 833.00 на час до кінця 1976 р. (лист Ф.П. Провоста, Секретаря Додадчого Комітету Національного Музею, 10 вересня 1974). Таким чином допомоги на Музей від Федерального Уряду ми маємо до кінця 1976 р."¹⁹²

Організування збірки ген. М. Садовського забрало багато часу, бо збірку було передано до УВАН неупорядкованою й, клясифікуючи її, дуже часто було трудно оприділити приналежність даного експонату – до УВІІ чи до особистого архіву ген. М. Садовського.

Після впорядкування колекції виявилось, що в ній знаходяться документи УВІІ ген. М. Садовського, старшин різних українських збройних сил і ветеранських організацій, які оформилися після війни в Західній діяспорі. Але немає там автентичних документів з часів Першої світової війни та Української

¹⁹² М. Мандрика, "На увагу Президії Української Вільної Академії Наук в Канаді", Архів УВАН.

Народної Республіки, про що часто говорилося й писалося в українській пресі на Заході, часто перебільшуючи майно колекції.

Листування ген. М. Садовського виказує, що значна частина колекції Українського Воєнно-Історичного Товариства (УВІТ) в Польщі пропала в Варшаві при кінці другої світової війни з приходом советської армії й донині кружляють різні припущення, де вона могла опинитися й де вона тепер знаходиться. Однак відомо, що за цими речами советська фронтова розвідка пильно слідувала.

Збірка, яка знаходиться в канадській УВАН, включає різні категорії архівних матеріалів: УВІ Інституту, ген. М. Садовського, окремих осіб, організацій, різне та видання УВІ¹⁹³. В збірці знаходиться статут і заповіт основоположника Інституту з 1949 року, протоколи президії й дирекції з років 1960 й 1962-1966, документи передачі Інституту Миколі Битинському й пізнішій передачі Інституту УВАНові, інвентарні книги музейних експонатів, листування Інституту (1949-69), спомини Л. Биковського, М. Битинського, С. Волинця, П. Зайцева, М. Крата, М. Ливицького, В. Петрова, У. Самчука, М. Угриня-Безгрішного, Л. Шанковського й інших. Видань Інституту збереглося дуже мало.

А в архівах М. Садовського знаходяться: особисті документи, статті й доповіді; листування зі старшинами й вояками українських військ, матеріали з таборів біженців та Української Національної Ради, історії Української Православної Церкви. Цих матеріалів небагато, часами лиш в одній, а часом у кількох папках.

Архіви окремих осіб включають: особисті або військові документи, дещо з воєнного часу (1914-21) – паспорти, посвідки, військові доручення, службові відрядження, дещо з міжвоєнного періоду, але переважно з повоєнного.

Крім цих є архіви організацій – переважно еміграційних ветеранських. В них листування, обіжники й протоколи головних управ. У категорії “різне” знаходяться матеріали про Симона Петлюру, вирізки з газет, пропам’ятні програмки тощо.

Категорія видань включає: (а) періодичу ветеранських організацій у діаспорі, дещо з видань переселених таборів, журнали, тижневик *Воля* (Відень, 1920), *Літопис Червоної Калини*, воєнно-літературний журнал *Табора* (Варшава, 1924-37), *Український скиталець* (1922) та інші; (б) *військові підручники*, календарі й альманахи, серійні (цикльостильні) видання Українського морського інституту,

¹⁹³ Військово-Історичний Музей і Архів ім. Михайла Садовського (Українська Вільна Академія Наук у Канаді). Короткий опис архівної збірки, класифікатор збірки Софія Качор, Вінніпег, 2003. Архів автора.

Українського океанічного інституту, Українського суходольного інституту та Українського чорноморського інституту¹⁹⁴.

Час від часу в музеї УВАН відбувалися виставки історичних експонатів музею з нагоди річниць державної незалежності України, або інших культурних подій, а 13 червня 1971 була відкрита перша в Вінніпезі виставка різьби з дерева українського народного мистця Михайла Негрича. Виставка включала експонати, які були нагороджені (1970 року) золотою медаллю на Тихоокеанській виставці в Ванкувері¹⁹⁵.

В 1983 році, старанням куратора музею, д-ра Михайла Марунчака, Військово-історичний музей і архів закупив шість нових виставкових приладів, кілька вітрин й музеєві надано сучасного вигляду. Це сталося завдяки фондам вінніпезької Читальні "Просвіта" та Олекси Косіковського, відомого діяча Української Стрілецької Громади з Віндзору (Онтаріо). В архіві УВАН переведено основні зміни, придбано около 200 скриньок та дві великі шафи з полицями для архівних скриньок. Велику кількість архівних матеріалів передало архівові УВАН Українське Вільне Козацтво. Також упорядковано в тому часі Військову бібліотеку ВІМА, подаровану Музеєві УВАН переважно Дмитром Микитюком, відомим вінніпезьким колекціонером.

Коротко після розпаду Советського Союзу й проголошення незалежності України (1991 р.) почали напливати до президії УВАНК листи від урядових установ України в справі передачі майна УВІІ Центральному Музеєві Збройних Сил України в Києві.

В 1995 році, коли генерал-лейтенант О. Кузьмук став міністром оборони в українському уряді, від начальника Музею Збройних Сил України, полковника Віктора Карпова, 5 липня 1996 р., прийшло звернення на руки президента УВАН, проф. Михайла Тарнавецького, щоб Військово-Історичний Музей і Архів, який знаходиться при УВАН, передати київському Музеєві Збройних Сил України.

Тому що це були перші роки діяльності уряду незалежної України й не всі внутрішні обставини в державі були відомі в діаспорі, президія УВАН не мала очевидних причин бути проти такої передачі вільній державі. Однак, у розмовах з деякими особами в Україні й близькими до політичних процесів в державі, серед членів президії створилось побоювання, щоб передача не була передчасною.

¹⁹⁴ Див. *Архівна україніка в Канаді. Довідник*, Державний комітет архівів України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Канадський інститут українських студій альбертського університету, Київ, 2010, с. 473-514; альбертського університету, Київ, 2010, с. 473-514. Презентація *Довідника* відбулася в ОУКО, 6 червня 2010. Книгу презентувала д-р Ірина Матяш.

¹⁹⁵ "Цінна виставка в Музеї УВАН", *Новий Шлях*, 12 червня 1971.

Справа передачі з боку УВАН тягнулася понад два роки, бо не було повної згоди між членами президії.

В грудні 1998 року президент УВАН, Михайло Тарнавецький, написав майорові В. Карпову: “Нарешті я вже можу Вас запевнити, що ми Вам перешлемо наш музей і архіви. Я ще мусив отримати з України від нашого довіреного представника його оцінку і його консультантів. На основі їх звітів Президія погодилася, щоб приступити до підготовки висилки”¹⁹⁶. Таке запевнення від президента УВАН післано до Києва, однак непевність між членами президії УВАН продовжувалася й музейних експонатів не передавано.

В Музею почалося впорядкування майна, але пляни висилки зупинено “на неозначений час”. А зупинено висилку не через “хворобу” президента УВАН, проф. Михайла Тарнавецького, як коментувала редакція *Військово-Історичного Альманаху* (ч. 2, 2001), але через зовсім інші причини, які підсилили почуття непевности членів президії канадської УВАН. А від декого з України ми мали відверту пересторогу до Києва будь-яких матеріалів історичного значення ще “не передавати”. На вершках ще не ті люди.

Але з Києва не переставали надходити листи, прохання, пригадки до УВАН і до різних установ у Канаді, до приватних громадських діячів, до посольства України в Оттаві, включно з Головною Управою Братства Колишніх Вояків 1-шої Української Дивізії Української Національної Армії, щоб вони впливали на прискішення передачі музею й архіву до Києва.

На руки президента УВАН, д-ра Олега Кравченка, прийшов лист від Головної Управи Братства колишніх вояків Дивізії з Торонта (з підписом голови Братства Андрія Коморовського і секретаря мгр. Михайла Ромаха) з датою 30 квітня 2002 року. В листі говорилося, що: “Головна Управа є сильно зацікавлена якнайскорішою передачею музею в Україну, джерела для історичних студій, маловідомої в Україні доби Визвольних Змагань. Одночасно вважаємо, що їх висилка *мусить* бути зумовлена урядовим декретом, де воїнів, котрі поборювали окупантів України, вважається борцями за волю і самостійність України, що волею нашого народу досягнуто 1991-го року. І, саме вони є духовно й емоційно пов’язані з цими національними реліквіями і тому, надзвичайно дорожать їх долею”.

Відповідь президента УВАН, д-ра О. Кравченка, управі Братства зосередилася на технічній причині задержки з передачею: “З точки зору УВАН, справа передачі

¹⁹⁶ Редакція *Військово-Історичного Альманаху*, число 2, 2001, яка передрукувала статтю Степана Килимника “Українські національні скарби в Канаді” з *Нових днів* (Торонто), і звідки цитуємо уривок листа президента УВАН, закінчує свій передрук коментарем: “Пересилання матеріалів затрималося через важку хворобу М. Тарнавецького. Однак є надія, що найближчим часом вони такі повернуться в Україну”.

музейної збірки не така проста. Вона вимагає багато професійної роботи, яка потребує чимало часу, зусилля і коштів. Ідеться про перевірку всього інвентаря, каталогізацію досі неупорядкованих архівних матеріалів, забезпечення збірки відповідним для музейних і архівних експонатів опакуванням, тощо. Зараз розпочато таку працю і передбачається, що вона потриває довший час. Також започатковано консультації з канадськими державними архівами й музеями про те, як найкраще приготувати цю збірку до передачі в Україну”.

В подібному дусі був написаний, датований 4 грудня 2002 р., лист президента О. Кравченка директорові Центрального Музею Збройних Сил України, полк. Вікторові Карпову, про передачу музею з наступним додатком: “Повертаючи збірку в Україну, УВАН і українська громада позбавить себе доступу до матеріалів, які також віддзеркалюють історію тієї громади й її ролю в збереженні й пропагуванні ідей незалежності України. З цього приводу, Президія УВАН вважає доцільним зняти копії цих матеріалів (фотографування експонатів, копіювання архіву). Все ж таки, українська громада опікувалася цими матеріалами більше ніж 50 років і вважає їх важливою часткою її спадщини”.

На закінчення, президент УВАН ставить найважливішу причину: “Вкінці, існує ще одна причина чому саме тепер не реалізується передача. В актах передачі музею і архіву до УВАН говориться: “згадане воєнно-історичне майно *в слушний час* [наше підкреслення] своєю чергою передати історичному чи військовому музеєві в Києві, столиці вільної, самостійної, незалежної *Української держави, маючи запевнення, що воно там зберігатиметься в відповідних умовах*”.

“Покищо, на нашу думку, сучасна дійсність в Україні не дає нам підстав вірити, що це *слушний час* для передачі. Нас турбує те, що сучасний уряд України досі не визнав всіх тих, що віддали своє життя за незалежну Україну. Поки це не станеться, трудно мати *запевнення*, що матеріали тих осіб, що боролися в рядах різних українських військових формацій будуть *зберігатися в відповідних умовах*”.

Аргументацію президії УВАН у Києві ігноровано й наплив листів звітди до різних осіб у Канаді продовжувався, щоб вони впливали або створювали громадський тиск на президію УВАН відносно передачі архіву й експонатів до Києва.

Останній такий лист, датований 21 липня 2009 р., прийшов на адресу президента канадської УВАН, а-ра Юрія Книша, від голови Державного Комітету Архівів України п-ні О.П. Гінзбург, у якому, між іншим, сказано: “З метою поповнення Національного архівного фонду України документальними матеріалами, які *допоможуть всебічно дослідити історію українського народу та нададуть можливість переосмислити його історію у контексті реалій сьогодення* [наше підкреслення, Я.Р.], Держкомархів України звертається до Вас з проханням

сприяти передаванню в Україну архівного зібрання Українського воєнно-історичного інституту (УВІІ).

“З свого боку, Державний комітет гарантує дотримання усіх необхідних формальностей при оформленні документів про передачу архіву в Україну відповідно до вимог діючого законодавства України та міжнародних стандартів”¹⁹⁷.

Незважаючи на всі запевнення, названі в листі голови Державного комітету архівів України, О.П. Гінзбург, “у готовності Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ) прийняти на державне зберігання архівні документи УВІІ”, обіцянки дотримуватися вимог УВАН “щодо забезпечення належних умов його зберігання та відкритого і необмеженого доступу користувачів до зазначеного архіву” – час передачі й установа, якій передаватиметься архів і експонати УВІІ, президією УВАН відкладено на неозначений час. Тим більше, що ситуація в Україні, замість кращати, драстично погіршується й політика уряду України відверто стає антиукраїнською.

¹⁹⁷ О.П. Гінзбург, голова Державного комітету архівів України, вул. Солом'янська, 24, Київ (Архів УВАН).

Національний Університет “Києво-Могилянська Академія”

Співпраця канадської УВАН з Народним Рухом України (НРУ) та з формуванням Університету “Києво-Могилянська Академія” почалася в жовтні 1989 р. в часі т. зв. “перебудови” ССРСР і національних рухів опору в складових республіках Советського Союзу, які разом з іншими політичними й економічними чинниками, довели ССРСР, побудований на насиллі, страху і мітах до розпаду й оформлення незалежних держав.

У місяці лютому 1989 року, під час зустрічі в Києві в готелі “Дніпро”, куди зійшлася була група київських інтелігентів, щоб відзначити засноване того дня київське Товариство Української Мови “Просвіта”, я мав нагоду познайомитися з В’ячеславом Брюховецьким, тоді співробітником Академії Наук України, і подарувати йому антологію, видану на Заході, *Розстріляне Відродження*¹⁹⁸ Юрія Лавріненка. Після зустрічі ми мали довшу розмову про рухівські процеси в УССР, про його авторство програми Руху; і це наше знайомство продовжувалося й перетворилося в пізнішу співпрацю в формуванні університету на базі колишньої Києво-Могилянської Академії.

У вересні того ж 1989 р. в Києві засновано Народний Рух України (НРУ). Головою Руху обрано відомого в Україні й діаспорі київського поета-шістдесятника Івана Драча. Особа Драча була відома вінніпежцям уже з 1966 р., коли він разом з Дмитром Павличком, по дорозі з Нью-Йорку до Києва, на наше з В. Климковим запрошення вступили до Вінніпегу й виступили з читанням своїх творів в Манітоському Університеті. Ця імпреза тоді була в Вінніпезі наскрізь контрвесійною, включно з листами до президента університету проти мене як організатора цієї літературної події.

В місяці жовтні 1989 р. І. Драча, як голову Руху, Славістичний Відділ разом з Українською Вільною Академією Наук у Канаді та Кредитовою Кооперативою

¹⁹⁸ Я мав з собою в Києві “нелегальну” в ССРСР антологію Юрія Лавріненка *Розстріляне відродження*, видану на Заході, й запитав, здається Дмитра Павличка, хто був би в цьому товаристві зацікавлений мати цю антологію? Мені сказали – “Славко Брюховецький!” І так ми зустрілися.

Північного Вінніпегу, знову запросив до Вінніпегу, де він з дружиною Марією був гостем від 20 до 27 жовтня.

В понеділок, 23 жовтня, заходами голів Славистичного Відділу й УВАН влаштовано громадський виступ голови НРУ в Планетарію Манітобського Музею “Людина і Природа”. У своєму виступі й відтак у зустрічах з місцевою пресою та громадськими діячами Драч інформував про початки Руху, його платформу та про внутрішні й зовнішні труднощі на які натрапляє НРУ в своїй праці. Він звернув увагу на історичні чинники, які спричинили низьку національну свідомість серед народу, зокрема в центральній і східній Україні, на довговіковий бездержавний статус України, на моральні й фізичні погроми двадцятих, тридцятих і сорокових років та на великі людські втрати й психічні рани, які залишила по собі друга світова війна й повоєнні роки сталінського терору.

Він звернув увагу на іншу перепону, яка стояла на дорозі “перебудови” в Україні. “В додатку до зрусифікованої ментальности великого прошарку української нації, з якої, в останньому переписі населення республіки, п’ять мільйонів українців заявило своєю мовою російську мову, в Україні проживає біля 16-ти мільйонів росіян, понад мільйон євреїв та великий відсоток інших етнічних груп”, які мали байдуже або й вороже ставлення до українського відродження.

Крім цього, “великою перепону демократизації й національного відродження в Україні є партійні ідеологи, республіканський державний апарат, включно з різними міністерствами та міліція й КГБ, які продовжують сталінські методи репресій та пацифікацій населення, яке хоче перебудувати систему й порядки. Значить *перебудова* в Україні не вийшла поза межі контрольованої *гласности*”¹⁹⁹.

Такі були загальні висновки виступів голови НРУ, Івана Драча, в Вінніпезі напередодні проголошення незалежності, і якраз цей політичний клімат в Україні викликав у діяспорі настрій повної солідарности з НРУ.

Після виступу Івана Драча, в листопаді 1989 р., трьох членів УВАН – Ярослав Барвінський, Ярослав Розумний і Михайло Тарнавецький відбули зустріч, на якій оформилися в Ініціативний Комітет для заснування в Вінніпезі, чи не першого в Канаді, Відділу Прихильників НРУ в складі: Ярослав Розумний (голова), Ярослав Барвінський (заступник) і Михайло Тарнавецький (секретар). Членами Комітету стали: Олександр Баран, Юрій Гвоздулич, Оріся Трач і Оксана Шулякевич.

В неділю, 28 січня 1990 р., в домі Читальні “Просвіта” на Флора-МекКензі в Вінніпегу, відбулися Установчі збори вінніпезьких прихильників НРУ, на яких

¹⁹⁹ “Голова РУХ-у Іван Драч у Вінніпегу”, *Поступ*, ч.2 (1541), Вінніпег, неділя, 14 січня 1990, с. 2, (Прихильник Руху).

оформлено Манітобський Відділ Прихильників НРУ. До управи Відділу був обраний: Ярослав Розумний (голова), Ярослав Барвінський і Михайло Тарнавецький (заступники голови), Софія Качор (секретар), Остап Гавалешка (фінансовий секретар) – всі члени УВАН. Також оформлено наступні комітети: інформації (Оксана Шулякевич), програм (Стефан Корбутяк), збірок (Нестор Мудрий), плянування (Юрій Гвоздулич), медичних справ (Ярослав Барвінський), екології (Михайло Тарнавецький), культурно-освітній (Олег Герус), української преси (Петро Данилюк), молодіжний і студентський (Лідія Гавришків і Марко Супрун).

Членами управи обрано Андрія Качора, Зенона Круцька, Марка Міненка й Орисю Трач, а до Контрольної комісії – Олександра Барана, Юрія Книша й о. Степана Ярмуса.

Манітобський відділ був складовою частиною всеканадської мережі прихильників НРУ й їх діяльність була спрямована на фінансування програми Руху, зосереджуючись на допомозі потерпілим від Чорнобильської аварії 1986 року.

Навесні 1990 року член управи НРУ, В'ячеслав Брюховецький, був запрошений викладати літературний курс на Ратгерському Університеті в Сполучених Штатах Америки, а в осінньому семестрі того ж року В. Брюховецького запрошено читати вищий курс сучасної української літератури на Славістичному Відділі в Манітобському Університеті.

В початкових роках В. Брюховецький брав активну участь у діяльності Народного Руху України, а коли НРУ почав схилитися до переходу в політичну партію й у проводі почалися розходження, Брюховецький рішив спрямувати своє зацікавлення й енергію на щось, як він говорив, “триваліше”. Його увагу почала щораз більше опановувати ідея відродження діяльності Києво-Могилянської Академії, яку, різними чужими окупаціями було зведено до неіснування. Вона ніколи юридично не одержала статусу університету.

В 17-18 ст. були кількакратні спроби надати Києво-Могилянській Академії (навчальною програмою й академічним рівнем) належне звання університету, але протектори – польські королі, а відтак російські царі до того не допустили. Про Академію В. Брюховецький писав: “Життя української нації склалося так, що через несприятливі історичні обставини небагато було в ньому тривалих у часі явищ. Безперервні напади сусідів руйнували всі починання, всі спроби створити сталі національні інституції. І чи не єдиним яскравим винятком є діяльність Києво-могилянської академії. Заснована 1615 р., вона успішно діяла до 1817-го, коли була знищена російським Синодом. За цей час розквітли українська освіта, наука й мистецтво. Культурний вплив КМА поширився на багато країн і найперше на

Росію. Не випадково славна історія Академії, її внесок у світову цивілізацію перекручувалися російськими шовіністами й замовчувалися за часів більшовицького режиму”²⁰⁰.

Познайомившись з американською й канадською університетською системою, в нього щораз більше закріплювалась ідея оновлення забороненої російським царським, а відтак російським советським режимами діяльності Києво-Могилянської Академії. Ця ідея остаточно оформилася й закріпилася в Вінніпезі в часі викладання на осінньому семестрі 1990 року й довгих розмов. Про це д-р Брюховецький публічно заявив у Києві, 13 жовтня 2000 р., на закритті святкувань 385-річчя Києво-Могилянської Академії²⁰¹.

У своїй монументальній праці FACTUM EST FACTUM. БІОБІБЛІОБРІОУКНІЯ про те, як воскресала Києво-Могилянська Академія й перетворювалася в університет, В. Брюховецький, тоді почесний президент НаУКМА, робить нотатку до фотографії: “The Friend of the Academy//Welcome to Ukraine. – 2000. – No 1. – P. 26-27: photo: Prof. Vyacheslav Brioukhovetsky, NUKMA president and Prof. Jaroslav Rozumnyj, with the flag of the Mohyla Academy. – [Інтерв’ю з Я. Розумним: про запрошення Я. Розумним В[ячеслава] Б[рюховецького] в 1990 р. до Манітобського університету (Канада), про ідею відродження КМА, яка виникла в будинку Розумних.]”²⁰².

Від самих початків Манітобський Відділ Канадського Товариства Прихильників Народного Руху України (КТПРУ), поруч з іншими своїми з Україною зв’язаними проектами, морально й фінансово допомагав розбудові Києво-Могилянської Академії.

26 березня 1992 р. Ярослав Розумний, референт проекту Манітобського Відділу КТПР у співпраці з Українською Вільною Академією Наук у Канаді розіслав звернення “До голів і членів управ українських громадських установ та організацій у Канаді” у справі підтримки проекту допомоги в розбудові незалежного Університету “Києво-Могилянська Академія”. У зверненні говориться: “Ціллю цього першого українського й східноєвропейського університету, заснованого на початку сімнадцятого століття в Києві, є готувати модерних спеціалістів в економіці, гуманітарних і природознавчих дисциплінах

²⁰⁰ В’ячеслав Брюховецький, “Осягнімо нашу славу”, *Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст.* Енциклопедичне видання, Видавничий дім КМ Академія, Київ 2001, с. 9.

²⁰¹ *Академічна Панорама*. Інформаційний бюлетень Національного університету “Києво-Могилянська академія”, No 4, Осінь 2000 (Київ) с. 2.

²⁰² В’ячеслав Брюховецький, FACTUM EST FACTUM. БІОБІБЛІОБРІОУКНІЯ, Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, Київ, 2010, с. 558 (1746).

та вишколювати адміністраторів, політиків та дипломатів для відновленої Української держави”.

У зверненні було зазначено, що в Канаді в той час на цілі Університету “Кієво-Могилянська Академія” було зібрано понад 110 тисяч канадських доларів.

Тим часом НРУ перейшов з громадської на політичну діяльність і 2 лютого 1993 р. НРУ офіційно зареєструвався як політична партія “Рух”. Цим було обмежено співпрацю “Руху” з відділами закордонних Прихильників НРУ, бо, згідно з законами Канади й України, політичних партій за кордоном не дозволяється фінансово підтримувати.

21 лютого 1993 р., на Загальних зборах Манітобського Відділу Прихильників НРУ Відділ ліквідовано та обрано п’ятичленний Ініціативний Комітет, який мав зайнятися розподілом майна Відділу, приготуванням нового статуту та скликанням Установчих Загальних зборів Товариства Приятелів Кієво-Могилянської Академії²⁰³.

Манітобський відділ Прихильників НРУ перетворився в Канадський Комітет Допомоги Кієво-Могилянській Академії, який очолила мгр. Софія Качор, фінансовий секретар УВАН, а бувший голова, Ярослав Розумний, занявся проектом допомоги КМА й почалася більше зосереджена співпраця й допомога цього Комітету в початкових труднощах новоствореного Національного Університету Кієво-Могилянська Академія (НаУКМА).

Ярослав Розумний був іменованим членом Міжнародної Дорадчої Ради НаУКМА і представником НаУКМА на Канаду, а в 1996 р., разом з проф. Іваном Фізером з Ратгерського Університету й головою Американської Фундації, був запрошений прочитати на конвокації інавгураційну лекцію. Обидва були іменовані почесними професорами НаУКМА.

На протязі кількох років УВАН у Канаді допомагала в адмініструванні збірок на розбудову НаУКМА, а в березні 1997 року старанням президента УВАН, проф. Михайла Тарнавецького, було переслано з канадської УВАН до бібліотеки НаУКМА 486 пачок книжок і видань УВАН на загальну суму \$13,893.91 кан. доларів.

З НаУКМА співпрацював також інший член канадської УВАН – д-р Юрій Чучман з Манітобського Університету як гість-професор економії.

В цьому ж 2012 р. НаУКМА відзначає своє 20-річчя й змагається з теперішнім міністерством освіти, культури, молоді й спорту за своє незалежне існування.

²⁰³ Ярослав Розумний, “Майбутнє Канадського Товариства Прихильників Руху” (Доповідь на Загальних Зборах Манітобського Відділу КТПРуху 21.02.1993), *Український Голос*, понеділок, 29 березня 1993, с.3.

Енциклопедія Української Діаспори (Канада)

Дещо складнішим був проєкт канадського тому Енциклопедії Української Діаспори (ЕУДК), який узяла була на себе канадська УВАН разом з американським НТШ з головною редакцією ЕУД в Чикаго під головуванням д-ра Василя Маркуся. Переговори підготовки й фінансування видання канадського тому ЕУД почалися, коли Ярослав Розумний 25 березня 1995 р. дав свою згоду головному редакторові ЕУД, В. Маркусеві, взяти на себе обов'язки спів-редактора, а згодом редактора канадського тому й постаратись приєднати до цього проєкту президію УВАН у Канаді й можливо управу канадського НТШ і Канадського Інституту Українських Студій (КІУС) при Альбертському Університеті.

Проєкт підготовки й видання канадського тому ЕУД Українською Вільною Академією Наук був представлений президентові Академії, проф. М. Тарнавецькому, який погодився ознайомити з ним президію.

У жовтні 1995 р., на З'їзді Конгресу Українців Канади у Вінніпезі, головний редактор ЕУД, Василь Маркусь, представив Конгресові проєкт семитомної ЕУД, який мав охопити всі країни, де перебувають українці: США (том 1), Канаду (том 2), Центральну й Південну Америку (том 3), Австралію, Азію й Африку (том 4), Західну Європу (том 5), Центральну й Східну Європу (том 6) і території далекосхідної діаспори (том 7).

Проєкт канадського тому був позитивно схвалений делегатами Конгресу та включений у резолюції XVIII Всеканадського з'їзду КУК, а 9 жовтня 1995 р. відбулася зустріч членів президії УВАН з головним редактором ЕУД, на якій головний редактор Василь Маркусь, президент канадської УВАН Михайло Тарнавецький і співредактор канадського тому Ярослав Розумний підписали "Протокол намірів", який був укладений "між президією УВАН у Канаді та редакцією ЕУД в Чикаго стосовно спільного редагування й видання другого тому ЕУД (Канада)". "Протокол намірів" підписали: За президію УВАН у Канаді – Михайло З. Тарнавецький, президент, Софія Качор, скарбник. За ЕУД в Чикаго (при НТШ в Америці) – Василь Маркусь, головний редактор, Ярослав Розумний – співредактор 2-го тому ЕУД.

Другий том ЕУД передбачувався в двох книгах і мав редагуватися спільно обома установами – в Чикаго й Вінніпегу. Редакційне бюро в Вінніпегу мав очолювати Ярослав Розумний і співпрацювати з центральним бюро в Чикаго. Приміщення для бюро дає УВАН, адміністративні видатки покриває ЕУД з окремого фонду другого тому. Так само ЕУД гонорує працю канадського редактора.

У точці #5 “Протоколу намірів”, відносно фондів, говориться: “З метою придбання фондів плянується покликати окреме тіло з 5-7 осіб, до якого увійдуть чолові представники наукового, громадського, церковного і кооперативного життя українців Канади. Це тіло, якщо потрібно, в імені УВАН та ЕУД буде звертатися до потенційних донорів на працю канадської редакції ЕУД. Перспективно плянується зібрати на редакцію ЕУД – 2-ий том близько 100 тисяч кан. дол. Будемо намагатися використати і неукраїнські джерела фондів, як і позаканадські можливості”.

“Видання другого тому ЕУД мали б фірмувати НТШ в Америці та УВАН у Канаді, а в справах творення редколегії та селекції гасел і редакційної політики “обидві установи мають однаковий голос”.

Це деякі з головніших точок “Протоколу намірів” між Чикагом і Вінніпегом, який мав замінитися угодою до кінця серпня 1996 р.

Щоб поширити й зробити проєкт канадського тому ЕУД всеканадським, співредактор тому Я. Розумний разом з президентом УВАН М. Тарнавецьким 17 травня 1997 р. зустрілися з членами управи НТШК в Торонті, на якій обговорено можливу базу співпраці обох канадських інституцій. У дискусії виринуло питання включення до цього проєкту Канадського Інституту Українських Студій при Альбертському Університеті в Едмонтоні.

В результаті обговорення різних аспектів цього пляну винесено наступне рішення й становище канадського НТШ до проєкту УВАН: НТШ Канади згідне в принципі співпрацювати з УВАН у Канаді над виданням канадського тому ЕУД, зокрема англійською мовою; НТШ вважає, що до цього проєкту повинен бути залучений КІУС, і НТШ готове, спільно з канадським УВАН та редактором канадського тому ЕУД Ярославом Розумним звернутися до КІУС у цій справі; НТШ Канади погоджується бути патроном фінансових осередків для збірки фондів на ЕУД Канади, але вважає, що дослідні й редакційні осередки (в різних місцевостях Канади) недоцільні; канадське НТШ звернеться до Світової Ради НТШ і НТШ Америки, щоб вияснити їх відношення до редакції ЕУД в Чикаго; НТШ Канади вважає, що остаточне домовлення про співпрацю повинно бути правно оформлене в угоді між такими установами як УВАН Канади, НТШ Канади й КІУС; НТШ

Канади й УВАН Канади будуть обмінюватися (своїми) вісниками чи бюлетенями. Це рішення підписав голова канадського НТШ Володимир Мацьків²⁰⁴.

Лист-запрошення КІУС до співпраці в цьому проєкті вислав редактор канадського тому Ярослав Розумний д-рові Зенонові Когутові, директорові КІУС, 26 травня 1997 р., а З. Когут передав його голові бюро КІУС й редакторові англomовної енциклопедії “Encyclopedia of Ukraine” в Торонто Данилові Струкові для відповіді.

Остаточна відповідь від директора КІУС прийшла 8 жовтня 1997 р., в якій було сказано, що „Інститут тепер не має ані фінансових, ані людських ресурсів, потрібних для такого великого проєкту. Праця над “Encyclopedia of Ukraine” триває далі, й підготовка та видання тому доповнень та виправлень, а також покажчика може взяти ще яких 3-4 роки. Лише після остаточного завершення проєкту “Encyclopedia of Ukraine” КІУС може переглянути своє ставлення до участі в проєкті ЕУД ... Таким чином, КІУС тепер не є зацікавлений співпрацювати в цьому проєкті”²⁰⁵.

Отже, з цієї відповіді та інших попередніх стосунків у редакції “Енциклопедії Українознавства” було ясным, що КІУС, а згідно редактор англomовної енциклопедії українознавства (“Encyclopedia of Ukraine”) співпрацювати в проєкті діяспорної енциклопедії не зацікавлений.

Копію листа З. Когута до Я. Розумного було переслано голові НТШК, д-рові В. Мацькову. Останній 12 листопада 1997 телефонно повідомив редактора канадського тому, що в п'ятницю, 14 листопада 1997, управа НТШ буде вирішувати своє становище відносно співпраці з канадською редакцією ЕУД, зазначаючи, що “одна особа” є проти такої співпраці й додав, що та особа має своїх прихильників в управі канадської НТШ.

В цій розмові голова НТШ Канади, В. Мацьків, запитав редактора канадського тому, чи він був би задоволений рішенням НТШ, яке звучало б: “НТШ Канади прихильно ставиться до ЕУД-Канада під редакцією Ярослава Розумного”.

Ця моральна підтримка голови канадського НТШ була важливою для цього проєкту, але з практичної точки зору недостатньою для задуму, який потребував якнайширшого апарату людей і фондів, якими найбільше розпоряджався КІУС і на який ми поклали великі сподівання.

В листі голови НТШ Канади з датою 17 листопада 1997 р. писалося, що Наукове Товариство ім. Шевченка Канади “дальше прихильно ставиться” до проєкту видання канадського тому ЕУД та “заохочує своїх членів до індивідуальної

²⁰⁴ Постанова НТШ Канади про ЕУД Канади, прийнята на сходинах управи канадської НТШ, 17 травня 1997 року, *Бюлетень УВАН у Канаді*, ч. 34, літо 1997, с. 12.

²⁰⁵ Лист Зенона Когута, директора КІУС, до Ярослава Розумного, редактора канадського тому ЕУД, з 8-го жовтня 1997.

співпраці” з проектом, бо вважає цей проект “потрібним і корисним для української громади в Канаді” і стане документом “нашого культурного, наукового, технічного та фізичного вкладу” в розвиток Канади. Але це була тільки декларація, бо Управа НТШ Канади відхилила запрошення стати співпатроном канадського тому ЕУД.

Після цього можна було піддатися й закінчити будь-які переговори в справі співпраці з КІУС і навіть з канадським НТШ, але особисте ставлення д-ра Мацькова до проекту канадського тому, висловлене в телефонній розмові з редактором канадського тому ЕУД, давало якусь надію на можливість зіблігувати достатню групу ентузіастів для реалізування цього важливого задуму – “енциклопедії канадських українців” – проекту, над яким дискутувалося на форумі президії канадської УВАН ще в 1950-их роках, коли обговорювано недоліки виданої тоді англійської енциклопедії Канади, особливо в питаннях українців у Канаді.

В листі до редактора канадського тому, датованому 12 лютого 1998 р., голова НТШ Канади д-р В. Мацьків, який старався перемовити редактора англійської ЕУ, д-ра Данила Струка, до співпраці над канадським томом, писав: “Управа НТШК готова приєднатися до УВАНК для спільної збірки серед української спільноти, щоб придбати необхідні фонди. І тут, як Вам відомо, ми можемо зустрінутися з поважними фінансовими труднощами, бо українська громада в Канаді перемучена різними збірками на поміч Україні і навіть зібрати запропоновану суму \$250,000.00 не буде легкою справою”.

Наступною спробою редактора канадського тому було влаштувати зустріч з представниками канадської УВАН і канадського НТШ в Оттаві 31 травня 1998 р.

5-го травня 1998 редактор тому, Я. Розумний, написав листа, в якому запропонував президентові УВАН у Канаді, М. Тарнавецькому й голові НТШ Канади, В. Мацькову, плян загальноканадської збіркової акції. Територію Канади було поділено на дві частини – західну, за яку мала б відповідати УВАНК, і східну, яка була б відповідальністю НТШК.

Зараз же, після пересилки факсом цього пляну голові НТШ В. Мацькову, який телефонно повідомив Я. Розумного, що з цією пропозицією він “не може йти перед управу НТШ”, а від президента УВАН у Канаді не було відповіді.

В порозумінні з головним редактором ЕУД в Чикаго, В. Маркусем, з боку редактора канадського тому була ще одна спроба зустрічі (18 квітня 2000) головного редактора ЕУД, редактора канадського тому та директора від КІУС, або його представника, для обговорення можливої співпраці, але відповіді на цю пропозицію від КІУСу не було²⁰⁶.

²⁰⁶ Лист редактора ЕУД-К. Я. Розумного до директора Канадського Інституту Українських Студій (КІУС), д-ра Зенона Когута, 18 квітня 2000 р.

Не помагало цим спробам ще й те, що не було потрібної ширшої підтримки проекту й у самій президії УВАНК. Цей брак ентузіазму можна було відчутти вже на першій зустрічі президії з головним редактором ЕУД д-ром В. Маркусем 9 жовтня 1995 р., коли було підписано “Протокол намірів”.

Від самого підписання “Протоколу” президія не виявляла конкретної ні ініціативи, ні співпраці в придбанні фондів на проєкт, без яких не було сенсу братися за цю роботу. В деякого з членів президії були побоювання, що цей проєкт вичерпає заощадження УВАН, на яких ця установа існує. А ще іншим просто бракувало відваги й охоти братися за будь-який проєкт, а тим більше за проєкт енциклопедії, який вимагав багато праці й посвяти. Це, до речі, підтвердив президент М. Тарнавецький.

На засіданні президії УВАН 31 травня 2000 р. редактор канадського тому, покликаючись на свою кореспонденцію з президентом УВАН у Канаді, з головою НТШ Канади, директором КІУС та редактором “Encyclopedia of Ukraine”, повідомив президію УВАН про труднощі об’єднати ці установи навколо канадського проєкту ЕУД. Президент УВАН заявив у дискусії, що він не міг нічого зробити, бо було багато членів президії, які вважали цей проєкт понад сили УВАН у Канаді.

Уважаючи проєкт української канадської енциклопедії надто важливим, який міг би послужити вкладом УВАН в українську присутність у Канаді, і як чинник, який зв’язав би цю установу навколо такого важливого задуму й збудив би сенс дальшого існування, редактор канадського тому запропонував новому президентові УВАН, Олегові Кравченкові, ще раз повернутися до енциклопедичного проєкту.

На засіданні президії 7 лютого 2002 р. Я. Розумний повідомив, що в 2000 році він виготовив і розіслав багатьом особам обширну (4-сторінкову) Біографічну анкету для виповнення. Також подав загальний плян праці над томом, список галузевих редакторів канадського тому та вніс пропозицію, щоб президія: (а) дала приміщення редакції проєкту, (б) повідомила про свою думку відносно мови канадського тому (української чи англійської) та (в) оформила комітет планування проєкту ЕУД. До часу призначення редакції приміщення праці при УВАН, адреса канадської редакції ЕУД знаходилася в канцелярії редактора на Манітобському Університеті.

Прелімінарний список галузевих редакторів включав наступних співробітників: Радослав Жук і Віктор Денека (архітектура), Богдан Медвідський (етнографія), Валеріян Ревуцький (театр і драма), Яр Славутич (література), Петро Саварин (громадські організації), Люба Жук і Андрій Горняткевич

(музика), Ярослав Петришин (іміграція – перша хвиля), Юрій Чучман (економія), Олександр Скоцень і Всеволод Соколик (спорт).

Президія погодилася влаштувати канцелярію проекту в приміщенні УВАН і, щоб відкрити канадський том для якнайширшого кола користувачів, перше видання, на думку президії, повинно бути англомовним. Остання пропозиція була контроверсійною, бо головна редакція ЕУД твердо стояла на становищі україномовного видання всієї ЕУД.

Обрано комітет плянування з членів екзекутиви УВАН та двох кооптованих членів президії. До комітету ввійшли: Олег Кравченко – президент, Ярослав Розумний – перший віце-президент і редактор тому, Віктор Денека – другий віце-президент, Роман Єринюк – генеральний секретар, Софія Качор – скарбник і двох членів президії – Остап Гавалешка й Олег Герус.

На засіданні комітету 6 березня 2002 р. обговорювано питання фінансування цього проекту й підготовки збіркової акції. Однак, після довшої дискусії стало зрозумілим, що президія канадської УВАН не бачить у собі достатніх сил братися за цей проєкт. Не знайшлося охочих організувати збіркову акцію, ані готових брати на себе будь-яку відповідальність, пов'язану з проєктом.

З великого задуму д-ра Володимира Кубійовича й д-ра Василя Маркуся – створення семитомної Енциклопедії Української Діаспори вдалося зреалізувати том четвертий, присвячений українській діаспорі в Австралії, Азії й Африці, та першу й другу книгу першого тому, присвяченого українській діаспорі в Сполучених Штатах Америки.

Праця над канадським томом, яку формально погодилася реалізувати канадська УВАН, підписавши з головною редакцією в Чикаго “Протокол намірів” та спроби редактора канадського тому Ярослава Розумного й президентів УВАН у Канаді – Михайла Тарнавецького й Олега Кравченка приєднати до цього проєкту канадське НТШ і КІУС, не здійснилися. Старанням редактора тому, паралельно з професійними обов'язками, продовжувалося доповнювання робочого матеріалу для канадського тому, збирання біографій, архівних інформацій, статей та інших необхідних документів.

Ця амбітна ідея д-ра Володимира Кубійовича по закінченні обидвох томів – предметної й гаслової – *Енциклопедії Українознавства* почати підготовку *Енциклопедії Української Діаспори*, яку, по смерті В. Кубійовича взявся реалізувати його довголітній співробітник, д-р Василь Маркус, була не зовсім реальною. Українська діаспора, з багатьох причин, в середині 1990-их рр. не була спроможною її здійснювати. А була неспроможною з огляду на відхід багатьох фахівців-українознавців, на зменшену людську базу жертводавців на цей проєкт

та перевантаження діаспори потребами незалежної України. В додатку до цього, було багато ще незакінченого, включно з працею над англomовною *Енциклопедією України*.

Проект *Енциклопедії Української Діаспори* треба було реалізувати ще в 1960-их роках, коли були професійні сили й ентузіазм, але й тоді наша увага була зосереджена на тематичній і гасловій *Енциклопедії Українознавства*. Значить, завершення ідеї *Енциклопедії Української Діаспори*, яка охоплювала б громадське й культурне життя українських поселень у різних країнах, залишається завданням для наступних поколінь.

Матеріал, дотепер зібраний осередком ЕУД у Чикаго й Вінніпезі, буде переданий головній редакції ЕУД в Чикаго, а звіти, мабуть, спонсорів проекту – НТША в Нью-Йорку. І в цій справі кілька років велася переписка редактора канадського тому з головною редакцією ЕУД у Чикаго. Останнє листування між редактором канадського тому ЕУД Ярославом Розумним і асистенткою вже хворого головного редактора Василя Маркуся Надією Заяць дає найповніше уявлення про теперішній стан праці над *Енциклопедією Української Діаспори*. Д-р Василь Маркусь упокоївся в Чикаго в понеділок, 15 жовтня 2012 року і похований на цвинтарі св. Андрія в South Bound Brook, New Jersey.

Лист до головної редакції ЕУД в Чикаго

Вінніпер, 25.02.2012

Дорога Панно Надю,

Я вже кілька разів писав Докторові Василеві Маркусеві, головному редакторові Енциклопедії Української Діаспори, в справі матеріалів до канадського тому ЕУД, які знаходяться в Вінніпезі під моїм доглядом, але не одержав конкретної пропозиції від нього. Чи могли б Ви знайти нагоду, щоб поговорити в моєму імені з доктором і відчути, яка його думка щодо цього.

Знаю одне, що одна канадська установа – УВАН чи НТШ або навіть спільно, ні фінансово, ні фахово не є в стані братися за реалізування цього проєкту. Не було це можливим у минулому (1995) з певних, відомих нам обом з д-ром Маркусем причин, і неможливим воно є й сьогодні і з причин відсутности фондів, і з браку працівників у ділянці українознавства.

Покищо, найбільші спроможності знаходяться в американському НТШ або Канадському Інституті Українських Студій з філіялами в Едмонтоні і Торонто. В такій ситуації й заки все скристалізується, то, на мою думку, цей матеріал можна залишити в канадському УВАН у Вінніпезі. Залишити до часу, коли американське НТШ, яке до тепер відповідає за ділянку українських енциклопедій і за ЕУД не зробить остаточного рішення. Буду Вам вдячний за вістку.

Щиро Вас вітаю,

Ярослав Розумний

Відповідь

Чикаго, 27.02.2012

Шановний Пане Професоре!

Я перепрошую, що скоріше не відповіла на Ваш попередний емейл, але я була зайнята працею. Також мусіла трохи обдумати про Ваші питання, бо проф. Василь Маркус, вже дуже підупав на здоров'ї й не говорить (тільки мінімально вимовить одне слово чи два, але тяжко його розуміти). Він уже давно не працює в ЕУД і

тільки рідко приїздить візочком до ЕУД (з панею, яка ним опікується підчас дня), щоби трохи вийти з хати. Вона бере йому газети й журнали, щоби йому читати, бо сам навіть того не може. Вечорами його син Василько ним опікується. Таке його життя тепер, ум у нього є, і в добрі дні він розуміє що йому читають і говорять. Він дуже любить коли його знайомі ще приходять його відвідати, хоча сам не може нічого додати до розмови, він цікавиться новинами з громади, новинами діяспори як такої й ще цікавиться політикою з України. Але про ЕУД, як цілий проєкт, він вже не в спроможності робити рішень.

На Ваше питання про матеріяли Канади для ЕУД. Наразі, як ще можете тримати десь, то було б найкраще. Тут в США, друга книжка американського тому пішла до друку на початку лютого (це будуть букви “Л - Р”), але й швидко після появи другої книжки, американське НТШ хоче подати на інтернетну версію ЕУД не тільки “Л - Р”, але й ті гасла, які вже були написані на букву “С” (бо оригінально думалося, що “С” буде включено до другої книжки, але не було досить часу встигнути до реченця, який подало НТШ-А на кінець 2011 року). Хоча трохи допомоги діставала від НТШ-А й однієї філядельфійської групи на деякі гасла, вся праця – редагування (усучаснення й доповнення гасел) впала на мене. Я тепер редагую ті “С” гасла, котрі вже ніби написані, але навіть і з ними є повно роботи усучаснення, доповнення й загального редагування.

В травні НТШ-А буде мати перевибори й каденція д-ра Ореста Поповича скінчиться. Без нього не було б і навіть другої книжки американського тому ЕУД. Але тепер невідомо, що наступний президент НТШ-А рішить про будучність ЕУД і третьої книжки американського тому, і про майбутнє цілого проєкту ЕУД. Наразі працюю як би далі вони хотіли скінчити хоча американський том, але справді не знаю чи це буде реальністю.

У крайньому випадку, якщо НТШ-А рішить покинути працю над ЕУД (і американським томом і рештою), то тоді всі матеріяли ЕУД підуть до будинку НТШ-А в Нью-Йорку до їхнього архіву/бібліотеки. Це такий договір мав Проф. Василь з НТШ-А від самого початку. На цій базі, матеріяли канадського тому ЕУД, зможуть також бути передані до архіву/бібліотеки НТШ-А в Нью-Йорку. Але як я писала спочатку, наразі, як можете з цим почекаати, то би було найкраще, аж будемо знати майбутність ЕУД після травневих виборів.

Д-р Орест [Попович] буде пропонувати дальшу працю над американським томом ЕУД, бо так говорив ще з пок. д-р Даркою Маркусю і Проф. Василем. Він розуміє важливість проєкту, і також продовження праці, яку було почато й потребу її закінчити, а не лишати нескінченою. Все ж таки, вже друга книжка американського тому ЕУД буде мати великі діри, бо не було авторів на великі гасла,

що були потрібні, бо ніхто не хотів брати на себе таку роботу (пропущено такі гасла як: Наукове життя, Народне мистецтво, Політичне життя та ін.). Але навіть з тим, друга книжка, на мою думку, є “ОК” маючи на увазі, що тільки я тут в Чикаго сама працювала над цим. Добре, хоча б те, що до другої книжки Проф. Василь ще перед тим вклав багато праці (хоча до букви “П”). Але все ж таки, я мусіла усучаснювати й доповнювати гасла, які вже були написані й сама писати ті, які ще не були написані.

Перепрошую, що так розписалася, але хотіла Вам дати знати про правдивий стан ЕУД в Чикаго.

Діня

8 Президенти, президії і почесні члени УВАН у Канаді

Президенти

ДОРОШЕНКО Дмитро (8 квітня 1882 – 19 березня 1951), перший президент УВАН (1945-51). Студював у Варшавському, Петербурзькому й Київському Університетах; останній закінчив 1909 р., д-р філософії, історик, публіцист і державний діяч. Перед виїздом на еміграцію його наукова діяльність була пов'язана з Катеринославською Архівною Комісією й Українським Науковим Товариством у Києві, де він займав пост секретаря й редактора видань. Від травня до листопада 1918 р. міністер зовнішніх справ України; в 1919 р. – приват-доцент Кам'янець-Подільського Університету. На еміграції з 1919 р. й головну увагу присвячує науково-академічній діяльності. Професор історії України в Українському Вільному Університеті в Відні, Празі й Мюнхені (1921-51); професор Карлового Університету в Празі (1926-36); директор Українського Наукового Інституту в Берліні (1926-31); професор історії церкви на Православному Богословському факультеті Варшавського Університету (1936-39) і в Колегії св. Андрея в Вінніпегу (1947-50). Д. Дорошенко – автор близько тисячі праць з історії України, української історіографії, історії культури, церкви, літератури, українських культурних та політичних стосунків із Західною Європою, головню Німеччиною. Головні праці Дорошенка: *Нарис історії України*, I-II (1932, 1933), *Історія України 1917-23*, I-II (1930, 1932; 2 вид. 1955), *History of Ukraine* (1939, 1941), *Огляд української історіографії* (1923), *Die Ukraine und das Reich. Neun Jahrhunderte Deutsch-Ukrainischen Beziehungen* (1941, 1942), *3 історії української політичної думки за часів світової війни* (1936), *Православна Церква в минулому й сучасному житті українського народу* (1940), *Слов'янський світ в його минулому й сучасному*, I-III (1922), *Мої спомини про давнє-минуле* (1901-14), *Мої спомини про недавнє-минуле* (1914-20), I-IV (1923-24) та інші. Він автор численних критичних оглядів та рецензій в українських та чужомовних історичних журналах²⁰⁷. З 1923 р. дійсний член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та інших українських і

²⁰⁷ Див. "Дорошенко Дмитро", *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина. 2. гол. ред. проф. д-р Володимир Кубійович, заступник головного редактора проф. Микола Глобенко. Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж – Нью-Йорк, 1955-57, с. 583-84.

чужоземних наукових інституцій. У серпні 1950 р. хворий і розчарований Дорошенко повертається до Європи, сподівався залишитися в Парижі й жити в будинку НТШ в Сарселі, але його бажання не здійснилося. 5 березня 1951 з дружиною переїхав до Мюнхену, де й помер 19 березня 1951 року й похований на цвинтарі Вальфрідгоф.

БІЛЕЦЬКИЙ Леонід (18 травня 1882 – 5 лютого 1955), голова Президіяльного Бюра УВАН у Німеччині (1947-48), діючий президент УВАН у Канаді (1950-55); д-р філософії, Карловий Університет (1938); літературознавець, історик української літератури та дійсний член УВАН і НТШ. Доцент Кам'янецького Університету (1918); професор Львівського Університету (1920-23), з 1923 р. професор української літератури і директор Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі, відтак професор УВУ. В 1945 р. виїхав до Німеччини (Ульм), а в 1949 до Канади (Вінніпег), де був zatrudнений в Осередку Української Культури і Освіти (ОУКО) і як редактор тижневика *Український Голос*. Він автор праць: *Народність чи національність у творах Т. Шевченка* (1919), *Основи літературно-наукової критики* (1927), *Історія української літератури*. Том I. Народня поезія (1947), *Шевченко в Яготині* (1949), *Віруючий Шевченко* (1949), *Дмитро Дорошенко* (1949), *Омелян Огоновський* (1950), *Українські піонери в Канаді (1891-1951) та Три силуетки* (1951) про М. Вовчка, О. Кобилянську й Л. Українку. Білецький – редактор (з коментарями й статтями) чотири томного *Кобзаря* Т. Шевченка (1952-54) та автор ряду літературно-критичних статей і рецензій²⁰⁸. У праці про Л. Білецького М. Мандрика підкреслює його відданість дослідницькій роботі, його сумлінність у виконуванні громадської праці та професійних обов'язків, особливо його вклад в організування українського шкільництва в Канаді. Білецький мріяв про здійснення повного видання творів Шевченка і Франка, читав лекції в Колегії св. Андрея в Вінніпезі, давав публічні доповіді й багато причинився до об'єднання і скріплення консисторії Української православної церкви в Канаді²⁰⁹. Помер і похований у Вінніпезі 5 лютого 1955 року.

РУДНИЦЬКИЙ Ярослав Богдан (27 листопада 1910 – 19 жовтня 1995), діючий президент (1954-57), президент (1957-69); славіст, мовознавець, громадський і політичний діяч; доцент УВУ (з 1940) і професор (з 1943);

²⁰⁸ М.І. Мандрика, *Леонід Білецький*, УВАН, Вінніпег, 1957.

²⁰⁹ *Там же*, с. 14.

професор і голова Славістичного Відділу Манітобського Університету (1949-75), дійсний член НТШ (з 1947). З 1959 р. кількакратний голова Української Наукової Ради в Канаді, президент Канадської Асоціації Мовознавців (1958-60), Канадської Асоціації Славістів (1959), Канадського Інституту Ономастичних Наук, Канадської Асоціації Порівняльної Літератури, Канадського Товариства Порівняльних Цивілізацій та Товариства Української Мови (в Канаді). Славістику студював на Львівському Університеті (1929-37), де в 1937 р. одержав ступінь доктора філософії. Я. Рудницький – автор ряду праць з українського мовознавства: *Українська мова та її говори* (1937; 4-те виправлене вид. 1977) та словотвору – про наростки *-ище, -исько* (1934, 1967), наросток *-ена* (1959), акцентології (1941, 1948, 1961), *Географічні назви Бойківщини* (1939, 1962), українсько-канадські назви місцевостей (*Canadian Place Names of Ukrainian Origin*, 1949, 1951), автор мозаїки назв Манітоби (*Manitoba Mosaic of Place Names*, 1971); автор першого друкованого етимологічного словника української мови – *An Etymological Dictionary of Ukrainian Language*, 2 томи (1962-82), підручника української мови для німців (*Lehrbuch der ukrainischen Sprache*, 1940, 4-те видання 1964) та співавтор (з Юрієм Луцьким) підручника сучасної української мови для англійців (*A Modern Ukrainian Grammar*, 1949, 1968), *Ukrainische Mundarten: Südkarpatoukrainisch (Lemkisch, Bojkisch, Huzulisch)* (1940), співавтор (з Зеноном Кузелею) *Українсько-німецького словника (Ukrainisch-deutsches Wörterbuch*, 1943). Він редактор серійних видань УВАН, журналу *Слово на сторожі* (з 1964), співробітник журналів *The Slavic and East European Journal*, *Études Slaves et Est Européennes*, *Canadian Slavonic Papers* та ін. Д-р Я. Рудницький – збирач і редактор записів українських канадських говіркових і фольклорних матеріалів (1956-63), автор низки статей і гасел в українських та іншомовних енциклопедіях. У 1976 р. відійшов на емеритуру й віддався громадсько-політичній праці, був членом українського уряду в екзилі, очолив відновлену українським екзильним урядом Українську Могилянсько-Мазепинську Академію (УММАН) і продовжував брати активну участь у наукових конференціях. Був членом Королівської Комісії у справах двомовності й двокультурності в Канаді (1968-71) та заступником голови Міжнародного Комітету Спеціальної Ономастики при Об'єднаних Націях²¹⁰.

МАНДРИКА Микита (28 вересня 1886 – 20 серпня 1979), президентом УВАН був обраний у 1970 р. на трирічну каденцію (1970-73), відтак, у часі т.зв.

²¹⁰ *Encyclopedia of Ukraine*, Vol. IV, op. cit., p.425-26; *Енциклопедія Українознавства*. Словникова частина, кн. 7, НТШ, 1973, стор.2632; Михайло Марунчак, *Біографічний довідник до історії українців Канади*, УВАН, 1986, стор. 552.

„президентської кризи” в канадській УВАН, був діючим президентом від вересня 1973 до Надзвичайних Загальних зборів, 9 грудня 1973. Мандрика-поет, дослідник, політичний і громадський діяч. Студював у Київському Університеті. В 1917 р. був членом Української Центральної Ради в Києві, брав участь у делегації до Всеросійських Державних Зборів, де рішали майбутнє народів Російської імперії. В 1918 р., на доручення українського уряду, він виїхав на Далекий Схід, де пробув до 1920 року. В Батумі (Грузія) виконував обов'язки заступника українського консула, а відтак у Константинополі – обов'язки радника українського посольства. Звіди, після закриття посольства, виїхав до Праги, де продовжував студії на Українському Вільному Університеті, які закінчив, отримавши ступінь доктора права в 1925 році. В 1927 став доцентом міжнародного права, викладав міжнародне права й історію дипломатії та був науковим секретарем Українського Соціологічного Інституту. З доручення цього Інституту виїхав у 1928 р. до США, а згодом переїхав до Канади й поселився в Вінніпезі. Тут зорганізував Українське Трудове Об'єднання й видавав його орган *Правда і Воля* та був членом дирекції й президентом Осередку Української Культури і Освіти в Вінніпезі. Він причинився до створення суспільно-громадської організації Комітету Українців Канади (КУК) в 1940 р. для координації праці українських організацій у Канаді й зовнішнього представництва української канадської громади, головно перед урядом Канади й був членом президії КУК (сьогодні Конгрес Українців Канади). Мандрика є автором кількох праць, між ними: *Національні меншості в міжнародному праві* (1925), *Історія консульського права й інститутів* (1927), *Суспільні антагонізми і їх вплив на історичний процес* (1927), *Теорія господарської демократії* (1934). Він автор кількох збірок поезій, між ними: *Пісні про Анемону* (1918), *Мій сад* (1941), *Радість*. Поезії (1959), *Мазепа*. Поема (1960), *Симфонія віків* (1961), *Канада*. Поема (1961), *Сонцевіт*. Поезії (1965), *Мандрівник*. Поема (1965), *Вік Петрлюри*. Поема (1966), *Вино життя: Вибране для вибраних з поезії за 1965-1969 роки* (1970), *Блаженні чистії серцем* (1970), *Завершення літа* (1975). Його перу належать літературно-критичні публікації: *Шевченко і Франко* (1957), *Леонід Білецький* (1957), *Біо-бібліографія Яр. Рудницького* (1961), *History of Ukrainian Literature in Canada* (1968) та (разом з А. Господином) – *A History of Ukrainian Canadian Authors*²¹¹. Помер і похований у Вінніпегу.

ТАРНАВЕЦЬКИЙ Михайло Зеновій (22 лютого 1924 – 11 жовтня 2003), народився в Західній Україні; президент УВАН від 4 лютого до 14 червня 1973; 1992 – 31 травня 2000; інженер, винахідник, професор, на емеритуру відійшов у

²¹¹ Михайло Марунчак, *Біографічний довідник до історії українців Канади*, стор. 414, та інші джерела.

1993 році. Студював право в Геттінгені (Німеччина, 1946-49), а з переїздом до Канади почав студії електричної інженерії в Манітобському Університеті, які завершив ступенем M.Sc. (1960). Працював у відділі плянування в Manitoba Hydro (1957-66) та був головою цього відділу. Звідти перейшов на викладацьку працю на Манітобському Університеті, де був доцентом від 1966 р. і професором від 1970-го р.. М. Тарнавецький визначився своїми дослідями в високовольтному струмі прямих і змінних схем (CIGRE); у проєктах розбудови гідроелектричної станції на ріці Nelson у Манітобі; як консультант міжнародних фірм у будівництві високовольтного струму в Малайзії й Китаї – найбільшій тоді гідроелектричній станції в світі. Він відбув ряд науково-консультаційних поїздок до різних країн світу – Німеччини, Норвегії, Бразилії, Франції, Індії, Китаю та інших. Він автор і співавтор понад 60 праць та має за собою шість патентів. У громадській діяльності він довголітній член президії КУК, співзасновник і член управи Манітобського Відділу Прихильників Народного Руху України, член ради Консисторії Української Православної Церкви Канади та Колегії св. Андрія в Вінніпезі. Помер 11 жовтня 2003 року й похований у Вінніпезі.

БЛАШ Борислав (9 травня 1929-), був коротко, в “кризовому” часі, діючим президентом УВАНК (від 14 червня до 6 вересня 1973); учитель, викладач педагогіки на літніх курсах Українського Вільного Університету в Мюнхені і громадський діяч. Студював на Манітобському Університеті, де здобув ступені В.А. (1956), В.Е. (1957), М.Е. (1960), а ступінь д-ра філософії – в Українському Вільному Університеті (1965) і габілітувався в тому ж університеті в 1971-му році. Від 1944 р. був директором школи в Сейнт Жермейн і Лявалі. В Вінніпезі працював від 1954 року як асистент мовного координатора і як дорадник з питань багатокультурності й модерних мов. Він управитель освітніх курсів в Осередку УКО в Вінніпезі (1962-64), викладав методологію української мови на факультеті педагогіки Манітобського Університету й був професором-гостем в УВУ в Мюнхені. Він співзасновник Canadian Association of School Language Teachers, Canadian Association of Teachers of Ukrainian і перший голова СКВОР, голова КЦУШР, член Дорадчої Ради Міністерства Освіти Манітоби, кількакратний голова Манітобської Асоціації Модерних Мов. Автор підручника *Ukrainian with Ease, Bilingual Public Schools in Manitoba 1897-1916*, *Українська мова: початковий курс, Англійськомовне шкільництво в державній системі Манітоби*. Він редактор *Manitoba Modern Language Journal* (1966), кварталника *Український учитель в Канаді*, голова міжпровінційної редколегії для зорово-слухових методів навчання. Був нагороджений Шевченківською медаллю Комітету Українців Канади та Fellowship – FCST і був відзначений Манітобською Фундацією “Освіта” (2008).

БАРАН Олександр (28 березня 1926 – 12 жовтня 2004), президент (1973-77, 1980-83, 1989-92 і 2000-2001); історик, професор, автор кількох монографій світської й церковної історії. Народився на Закарпатті, студював на Карловому Університеті в Празі, де одержав ступінь бакалавра (1948), продовжував студії на Університеті Урбанум у Римі, де здобув ступінь д-ра філософії (1957) та на Понтифікальному Східному Інституті в Римі, який також закінчив, отримавши ступінь д-ра (1959), а на Оттавському Університеті одержав ступінь магістра (М.А.) у славистиці (1973). Теми обох його докторських дисертацій відносилися до історії української церкви. На священника Української Католицької Церкви був рукоположений у 1954 році. Університетську викладацьку кар'єру почав на Славистичному Відділі Манітобського Університету як лектор української мови; згодом став професором східноєвропейської історії в Департаменті історії Манітобського Університету. Як професор-гість викладав на Українському Католицькому Університеті в Римі та на Університеті св. Павла в Оттаві. Крім УВАН, він був членом Наукового Товариства ім. Шевченка, головою Осередку УКО, членом AAASS, CAS та членом редакції журналу *Український Історик*. Він учасник багатьох крайових конференцій та міжнародних конгресів. У Ватиканських архівах досліджував різні аспекти української історії, зокрема періоду Козаччини, стосунків між Канадою та Ватиканською Державою, а в архівах Будапешту (Угорщина) вивчав еміграційні рухи з Закарпаття до Канади. Він автор численних праць в українській, англійській та латинській мовах, більшість яких друкувалася під фірмою УВАН у Канаді. Повний перелік цих публікацій у розділі видавничої діяльності канадської УВАН. Його публікації появлялися також в *Analecta O.S.B.M.*, *Orientalis Christiana Periodica*, *Loros*, *Богословія* та в інших наукових виданнях. Помер і похований у Вінніпезі на цвинтарі “Всіх Святих”.

РОЗУМНИЙ Ярослав (6 вересня 1925-), президент 1977-1980; літературознавець, автор, професор, громадський діяч. Студював філософію й богословію в Українській Католицькій Духовній Семінарії (Hirschberg, Німеччина, 1946), в Philosophisch-Theologische Hochschule (Dillingen, Німеччина, 1947-48) та в Українській Духовній Семінарії в Кулемборгу (Нідерляндія, 1948-50); славистику студював на Оттавському Університеті, де здобув ступені М.А. (1958) і Ph.D. (1968). Викладав українську й російську мови на Лаврентійському Університеті (Sudbury, Canada, 1960-63); російську мову й літературу в Western Michigan University (USA, 1963-64); українську мову й літературу в Манітобському Університеті (Canada, 1964-96); голова Славистичного Департаменту Манітобського Універ-

ситету (1976-89); Був Visiting research scholar в Macquarie University, Sidney, Australia (1989); професор-гість в Оттавському (1972), Українському Католицькому (Рим, 1987) та Українському Вільному Університеті (Мюнхен, 1993-96), де в 1995-96 р., був деканом Філософського Факультету; почесний професор Національного Університету “Києво-Могилянська Академія” (НаУКМА, Київ, 1996 –), професор-емерит Українського Вільного Університету (1996–); член Міжнародної Консультативної Ради НаУКМА (1992–) та довголітній представник НаУКМА на Канаду (1992–). Був відзначений Медаллю Св. Петра Могили НаУКМА (2003); на його шану КІУС видав Festschrift *Creating a Modern Cultural Space. Essays in Honour of Jaroslav Rozumnyj* (CIUS, 2000) та присвятив йому *Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 25, Numbers 1-2, 2000; був відзначений Манітобською Фундацією “Освіта” (2001), Шевченківською медаллю (1995), *University of Manitoba Outreach Activities Award* (1985). Він член Редакційної Ради журналу *Сучасність* (1984-91); член Aid to Publications Committee (CFHumanities, Ottawa, 1979-82), дійсний член УВАН (1973 –), НТШ (1987–), член Сенату Манітобського Університету (1976), член Асоціації Українців Америки, президент Осередку УКО (1968-74), Director, Markian Shashkevych Centre (1999-2013). Автор монографії *Батьківщина в поезії Яра Славутича* (Київ, 2009), *Українська Вільна Академія Наук у Канаді. Продовження ідеї вільної науки* (УВАН, 2013); редактор, співавтор восьми книг і збірників, найновіші: *New Soil – Old Roots* (1983), *Twentieth Century Ukrainian Literature. Essays in Honor of Dmytro Shtohryn* (2011), *Маркіян Шашкевич на Заході* (2007), *Yesterday, Today, Tomorrow: The Ukrainian Community in Canada*, Proceedings (2004), *Мені було дев'ятнадцять...* Спомин в'язня Гулагів ССРСР Анни Позняк (2001). Він автор понад 250 досліджень, статей, есеїв та критичних оглядів. Його праці друкувалися в журналах: *Сучасність*, *Літературна Україна*, *Слово і Час*, *Slavic Review*, *Canadian Slavonic Papers*, *Studia Ucrainica*, *Harvard Ukrainian Studies*, *The Ukrainian Quarterly*, *The Slavic and East European Journal*, *The Canadian Modern Language Review*, *The Polish Review* та в збірниках наукових праць, енциклопедіях та фестшрифтах. Він організатор і співорганізатор конференцій, симпозіумів і семінарів спільно з КІУС. Від 1997 року Senior Scholar у Департаменті германістики і славистики в Манітобському Університеті, почесний професор НаУКМА (Київ) та професор-емерит УВУ (Мюнхен).

МАРУНЧАК Михайло М. (4 жовтня 1914 – 21 листопада 2004), президент 1983-89; дослідник історії й автор, суспільний діяч, редактор, професор Українського Католицького Університету в Римі. Студював право й суспільні науки на Львівському Університеті (1936-40), на Карловому та Українському

Вільному Університеті в Празі, де здобув ступінь д-ра права, 1941 році. На Манітобському Університеті (Канада) здобув ступінь В.А. в Школі Соціальної Роботи (1955). В Україні був активний у просвітянському русі – “Просвіті”, “Рідній Школі”, “Студентській Громаді” та в молодіжних організаціях. Був ув’язнений польською, а з приходом німців німецькою поліцією й засланий до німецьких концентраційних таборів, де пробув від 1942 до капітуляції Німеччини в травні 1945 р. В повоєнній Німеччині був організаційним референтом і головою Ліги Українських Політичних В’язнів (1947-48) та членом Переселенчої Комісії. До Канади емігрував у 1948 р. й поселився в Вінніпезі, де був активним у Читальні “Просвіта”, “Рідній Школі ім. Маркіяна Шашкевича” та в кредитових кооперативах. Він співзасновник кооперативи “Дніпро”, “Кооперативної Громади”, член головної управи УКТ, член Товариства Правників і Економістів, Ради Українських Організацій за Патріярхат (голова 1969-80), член президії Ширшої Ради Комітету Українців Канади (1955-75), голова Політичної Комісії при КУК на протязі 15 років, член Контрольної Комісії Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) в першій каденції; дійсний член УВАН (з 1960), НТШ (з 1961), член “Слова”, Спілки Українських Журналістів, голова Комітету Українських Політичних В’язнів (1948-85) та голова Світової Ліги Українських Політичних В’язнів (від 1985). М. Марунчак є автором ряду праць: *Маркіян Шашкевич на тлі доби* (1962), *Система німецьких концентраційних таборів і політика винищування в Україні* (1963), *Українці в СССР поза кордонами УРСР* (1974), *Нація в боротьбі за своє існування: 1932 і 1933 в Україні і діаспорі* (1985); автор п’яти томних *Студій до історії українців Канади* (див. “Видавнича діяльність УВАН”), двотомної *Історії українців Канади* (1967 і 1974) та англomовної *Ukrainian Canadians: A History* (1972); упорядник *Біографічного довідника до історії українців Канади* (1986); редактор збірника *Городеничина й журналу Шашкевичіяна* (1962-1986); ініціатор і співзасновник *Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича*, науковий секретар Інституту (1962-79) й голова (1979-99); редактор бюлетенів ЛУПВ, КУПВ, СЛУПВ, Крайової Ради Українських Організацій за Патріярхат (1979-80). Марунчак – автор понад 400 публікацій – розвідок, статей і рецензійних оглядів. Нагороджений Шевченківською медаллю (1962) та Медаллю сторіччя Канади (1967). Помер та похований у Вінніпегу на цвинтарі “Всіх Святих.”

КРАВЧЕНКО Олег (2 червня 1935-), президент УВАН (2001 – 2004), народився в Донецьку, проживав у Бердянську (над Азовським морем). Після другої світової війни опинився в Німеччині (Новий Ульм); згодом емігрував до Франції (Ліон, Париж), а тоді до Канади (Монреаль, 1951). Священик (протопресвітер)

УПЦ в Канаді, професор Догматичного богослов'я й Канонічного права в Колегії св. Андрія в Вінніпезі. Вищу освіту здобував у Колегії св. Андрія (L.Th/ліценціят богослов'я, 1956, M.Div., 1984), ступінь бакалавра філософії (B.Phil., magna cum laude, 1958) в Монреальському Університеті, ступінь магістра (M.A. in Slavic Studies, 1969) на Саскачеванському Університеті, ступінь доктора (Ph.D.) здобув в Українському Вільному Університеті (Мюнхен, 1995). Лектор у Відділі славистики в Саскачеванському Університеті в Саскатуні та в Відділі германістики і славистики в Саскачеванському Університеті в Реджайні. О. Кравченко – ректор Колегії св. Андрія в Вінніпезі та довголітній декан її Богословського факультету та професор Центру Українських Канадських Студій при Манітобському Університеті; довголітній член і бувший голова Президії Консисторії (канцлер) Української Православної Церкви в Канаді. Нагороджений Шевченківською медаллю (2001). Його статті друкувалися в *Збірнику праць Ювілейного Конгресу 1000-ліття Хрищення Руси-України* (1988-1989); в журналах *IRÉNIKON* (№ 2, 1992), *Logos* (№ 1-2, 3-4, 1993), *Harvard Ukrainian Studies* (№ 1-2, 1993), *Віра і Культура* (1976-1981, 1985-1989, 1990-1994, 1995, 1997-1998, 2001-2003), в альманасі *Рідна Нива* (1970, 1971, 1972, 1990, 1992) та в часописах: *Вісник* (1966, 1972, 1973, 1990, 1997, 2000) і *Український Голос* (1989).

ДЕНЕКА Віктор (25 червня 1921 – 3 квітня 2010), архітект, громадський діяч, діючий президент УВАН у Канаді (2005-2008), народився в Самарканді (Узбекистан). Середню освіту закінчив у Холмі в Західній Україні 1944 року. В тому ж році, з назріваючою новою советською окупацією Західної України, виїжджає на Захід. По закінченні війни почав студії архітектури в Німеччині, а в 1949 р. разом з батьками емігрує до Канади й поселяється в Вінніпезі. Тут продовжує студії на Манітобському Університеті, які закінчує в 1952 році. Працює архітектором для Canadian National Railways Prairie Region. Він автор ряду архітектурних проєктів у Вінніпезі: будинку архидієцезії Української Католицької Церкви в Канаді, вінніпезької Пластової станиці та Українського Братського Союзу та українських католицьких церков – Св. Покрови, Св. Василя й Св. Анни в Вінніпезі; церков Св. Духа (Босежур), Матері Божої (Рассел), Непорочного зачаття (Портедж ля Прері) й Воскресіння (Давфін). Найбільше часу присвятив дослідженням української церковної архітектури в Канаді. В. Денека був активним у студентських організаціях. У 1953 р. організував перший конгрес українських студентів-католиків Канади, який став поштовхом до заснування студентської федерації “Обнова” в Канаді; організував конгрес українських студентських товариств, які існували по різних канадських університетах. Цей конгрес

завершився створенням студентської федерації – Союзу Українських Студентів Канади (СУСК). Він належав та очолював різні місцеві й загальноканадські організації, був членом Манітобської Асоціації Архітектів і Королівського Архітектурного Інституту Канади. Двічі був президентом алюмнату “Обнова”, президентом епархіяльної ексекютиви Братства Українців Католиків (БУК), двічі президентом Української Католицької Ради вінніпезької архієпархії та Всеканадської Католицької Ради. Був почесним директором Католицької Фундації Манітоби, членом Ради директорів Української Канадської Фундації ім. Тараса Шевченка, секретарем вінніпезького Літературно-Мистецького Клубу, членом Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича в Вінніпезі, членом та діючим президентом УВАН у Канаді та членом президії Конгресу Українців Канади. За його діяльність був нагороджений папою Іваном Павлом II званням лицаря св. Григорія Великого, яке признається особам за їх високі прикмети особистого характеру й за визначні заслуги для церкви й громади. Помер у Вінніпезі й похований на цвинтарі “Всіх Святих.”

КНИШ Юрій (8 жовтня 1940-), президент УВАН (28 травня 2004 – 20 січня 2005) й обраний на трирічну каденцію, яку сповняв від 2008 до 2011 року. Народився в Кракові, проживав у Львові, Австрії (1944-46), Парижі (1946-50), емігрував до Канади 1950 р. й поселився в Вінніпезі. Початкове навчання здобував у Франції, продовжував у Канаді в вінніпезькому College de St Boniface й один рік навчався в College St Ignace в Монтреалі (1955-56); ступінь бакалавра (В.А. в латинській філософії) одержав (з золотою медаллю) на Манітобському Університеті (1959). Один рік студіював право в Торонто (1959-60); повернувся до Манітобського Університету, де здобув ступінь М.А. в політичних науках (1962). Як стипендіят Donald V. Snider Memorial Scholarship студіював у London School of Economics and Political Science (1962-64); ступінь доктора філософії (Ph.D.) одержав у Лондонському Університеті (Англія) в 1968 році. В 1970-71 отримав Canada Council Fellowship. Ю. Книш професор політичної теорії в Манітобському Університеті. Він дослідник спадщини філософа середньовіччя, Вільяма Окама (William Ockham, 1288-1348). До вибраної найновішої бібліографії Ю Книша належать праці: *Таємниця початкової Русі в Києві* (1991), *Rus' and Ukraine in Mediaeval Times* (1991), *Political Ockhamism* (1996), *Fragments of Ockham Hermeneutics* (1997) й редагування праці Леоніда Білецького “*Руська Правда*” і *історія її тексту* (1993). Він автор понад 300 наукових і науково-популярних публікацій українською, англійською та французькою мовами. Юрій Книш – дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка Канади та Української

Вільної Академії Наук у Канаді (від 1988). З 2007 року на емеритурі. Тепер “старший учений” (*Senior Scholar*) в Департаменті політичних наук Манітобського Університету.

ЦАП Орест (7 серпня 1946 –), президент УВАН (2011 – 2014). Народився в м. Гальтин, Німеччина; дитинство провів у Франції. В 1951 р. з батьками виїхав до Канади. В Монреалі закінчив середню школу й учительський коледж *Ecole Normale Ville – Marie* (сьогодні – *Université du Québec à Montréal*). Ступінь магістра освіти (M.Ed.) отримав у Ратгерському Університеті (*Rutgers University, New Jersey*), а ступінь доктора філософії (Ph.D.) – в *Ohio State University* (США). Педагогічну кар’єру розпочав в *Université du Québec à Chicoutimi* на посаді асистент-професора, а відтак у Національному Дослідницькому Центрі Фахових Технічних Наук при Огайо Державному Університеті. Тепер він професор технології та професійно-технічного навчання в Педагогічному факультеті Манітобського Університету й директор заснованої при цьому університеті *Imperial Oil Academy* для покращення вивчення математики, точних наук та технології. Працює з майбутніми вчителями та з кандидатами на отримання ступенів магістра та доктора наук. Брав участь у міжнародних конференціях у Легос (Нігерія, Африка); Гавана (Куба); Ніжин, Донецьк, Чернігів, Острог (Україна); Кембридж (Англія); Гарвард (Бостон, США); Гранада, Мадрид (Іспанія); Аман (Йорданія); Венеція (Італія); Атени (Греція); Самос (Греція). Він автор понад 120 наукових доповідей та праць, опублікованих у національних і міжнародних журналах та виданих в матеріалах ряду міжнародних наукових конференцій. Д-р Орест Цап є співавтором наукового посібника *Handbook of Skills for Industrial Trainers and Occupational Education Instructors* (1984); членом редакційної колегії *Журналу Мобільного Навчання в Малазії (Malaysian Journal of Mobile Learning)*; член редакційної колегії наукового журналу *Український вимір* (Чернігів, Україна); член редакторського складу американських журналів *International Journal of Learning* та *International Journal of the Arts in Society*. Його найновіші публікації та доповіді, в яких порушено питання інтернування українців у Канаді, український Голодомор та питання захисту прав людини: О. Цап та Дж. Блек, *Teacher Education: Digital technologies and issues of Canadian Internment*. Доповідь була прочитана 7 липня 2012 р. на Восьмій міжнародній конференції з питань освіти (Самос, Греція); Дж. Блек, О. Цап та Д. Глінка, *Learning through representation of human rights issues using digital technologies in an art education research study*. Доповідь прочитана 13 жовтня 2012 р. на конференції під назвою: *Conference on Languages and Cultures of Conflict and Atrocities* (Вінніпег, Манітоба); Дж. Блек, О.Цап і Д. Глінка, *Human rights issues in*

art education using digital technology: a case study. Доповідь буде прочитана в січні 2013 р. на Одинадцятій щорічній конференції з питань освіти (Гаваї, США). Орест Цап – член Ради директорів Канадської Фундації Українських Студій; в 1999 році був нагороджений почесною грамотою за значний вклад у діяльність Манітобського Університету; отримав визнання від Національного Університету “Острозька академія” та від інших освітніх установ України. Він активний в українському громадському житті: представник Манітобської філії Української Суспільної Служби Канади в Конгресі Українців Канади, член Ради директорів Конгресу Українців Канади та активний в інших культурно-освітніх установах і організаціях Вінніпегу й Канади.

Члени президії

1949–1951

Дмитро Дорошенко – президент канадської й усієї УВАН, Леонід Білецький – віце-президент, Ярослав Рудницький – генеральний секретар.

1951–1953

Дмитро Дорошенко – президент канадського осередку й усієї УВАН, Леонід Білецький – заступник, Ярослав Рудницький – генеральний секретар. Зі смертю Д. Дорошенка, 19 березня 1951 року, в Мюнхені, рішенням президії УВАН, урядуючим заступником президента канадської й усієї УВАН (до кінця трирічної каденції Дорошенка, 1951-1953) став Леонід Білецький; головою управи канадського осередку УВАН був Ярослав Рудницький, секретарем управи – Юрій Мулик-Луцик і чотири члени управи. Головою управи осередку УВАН у США був Микола Ветухів, секретарем – Володимир Міяковський і сім членів. Осередок УВАН у Німеччині очолив Петро Курінний, у Франції – Олександр Шульгин. Крім цих осередків, існували представництва УВАН в Аргентині, Венесуелі, Австралії й Англії. Президія світової УВАН у каденції 1951-1953 складалася з наступних осіб: Леонід Білецький – урядуючий віце-президент, заступники віце-президента: М. Ветухів, П. Курінний, О. Шульгин; Я. Рудницький – генеральний секретар і В. Міяковський – член президії.

1954–1956

Ярослав Рудницький – діючий голова канадського осередку УВАН, Павло Юзик – перший заступник, Микита Мандрика – другий заступник, Михайло Боровський – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар, Катерина Антонович – бібліотекар; члени президії: Володимир Костюк, Улас Самчук і Дмитро Кислиця.

1957–1961

Ярослав Рудницький – діючий голова канадського осередку УВАН, Павло Юзик

– перший заступник, Микита Мандрика – другий заступник, Михайло Боровський – секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар, Катерина Антонович – бібліотекар; члени президії: Улас Самчук, Дмитро Кислиця.

1961–1963

Ярослав Рудницький – президент, Микита Мандрика – перший віце-президент, Павло Юзик – другий віце-президент, Михайло Боровський – генеральний секретар і скарбник, Катерина Антонович – бібліотекар; члени президії: Андрій Качор, Ольга Войценко; до Контрольної комісії рішено запрошувати людей з-поза УВАН, особливо для перевірки фінансів.

1964–1966

Перевибрано президію в тому ж складі, що й попередня з тією різницею, що на час відсутности Ярослава Рудницького на пості члена Королівської комісії в справах двомовности Канади, діючим президентом покликано Микиту Мандрику.

1967–1969

Ярослав Рудницький – президент, Микита Мандрика – перший віце-президент, Павло Юзик – другий віце-президент, Михайло Боровський – секретар – скарбник, Андрій Качор – фінансовий секретар, Катерина Антонович – бібліотекар; члени президії: Ольга Войценко, Михайло Марунчак, Володимир Костюк, Сергій Мухин.

1969–1973

Микита Мандрика – президент, Константин Біда (Оттава) – перший віце-президент, Ярослав Рудницький – другий віце-президент, Михайло Боровський – секретар-скарбник; члени президії: Михайло Марунчак, Катерина Антонович, Андрій Качор, Ольга Войценко.

1973–1977

На Загальних зборах 4 лютого 1973 р. обрано наступну президію: Михайло Тарнавецький – президент, Остап Гавалешка – перший віце-президент, Михайло Марунчак – другий віце-президент і голова Історичної секції, Ярослав Рудницький – третій віце-президент і голова Гуманістичної секції, Микита Мандрика – президент попередньої каденції, Ірина Любинська – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Борислав Білаш, Ярослав Барвінський, Яр Славутич. Дня 14 червня 1973 р. президент М. Тарнавецький вніс

свою резигнацію. На пропозицію Ярослава Рудницького і Микити Мандрики іменовано Борислава Білаша діючим президентом, а 28 серпня 1973 р. Б. Білаш подав на руки попереднього президента, М. Мандрики, свою резигнацію. Діючим президентом обрано М. Мандрику.

1973–1977

На Надзвичайних Загальних зборах 9 грудня 1973 року обрано президію в складі: Олександр Баран – президент, Микита Мандрика – президент попередньої каденції (1969 – 1973), Михайло Марунчак – віце-президент, Ірина Любинська – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Борислав Білаш, Яр Славутич, Павло Юзик (куратор Академії). З відходом Ярослава Рудницького з президії й головства Гуманістичної секції на голову секції президія кооптувала Ярослава Розумного.

1977–1980

Ярослав Розумний – президент, Олександр Баран – президент попередньої каденції, Олег Герус – перший віце-президент, Ірина Любинська – другий віце-президент, Іван С. Мухин – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Михайло Марунчак, Петро Й. Потічний, Іраїда Тарнавецька.

1980–1982

Олександр Баран – президент, Ірина Любинська – віце-президент, Ярослав Розумний – президент попередньої каденції, Михайло Марунчак – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Олег Герус, Іван С. Мухин, Іраїда Тарнавецька.

1982–1985

Михайло Марунчак – президент, Ірина Любинська – перший віце-президент, Іраїда Тарнавецька – другий віце-президент, Олександр Баран – президент попередньої каденції, Борислав Білаш – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Олег Герус, Іван С. Мухин, Петро Й. Потічний, Валеріян Ревуцький; члени Контрольної комісії: Ярослав Барвінський, Андрій Господин, Ярослав Розумний, Михайло Тарнавецький.

1985–1989

Михайло Марунчак – президент, Олег Герус – перший віце-президент, Іраїда

Тарнавецька – другий віце-президент, Олександр Баран – президент попередньої каденції, Борислав Білаш – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Олена Негрич, Петро Й. Потічний, Роман Олійник Рахманний, Ярослав Розумний, Яр Славутич; члени Контрольної комісії: Ірена Любинська, Михайло Тарнавецький, Степан Ярмусь.

1989–1992

Олександр Баран – президент, Михайло Марунчак – президент попередньої каденції, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Борислав Білаш – другий віце-президент, Іраїда Тарнавецька – третій віце-президент, Олег Герус – генеральний секретар, Андрій Качор – фінансовий секретар; члени президії: Юрій Книш, Надія Попіль, Валеріян Ревуцький, Василь Янішенський, Олена Негрич, Іван С. Мухин.

1992–1998

Михайло Тарнавецький – президент, Олександр Баран – президент попередньої каденції, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Степан Ярмусь – другий віце-президент, Юрій Даревич – третій віце-президент, Олег Кравченко – генеральний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар; члени президії: Олена Негрич – бібліотекар і куратор музею, Мирослав Шкандрій (голова Гуманістичної секції), Олег Герус (голова Історичної секції), Юрій Чучман (голова Інженерно-економічної секції); члени президії: Борислав Білаш, Петро Воробій, Петро Й. Потічний, Іраїда Тарнавецька, Наталія Апонюк; члени Контрольної комісії: Михайло Іванчук, Михайло Марунчак, Лев Молодожанин-Мол.

1998–2001

Михайло Тарнавецький – президент, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Олександр Баран – другий віце-президент, Олег Кравченко – генеральний секретар, Михайло Корчевич – протокольний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар, Олена Негрич – бібліотекар і куратор музею; члени президії: Роман Єринюк – (голова Гуманістичної секції), Олег Герус (голова Історичної секції), Юрій Чучман (голова Суспільно-економічної секції), Остап Гавалешка (голова Інженерно-медичної секції), Роман Коваль (голова Мистецько-культурної секції); члени президії: Іраїда Тарнавецька, Люба Жук, Борислав Білаш; члени Контрольної комісії: Михайло Іванчук, Лев Молодожанин-Мол, Степан Ярмусь. У 2000-му році М. Тарнавецький вийшов на пенсію, його каденцію, як діючий президент (2000- 2001), перебрав О. Баран

2001–2004

Олег Кравченко – президент, Олександр Баран – президент попередньої каденції, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Віктор Денека – другий віце-президент, Роман Єринюк – генеральний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар; члени президії: Наталія Апонюк (голова Гуманістичної секції), Олег Герус (голова Історичної секції), Юрій Чучман (голова Економічної секції), Остап Гавалешка (голова Медичної і Технологічної секції), Роман Коваль (голова Мистецько-культурної секції); члени президії: Борислав Білаш, Люба Жук, Іраїда Тарнавецька; члени Контрольної комісії: Михайло Іванчук, Лев Молодожанин-Мол, Степан Ярмусь.

2004–2005

Юрій Книш – президент, Віктор Денека – віце-президент. У січні 2005 року Юрій Книш уступив з посту президента й його функції, як діючий президент (10 лютого 2005 р.) перебрав Віктор Денека.

2005–2008

Віктор Денека – діючий президент, Юрій Книш – президент попередньої каденції, Олег Герус – віце-президент, Роман Єринюк – генеральний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар; члени президії: Борислав Білаш, Юрій Чучман, Олег Кравченко, Ярослав Розумний, Іраїда Тарнавецька, Люба Жук; члени Контрольної комісії: Остап Гавалешка, Лев Молодожанин-Мол, Степан Ярмусь.

2008–2011

Юрій Книш – президент, Віктор Денека – діючий президент попередньої каденції, Орест Цап – перший віце-президент, Олег Кравченко – другий віце-президент, Марта Шепертицька – генеральний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар; члени президії: Борислав Білаш, Люба Жук, Ярослав Розумний; члени Контрольної комісії: Симеон Грушовець, Олександр Цап, Юрій Чучман.

2011–2014

Орест Цап – президент, Юрій Книш – президент попередньої каденції, Ярослав Розумний – перший віце-президент, Ярослав Барвінський – другий віце-президент, Наталія Совінська – генеральний секретар, Софія Качор – фінансовий секретар; члени президії: Борислав Білаш, Олег Кравченко, Марта Шепертицька, Роман Сербин (представник до КУК), Любомир Шулякевич; члени Контрольної комісії: Юрій Чучман, Олександр Цап, Яків Коміновський.

Почесні члени

Константин АНДРУСИШИН, д-р, проф.; Катерина АНТОНОВИЧ, мистець; Максим GERMANIYUK, д-р богословія, архієпископ, митрополит Української Католицької Церкви в Канаді; Роман ДОБРЯНСЬКИЙ, священник, митрат Української Католицької Церкви; Микита МАНДРИКА, д-р; Іван ОГІЄНКО-ІЛАРІОН, д-р, митрополит Української Греко-Православної Церкви в Канаді; Йосиф СЛІПКИЙ, д-р богословія, Верховний архієпископ Української Католицької Церкви, кардинал; Василій ФЕДАК, архієпископ, митрополит Української Греко-Православної Церкви в Канаді; Володимир ЯНІВ, д-р, проф., ректор Українського Вільного Університету в Мюнхені (Німеччина); Анна СМІГЕЛЬ, д-р г.к., меценат освіти й Української Вільної Академії Наук у Канаді; Михаїл БЗДЕЛЬ, архієпископ, митрополит Української Католицької Церкви в Канаді; Іван СТІНКА, архієпископ, митрополит Української Православної Церкви в Канаді; Лаврентій ГУЦУЛЯК, д-р богословія, архієпископ, митрополит Української Католицької Церкви в Канаді; Петро САВАРИН, д-р г.к., колишній голова Світового Конгресу Вільних Українців; Юрій КАЛІЩУК, архієпископ, митрополит Української Православної Церкви в Канаді.

9 Біо-бібліографії членів, що упокоїлись

Члени, що упокоїлись

АНДРУСИШИН Константин (1 липня 1907 – 13 травня 1983), професор української мови й літератури, перекладач, автор. Народився в Вінніпезі. Вищі студії англійської і французької мови й літератури почав у Манітобському Університеті (В.А., 1929, М.А., 1930). У Сорбоні (Париж) продовжував студії французької літератури, де захистив докторську дисертацію в 1940 році. Викладач Саскачеванського Університету (від 1945), перший голова Славістичного відділу в тому ж університеті (1950). Разом з д-ром Вотсоном Кірконнелом завершив працю над складанням словника *Ukrainian-English Dictionary* (1955), переклав на англійську мову й склав антологію української поезії – *Ukrainian Poets 1189-1962* (1963) і переклав на англійську мову вибрані твори Тараса Шевченка *Poetical Works of Taras Shevchenko* (1964). Дійсний член НТШ (1940), дійсний член УВАН та інших професійних асоціацій.

АНТОНОВИЧ Катерина (23 жовтня 1887 – 22 лютого 1975), художник, професор історії мистецтва. Народилася в Харкові, навчання почала в Міській школі малювання й рисування, відтак (чотири роки) студіювала в Медичному Інституті в Петербурзі. Навчалась у Київській Академії Мистецтв під керівництвом В. Кричевського; викладала малювання в Ржищівському Педагогічному Інституті; продовжувала студії мистецтва в Італії (три роки), Швейцарії, Німеччині й Франції. Співпрацювала в журналі *Волошки*, видавала й ілюструвала журнал *Нашим Дітям*. До Канади прибула 1949 р. й замешкала в Вінніпезі. Тут заснувала школу рисування й малювання для дітей, яка проіснувала майже 20 років. Свої праці виставляла в Вінніпезі, Монреалі, Торонті й Нью-Йорку. Автор друкованих праць *Український одяг* (1954, 1964), *Роля жінки в праці УВУ* (1953), *З моїх споминів* (п'ять частин). Член-співробітник УВАН (з 1953 року). Померла й похована в Вінніпезі.

АНТОНОВИЧ Марко (7 липня 1916 – 28 січня 2005), дослідник історії, автор, редактор. Народився в Києві, після першої світової війни емігрував до Чехо-

Словаччини, проживав у Празі й студіював єгиптологію й літературу на Карловому Університеті в Празі (1936-39) та історію в Українському Вільному Університеті, де одержав ступінь доктора в 1942 р. В Празі був активний у “Студентській Громаді”, в ОУН, був арештований німецьким гестапо та ув’язнений у концтаборі в Терезені (1943-45). По закінченні війни (1945) продовжував студії єгиптології в Мюнхенському Університеті. До Канади прибув у 1950 р. й замешкав у Монтреалі. Тут був активним членом Українського Національного Об’єднання (УНО). Працював в українській секції Міжнародного СВС в Монтреалі (1956-72). Він співзасновник “Зарева”, Українського Історичного Товариства, член редакції, а в 1983-92 рр. – редактор *Українського Історика*, редактор журналу *Розбудова Держави* (1951-54), редактор *Споминів Юрія Колларда, Творів Міяковського* та інших. Він автор праці *О. Кониський і Т. Шевченко* (1972) та багатьох наукових розвідок і рецензій, секретар Представництва канадської УВАН у Монтреалі (1953). Дійсний член канадської й американської УВАН (президент останньої – 1993-99). Помер і похований у Монтреалі.

БАБ’ЯК Павло (31 січня 1920 – 9 жовтня 1992), бібліотекар, священник УКЦ, автор. Народився в Західній Україні, теологію студіював в Українській Богословській Академії у Львові, в Бамбергу (Німеччина) та в Українській Католицькій Духовній Семінарії (Гіршберг, Німеччина, 1946). До Канади прибув 1949 року, студіював славистику в Оттавському Університеті (1952-58) й бібліотекарство й одержав ступінь V.L.S. в тому ж університеті (1961), а докторат з філософії в УВУ (1970). Між 1964-66 рр. працював у бібліотеці Іллінойського Університету, а від 1966 як каталогізатор у бібліотеці Колорадського Університету. В 1974 р. був рукоположений на українського католицького священника. Він голова УККА в Денвері, голова ООЧСУ, активний у СУМ, ЛВУ, БУК (Торонто). Автор праць: *Українці в Колорадо, З Бамбергу до Гіршбергу, Ukrainian Poetry in Enslaved Ukraine* (Boulder, Colorado, 1972) та ін. Член НТШ, УВАН і Товариства Бібліотекарів.

БЗДЕЛЬ Михайло (21 липня 1930 – 3 квітня 2012), священник, член чину оо. Редемптористів, архієпископ і митрополит Української Католицької Церкви Канади. Народився в Вішарті в Саскачевані. Колегію оо. Редемптористів закінчив у Робліні в Манітобі й продовжував у Йорктоні. Філософічні й теологічні студії закінчив у Семінарії св. Марії в Ватерфорд і Мезоввейл в Онтаріо. Був рукоположений на священника в 1954 р., вчив у Колегії св. Володимира в Робліні й душпастирював у Вінніпезі, Робліні, Айтуні, Саскатуні і Йорктоні. В 1984 був обраний протоігуменом монашого чину оо. Редемптористів на Канаду й США, а

в березні 1993 р. піднесений до сану архієпископа Вінніпегу й митрополита УКЦ Канади. На цьому пості пробув аж до відходу на емеритуру в січні 2006 р. Був членом Постійної Ради Єпископів Католицької Церкви Канади, Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви й почесним членом Української Вільної Академії Наук у Канаді. Помер і похований у Вінніпезі на цвинтарі “Всіх Святих.”

БІДА Константин (24 вересня 1916 – 11 квітня 1979), літературознавець, мовознавець, перекладач, професор. Народився у Львові, студіював слов'янські літератури, філософію й німецьку філологію на Львівському й Віденському університетах, ступінь доктора славістики одержав на Віденському Університеті 1943 р. Працював науковим співробітником Віденського Університету. З 1952 р. – лектор і довголітній голова Департаменту слов'янських студій на Оттавському Університеті, а з 1957 професор того ж університету; він надзвичайний професор Українського Католицького Університету в Римі й професор-гість Українського Вільного Університету в Мюнхені. Основник Канадської Асоціації Порівняльної Літератури й Канадської Асоціації Етнічних Студій; президент Українського Шекспірівського Товариства й Міжуніверситетського Комітету Канадських Славістів, голова Т-ва Плекання Української Мови та Асоціації Канадських Славістів; дійсний член УВАН і НТШ. Учасник Конгресів міжнародної асоціації порівняльної літератури в Бельгії, Голяндії, Швейцарії, Югославії та інших наукових товариств. Автор праць *Релігійні мотиви в наукових працях Івана Франка* (1956), *На вершинах ідеї і форми* (1958), *Союз гетьмана Івана Мазепи з Карлом XII* (1959), *Lesia Ukrainka: Life and Work* (1968), *Йоанникій Галятовський і його “Ключ розуміння”* (1975) та ряду статей про впливи Шекспіра в слов'янських літературах. На його шану, під редакцією Ірени Р. Макарик, вийшов у серії *University of Ottawa Ukrainian Studies, No. 12*, збірник наукових праць *Living Record. Essays in Memory of Constantine Vida* (1916-1979), (1991). Помер в Оттаві, похований у Бавнд Бруку (Нью Джерсі, США).

БІЛАНЮК Петро Борис (4 серпня 1932 – 8 вересня 1998), священник УКЦ, професор теології й філософії. Народився в Заліщиках, Україна, середню освіту закінчив у Торонті (1951), бакалаврат богослов'я здобув у Монреальському Університеті, докторат богослов'я в Мюнхенському (1961) і докторат філософії на Українському Вільному Університеті в Мюнхені (1972). Професор богослов'я в Колегії св. Михаїла в Торонтському Університеті від 1962, професор церковної історії в Українському Вільному Університеті в Мюнхені з 1973; з 1978 року – професор-гість східнохристиянського богослов'я в Інституті Івана ХХІІІ в Нью-Йорку. Він член НТШ від 1962, УВАН – від 1980 та інших наукових товариств.

Автор праць: *De magisterio ordinario Summi Pontificis* (Toronto, 1966), *П'ятий Лятеранський Собор (1512-1517) та Східні Церкви* (Торонто, 1975), *Студії по Східньому християнству* (Мюнхен-Торонто, 1977) та багато інших праць і статей. Належить до кращих знавців релігійної думки Східної Церкви. Помер у Торонто.

БОГДАН Форвин (нар. 20 квітня 1900), дослідник українських поселень у Канаді, суспільний меценат, підприємець; народився на Буковині, вчився в Чернівцях, Бучачі та в Ванкувері в мистецькій школі (1935). До Канади прибув 1924 року й у Ванкувері заснував підприємство, яке займалося малярством і декоруванням будинків. Тут включився в діяльність товариства “Просвіта” й “Українського Народного Дому”. Член УВАН, Ордену св. Андрея та ін. Автор праць: *Бритійська Колумбія – українці* (1957), *Бібліотека Товариства “Взаємна Поміч” і українська книжка в Ванкувері* (1959), *Словник українських прізвищ у Ванкувері* (1974), *Історія в образах – діяльність українців у Бритійській Колумбії* (1977) та автор багатьох статей, друкованих в українських часописах.

БОЙКО Максим (22 лютого 1912 – 6 лютого 1998), економіст, бібліограф, дослідник; нар. в Лопушні (Волинь). Студіював економію й журналістику в УТПІ в Подєбрадах (1943-45), продовжував в УЕВШ в Мюнхені (1946-48), бібліотекарство в Оттавському Університеті (B.L.S., 1962), УВУ (д-р суспільних наук, 1969). Ініціатор і основник Інституту Дослідів Волині в Вінніпегу (1951), секретар цього Інституту до 1960 року. Бібліотекар в Університеті Західного Онтаріо до 1964 р., а відтак – в Університеті Індіана (Блумінгтон) аж до відходу на пенсію 1982 р. Співробітник *Українського Голосу* (1949-55), *Нового Шляху*, *Визвольного Шляху* та інших часописів. Дослідник української бібліографії. Член УВАН.

БОРОВИК Михайло (6 квітня 1922 – 11 червня 1992), бібліотекар, громадський і політичний діяч. Народився в Західній Україні, закінчив УВЕШ у Мюнхені. До Канади прибув 1948 р., студіював на Оттавському Університеті бібліотекарство (B.L.S., 1959) і славістику (M.A., 1960), а ступінь д-ра філософії здобув в УВУ (1969). Працював у бібліотеці Оттавського Університету (1959-60), а відтак Національного Музею Канади в Оттаві, де займав пост шефа відділу клясифікації й каталогування. Член НТШ від 1960 й УВАН; активний у студентському житті в Європі й Канаді (Студентська Громада, ТУСМ), активний в українському громадсько-політичному житті Торонта й особливо Оттави (КУК, ЛВУ, АБН); член професійних організацій: Товариства Українських Бібліотекарів Канади, Канадської Асоціації Бібліотекарів та Спілки Українських Журналістів

Канади. Автор праці *Українсько-канадська преса та її значення для української менишини в Канаді* (1977) та автор статей на різні теми, друкованих в українських канадських часописах. Помер і похований в Оттаві.

БОРОВСЬКИЙ Михайло (15 листопада 1891 – 8 квітня 1989), агроном, дослідник. Народився в с. Зубрівка в Західній Україні. Студював у Кам'янець-Подільському Університеті (1918), а в 1920 – в Варшавському; в Празі студював агрономію (1923-27). У Львові працював у редакціях часописів *Сільський Світ*, *Сільський Господар* (1932-39); був редактором *Українського Пасічника* (1928-39). З 1939 читав лекції в середніх господарських школах в Окшові й Холмі. З відновленням УТГІ в Регенсбурзі (Німеччина) був доцентом і керівником катедри садівництва й городництва на Факультеті агрономії. В Канаді – з 1948 року, працював у дослідчій станції Манітобського Університету в відділі вивчення й виведення нових сортів картоплі для Манітоби. Від 1950 р. працював у шкільному уряді як фахівець для озеленення й окраси шкільних приміщень і був назначений надзвичайним професором УТГІ в Нью Йорку. Автор *Гербарія медодайних рослин Чехословаччини*, нагороджений на державній виставці в Кошицях 1923 р. Автор праці *Виноград, морелі і бросквини*, *Кваліфікація манджурської сої в ґрунті і підсонні Галичини*; та підручника *Садівництво ягідне*. Дійсний член та генеральний секретар УВАН, член НТШ, член президії КУК, дирекції ОУКО, голова Інституту Дослідів Волині.

ВЕРИГА Василь (3 січня 1922 – 30 грудня 2008), бібліотекар, автор, журналіст, редактор, ветеранський і громадський діяч. Народився в Колодзівці пов. Заліщики. Середню освіту здобував у Заліщиках і Колодії (1936-42). До Канади прибув 1951 року. Ступінь бакалавра (В.А.) здобув на Торонтському Університеті (1959), BLS (бібліотекознавства) 1961; М.А. в Оттавському (1968), а докторат на Українському Вільному Університеті 2002 року. Затруднений у бібліотеці Торонтського Університету (1961-1987); редактор журналу *Вісті Комбатанта* (1966-1973), автор праці *Communication media and Soviet nationality policy* (New York, 1972), *Там, де Дністер круто в'ється* (Торонто, 1972) про освітню політику Австрії і Польщі в Галичині, *Дорогами другої світової війни* (Торонто, 1980) – відповідь на польсько-советські звинувачення української дивізії “Галичина”, а в 1984 р. появилася його праця *Під сонцем Італії* та інші. Генеральний секретар Президії СКУ – від 1975 року та член Президії УНО Канади, дійсний член НТШ і УВАН. Помер і похований у Торонті.

ВИШИНСЬКИЙ Ілько (31 січня 1897 – 4 грудня 1975), учитель, громадський діяч. Народився в селі Лукавець Долішній на Буковині, навчався в гімназії в

Вижниці; вступив до Українських Січових Стрільців (1914), брав участь у бою на Маківці (1915); закінчив педагогічні курси (1922), вчителював. В 1932 р. працював науковим співробітником у лабораторії в Науково-Дослідному Фізико-Технічному Інституті; викладав у вищих навчальних закладах Харкова. В 1939 р. захистив дисертацію на науковий ступінь кандидата фізико-математичних наук. До Канади прибув 1949 й поселився в Форт Вільямі, Онтаріо. Активний у Товаристві “Просвіта”, секретар управи УГП Церкви в Тандер Бей, член УВАН, ОУКО й Фондації ім. Т. Шевченка. Помер і похований у Тандер Бей.

ВОЙЦЕНКО Ольга (25 липня 1909 – 13 квітня 1996), дослідник історії української канадської іміграції, автор, громадський діяч. Народилася в Вінніпезі, тут закінчила середню школу й торговельний коледж та продовжувала навчання в Манітобському Університеті (1962-1973). Активна в жіночих організаціях, член Канадського Жіночого Клубу (з 1937), член Союзу Українок Канади (з 1937), президент (1941-43), крайовий президент жіночого Комітету Українок Канади (1959-62), член Товариства Українського Мистецтва, член УВАН та член президії УВАН, член УММАН, ОУКО та інших культурних, театральних та мистецьких організацій. Автор публікацій *Франкіяна в Канаді* (1957), *Українці в Канаді* (1967), *Слов'янська література в Канаді* (1969). З річників тижневика *Український Голос* склала збірник *Літопис українського життя в Канаді* (сім томів) та була співавтором *Scripta manent. Біо-Бібліографія Я.Б. Рудницького*. В 1970-их рр. замешкала в Оттаві, де й померла.

ВОРОБІЙ Петро (7 грудня 1920 – 5 травня 2002), економіст, професор, дослідник, автор. Народився в Старгороді в Західній Україні. Економію студіював у Берлінському Університеті й закінчив званням дипломованого економіста (1944); на Геттінгенському Університеті захистив (*magna cum laude*) докторську дисертацію з торговельної економії та статистики (1948). У цьому ж році прибув до Канади, деякий час викладав економію в Манітобському Університеті (1949-51), а з 1965 року до відходу на емеритуру – в Саскачеванському, в Ріджайні. Як професор-гість викладав на університетах Києва і Львова. Він аналіст і дорадник урядів Канади й України, дійсний член УВАН, НТШ, Canadian Association of Slavists, Canadian Economics Association та інших професійних інституцій Канади. П. Воробій – автор около 50-ти дослідних проєктів. Поруч з професійною діяльністю він активним у громадському житті; був засновником Українського Професійного Товариства в Ріджайні (1963) та довголітнім президентом Конгресу Українців Канади в тому ж місті, член Regina Welfare Council, the City Planning Commission і Symphony Board. Помер у Ріджайні.

ГЕРМАНЮК Максим (30 жовтня 1911 – 3 травня 1996), священник, член ЧНІ, архієпископ і перший митрополит Української Католицької Церкви в Канаді. Народився в Новому Селі, повіт Жовква, в Західній Україні. Філософію студював в Духовній Семінарії оо. Редемптористів у Лювені в Бельгії, а в Бопято (Бельгія) закінчив чотири роки богослов'я. Єрейські свячення одержав з рук єп. Николая Чернецького у Львові 4 вересня 1938 р., ступінь д-ра богослов'я одержав у 1942 р., відтак габілітувався й отримав найвищий науковий ступінь Лювенського Католицького Університету Maitre Agrege. В 1949 році переїхав до Канади на пост протоігумена оо. Редемптористів (ЧНІ). Викладав у Духовній Семінарії в Бопято й у Семінарії оо. Редемптористів у Вотерфордї (Онтаріо, Канада). 29 червня 1951 р. одержав єпископську хіротонію в Вінніпегу, 3 листопада 1956 р. був підвищений до сану архієпископа, а в 1957-му став першим митрополитом УКЦ в Канаді; брав активну участь у Другому Ватиканському Соборі (1962-65). Був редактором *Голосу Христа Чоловіколюбця* (1946-58), співзасновником і редактором журналу *Логос*; він автор праці *La Parabole évangélique* (Louvain, 1947), *Біблійні описи світу в світлі сучасної науки* (1950) і *Наші завдання* (1960). Митр. М. Германюк був почесним членом УВАН. Помер у Вінніпезі й похований на українському католицькому цвинтарі “Всіх Святих”.

ГЛАДІЙ Володимир М. (20 листопада 1924 – 24 квітня 1986), антрополог, федеральний урядник, автор, редактор. Народився в Вінніпезі, студії антропології почав в Манітобському Університеті (1946-48), продовжував в Університеті Північної Дакоти (В.А., 1951), а в Манітобському здобув М.А. (1972). Працював у Департаменті Індіанських Справ (1960-61), а відтак у Департаменті Громадянства (1966-68). В 1970-их роках був переведений до Оттави. Активний у суспільному житті, член УВАН, ОУКО, Манітобської Археологічної Асоціації й інших; автор праць: *Social and Economic Study of Sandy Bay* (1960), *Resolving Conflicts – A Cross-Cultural Approach* (1967); співавтор *The People of Indian Ancestry in Manitoba* (1959); редактор *Ten Thousand Years: Archeology in Manitoba* (1970), *Northern Community Newsletter* (1961-62). Автор біля сотні статей та журнальних розвідок з ділянок археології й антропології.

ГЛИНКА Ізидор (17 лютого 1909 – 18 травня 1983), дослідник, громадський діяч, журналіст, автор. Народився в с. Денисові на Тернопільщині. З батьками прибув до Канади 1910 р., середню освіту здобув в Едмонтоні, а в 1929 закінчив Учительську Колегію. Ступінь В.Sc. здобув в Альбертському Університеті (1935), в 1937 ступінь М.Sc. в біохімії, а ступінь доктора – в Каліфорнійському Інституті

Технології в Пасадіна (1939). До 1947 р. працював як хемік у Research Branch Canada Agriculture в Оттаві, потім у Grain Research Laboratory в Вінніпезі як асистент директора до 1972 року. Свої дослідження друкував у журналах Канади, Америки, Японії, Німеччини й Великої Британії. В 1964 р. вийшла його праця *Wheat: Chemistry and Technology*, яка була перекладена в Москві на російську мову й там видана. На протязі 12 років його статті друкувалися в *Українському Голосі*, а пізніше були видані в книжковому форматі *The Other Canadians*. Д-р І. Глинка був активний в Осередку УКО, в президії КУК, Колегії св. Андрея та протягом 17 років був головою Фондації ім. Тараса Шевченка. За свою професійну й громадську діяльність був удостоєний різними відзначеннями, включно зі званням почесного доктора від Манітобського Університету й Шевченківською медаллю від Комітету Українців Канади (1967). Він дійсний член УВАН. Помер і похований у Вінніпезі.

ГОРГОТА (ДАЛЬНИЙ) Мар'ян (1 січня 1924 – 17 червня 2007), бібліотекар, редактор, автор, громадський діяч. Народився в Західній Україні. Середню школу закінчив у Львові (1942), студіював у Львівському Державному Технічному Інституті (1943-44), в Політехніці в Карльсруге і журналістику – в УТГІ в Мюнхені, а, переїхавши до Канади, студіював публічну адміністрацію в Раерсонському Політехнічному Інституті в Торонто (1960-62), бібліотекарство – в Оттавському Університеті. Працював при Онтарійському Міністерстві Освіти (1960-63), а з 1964 року – бібліотекарем у Гвельфському Університеті. Був редактором журналу ОДУМ *Молода Україна* і від 1978 року – головним редактором літературного журналу *Нові Дні*. Він автор понад 400 есеїв, статей, репортажів, оглядів та редактор кількох книжок і збірників. Член УВАН у Канаді. Похований на цвинтарі св. Володимира на оселі “Київ” біля Торонта.

ГУЦУЛЯК Михайло (15 липня 1894 – 28 серпня 1976), географ, історик, громадський діяч. Народився в с. Новоселиця (Західна Україна). В 1916 р. вступив на правничий факультет Львівського Університету; перервав студії і служив в Українській Галицькій Армії (в ранзі четаря). З 1921 р. продовжував студії у Львівському Українському Таємному Університеті та в Віденському Університеті, де одержав ступінь доктора географічних наук (1926). Учителював в українських гімназіях у Рівному й Калуші та був директором Торговельної Школи в Самборі. Прибув до Канади 1948 р. й поселився в Ванкувері. Тут організував курси українознавства для старших і молоді, Об'єднання Українських Педагогів (1953), Комітет Поширення Української Книжки (1954) та заснував ванкуверський відділ НТШ (1961). Продовжував працювати науково та збирав зразки гуцульського

народного мистецтва. Він дійсний член УВАН і НТШ, автор одинадцяти праць з історії й географії: *Дніпро і його сточище* (в німецькій мові), *Асиметрія берегів українських рік*, *Льодова границя в місті Рівному і околиці* (польською мовою), *Українець-співтворець кордонів Канади й Аляски* (1967), *Українці Британської Колумбії і їх вклад в культурне і економічне життя провінції*, *When Russia was in America. The Alaskan Boundary Treaty Negotiation 1825* (1971).

ГЕРУС Сергій (19 жовтня 1900 – 8 жовтня 1988), архипресвітер УГПЦ, професор богослов'я в Колегії св. Андрея в Вінніпезі. Народився в м. Корець (Волинь), Духовну Семінарію закінчив у Крем'янци (1923) й богословські студії в Варшавському Університеті (1929), почесний д-р Колегії св. Андрея в Вінніпегу. Був членом церковного управління на Британську зону (1945-50), до Канади емігрував у 1950 р. Викладав в Інституті Петра Могили в Саскатуні, богослов'я в Колегії св. Андрея (1951-70), після 1970 був професором і деканом Богословського факультету, членом дирекції Колегії, секретарем професорської ради, заступником голови президії Консисторії УГПЦ, членом церковного суду, головою Видавничої Комісії Інституту Дослідів Волині, членом УВАН, Богословського Наукового Товариства ім. Іларіона й його Редакційної Комісії. Автор підручника *Богослуження Православної Церкви* (1956), *Короткої Священної Історії Нового Завіту*, *Літургічного Богословія*. Друкувався в журналах *Літопис Волині*, *Віра і Культура* й часописі *Вісник*. Помер і похований у Вінніпегу.

ГЕРУС-ТАРНАВЕЦЬКА Іраїда (27 березня 1924 – 5 липня 2011), мовознавець, ономаст, дослідник старинних кириличних манускриптів, народилася в Почаєві. Середню освіту закінчила в Україні. В 1946-49 рр. в Гетінгені (Німеччина) студювала медицину, а переїхавши до Канади в 1950 р., – славистику в Манітобському Університеті, одержавши ступінь М.А. (1964) й ступінь доктора в Українському Вільному Університеті в Мюнхені (1966). З 1960 р. – викладач, доцент і професор славистики в Манітобському Університеті. Автор праць: *Antropometry of the Pomianyk of Horodyshche* (1964), *Професор Н. Полонська-Василенко – науковець і людина* (1965), *Назовництво в поетичному творі* (1966), *East Slavic Cyrillica in Canadian Repositories, Cyrillic Manuscripts and Early Printed Books* (1981). Активний учасник міжнародних конференцій і автор статей; дійсний член УВАН і кількакратний член президії, член Сенату Колегії св. Андрея в Вінніпезі, Канадського Інституту Ономастики, член Асоціації Модерних Мов та Інституту Дослідів “Волинь”. Померла й похована в Вінніпезі.

ГОСПОДИН Андрій (29 грудня 1900 – 21 січня 1998), учитель, кооперативний і громадський діяч, публіцист. Народився в Західній Україні, служив в Українській Галицькій Армії. В Словаччині закінчив курси вищої освіти й курси книговедіння та кооперації. До Канади прибув 1923 року й поселився в Вінніпезі. Він співзасновник і управитель виробничої кооперативи “Western Co-op”, співзасновник кооператив у St. Boniface і East Kildonan, управитель Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу, провідний член українських установ і організацій, голова Товариства Учителів “Рідних Шкіл”, член Історичного Товариства в США, Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича й УВАН. А. Господин – автор оповідань *Золоті лани*, *Автом на прогулку*, *Як Остап став стрільцем* та ін. Він також автор розвідок *Професор Євген Турула*, *Соломія Крушельницька в Вінніпегу та її праця*, *Спотворення Мазепи Пушкіном*, *Микола Костомаров* та інші. Помер і похований у Вінніпегу.

ДОБРЯНСЬКИЙ Роман (1 квітня 1908 – 19 червня 2002), священник УКЦ, митрат. Народився в Західній Україні, студював богослов'я в Духовній Семінарії в Станиславові, був рукоположений на священника 1932 року. В 1935-44 рр. душпастирював у Заліщиках, виїхав до Австрії 1944 р., а до Канади прибув у 1948 році. Радник Консисторії УКЦ й член Дієцезальної Маєткової Ради, капелян домініяльного Братства Українців Католиків (БУК), член дирекції тижневика *Поступ* і член УВАН. Помер і похований у Вінніпегу на цвинтарі “Всіх Святих”.

ЖИЛА Володимир Тарас (25 жервня 1919 – 16 листопада 2004), літературознавець, критик, перекладач, культурно-освітній, політичний і громадський діяч. Народився в Збаражі й тут закінчив польську гімназію (1938). Після війни (1945) жив в Австрії, звідси емігрував до Бразилії, а в 1952 р. прибув до Канади. Студював в Манітобському Університеті (В.А. 1959, М.А. 1962), україністуку в Оттавському та в УВУ в Мюнхені, де одержав ступінь доктора філософії (1967). З 1963 р. В. Жила – професор слов'янських мов і літератур у Тексаському Технологічному Університеті в Луббок. Він автор праці про Шевченкову поему „Гамалія” (1958), про українознавство і славистику на Манітобському Університеті 1949-59 (1961), редактор кількох симпозіумів з порівняльної літератури, збірника праць про творчість Яра Славутича, бібліографії праць Михайла Марунчака, двох томів збірника *Збаражчина* та автор близько 400 статей, нарисів і рецензій з літератури, ономастики та топоніміки українською, англійською й німецькою мовами. В.Т. Жила – дійсний член канадської УВАН, НТШ, Українського Історичного Товариства, Спілки Письменників України та

інших наукових установ. Був нагороджений різними відзначеннями, грантами, а 1992 р. найменований Папою Іваном Павлом II Лицарем Ордену св. Григорія Великого. Помер у Луббоку й похований у Бавнд Бруку (Bound Brook, NJ).

ЗВАРИЧ Петро (24 березня 1877 – 30 червня 1966), громадський діяч, меценат. Народився в Західній Україні, середню освіту закінчив у Коломиї; до Канади прибув з батьками 1900 р. й поселився в Вегревил. У 1905 р. розпочав свою громадську й політичну діяльність. Брав участь у провійційних виборах, а в 1906 р. почав організовувати шкільні дистрикти й займав там різні посади. В 1910 р. заснував торговельну спілку “Народна Торгівля” й відкрив декілька філій. У 1911 р. написав і видав власним коштом читанку *Помічник для малих школярів до ужитку в початковій шкільній науці в Альберті і Саскачевані*, автор багатьох статей на громадські теми. Член СУС, КУК, Колегії св. Андрія, Інституту ім. П. Могили, св. Івана, св. Володимира, НТШ й член-співробітник УВАН. Помер і похований у Вегревил.

ІВАНИС Василь (1888 – 28 вересня 1974), інженер-технолог, економіст, автор, професор, політичний діяч. Народився в Центральній Україні. Після розпаду царської Росії був головою уряду та отаманом Кубанського краю. На еміграції – професор Української Господарської Академії в Чехо-Словаччині, а після другої світової війни – професор УТГІ в Мюнхені. Член УВАН від 1953 року, дійсний член НТШ й заступник голови управи НТШ в Канаді. Автор монографії *Симон Петлюра – президент України (1952)*, *Імперіялізм Московщини, Росії та Советського Союзу (1954)* і спогадів *Стежками життя в п’яти частинах (1958-62)*. Інспектор шкіл у Східній Канаді, активний в управі Консисторії УТПЦ й голова Братства св. Володимира в Торонто. Помер і похований у Торонто.

ІВАНЧУК Михайло (14 березня 1908 – 26 серпня 2004), педагог, інспектор державних шкіл та автор досліджень українських поселень, головню в Західній Канаді. Народився в Gimli (Манітоба), де закінчив середню освіту, а вищу здобував у Detroit Institute of Technology та в Detroit City College (тепер Wayne State University). В 1930 р. повернувся до Канади і продовжував студії в вінніпезькому Wesley (United) College, а відтак у Манітобському Університеті, де одержав ступені: B.A., B.Ed. та M.Ed. Учителював, був директором у манітобських школах та першим українцем у Манітобі, призначеним на постійну посаду шкільного інспектора. Був президентом Manitoba Educational Research Council, the University of Manitoba Alumnae Association, the Manitoba School Inspectors’ Association, the Canadian College of Teachers and the Canadian School Superintend-

ents' and Inspectors' Association. За свій вклад у шкільництво й освіту йому присуджено почесне звання доктора канонічного права в St. John's College при Манітобському Університеті та грамотами відзначено його заслуги в дослідженнях українських поселень у Канаді Конгресом Українців Канади й канадської УВАН. Його авторству належить 16 книг, де зібрано важливий матеріал про українські поселення в Канаді й поза Канадою. М. Іванчук дійсний член УВАНК і кількакратний член президії УВАН. Помер і похований у Вінніпезі.

КАЗИМИРА Богдан Зиновій (19 жовтня 1913 – 14 лютого 2007), історик, педагог, журналіст. Народився в Чернівці на Станіславщині (Західна Україна). Абсолювент Лювєнського Університету (Бельгія, 1935), Греко-Католицької Теологічної Академії у Львові (1941), Віденського Університету (докторат, 1955). Був викладачем в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Гіршбергу (Німеччина, 1946) та в Кулемборгу (Нідерляндія, 1948), професором соціології в Українському Католицькому Університеті в Римі (від 1963). Поселився в Канаді 1950 р. (в Едмонтоні), де працював до 1955 р. і в цьому році переїхав до Монреаля, де, на МекГілському Університеті, закінчив бібліотекарство (1956) й одержав працю бібліотекаря в Оттаві в Міністерстві Сільського Господарства. По трьох роках переїхав до Ріджайни й працював бібліотекарем аж до свого виходу на емеритуру. Б. Казимира – автор праці про митрополита А. Шептицького, багатьох статей з історії, соціології та історії Української Католицької Церкви в Канаді. Дійсний член УВАН у Канаді й НТШ Канади. Помер і похований у Ріджайні.

КАЧОР Андрій (13 грудня 1908 – 5 грудня 1992), кооператор, дослідник українського кооперативного руху в Галичині й на еміграції. Народився в с. Борщовичі в Західній Україні. По закінченні Учительської Семінарії “Рідна Школа” записався в 1933 р. на заочні студії в Українському Технічно-Господарському Інституті (УТГІ) в Подєбрадах (Чехословаччина), а після війни вчився в Українській Економічній Високій Школі (УЕВШ) в Мюнхені (1948). Від 1934 року працював у Крайовому Молочарському Союзі “Маслосоюз”, у Союзі Українських Кооператив у Крилиці (1940-41), в Ревізійному Союзі Українських Кооператив у Львові (1941-44), а від 1950 року працював у Канаді в різних громадських та кооперативних організаціях і інституціях. Деякі його праці: *Українська молочарська кооперація в Західній Україні, Кредитова кооперація і її завдання в Канаді, Хроніка Кредитової кооперативи північного Вінніпегу, Мужі ідеї і праці, Головна мета української кооперації у вільному світі, Господарство України в системі ССРСР та ін.* Член УВАН з 1952 р. і довголітній член президії.

КИЛИМНИК Степан (5 січня 1890 – 10 травня 1963), етнограф і письменник. Народився в Винницькому районі на Поділлі. Закінчив курс Вищого Педагогічного Інституту в Винниці, продовжував навчання на історично-філософському факультеті Педагогічного Інституту в Феодосії, закінчив студії в Харкові. Працював у Комісаріяті Освіти України, підготовляючи учителів для середніх шкіл. Одночасно почав працю над етнографічними дослідженнями. В 1943 році переїхав у Західну Україну, а в 1944, з наближенням советської Червоної армії, переїхав до Австрії. В 1949 році емігрував до Канади й поселився в Торонті. С. Килимник – автор праці *Український рік у народних звичаях в історичному освітленні* у 6-ох томах. Він член-кореспондент УВАНК з 1959 року. Помер і похований у Торонті.

КИРІЯК Ілля (29 травня 1888 – 28 грудня 1955), учитель і письменник. Народився в с. Завалє, Західна Україна, прибув до Канади 1905 року. В 1912 вступив і закінчив з успіхом Учительську Семінарію (т.зв. “форінерку” у Вегревіал). Учителював у державних школах в українських околицях Альберти. Писав вірші й оповідання про життя українських поселенців й почав їх друкувати в *Українському Голосі*. Його найвідомішим твором є повість у трьох частинах *Сини землі*, і скорочена версія в англійському перекладі М. Лучковича – *Sons of the Soil*. Киріак також автор коротких оповідань – всі вони на тему життя українських емігрантів. У 1942 році був ректором Інституту Михайла Грушевського в Едмонтоні та працював урядовцем на залізниці Northern Alberta Railways. У 1973 р. появилася монографія Михайла Марунчака *Ілля Киріак і його творчість*. Киріак – дійсний член канадської УВАН (в літературно-мистецькій класі) від 1953 року.

КИСІЛЕВСЬКИЙ Володимир (4 серпня 1896 – 30 серпня 1976), журналіст, автор, викладач. Народився в Коломиї, закінчив німецьку реальну гімназію в Чернівцях у 1914 році. Служив у легіоні Українських Січових Стрільців (УСС), а від 1919 р. – в Українській Галицькій Армії (УГА), де виконував обов’язки зв’язкового УГА при Британській Місії в Одесі. На доручення Генерального штабу УГА виїхав до президента ЗУНР у Відні й тут залишився. Студіював історію в Віденському Університеті, де захистив докторську дисертацію “Українська шляхта 17 століття”. До Канади прибув 1925 року, був директором Українського Пресового Бюро в Лондоні (Англія). В Оттаві працював як зв’язковий Міністерства Народної Оборони з окремими етнічними групами; працював у Міністерстві Державного Секретаря й Міністерстві Громадянства й Іміграції (до 1962 р.). Від 1949 до 1958 року – професор іміграції, етнографії й поселень

слов'янських груп у Канаді в Оттавському Університеті. Дійсний член НТШК й голова Оттавського відділу, дійсний член канадського УВАН, почесний член Канадської Асоціації Славистів (CAS). До його більших праць належать: *Canadians of Recent European Origin* (1945), *Slavic Groups in Canada* (1951), *Early Ukrainian Settlers in Canada, 1895-1900* (1964), *Dictionary of Ukrainian Canadian Biography: Pioneer Settlers of Manitoba 1891-1900* (1975) and of Alberta (1984). Помер і похований в Оттаві.

КІРККОННЕЛ Ватсон (16 травня 1895 – 26 лютого 1977), професор, письменник, перекладач. Народився в Port Hope, Онтаріо. Професор в Manitoba College в Вінніпезі (1922-40) і в McMaster University (1940-48) в Гамільтоні. В 1948-1954 рр. – президент Acadia University в Новій Шотландії (Nova Scotia). Високо оцінив піонерську літературу в своїй праці *Canadian Overtones* (1935) як “третьому складникові” Канади. Автор праць: *Всі канадці* (1939), *Канада, Європа і Гітлер* (1939), *Канадські українці та війна* (1940), *Українська агонія* (1946), *Сім стовпів свободи* (1949). Разом з д-ром Константином Андрусичином зробив переклад української поезії на англійську мову *Антологія українських поетів і Поетичні твори Шевченка*. Переклав на англійську мову твори визначних поетів таких народів як: ісландці, поляки, мадяри, французи, німці, голяндці й італійці. Про літературу слов'янських народів писав у *Slavonic Review*, *University of Toronto Quarterly* та інших. Був відзначений Шевченківською медаллю (1964). Дійсний член УВАН (від 1949 р.).

КИСЛИЦЯ (ІЄВЛІВ) Дмитро (7 листопада 1912 – 11 грудня 1993), педагог, професор; народився в Центральній Україні. Член УВАН від її початків та керівник Представництва УВАН у Монреалі (1953). Студії почав у Луганському Педінституті на Донбасі й закінчив у Київському Педінституті в мовно-літературному відділі (1938). Аспірантуру закінчив у Києві в Українському Науково-Дослідному Інституті Педагогіки (УНДІП). Викладав українську мову й літературу в середніх школах та в університеті (від 1940 р.). Д. Кислиця на еміграції від 1944 року; працював у Богословській Академії (УАПЦ) в Мюнхені. В Канаді здобув ступінь М.А. в Монреальському Університеті (1966), а відтак докторат – в Оттавському. Працював як ад'юнкт-професор в Окландському Університеті в Мічиган; викладав російську й чеську мови в Канадській Державній Школі Чужих Мов в Оттаві й завідував навчальною частиною цієї школи. Редагував газети *Слово* (Регенсбург, Німеччина), *Наш Вік* (Торонто), *Голос Канади* та *Нові Дні* (Торонто). Автор *Граматики української мови* у двох частинах та багатьох статей на теми методики викладання та вивчення мов.

КОВАЛЬ Роман (12 жовтня 1922 – 30 грудня 2004), маляр, скульптор, вітражист. Народився в с. Башня в Західній Україні. Мистецьку освіту почав у Львові (1942-43) в Інституті Народної Творчості й закінчив навчання в Мюнхені (1945-48). До Канади прибув 1948 р., працював для скульптора Hubert-a Garnier (1952-54) і виконав проєкт великого барельєфа “Піонер” для музею в Ріджайні (Саскачеван). У 1954 р. почав працювати самостійно, спершу з керамікою, а згодом у жанрі церковного мистецтва й скульптури. Співпрацював зі скульптором А. Дараганом над пам’ятником Шевченка в Вінніпезі, з С. Гординським – над оформленням церков у Вінніпезі, починаючи митрополичою українською католицькою церквою свв. Володимира й Ольги. Розвинув свій власний стиль в церковному мистецтві, виконуючи ряд ікон, вітражів, мозаїк та фресок у багатьох церквах Західної Канади – в Вінніпезі, Давфіні, Калгарі, Едмонтоні та в інших місцевостях Західної Канади. До його творів у галузі секулярного мистецтва належить скульптура-пам’ятник жертвам голодомору-геноциду в Советській Україні 1932-33 р., що знаходиться перед міською ратушею м. Вінніпегу. Його великий вклад у спорудженні пам’ятника Тарасові Шевченкові на площі Манітобської Легіслатури в Вінніпезі. Роман Коваль – автор інших скульптур і плоскорізьб. Дійсний член УВАН Літературно-Мистецької Кляси й довголітній член президії УВАН. Помер і похований у Вінніпезі.

КОСТЮК Володимир (17 жовтня 1902 – 22 серпня 1992), учитель середніх шкіл Манітоби. Народився в Гусавік (Манітоба), а освіту здобув у Тюльоні й Вінніпегу. Учителював в Етельберті, Іст Селкірк, Вест Селкірк і в Вінніпегу. Довголітній член Союзу Українців Самостійників і голова цієї організації на Манітобу (1970 р.). Член УВАН і член Управи УВАН від 1955 до 1969 року. Помер і похований у Вінніпезі.

КРЕТ Яків Н. (1883 – 23 травня 1965), журналіст, мовознавець, видавець. Народився в Західній Україні, де закінчив середню освіту, а в Пітсбургу (США) – теологічну семінарію. В Канаді займався головню журналістичною працею й деякий час був редактором часописів *Канадійський Фармер*, *Український Голос* і *Наш Поступ* в Едмонтоні. В 1910 р. почав видавати в Вінніпезі журнал *Українська Хата*. Книжечками видав *Важніші права Канади*, *Юнія з Римом* та інші. Довгі роки працював над “Українсько-англійським словником”, роботу над яким завершив д-р Константин Андрусин завдяки фінансуванню Комітету Українців Канади (1955). Яків Крет також довгі роки працював над “Англійсько-українським словником”, якого не встиг закінчити. Помер і похований у Вінніпезі на цвинтарі “Всіх Святих”.

КУПРАНЕЦЬ Орест Франко (16 червня 1924 – 16 квітня 1988), священник, член Чина СВВ, редактор, дослідник історії української церкви й автор. Народився в Дрогобичі. Студював богослов'я в Українській Католицькій Духовній Семінарії (Hirschberg, Баварія, 1946-48) і Кулемборг (Culemborg, Нідерляндія, 1948-50), УВУ (Мюнхен), де захистив докторську дисертацію на тему “Новітній підхід поляків до православ'я” (1959). Продовжував студії в Папському Орієнтальному Інституті в Римі (1957-60). Вступив до ЧСВВ (1951). Працював парохом в Альберті (1955-57) й у Відні (Австрія, 1960-64). До його педагогічної праці належить: Схолястикат в ЧСВВ в Мондері (1951-57), Історія української церкви на схолястикаті ЧСВВ в Римі (1958-60) та був запрошений читати лекції церковної орієнталістики в австрійських духовних семінаріях. Його заходами був збудований пам'ятник Василю Єлинякові в Чипмені (Альберта, 1954), де він був парохом. О. Купранець був організатором і управителем Українського Музею оо. Василян у Мондері (1953-57), працював над реставрацією церкви св. Варвари в Відні (1961-63), був членом Білійної Комісії для перекладу св. Письма на українську мову (Рим, 1958-60). Він автор розвідок з історії української церкви й України, статей, есеїв, оповідань та біля 600 праць. До його більших публікацій належать: *Клятва на гетьмана Мазепу* (Торонто, 1958), *Православна церква в Польщі: 1918-1939* (Рим, 1974), *Походження назви Русь* (Рим, 1977), *Дрогобиччина – земля Івана Франка* (Нью-Йорк, 1973) та інші. Він дійсний член УВАНК. Помер і похований у Торонто.

КУРДИДИК Анатоль Юліян (24 липня 1905 – 25 червня 2001), журналіст, редактор, письменник. Народився в Підгайцях у Західній Україні. В роках 1925-28 студював право у Львівському Університеті. В різні роки співпрацював з українськими часописами: *Українським Голосом* (Перемишль, 1928-29), тижневиком *Неділя* (Львів, 1929-34), щоденником *Діло* (Львів, 1934-39), *Краківськими Вістями* (Краків, 1940-45). Від 1955 р. був гол. редактором *Вільного Слова* (Торонто), *Нового Шляху* (Вінніпег-Торонто, 1959-62), *Поступу* (Вінніпег, 1962-70). Постійно був активним у журналістичному й літературному житті Львова, Відня, Ашаффенбургу, Торонта й Вінніпегу. А. Курдидик – автор ряду літературних творів: *Ось мак* (1924), збірки легенд *Ясні вогні* (1929), збірки оповідань *Маленькі борці* (1932), оповідання *Три королі і дама* (1943), книжки *Дві години* (1934), *До сонця золотого* (1936), оперети *Залізна Острога* (1934), комедії *Ой, та 'Просвіта'* (1938), *Записки з буднів* (1979) та редактор багатьох видань. Дійсний член УВАН. Помер у Вінніпезі.

ЛИСТ Олександр (29 березня 1925 – 17 серпня 2004), інженер, громадський

діяч. Народився в Зінькові Полтавської області (Східня Україна). До Канади прибув 1951 р. Студював у Детройтському Університеті (B.Sc., M.E., 1962; M.A., 1973); у Віндзорському здобув M.A.C. (1978), а в Кенсінгському ступінь Ph.D. (в механічній інженерії, 1992). Працював конструктором механічної технології в Торонто й Віндзорі з 1951, інженером промислового плянування в автомобільній Ко. Форда в Віндзорі з 1967, а з 1974 був старшим інженером промислового плянування в компанії General Motors у Дітроїті. Він дійсний член УВАНК, НТШ, Американського Економічного Товариства, Товариства Українських Інженерів Америки, Товариства Автомобільних Інженерів; голова Ради Українознавства Віндзорського Університету й був активним в Українській Православній Церкві й громаді Віндзору. О. Лист – автор статей, розміщених в українських часописах, та праці *Тенденції продуктивності в канадській автомобільній промисловості від часу підписання в 1965 році й запровадження Канадсько-американського торговельного договору*. Помер і похований у Віндзорі.

ЛУЦІВ Володимир Орест (28 січня 1920 – 5 березня 2005), історик, професор, автор, видавець. Народився на Бойківщині в Західній Україні. Середню освіту закінчив у Львові (1938), студював у Педагогічному Інституті в Станиславові (Івано-Франківську). Прибув до Канади 1949 р., продовжував студії в Монреальському Університеті (M.A. в українській літературі, 1949) і Оттавському (д-р в українській історії, 1954). Асистент професора в Монреальському Університеті (1949-51), викладач в Торонтському (1954-56). В 1959-61 студював бібліотекарство в Нью Гейвен (США), де здобув ступінь M.L.S. (1961) й керує Славістичною секцією університетської бібліотеки. Професор Колегії св. Василя в Стемфордї (США, 1961-65), викладач в Пансильванському Університеті з 1966 року, професор-гість в УВУ. Головний редактор і видавець журналу *Життя і Школа*, автор 16 видань, між ними: *Нетман Іван Мазера* (1954), *Літературна Бойківщина: Антологія* (1969), *Мандрівка у віки* (1970), *Творці нетлінної краси* (1972), *Голгота* (1979) та інші й автор понад двох тисяч статей в українській і англійській мовах. Член НТШ, УВАН у Канаді й Білоруського Інституту в Канаді й США.

ЛУЦЬКИЙ Юрій (11 червня 1919 – 22 листопада 2001), славіст, літературознавець, професор, автор, перекладач. Народився в Західній Україні. Студював у Берлінському Університеті (1937-39), в Бірмінггемському (Англія), де здобув ступені В.А. (1942), М.А. (1943); в Колумбійському – ступінь д-ра філософії (1953). Служив в англійській армії (1943-47). Викладач у

Саскачеванському Університеті (1947-49), а з 1952 року професор Торонтського Університету й голова Славістичного департаменту (1954-61). Член редколегії *Slavic Review*, *Harvard Ukrainian Studies*, *Journal of Ukrainian Graduate Studies*, *Canadian Slavonic Papers* (1956-60). Автор праць *Literary Politics in the Soviet Ukraine: 1917-34* (1956), *A Documentary Study of VAPLITE* (1957), *Between Gogol and Shevchenko* (1971); автор перекладів *The Hunters and the Hunted* Івана Багряного, творів Миколи Хвильового, Валеріяна Підмогильного та інших авторів. Дійсний член УВАН (з 1952 року). Помер і похований у Торонто.

ЛЮБИНСЬКА Ірина (25 лютого 1905 – 22 квітня 1989), дослідник, професор зоології. Народилася в Житомирі (Центральна Україна); закінчила Педагогічний Інститут (1926), студіювала біологію в Київському Університеті. В 1933 році закінчила аспірантуру при Українській Академії Наук, захистила магістерську працю 1936 р. й була призначена молодшим науковцем Інституту Зоології Академії Наук, а згодом старшим науковцем і завідуючим лабораторії промислових м'якунів (1937). В 1949 р. емігрувала з родиною до Пакистану, а в 1954 – до Канади. В Канаді студіювала в МекГільському Університеті в Монтреалі й тут здобула ступінь доктора. З 1956 р. працювала викладачем і професором у Манітобському Університеті, досліджуючи фавну м'якунів. В цій діяльності опублікувала ряд праць, між ними: “Studies on *Mytilus* L. of the ‘Calanus.’ Expeditions to Hudson Bay and Ungava Bay” (*Canadian Journal of Zoology*, 1958), “Distribution and growth rates of *Mytilus edulis* L. in the Canadian Arctic” (1967), “*Thyasira dunbari* n.sp. (*Bivalvia*, *Thyasiridae*) from the Canadian Arctic Archipelago” (1976), “Marine Bivalve Molluscs of the Canadian Central and Eastern Arctic: Faunal Composition and Zoogeography” (Ottawa, 1980). Дійсний член та генеральний секретар УВАН у Канаді. Померла й похована в Вінніпезі.

ЛЮБИНСЬКИЙ Юрій (28 січня 1907 – 7 вересня 1981), біолог, дослідник, професор. Народився в Києві. Медичну освіту здобув у Київському Університеті. В 1931-33 рр. працював в Інституті Зоології УАН, а в 1933-43 рр. в Інституті Гігієни та Мікробіології в Департаменті паразитології. В часі війни опинився в Німеччині, а згодом у Пакистані, де продовжував дослідницьку працю. З 1954 р. в Канаді; працював у Паразитологічному інституті при МекГільському університеті в Монтреалі й тут 1956 р. отримав диплом доктора філософії. В 1960 р. прибув до Манітобського Університету на посаду професора паразитології. На емеритуру вийшов у 1974. Автор 63-ьох публікацій у п'ятьох мовах. Член Сенату Колегії св. Андрея, дійсний член УВАНК та інших професійних організацій. Помер і похований у Вінніпегу.

МАЗУРОК Осип (28 травня 1915 – 11 листопада 1993), інженер, хемік. Народився в с. Конюшків, повіт Броди в Західній Україні. Закінчив УТГІ з дипломом інженера, служив у польській армії в ранзі підпоручника (1938-39). До Канади прибув у 1947 р. й поселився в Едмонтоні й тут працював хеміком. Він автор ряду дослідних праць: *Молочарство* (1948), *Штучне плекання печериць* (1958), *Техніка виробу казеїну* (1960), *Альбом української молочарської кооперації в Брідському повіті* (1973) та інших. Переклав з польської мови *Хроніку землі руської з 1611 р.* (1969). Свої статті містив у *Записках УТГІ*. В 1982 р. був підвищений до ступеня доцента. Член УСГ й інших організацій. Член-кореспондент канадської УВАН.

МАЦЕНКО Павло (24 грудня 1897 – 8 березня 1991), музиколог, композитор, педагог, диригент, громадський діяч. Народився на Харківщині. В 1924 р. переїхав до Чехословаччини. Тут студював у Високому Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова (1926-28) і в празькій Музичній Консерваторії, де одержав ступінь д-ра музично-педагогічних наук (1932). З 1936 року в Канаді; учителював і диригував хором, поставив оперу М. Лисенка “Ноктюрн”; ініціював і був керівником Українських вищих курсів у Вінніпезі й Торонто (1940-45); секретар Осередку УКО, Централі КУК, співредактор *Нового Шляху*, організатор Взаємної Помочі на Канаду, ректор Інституту св. Івана в Едмонтоні, професор Колегії св. Андрея з 1955 року й Колегії св. Володимира в Роблінні (1963-72). Автор церковних композицій: *Повна Служба Божа на мішаний хор* (1931), *Служба Божа на 3 жіночі голоси* (1948); автор *Нарисів до історії української церковної музики* (1968), *Конспект історії української музики*; монографій про українських композиторів Ф. Якименка, Д. Бортнянського, М. Березовського, Л. Ревуцького та інших. Почесний доктор Колегії св. Андрея (1983), почесний член Осередку УКО (з 1977), дійсний член УВАН з 1973 року. Нагороджений Шевченківською медаллю (1974). Помер і похований у Вінніпезі.

МАЦЬКІВ Володимир Микола (04 вересня 1923 – 31 січня 2001), хемік, дослідник і винахідник. Народився в Станіславові (тепер Івано-Франківськ), студював у Бреславському й Ерлянгенському університетах у Німеччині й закінчив з дипломом хеміка (1946); продовжував студії на Лювенському Університеті в Бельгії. В Канаді з 1948 р.; працював аналітиком у копальні, відтак у Манітобській Провінційній лабораторії. З 1949 р. – хемік у копальняній фірмі Шеррит Гордон, згодом – головний хемік; з 1952 директор дослідного відділу, з 1964 член управи компанії, а з 1972 р. екзекутивний президент тієї фірми в Форт

Саскачевані. Разом з проф. Форвардом з Університету Британської Колумбії опрацював новий процес переробки нікелевої руди. Він автор понад 50 наукових праць та 45 патентів-винаходів. На основі його праць побудовано фабрики металічного нікля у Форт Саскачевані (1954), в Північній Африці, у Фінляндії (1965), Австралії (1968), Філіпінах (1974). Він почесний і дійсний член та довголітній голова канадського НТШ; колишній президент Головної Ради НТШ, віце-президент Світової Ради НТШ, дійсний член канадської УВАН та почесний д-р Альбертського Університету. Помер і похований у Торонто.

МІНЕНКО Тимофій (5 березня 1929 – 30 травня 2006), священник Української Греко-Православної Церкви в Канаді (УГПЦ), редактор, педагог, громадський діяч. Народився в с. Броварки Гадяцького району на Полтавщині; з 1943 року на еміграції. Середню освіту закінчив у Німеччині; богословські студії почав у Мюнхені й продовжував у Володимирській Семінарії (1950-55) та в Нью-Йоркському Університеті (1953-55). Учився в Брок Університеті в Ст. Катеринс, Онтаріо, де одержав ступінь В.А. (1975) та в Колегії Св. Андрея в Вінніпегу, де одержав ступінь В.Д. (1980). Він редактор *Богослова* (1949-50), *Життя і Церква* (1956-60), *Вісника* (1975-85); голова Координаційної Виховно-Освітньої Ради Канади (КВОР), голова Світової Координаційно-Освітньої Ради (СКВОР), керівник осередку шкільних справ у президії Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) від 1973 до 1978 року. Автор статей в українських часописах, редактор збірників і календаря “Рідна Нива” та впорядник *Проповідей на неділі і свята* (1980); викладач у Колегії Св. Андрея в Вінніпегу з 1978 р. й декан з 1986. Член УВАН. Помер у Вінніпезі й похований у South Bound Brook-у, N.J., США.

МОЛОДОЖАНИН Леонід (МОЛ Лео) (15 січня 1915 – 4 липня 2009), відомий скульптор, маляр, вітражист. Народився в с. Полонне на Волині. Студіював в Академіях Мистецтв у Петербурзі, Відні, Берліні й Газі. В Канаді (Вінніпезі) з 1948 року. Почесний доктор Манітобського й Альбертського Університетів, член Канадської Королівської Академії Мистецтв, президент Товариства Скульпторів Канади, дійсний член УВАН і кількакратний член президії УВАН та член кураторії Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича в Вінніпезі. До його важливіших праць належать пам’ятники Тарасові Шевченкові в Вашингтоні (1964) й Буенос Айресі (1971), статуя британської королеви Єлисавети II біля Манітобського Музею в Вінніпезі; бронзовий бюст і пам’ятник прем’єр-міністра Канади Джона Діфенбейкера, президента США Двайта Айзенгавера, папів Івана XXIII, Павла VI й Івана Павла II, Верховного

архієпископа УКЦ кардинала Йосифа Сліпого, композитора Миколи Лисенка та понад сотні вітражів у церквах Вінніпегу, включно з катедрою свв. Володимира і Ольги. Його мистецькі твори знаходяться в багатьох галереях Канади, України та інших країн світу. За свою мистецьку діяльність був нагороджений медаллю Сторіччя Канади (1967) та Шевченківською медаллю Конгресу Українців Канади. Помер у Вінніпезі.

МУЛИК-ЛУЦИК Юрій (18 грудня 1913 – 12 червня 1991), славіст, історик УП Церкви. Народився в Крем'янецькому повіті в Центральній Україні, студіював право й суспільні науки в Віленському Університеті, а славістику у Львівському й Варшавському (М.А., 1938) та в УВУ (д-р філософії, 1948). Працював викладачем у Варшавському Університеті; в Мюнхені був лектором в Українській Богословській Православній Академії (УБПА). В Канаді з 1948 року; співорганізатор Славистичного відділу в Манітобському Університеті, Товариства “Волинь” й Інституту Дослідів Волині. Редактор журналів і часописів: *Вісник, Рідна Нива, Новий Літопис, Віра і Культура* та „Клубу Української Книжки”. Автор багатьох праць: *Духовний портрет Ольги Кобилянської* (1952), *Старо-церковнослов'янська мова як мова релігійного культу, Психологічна й антропологічна характеристика Волинян* (1952), *До методології назвознавства, Філософські і психологічні аспекти ономастики* та співавтор (з о. С. Савчуком) двотомової *Історії УГПЦ в Канаді*. Дійсний член УВАН. Помер у Вінніпезі.

МУХИН Іван Сергій (25 листопада 1920 – 16 червня 2013), ветеран, старшина, бібліотекар. Народився в Одесі, Україна. Студіював у Педагогічному Інституті в Первомайську і Військовій школі в Москві (поручник 1941). В 1941-43 рр. служив у советській армії. В Канаді продовжував студії бібліотекарства в Оттавському Університеті, де одержав ступінь В.L.S. (1962) і ступінь М.А. в славістиці в Манітобському Університеті (1972). Працював бібліотекарем у фірмі “J. Richardson and Sons” (1963-64) і від 1964 р. в бібліотеці Манітобського Університету; з 1968 до відходу на емеритуру (1990) був головою Відділу спеціальної книгозбірні в бібліотеці цього ж університету. Член Канадської й Манітобської асоціації бібліотекарів, голова бібліотечного комітету Осередку Української Культури і Освіти в Вінніпезі, член УВАН у Канаді (член Президії, ген. секретар), член ветеранських та інших організацій. Автор праці “За віру батьків: уніяти в художніх творах Короленка” (1976) та уклав каталог усіх українських книжок виданих у Канаді. Перейшовши на емеритуру, проживав в Онтарію, де й помер. Одружений з Галиною Янчик; у родині дві дочки: Світлана і Таїса. Після відходу на пенсію переїхав з

дужиною Галиною до дітей в Онтаріо, де й помер у King City; похований на українському цвинтарі св. Володимира в Oakville, Онтаріо.

НЕБЕЛЮК Мирослав (30 вересня 1914 – 1 лютого 2011), ветеринарний лікар, автор, журналіст, публіцист, громадський діяч. Народився в с. Росільна (Західна Україна), середню освіту здобув у Станиславові (1933); працівник “Українбанку” (1933-37). З 1937 року проживає в Франції, член редакційної колегії *Українського Слова* в Парижі (1937-51), генеральний секретар Українського Народного Союзу в Франції (1938-48), організатор Пласту й редактор його журналу *Ватра* в Парижі (1938-39). Автор публікацій “Під чужими прапорами”, “Анна Ярославна” й “Генерал де Голь”; перекладач з французької літератури (Доде, Шатобрян, Вольтер). Писав під псевдонімами Роман Немир і Нечипір Гава. В 1945-50 р. студіював ветеринарну медицину в Паризькому Університеті, ступінь д-ра ветеринарії здобув у 1951 р. В 1952 р. переїхав до Монтреалю, а згодом до Саскатуну, де працював ветеринарним лікарем та був активним в українському громадському житті як голова УНО в Саскатуні, редактор журналу *Інформативний листок ОУВА* (1964-67). На початку 1980-их років переселився в околиці Торонта й тут продовжував свою діяльність. З дружиною Надією був щедрим меценатом Української Канадської Фундації ім. Тараса Шевченка в Вінніпезі, Осередку УКО, Енциклопедії Українознавства, Студій до історії українців Канади. Дійсний член УВАН.

ОГІЄНКО Іван (15 січня 1882 – 29 березня 1972), митрополит УГПЦ Іларіон, мовознавець, автор, церковний і культурний діяч. Народився в с. Брусиліві на Київщині. Студіював на медичному (1903-07), а відтак на історично-філологічному факультеті Київського Університету. З 1911 р. професор мови, літератури й історії в Київському Університеті; член Ради Міністерства Освіти Української Народної Республіки, в 1918-19 рр. міністер освіти УНР, в 1919 міністер віроісповідань УНР. У 1919-20 рр. організатор і ректор Українського Державного Університету в Кам’янці Подільському; в 1924-26 рр. професор Богословської Католицької Академії у Львові; професор церковнослов’янської мови й палеографії в Варшавському Університеті (1926-33). Продовжував студії в університеті в Брно в Чехії, де одержав ступінь д-ра філософії (1931). В 1940 р. став архієпископом холмським і підляським, прийнявши ім’я Іларіон, а в 1944 – митрополитом УПЦ. До Канади прибув з Лозанни в Швейцарії 1947 р. і в 1951 р. був обраний митрополитом УГПЦ Канади. Організував і був головою Наукового Богословського Товариства, деканом богословського факультету в Колегії св.

Андрея в Вінніпезі. Митрополит Іларіон був редактором і видавцем журналів *Рідна Мова*, *Наша Культура*, *Віра і Культура*, *Слово Істини*. Він автор понад тисячі праць і розвідок з українського мовознавства, слав'янознавства, церковної історії; він почесний доктор Манітобського Університету, дійсний член УВАН з 1949 року. Помер і похований у Вінніпегу.

ОЛІЙНИК (РАХМАННИЙ) Роман (26 грудня 1918 – 24 червня 2002), журналіст, публіцист, радіопродюцент і есеїст. Народився в Західній Україні, середню освіту закінчив у Львові. Студював в Українській Богословській Академії у Львові (1937-39, 1941-44), в Канаді студював у Торонтському Університеті, де здобув ступінь М.А. (1958) і Монреальському, де 1962 року захистив докторську дисертацію на тему “Literary and Ideological Trends in the Literature of Western Ukraine 1919-1939”. Викладав українську літературу й цивілізацію в Монреальському Університеті (1961-62) і МекГільському (1974-76). Був радіопродюцентом і коментатором в українській секції Radio Canada (1959-74), а в 1975-84 рр. був її керівником. В Європі й Канаді був співредактором і співвидавцем часописів: *Час* (Фюрт-Нюрнберг, Німеччина, 1945-48), *Українська Трибуна* (Мюнхен, 1946-48) і *Гомін України* (Торонто, 1970-71); був членом редколегії журналу *Сучасність* (1963-86) і *Нових Днів* (Торонто, 1970-71). Р. Олійник автор кількох праць, між ними: *Кров і чорнило* (1960), *На п'ятдесятій паралелі* (1969), *Не словом єдиним* (1971), *Вогонь і попіл* (1974), *Самовизначення християнської України* (1977), *Вогні самостійности України* (1978), *Дмитро Донцов і Микола Хвильовий, 1923-1933* (1984). Писав також під псевдонімами Роман Рахманний і Ромен д'Ор. Член УВАН, НТШ та інших професійних асоціацій. Помер і похований у Монреалі.

ОНУФРІЙЧУК Федір (17 лютого 1908 – 11 квітня 1988), агроном, дослідник. Народився в с. Дубечно на Волині, закінчив агротехнічну школу в Любліні, отримав диплом інженера-агронома в Технічно-Господарському Інституті в Регенсбурзі (Німеччина); повітовий агроном на Волині, науковий асистент у Франкфуртському Університеті в Німеччині. В Канаді з 1949 р., науковий дослідник Домініальної Лябораторії при Манітобському Університеті. В 1952 р. закінчив Високу Школу Архітектури Паркового Мистецтва в Дес Мойнес. Автор понад 20 наукових праць з ділянок ботаніки, історії української культури, релігії: *Складні процеси життя рослин* (1955), *Душа і квіти в давніх релігіях* (1958), *Флора в Святому Письмі* (1967), *Історія розвитку найголовніших хлібних рослин* (1972). Член УВАН з 1952 року.

ПАВЛИЧЕНКО Тиміш (7 березня 1892 – 5 серпня 1958), вчений, інженер, громадський і культурний діяч. Народився в Україні, студював у Кам'янці Подільському, Кракові й Празі. Член Української Центральної Ради (1917-18), викладач в Учительській Семінарії й Бактеріологічному інституті в Празі. Прибув до Канади 1927 р., здобув ступінь M.S. (1932) в Саскачеванському Університеті, докторат філософії здобув у Небрасці. Працював у National Research Council of Canada (1930-37). З 1938 р. професор і голова створеного Департаменту екології рослин у Саскачеванському університеті й у цьому ж університеті організував перші курси української мови в Канаді. З 1948 р. директор Рільничо-Дослідної Компанії в Канаді та в центральних і західних штатах Америки. Під час другої світової війни служив у канадській армії (1941-43). Член канадських і американських наукових установ, дійсний член УВАН і НТШ. Основоположник та ідеолог Українського Національного Об'єднання (УНО) в Канаді; ініціатор, співзасновник і голова Осередку УКО в Вінніпезі (1950-58), співзасновник і голова Крайового Комітету УВФонду (1938-54), співзасновник і голова (до 1941 року) Репрезентаційного Комітету Українців Канади (РКУК), довголітній голова КУК у Саскатуні, член Дирекції Видавничої Спілки “Новий Шлях”. Автор біля 40 наукових праць у ділянці екології: 28 англійською, 5 – українською, чеською, німецькою та іншими мовами. В серії “Самоосвіта” опублікував “Дух Нації”, “Національна Єдність”, “Україна як економічна цілість”. Загинув у трагічному випадку в Саскатуні й там похований.

ПАВЛОВСЬКА Олександра (27 квітня 1952 – 29 березня 2008), член-кореспондент УВАН; викладач української мови в Центрі Українських Канадських Студій при Манітобському Університеті. Ступені бакалавра, магістра славістики й доктора одержала в Манітобському Університеті. Її професійні зацікавлення були в українській канадській літературі й українській мові; брала активну участь у численних наукових конференціях Північної Америки, на яких читала доповіді й головувала на наукових сесіях. О. Павловська автор статей і рецензій праць з української канадської спадщини; в цій ділянці вона часто давала інтерв'ю для радіо CBC, CJOB, Canadian Press, *Globe and Mail* та інших. Померла в Вінніпезі й похована на цвинтарі “Всіх Святих”.

ПАСТЕРНАК Ярослав (2 січня 1892 – 30 листопада 1969), археолог, учений, автор. Народився в Хирові в Західній Україні; вищу освіту здобував у Львові й Празі. З 1923 р. працював асистентом Державного Інституту в Празі, був директором Музею НТШ (1928-39), професором Богословської Академії у

Львові (1935-44) і Львівського Державного Університету ім. Івана Франка, а після другої світової війни викладав в УВУ, в Мюнхені, й Українському Католицькому Університеті в Римі. Брав участь у приблизно 72-ох розкопках у Чехо-Словаччині, Закарпатті й Галичині, особливо в Галичі. Автор праць *Галицька Катедра в Крилосі* (1938), *Антропометричні дослідження над українським населенням південної Жовківщини*, *Старий Галич* (1944), *Археологія України* (Торонто, 1961). Дійсний член НТШ Канади й канадської УВАН. Помер і похований у Торонто.

ПОГОРЛИЙ Семен (2 лютого 1910 – 24 березня 1979), літературознавець, професор української літератури. Народився в Черкасах на Київщині, вчився в Педагогічному Технікумі в Білій Церкві (1927-30) й продовжував на геолого-географічному факультеті Харківського Університету (1932-40) й там читав лекції з економічної географії. Емігрував до Західної Європи в 1944 р., а до США прибув у 1950. В 1962 р. почав студії славістики в Сиракузькому Університеті й продовжував у Нью-Йоркському, де одержав М.А. (1965) і докторат філософії, захистивши дисертацію “Неопублікований Винниченко” (1969). Одночасно працював інструктором російської мови й літератури в Ратгерському Університеті в Нью Джерзі, а від 1970 р. в Манітобському Університеті в Вінніпезі, викладачем української літератури. Його праця *Неопубліковані романи Володимира Винниченка* появилася друком посмертно (старанням УВАН у США) в 1981 р. Він дійсний член УВАН у Канаді. Помер і похований у Вінніпезі.

ПРОДАН Корній С. (11 вересня 1888 – 1973), учитель, агроном, дослідник, громадський діяч; народився в с. Гуляйполе на Запоріжжі. В Канаді з 1907 року; вчився в Учителській Семінарії в Брендоні (Манітоба), учителював в околиці Сифтону в Манітобі. Продовжував студії на рільничому факультеті Манітобського Університету (В.А.С., 1921). К. Продан працював у провінційному Відділі рільництва Манітоби, як сільськогосподарський дорадник. Він довголітній голова Товариства Опіки над українськими поселенцями ім. св. Рафаїла, член НТШ, УВАН з 1959 року; він автор ряду статей і був нагороджений Манітобським урядом Грамотою Століття Канади.

РЕВУЦЬКИЙ Валеріян (14 червня 1911 – 22 грудня 2010), театрознавець і театральний критик, небіж видатного композитора Левка Ревуцького та син відомого вченого-фольклориста й музикознавця Дмитра Ревуцького, народився в Іржавці (Україна). Дипломом інженера він закінчив Київський Будівельний Інститут (1934), в 1941 році – Московський Театральний Інститут, а в 1957 році

славістику в Торонтському Університеті, одержавши ступінь М.А. Був мистецьким керівником театру-студії “Троно” в Києві (1942-43), викладачем історії українського театру в Музично-Драматичній Консерваторії в Києві (1941-42) та викладачем у Театральній Студії у Львові (1943-44). В часі своїх студій славістики в Торонтському Університеті був лектором (1955-56), професором у Департаменті славістики в Університеті Британської Колумбії в Ванкувері (1960-76), а після 1976 р. в Університеті Вікторії в Британській Колумбії. Був засланий німцями до табору праці в Штрасгофі (1944). Звідси втечею добрався до Берліну, а відтак до табору полонених Української Дивізії “Галичина” в Ріміні (Італія), де рятувався від репатріації до ССРСР. До Канади прибув у 1950 році. В. Ревуцький автор кількох праць: *П'ять великих акторів української сцени* (1955), *П'єси Миколи Куліша* (1956), *Нескорені березильці: Йосип Гірняк і Олімпія Додровольська* (1985), *В орбіті світового театру* (1995), *Віра Левицька. Життя і сцена* (1998), *По обрїю життя. Спогади* (1998), *“Заграва”: кілька слів про театр* (2000). Він редактор та співавтор театральної частини *Енциклопедії Українознавства* (українською та англійською мовами), редактор книги *Лесь Курбас у театральній діяльності і оцінках сучасників* (1989); спільно з Василем Маркусем редагували й написали вступні статті до книги Юрія Шерегія *Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року*; упорядник книги *Ріміні, 1945-1947 рр. Перша Українська дивізія Української національної армії у британському полоні в Італії. Збірник 2*; автор понад сто статей на театральні теми, які друкувалися в журналах *Нові Дні*, *Сучасність*, *Canadian Slavonic Papers* та *Slavic and East European Review*, наукових збірниках та часописах. Він часто виступав з доповідями на наукових конференціях і конгресах Канади й США. В. Ревуцький дійсний член УВАНК, НТШК, Канадської Асоціації Славістів (CAS) та інших наукових установ. Помер і похований у Ванкувері.

РЕЗНОВСЬКИЙ Лорн Антоні (5 січня 1929 – 9 листопада 2011), професор англійської літератури в Манітобському Університеті. Народився в Вінніпезі й тут закінчив середню освіту. Ступінь бакалавра (BA) філософії здобув в Лойола Коледжі в Монтреалі (1949). В 1957 р. одержав Ліценціят з богослов'я в Американському Католицькому Університеті в Вашингтоні, а ступінь магістра (MA, 1961) і доктора (PhD, 1980) в англійській літературі здобув в Оттавському Університеті, де одночасно був викладачем. У 1966-му з родиною повернувся до Вінніпегу на посаду професора англійської літератури в Колегії св. Павла при Манітобському Університеті, де працював до відходу на емеритуру в 1993 році. Був рукоположений на диякона в 1970 році. Політично був активний у Партії Соціального Кредиту (яку очолював) й опрацював монетарно-економічну студію “The Cantos of Ezra Pound”.

Досліджував також кириличні друки 13 століття й приготував до друку студію “Paterikon of the Kyivan Caves Monastery”. Був автором низки розвідок. Дійсний член УВАН. Помер і похований у Вінніпезі на цвинтарі “Всіх Святих”.

РОЇК Олександр (18 січня 1924 – 17 січня 1995), викладач, дослідник історії, редактор, автор. Народився в с. Кунісівці на Станиславівщині. В часі другої світової війни був вивезений на примусові роботи до Німеччини, де, після війни (1948) у Швайнфурті, закінчив середню освіту й переїхав до Канади. В Едмонтоні студював в Альбертському Коледжі (1958), а згодом в Альбертському Університеті (В.А., 1962; М.А., 1965). В Торонтському Університеті почав докторську програму (1980-82). Викладач у Саскачеванському Університеті (1965-69), викладач у Даглес Коледжі в Ванкувері, а відтак працював як співредактор *Українського Голосу* в Вінніпезі (1982-85). Автор мовних і історичних розвідок і статей: “Роман Бачинський – перший українець у Канаді”, *Українці в Канаді перед 1891* (1967), *Ukrainian Settlements in Alberta* (1968), “Anglicization of Ukrainian in Canada between 1895-1970”. Член УІТ, НТШ Канади й УВАН у Канаді. Помер і похований у Вінніпезі.

РОМАНИШИН Петро (2 жовтня 1910 – 18 жовтня 1989), священник УКЦ, композитор релігійної музики. Народився в Милятині Старім (Західна Україна). Студював у Богословській Академії у Львові (1929-35), у Вищій Музичній Школі в Відні (1942) й церковну музику в професора К. Диблера в Берліні. В часі другої світової війни був сотрудником при церкві св. Варвари в Відні, а пізніше організував парафію в Берліні й був її парохом (1941-45). Тут був арештований НКВД. До Канади прибув 1947 р. Був парохом у різних церквах Вінніпегу й організатором дияконських курсів, які провадив близько 12 років. У 1985 році був призначений духовником у Духовній Семінарії УКЦ в Оттаві. Студював в УВУ (1978-80), де захистив докторську дисертацію “Українська Католицька Церква в Німеччині до 1945 року” (1980). Він автор збірки *Марійські проповіді* (1949), *Недільні і святочні проповіді* (1968, англійською мовою) й статей на релігійні й музичні теми. Член канадської УВАН.

РОСЛИЦЬКИЙ Євген Б. (8 травня 1927 – 4 січня 2008), мікробіолог, дослідник, громадський, політичний і культурно-освітній діяч. Народився в Західній Україні. Середню освіту почав у Чорткові й закінчив після другої світової війни в Німеччині. Вищі студії почав в Університеті УНРРА в Мюнхені 1945-46 року, продовжував у Мюнхенському Університеті (1947-48), а переїхавши до Канади, продовжував навчання в Манітобському Університеті, де здобув ступінь

бакалавра наук (B.Sc., 1953) і магістра (M.Sc., 1955 р.); докторат (Ph.D.) з мікробіології одержав на Університеті в Wisconsin, США (1960 р.). Працював у Дослідному Інституті Міністерства Сільського Господарства в Лондоні (Онтаріо) та з 1967 р. в Відділі бактеріології й імунології в Університеті Західного Онтаріо в Лондоні. Був членом мікробіологічних та інших професійних товариств Америки, Канади й Великої Британії та дійсним членом канадських УВАН і НТШ. На протязі довгих років був редактором квартальника для молоді *Рідношкільник*. Очолював Комісію шкільництва при Онтарійській Провінційній Раді КУК та ініціював і переводив щорічні фестивалі “Живе слово”. Він автор і співавтор ряду наукових розвідок, друкованих у *Canadian Journal of Microbiology*, автор статей на суспільно-громадські теми в українських часописах та автор перекладу з польської мови роману Єжи Єнджевича про Тараса Шевченка *Українські ночі або родовід ленія*. За громадську працю був нагороджений Федеральним канадським урядом медаллю 125-річчя Канади, урядом провінції Онтаріо за довголітню працю над збереженням демократичних принципів та обов'язків громадянина й Шевченківською медаллю за збереження української культурної спадщини. Київський патріарх УПЦ нагородив його найвищим відзначенням за працю в Україні а уряд України – медаллю кн. Ярослава Мудрого за його політичну й культурну діяльність. Помер у Лондоні (Онтаріо), похований у Вінніпезі на цвинтарі “Всіх Святих”.

РОСОХА Степан (27 травня 1908 – 20 квітня 1986), громадський і політичний діяч, журналіст, редактор, автор, видавець. Народився на Закарпатті. Студіював філософію, право й політичні науки в Карловому Університеті й Українському Вільному Університеті в Празі (д-р права і політичних наук, 1936). Голова Української Карпатської Студентської Унії (1933-36), командант Української Карпатської Січі (1938-39), член Головного Штабу, заступник президента парламенту Карпатської України. В часі німецької окупації був ув'язнений у Празі (1944-45). Головний редактор студентського органу *Відродження* (1926-30), альманаху *Вперед* (1938-39), політичного журналу *Проблем*, тижневика *Наступ* (1938-44), двотижневика *Техніка* й двомісячника *Націоналістична Молодь*. У Канаді з 1949, поселився в Торонто; редактор тижневика *Вільне Слово* та *Бібліотеки “Вільного Слова”*. Член Української Національної Ради й Екзильного Уряду Української Народної Республіки, УНО, Пласту, ОУКО, КУК, дійсний член УВАН у Канаді. Автор політичних розвідок часу Карпатської України й загальноукраїнських справ. Помер і похований у Торонто.

РУСОВ Юрій (1898 – 2 серпня 1961), біолог, іхтіолог, публіцист, політичний діяч, автор. Народився в Харкові, вищі студії почав у Київському Університеті, ступінь доктора одержав у Віденському. Доцент Кам'янець-Подільського Університету, професор Київської Політехніки. Делегат київських студентів у Центральній Раді, служив в українській армії УНР. На еміграції працював у вищих українських школах Чехословаччини, очолював Гетьманську громаду в Берліні. В Канаді з 1948 року, працював у Монреальському Університеті як викладач української мови й літератури. Автор біля 30-ти наукових праць в галузі іхтіології в англійських і франкомовних журналах. Ю. Русов автор праць *Душа народу і дух нації* (1948) і *Містицизм у Шевченка*. Дійсний член УВАН і НТШ Канади. Помер в околиці Монреалю.

САМЧУК Улас (20 лютого 1905 – 9 липня 1987), письменник, автор, організатор. Народився на Волині. Студював у Бреславі (Німеччина) і в УВУ в Празі (1929-31). В роках 1945-48 в Німеччині був головою Мистецького Українського Руху (МУР). Як письменник дебютував у журналі *Наша Бесіда* (Варшава) оповіданням “На старих стежках” 1926 року. З 1929 співпрацював з *Літературно-Науковим Вісником* у Львові та з журналами: *Дзвони, Дажбог* (Львів), *Самостійна Думка* (Чернівці), *Розбудова Нації* (Берлін), *Сурма* (без місця осідку). До Канади емігрував 1948 року й поселився в Торонто. Співпрацював з канадськими, американськими й європейськими літературними журналами. Член правління організації письменників “Слово” в діаспорі, член уряду УНР в екзилі. Книжковими виданнями появилися наступні його твори: трилогія *Волинь, Куди тече та річка, Війна і Революція, Батько і син*, повісті: *Марія, Кулак, Гори говорять*; збірка оповідань *Віднайдений рай*, оповідання *Розбита богиня, Юність Василя Шеремети*; роман-трилогія *Ост та Чого не гоїть огонь, На твердій землі*; спомини й щоденники *П'ять по дванадцятій, На білому коні, На коні вороному, Плянета ДіПі*; розвідки *Слідами піонерів, Живі струни* та інші. Дійсний член УВАН (літературно-мистецькій класі, від 1949 р.). Помер і похований у Торонто.

СІМПСОН Джордж Вільфрід (24 березня 1894 – 6 березня 1969), історик, знавець історії України, професор. Викладач з 1922 і професор від 1928 до 1957 року Саскачеванського Університету в Саскатуні, а з 1940 голова Департаменту історії. Перший директор Саскатунського історичного архіву, один з організаторів Департаменту славистики й навчання української мови (з 1943). Він почесний член українського студентського товариства “Альфа-Омега”, почесний д-р Українського Вільного Університету (Мюнхен), редактор англійського

перекладу *Історії України* Дмитра Дорошенка, автор інформаційних статей і брошур про Україну та статті “The Names ‘Rus’ ‘Rusia’ ‘Ukraine’ and their background”, про Михайла Грушевського та інших. Дійсний член УВАН (з 1949 р.) і НТШ.

СЛАВУТИЧ Яр (11 січня 1918 – 8 липня 2011), поет, мовознавець, літератор, редактор і видавець, народився в Україні. В 1940 р. закінчив Запорізький Педагогічний Інститут. В Пенсильванському Університеті здобув ступінь М.А. (1954) і докторат (1955). Викладав українську мову в Американській Військовій Школі Мов (1955-60). Професор слов'янських мов і літератур в Альбертському Університеті (1960-83). Збірки його поезій: *Співає колос* (1945), *Гомін віків* (1946), *Правдоносці* (1948), *Спрага* (1950), *Оаза* (1960), *Маєстат* (1962), *Завойовники прерій* (1968, 1974, 1984), *Мудрощі мандрів* (1972), *Живі смолоскипи* (1983). Крім цих, вийшло кілька підсумкових збірок, переклади вибраних поезій Джона Кітса (1958) та поема *Донька без імені* (1952). Він автор праць: *Модерна українська поезія, 1900-1950* (1950), *Розстріляна муза* (1955), *Іван Франко і Росія* (1959), *Велич Тараса Шевченка* (1960), *Шевченкова поетика* (1964), *Українська поезія в Канаді* (1976). Він автор численних розвідок на літературні теми, опублікованих у журналах і збірниках; автор кількох підручників української мови для чужомовних студентів. Активний у науковому житті: президент Канадського Інституту Назвознавства (1966-1978), президент Українського Шекспірівського Товариства (1979-83); член УВАН, НТШ, УММАН та інших товариств. Помер в Едмонтоні.

СЛІПНИЙ Йосиф (17 лютого 1892 – 7 вересня 1984), первоєрарх Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ), верховний архієпископ львівський і митрополит галицький, кардинал (від 1965 р.), богослов, дійсний член Наукового Товариства Шевченка (НТШ, з 1930 р.) у Львові. Народився в с. Заздрість (Галичина), помер у Римі. Богословську освіту здобував у Львові, Інсбруку (Австрія) й Римі, де захистив докторську дисертацію (1918 р.). Рукоположений на священника 30 вересня 1917 р. Коротко душпастирював і в 1926 р. був покликаний на професора догматики в Семінарії УГКЦ у Львові. З 1926 р. був ректором цієї семінарії, а з 1929 р., з доручення митр. Андрія Шептицького, розбудував цю семінарію на Греко-Католицьку Богословську Академію. У часі першої советської окупації Західної України митр. Шептицький, за згодою папи Пія XII, 22 грудня 1939 р., таємно висвятив ректора Й. Сліпого на єпископа з правом наступництва з титулом архієп. Серрейського. По смерті митр. Андрія Шептицького (1 листопада 1944 р.) Йосиф Сліпий перебрав керівництво галицької митрополії. В квітні 1945

р., разом з іншими українськими католицькими єрархами, митр. Сліпий був ув'язнений советською владою й засланий до концтаборів на території Російської Федерації, де пробув 18 років. Старанням папи Івана XIII він був звільнений і 9 лютого 1963 р. прибув до Риму. Тут був призначений членом Східної Конгрегації, а 1965 р. іменованим кардиналом. З весни 1975 р. Верховний Архієпископ Йосиф Сліпий користується титулом патріярха, але без визнання Ватикану. В Римі Блаженніший засновує в 1963 р. Український Католицький Університет св. Климента й будує на площі університету храм св. Софії. Він автор багатьох праць головно в діялнці догматики. За свою академічну й освітню діяльність був нагороджений кількома університетами званням почесного доктора й почесним членством НТШ й УВАН у Канаді.

СМІГЕЛЬ Анна (14 листопада 1914 – 10 лютого 2008), педагог і перша жінка українського роду, яка занимала посаду директора школи в Вінніпезі. За свою працю та меценатство для різних освітніх, культурних та наукових інституцій вона одержала ряд почесних нагород і відзначень: Жінка року алюмнату “Альфа Омега”, відзначення міста Вінніпегу за громадську працю, відзначення за визначну педагогічну працю їй було присвоєно звання почесного д-ра Манітобським Університетом та почесним членством Української Вільної Академії Наук у Канаді. Анну Смігель цікавило малярство й за її життя відбулося дві індивідуальні виставки її картин у Fleet Galleries в Вінніпезі. Померла в Вінніпезі й похована на цвинтарі “Всіх Святих”.

СТАРЧУК Орест (6 листопада 1915 – 14 лютого 1971), професор, правник, громадський діяч. Народився в Чернівцях, студіював право й славистику в Чернівецькому Університеті (д-р права, 1938). На еміграції з 1941 року. Працював в англійському правлінні в ГанOVERI, Німеччина (1945-48). До Канади прибув 1948 р., був викладачем, доцентом і професором російської мови в Альбертському Університеті, де розбудував Департамент славистики, зосереджуючись на україністиці. Він перший голова цього Департаменту (1964), один із засновників Канадської Асоціації Славистів (Canadian Association of Slavists) і президент (1958-59), заступник голови відділу НТШ в Едмонтоні, директор Інституту св. Івана в Едмонтоні та член-співробітник УВАН у Канаді (з 1953).

СТРУК (ГУСАР) Данило (5 квітня 1940 – 19 червня 1999), літературознавець, критик, професор, редактор. Народився у Львові, студіював у Гарвардському Університеті (В.А. з відзнакою, 1963), Альбертському (М.А., 1964) і

Торонтському Університеті (д-р філософії, 1970). Викладав українську мову й літературу в Торонтському Університеті від 1967 р. (професор від 1981). Керуючий редактор (1982-90) і від 1989 головний редактор *Encyclopedia of Ukraine*. Член НТШ (від 1988), УВАНК (від 1993). Автор праць: *A Study of Vasyl Stefanyk: The Pain at the Heart of Existence* (1973) і підручника *Ukrainian for Undergraduates* (1978; 2nd edn. 1982; 3rd edn. 1988). Його статті про М. Хвильового, В. Винниченка, Е. Андієвську, І. Калинця, Г. Чубая й ін. друкувалися в англomовних північноамериканських журналах та україномовних – *Сучасності*, *Нових Днях* та інших. Збірка його віршів *Гамма-Сіма* появилася в 1963 році. Він переклав з української на англійську мову вибрані твори В. Стефаника, Л. Костенко, В. Симоненка, Г. Чубая, В. Винниченка. Помер у Мюнхені.

ТЕСЛЯ Іван (19 серпня 1902 – 10 квітня 1996), географ, демограф і педагог. Народився в с. Настасові на Тернопільщині, Західна Україна. По закінченні Львівського Університету (д-р, 1939) працює в тому ж університеті як науковий співробітник Інституту Геофізики і Метеорології (1932-39), референт шкільного відділу Українського Центрального Комітету (1939-44). З 1944 р. на еміграції в Німеччині, а з 1948 – в Канаді. Викладав в Українському Вільному Університеті в Празі, а після другої світової війни в тому ж університеті в Мюнхені. Автор наукових праць (в польських і німецьких журналах) з метеорології, геофізики, кліматології й гідрографії (про довгорічні зміни кліматичних елементів земної кулі). Автор нариса про клімат й гідрографію України в “Географії України” за редакцією Володимира Кубійовича та в *Енциклопедії Українознавства*. Він також автор демографії та історії українських поселенців у Канаді *The Ukrainian Population in Canada: Settlement and Demographic Characteristics* (1957), *Українське населення Канади* (*The Ukrainian Population in Canada*, 1968), *The Ukrainian Canadians in 1971* (1976). Він співавтор *Історичного атласу України* (1980). З 1949 р. дійсний член УВАН і НТШ. Помер і похований у Торонто.

ФЕДАК Васи́лій (1 листопада 1910 – 10 січня 2005), митрополит і первоєрарх Української Православної Церкви в Канаді (1985-2005). Народився в с. Кадовбище, на Буковині. До Канади (Саскачевану) прибув з батьками в 1912 році. По закінченні Учительської Семінарії вчителював, а в 1941 почав богословські студії в Семінарії Української Православної Церкви в Вінніпегу й закінчив у 1944-му. В тому ж році був рукоположений у сан священника й обслуговував громади в Манітобі й Онтаріо. За свою працю був удостоєний священничих почесностей. В 1978 р. був піднесений у сан єпископа на територію Східної Епархії, в 1983 був обраний

архієпископом Торонтським і Східної єпархії, а в 1985 р., на XVII Соборі УГПЦ Канади, був обраний митрополитом і первоєрархом з титулом Блаженнішого та Канцлером Колегії св. Андрея в Вінніпезі. Активний у СУМК та був усеканадським капеляном СУМК. За його митрополичої каденції в 1990 р., було осягнуто Євхаристійне єднання з царгородською патріархією й завершено вступ УГПЦ до Постійної Конференції Канонічних Православних Єпископів Америки. Крім цього, він був ініціатором інших задумів канадської УГПЦ та надано звання почесного доктора УВУ, почесного члена УВАН у Канаді й почесного доктора теології Колегією св. Андрея, нагороджений Орденом Канади, Шевченківською медаллю та іншими почеснями.

ЧОПИК Богдан (Дан), (19 грудня 1924 – 30 липня 2006), славіст, професор, критик, поет. Народився в с. Бенева на Тернопільщині (Західна Україна). Середню освіту почав у Бережанах (1941-44) й закінчив у Травнштайні, Німеччина (1946). Студював в Українській Католицькій Духовній Семінарії (Hirschberg, Баварія), право й соціологію в УВУ (Мюнхен) та в Бірмінгганському Університеті (Birmingham, Англія), який закінчив ступенем бакалавра комерційних наук. У Колорадському Університеті одержав ступінь М.А. (1962), а ступінь доктора в УВУ, Мюнхен (1970). Викладав славістику в Університеті Юта (Utah, США). Член УВАН у Канаді, НТШ Канади та Канадської Асоціації Славістів (КАС). Він автор ряду статей переважно з українського мовознавства й літературознавства: *Система фонем сучасної української літературної мови та деякі проблеми з фонології* (УВУ, 1976); переклав на англійську мову байки Григорія Сковороди *Gregory S. Skovoroda. Fables and Aphorisms* (1990, 1998); *Skovoroda's Fables. Analysis* (1995). Його остання публікація *Яр Славутич – Богдан Чопик: творчі дороги вчених* (Львів, 2004). В грудні 1990 р. одружується з козачкою Олександрою Кудряшевою з Москви й живе напереміну в Toms River (N.J.) і Москві. У 1997, разом з дружиною, вступає в члени Світового Товариства Козаків-Кубанців і стає президентом Міжнародної Академії Козаків в ранзі генерал-майора та членом Міжнародної Асоціації Інформатизації (МАІ). У 2000-му році його призначено віце-президентом МАІ й директором цієї асоціації на східні штати Америки. В 1997 р. включається в працю Українського Університету м. Москви (УУМ), де бере участь у наукових і методичних засіданнях Ученої Ради Університету й дає свою згоду бути представником УУМ у США. Своєю працею він, як “один із небагатьох представників української канадсько-американської діаспори, знайшов дорогу до громадської української еліти української діаспори в Росії” з метою допомогти розбудові цього університету для “науково-освітніх та культурних потреб українців у Росії”, – сказав від імені Вченої

Ради ректор УУМ з нагоди 80-ліття від народження д-ра Богдана Чопика²¹². В 1996 р. д-р Чопик виступив з доповіддю в українському посольстві в Москві на тему “Михайло Грушевський і його історична школа” і як президент Міжнародної Академії Козаків дає доповідь (16 серпня 1998) для депутатів Думи Російської Федерації на тему “Потреба готувати козаків до державних задач країни”. Ці виступи д-ра Чопика, а зокрема його громадсько-політична й культурна діяльність серед української й кубанської діаспори на терені Росії, були надто відважними й показали небезпечними. З нагоди 80-ліття д-ра Чопика в 2005 році його колеги з УУМ писали: “Завершуючи восьмий десяток свого життя, наш ювіляр у доброму здоров’ї, повний енергії, бадьорий духом”. А кілька місяців пізніше, 30 липня 2006 р., серед загадкових обставин обірвалося життя ідеаліста д-ра Богдана Чопика. Його поховали в Москві на цвинтарі старовірів.

ШТЕПА Павло (12 вересня 1897 – 2 березня 1980), інженер, дослідник, політичний діяч, автор. Народився в Станиці Ново-Дмитрієвській на Кубані. Закінчив Кубанське Технічне Училище з дипломом інженера-електрика (1919), а в Подєбрадах закінчив Українську Господарську Академію з дипломом інженера-агронома (1927). В Канаді співпрацював з часописом *Новий Шлях*, був заступником голови Головної управи УСГ (1933). Він член-співзасновник ОУН, член канадських НТШ і УВАН і автор праць *Українець а Москвин* (1959), *Московство* (1968), *Мафія* (1971), *Словник чужослів, знадібки* (1979), *Річевий словник, знадібки* (1979). Свою бібліотеку передав Колегії св. Андрея й Торонтському Університетові.

ШУМОВСЬКИЙ Арсен (25 червня 1887 – 26 березня 1967), інженер, військовий і громадський діяч та публіцист. Народився на Волині, вчився в Рівному, Петербурзі й у Київській Політехніці, де отримав диплом інженера. В часі незалежної Української Держави в 1918-20 був заступником голови Військового Секретаріату в Києві. До Канади прибув 1951 року. Він член НТШ Канади, канадської УВАН та Інституту Дослідів Волині. Його дослідження були публіковані в чужомовних фахових журналах і в *Вістях Українських Інженерів у Нью-Йорку*.

²¹² Б.Г. Чопик, *Яр Славутич – Богдан Чопик: творчі дороги вчених*, Частина II. “Богдан Чопик: дороги в науку”. Слово про автора праці Б.Г. Чопика, Члена Вченої Ради Українського Університету у м. Москві в честь 80-ліття, Львів 2004, с. 203-08.

ЮЗИК Павло (24 червня 1913 – 9 липня 1986), історик, професор, визначний громадський і політичний діяч і сенатор. Народився в Пінто, Саскачеван, студіював у Саскачеванському Університеті (В.А. математика й фізика, 1945; В.А. історія, 1947; М.А., 1948). У Міннесотському Університеті (США) отримав ступінь доктора (1951). В 1942-43 р. служив у канадській армії. Від 1951 до 1963 р. – професор у Департаменті славістики в Манітобському Університеті, а від 1966 професор російської й советської історії в Оттавському Університеті. В 1963 р. одержав сенаторську номінацію від прем'єр-міністра Канади Джона Діфенбейкера. Був членом парламентарної делегації на 18 Асамблею ООН (1963), був членом делегації до Польщі (1966), до Бонну (НАТО, 1972), Страсбургу (1974), Копенгагену (1975). Співзасновник та перший президент молодіжної організації при УНО (1934-36); член канадської УВАН та заступник президента (1953-68); президент Осередку УКО (1966-71) та активний у різних українських та неукраїнських канадських організаціях. Павло Юзик зробив значний вклад у формуванні в Канаді в 1970-их роках т.зв. “третьої сили” як протипаги англосаксонській і французькій групам, що послужило стимулом до проголошення Канади багатокультурною країною. Він автор праць: *Ukrainians in Manitoba* (Toronto, 1953), *Ukrainian Canadians: Their Place and Role in Canadian Life* (Toronto, 1967 і українською мовою, Мюнхен, 1968), *For a Better Canada* (Toronto, 1973). Він автор статей в *Encyclopedia Canadiana*, *Canadian Slavonic Papers*, *Debates of the Senate of Canada*. Був нагороджений: Медаллю століття Канади (1967), Шевченківською медаллю (1968), Медаллю століття Манітоби (1970) та іншими. Помер і похований в Оттаві.

ЮРКІВСЬКИЙ Михайло (28 грудня 1916 – 29 серпня 1983), священник УГПЦ, професор Колегії св. Андрея в Вінніпезі. Народився в Yellow Creek, Саскачеван; митрофорний протоієрей УГПЦ, рукоположений 1944 р., настоятель митрополичої катедри Пресв. Трійці в Вінніпезі (1954-65). Студіював в Альбертському Університеті (В.А., 1971), Колегії св. Андрея (В.Д., 1972) й МкГіл Університеті в Монреалі (М.А., 1973).; професор Колегії св. Андрея в Вінніпезі, ректор Колегії св. Андрея (1976-78), декан богословського факультету при Колегії від 1980 року до відходу на емеритуру. Дійсний член УВАН. Помер і похований у Вінніпезі.

ЯНІВ Володимир (21 листопада 1908 – 19 листопада 1991), народився у Львові, психолог і соціолог, викладач психології в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Гіршбергу (Баварія, 1947-48), професор Українського Вільного Університету (УВУ) в Мюнхені (з 1953 р.) і його ректор (1968-86), професор

Українського Католицького Університету (УКУ) в Римі з 1963 р., есеїст, публіцист, поет, політичний діяч в Українській Військовій Організації (УВО) й Організації Українських Націоналістів (ОУН), кількакратний політичний в'язень польських і німецьких тюрем. Після окупації Галичини советами в 1939 р. перебував у Перемишлі, Кракові, Відні й Берліні. Університетську освіту здобував спершу у Львові й пізніше в Берліні, де захистив докторську дисертацію на тему "Душевні віддіювання тюремного ув'язнення". В 1946 р. включився в працю УВУ як старший асистент при кафедрі психології й у 1949 р. написав габілітаційну працю "Психологічні основи окциденталізму", а згодом, як ректор УВУ, домігся "нововизнання" цього університету урядом Баварії. У своїй праці в ділянках соціології і психології Янів присвятив багато уваги темі етнопсихології українського народу. Крім академічної, політичної, студентської, церковної (УКЦ) праці він багато уваги присвятив Пластовій організації. Особливо в роках від 1927 до 1932 він був активний на різних важливих постах у пластовому русі на українських землях під польською владою аж до свого ув'язнення й заслання до польського концтабору в Березі Картузькій та розв'язання Пласту польською владою. Після капітуляції німецького Третього Райху в 1945 р. він продовжував свою діяльність у відновленому Пласті на території Західної Європи. Володимир Янів був членом і заступником голови НТШ в Європі, членом європейської УВАН і почесним членом УВАН у Канаді. Помер у Мюнхені й похований в осередку НТШ в Сарселі недалеко Парижу.

ЯНІШЕВСЬКИЙ Василь (21 січня 1925 – 6 лютого 2011), видатний учений і громадський діяч. Народився в Празі (Чехія). Дитинство провів на Закарпатті, а з приходом мадярів переїхав з батьками до Чехії, де закінчив середню освіту в Моджанах. Після советської окупації Чехії виїхав до Західної Німеччини, де розпочав студії електротехніки в Українському Технічно-Господарському Інституті (УТГІ) в Регенсбурзі (1947-48). Згодом перейшов на студії в Технічній Високій Школі в ГанOVERІ (1948-50). В 1950 р. емігрує до Канади й поселяється в Торонто; продовжує студії в Відділі Електротехнічної Інженерії Торонтського Університету, який закінчує в 1954 році ступенем Master of Applied Science. Від 1955 до 1959 р. працює в фірмі Aluminum Laboratories Ltd. в м. Кінгстоні, Онтаріо, а опісля викладає в Відділі електротехніки Торонтського Університету як інструктор, а з 1970 р. як професор. В 1964-70 рр. займає посаду заступника голови Електротехнічного Відділу й прорекана Факультету Інженерії (1978-82). В 1990 р. відходить на емеритуру, але продовжує викладати, працювати з докторантами й магістрантами й продовжує дослідну працю. Під його керівництвом успішно захистило дисертації понад 60 магістрів і докторів. Спеціальність В. Янішевського

– електроенергетичні системи та висока напруга з особливою увагою до питань обрахунку стабільності електричних систем, встановлення електромагнетичної сумісності та охорони будівель і енерготехнічних споруд перед блискавкою. Він автор понад 360 наукових праць, з яких більше 70 статей було опубліковано в міжнародних фахових журналах, понад 130 у записках науково-технічних конференцій та понад 155-ти звітів та інших документів. Він автор і співавтор п'ятьох монографій, а остання його праця – *Техніка і електрофізика високих напруг* вийшла в Україні українською мовою 2005 р. Він почесний член Інституту Електричних та Електронічних Інженерів (Fellow IEEE), член багатьох канадських і міжнародних технічних та стандардизаційних комітетів: Технічного комітету “Правила для охоронних систем перед блискавкою” (Installation Code for Lightning Protection Systems), який є частиною Асоціації Виготовлення Канадських Стандартів (Canadian Standards Association); він представник Канади в технічних комітетах “Сумісність” (Interference) та “Блискавка” (Lightning) Міжнародної Комісії Високовольтних Енергетичних Систем (CIGRE), з централею в Парижі. Він довголітній представник Канади в Технічному Комітеті ТС 42 “Випробовування високовольтної напруги” (High Voltage Testing), який є частиною координуючої для цілого світу Міжнародної Електротехнічної Комісії (International Electro-technical Commission) з осідком у Женеві. Він почесний член Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) в Канаді й дійсний член Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді, Українського Технічного Товариства та голова Українського Дослідно-Документаційного Центру в Торонто. Помер і похований у Торонто.

**10 Становище УВАН у Канаді до подій в Україні
2011 – 2012**

Заклик до захисту освітян в Україні

12 липня 2011

235 McGregor St., Winnipeg, Manitoba
Canada R2W 4W5
Tel. (204) 942-5095
E-mail: uvan@mymts.net

Дирекція й члени Української вільної академії наук (УВАН) у Канаді оцим звертають увагу академіків, педагогів і освітніх діячів демократичних країн на надужиття національних і культурних прав українського населення в Україні, де, від т.зв. освітніх «реформ» і «реорганізацій» Міністерства освіти, районів влади переходять до чорносотенного переслідування й усування з посад невідповідних владі, виключно українських культурних діячів. Метою цього звернення УВАН у Канаді є представити світовій opinii останні події навколо особи середньошкільного директора Бібрської школи на Львівщині, Тараса Шаха, члена УВАН у Канаді

Маємо до діла з незаконними діями влади, пов'язаними з передвиборними політичними утисками та маніпуляціями в Україні, спрямованими проти директора Бібрської середньої школи, історика Тараса Шаха, та акцією представників партії регіонів, які прийшли до влади у Перемишлянському районі: це голова Перемишлянської райдержадміністрації (РДА) Орест Краєвський та його підопічна Наталія Борщ, керівник районного відділу освіти, які діють під патронатом депутата Верховної ради, Петра Писарчука. Метою їхніх акцій є поступенне усування з керівних посад національно свідомих українців, щоб на чергових виборах до Верховної ради України 2012 року, через відданих їм керівників, залишитися при владі.

Ставши головою РДА, О. Краєвський розпочав через підконтрольні йому служби, включно з прокуратурою, різні виснажливі перевірки Бібрської середньої школи ім. Уяни Кравченко. Так, від 19 квітня до 6 червня 2011 р., з доручення Петра Писарчука, в школі було проведено сім перевірок, у результаті чого було

оголошено дві догани директорів цієї школи Тарасові Шахові та провадиться підготовка до звільнення його з посади директора школи. Щоб краще зрозуміти підстави для адміністративного покарання Т. Шаха, подамо один приклад – наказ відділу освіти Перемишлянської РДА Львівської області з 12 травня 2011 р. № 94:

«На виконання подання прокуратури Перемишлянського району від 19 квітня 2011 № 483 вих. № 11 наказую: за формальне неналежне виконання посадових обов'язків оголосити догану 12 травня 2011 року Шаху Тарасу Ярославовичу, директору Бібрської СЗШ І-ІІІ ст. Ім. У. Кравченко. Керівник відділу освіти Н.Г.Борщ».

26 травня 2011 Тарас Шах як директор школи виступив у школі зі щорічним звітом перед колективом школи, батьками та представниками громади міста. Конференція визнала працю директора доброю, а також прийняла звернення до голови Львівської обласної ради О.Панькевича з проханням об'єктивного розслідування ситуації на місці та унеможливлення нагнітання напруги через спотворення фактів. Депутатська комісія з питань освіти Львівської обласної ради розглянувши це питання з виїздом на місце, визнала (протокол № 10 засідання комісії з питань освіти і науки від 15 червня 2011 року) згадану ситуацію «політично упередженою».

Головне управління освіти і науки Львівської ОДА в листі з 20 червня 2011 р. (№ 8-11/161-Ш) за підписом начальника М. Брегіна, зазначає:

«Враховуючи викладене, головне управління освіти і науки зобов'язало відділ освіти Перемишлянської райдержадміністрації вжити усіх можливих заходів щодо врегулювання конфліктної ситуації, а в подальшому – об'єктивно розглядати приводи і підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності директора школи». Однак підопічні Краєвського нехтують згаданою думкою М.Брегіна.

Тарас Шах – Заслужений вчитель України, вмілий керівник, який приклав неймовірні зусилля (знаходження спонсорів) для побудови школи в Бібрці, здібний педагог, вихователь, методист. Він створив у школі прекрасну картинну галерею, багату бібліотеку та проводив багаторазово конференції, видає багатотиражний журнал *Шкільний дзвіночок*, в яких відображено життя Бібрської школи й самого міста.

На цій підставі Дирекція Української Вільної Академії Наук у Канаді розглянула освітню працю Тараса Шаха для своєї держави й прийняла його в члени Академії.

Ми вважаємо, що переслідування особи Тараса Шаха, директора Бібрської середньої школи, та намагання усунути його з посади директора не має нічого

спільного з його адмініструванням школи та з його громадською працею, а є звичайним політичним тестуванням дальших плянів владної партії регіонів нечесно виграти вибори до Верховної ради й продовжувати свою антидержавну й антиукраїнську роботу.

Тепер слово за Головним управлінням освіти і науки Львівської області, чи воно дозволить диверсії трьох осіб – О. Краєвського, Н. Борщ і П. Писарчука, що репрезентує регіональну владу в Києві, зневажити чесність людини, відданої своїй професійній роботі, зневажити престиж Львова й зневажити закордоном ім'я України задля запевнення партійних посад трьом особам та продовження в Україні небезпечної для неї влади.

За Президію УВАН у Канаді

Орест Цап, д-р філософії, професор, президент

Ярослав Розумний, д-р філософії, професор, віце-президент

Звернення до голови Львівської обласної ради О. Панькевича

Вінніпер, 30 вересня 2011 р.
Львівська обласна рада
Вул. Винниченка, 18
Львів, Україна 79008
lyst@oblrada.lviv.ua; info@oblrada.lviv.ua

Достойний Пане Голово!

Президія Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді звертається до Вас, голови Львівської обласної ради, в справі нашого члена, Тараса Шаха, довголітнього директора, вчителя історії та будівничого середньої школи ім. Уляни Кравченко м. Бібрки Перемишлянського р-ну Львівської обл, який, серед неясних нам обставин і всупереч його фаховим адміністративним і педагогічним кваліфікаціям та загальній громадській пошані, у серпні цього, 2011 року, був усунений з посади директора й учителя цієї ж школи.

Тарас Шах є талановитим адміністратором, фахівцем та педагогом, за що був визнаний як спеціаліст вищої категорії, і за свою освітню й виховну працю та активну участь у громадській діяльності був удостоєний звання Заслуженого вчителя України, кількакратно нагороджений грамотами Перемишлянської районної ради та головного управління освіти й науки Львівської держадміністрації (дві останні грамоти датовані 2011 роком). Рішенням атестаційної комісії при відділі освіти Перемишлянської райдержадміністрації, від 12 квітня 2010 року, йому було присвоєно педагогічне звання "старшого вчителя".

Тарас Шах був делегатом двох учительських з'їздів України, учасником Першого всесвітнього форуму українців (1991) та брав участь у науково-педагогічних конференціях. Він відомий в Україні та за її межами науковець у ділянці історії, засновник багатотиражного журналу «Шкільний дзвінок», автор понад 100 публікацій з історичного минулого краю, зокрема з історії національно-визвольної боротьби за Українську державу. Він підтримує тісні зв'язки й ділиться своїм науковим доробком з ученими Манітобського університету в Канаді. Вищесказане послужило підставою для прийняття його у члени Української Вільної Академії Наук у Канаді.

Стає зрозумілим, що головними факторами в усуненні Тараса Шаха з посади

директора Перемишлянської школи ім. Уляни Кравченко й одночасне позбавлення його права вчителювати в тій школі, послужили не його адміністративні й фахові кваліфікації, не громадські заслуги й прикмети його особистого характеру, а щось зовсім інше, яке не має прямого відношення до найважливішого – до самої професії Тараса Шаха, завданням якої є вчити й виховувати відповідальних і моральних громадян держави.

Ми припускаємо, що керівники освіти й виховання молоді Перемишлянського району – голова РДА, О. Краєвський та керівник районного відділу освіти – Н. Борщ консультувалися з Львівською обласною радою й подали Вам, пане Голово, причини усунення Тараса Шаха з посади директора та позбавлення його права вчителювати в названій школі. Його звільнення ми вважаємо ознакою дуже серйозного порушення міжнародно прийнятих правил в освіті, що, в свою чергу, є грубим порушенням міжнародних прав людини.

Президія канадської УВАН просить Вас, Пане Голово, повідомити нас про мотиви такого рішення керівників освіти й виховання молоді Перемишлянського району, та прийняти заходи на всіх потрібних рівнях, щоб анулювати це рішення й повернути п. Тарасові Шахові його посаду директора школи та право вчителювання. Нам незвичайно прикро, що такі речі мають місце в українській освіті й державі й не є контрольовані відповідними законами. В додатку, така поведінка державних працівників є поганим прикладом для молоді, яку виховуємо на відповідальних професіоналів і чесних громадян держави.

Дякуємо за Вашу увагу, Пане Голово, й будемо Вам вдячні за відповідь та в'яснення цього незвичного випадку в освітній практиці.

З пошаною,

За президію УВАН у Канаді:

Орест Цап, д-р, професор, президент

Ярослав Розумний, д-р, професор, віце-президент

Letter to the Minister of External Affairs of Canada Honorable John Baird

January 5, 2012

Honourable John Baird
Foreign Affairs Minister
House of Commons
Ottawa, Ontario
K1A 0A6
John.baird@parl.gc.ca

Dear Minister Baird,

The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada (a member of the Ukrainian Canadian Congress) strongly requests that you bring the following to the attention of the Ukrainian Ambassador in Canada and his Government. Canada is a champion of human rights globally and can help improve conditions for Ukrainians.

It is extremely alarming that, considering the political situation under President Victor Yanukovich in Ukraine, there is continuous political persecution, harassment and repression of his critics and opponents.

Further aggravating the situation is the constant fraud, and gross violation of democratic principles in the Ukrainian Parliament (Verkhovna Rada) in the voting process (<http://eng.maidanua.org/node/1220>). Individual MPs in the Ukrainian Parliament, despite registering in a ledger, blatantly vote for absent MPs and use other MPs' voting cards illegally. Yet, Article 84 of the Ukrainian Constitution states very clearly that "Decisions of the Verkhovna Rada of Ukraine are adopted exclusively at its plenary meetings by voting and that voting at the meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine is performed by a National Deputy of Ukraine in person" (<http://www.rada.gov.ua/const/conengl.htm>).

We question the legality of legislation adopted fraudulently since the Yanukovich authoritarian regime came into power and are concerned about its impact on civil society in Ukraine. The other most pressing problem at this time is the continued detention and deteriorating health of the former Premier of Ukraine, Yulia Tymoshenko, and former Minister of Interior Affairs, Yuriy Lutsenko. We deem this as a regressive step in the development of a democratic and just society. It is clearly a blow against civil

society and a denial of basic human rights as declared by the United Nations – International Bill of Human Rights, Article 10 of the Universal Declaration of Human Rights, and Article 14 (1) of the International Covenant on Civil and Political Rights. This human rights abuse, occurring at a time when Ukraine is considering entering the EU, also contravenes Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>).

We call upon the Government of Canada to urge the Ukrainian Government to take immediate steps to:

- implement strictly accountable and transparent mechanisms to eliminate voting fraud;
- act on the basis of social justice, human rights and on humanitarian grounds to immediately release Yulia Tymoshenko and Yuriy Lutsenko.

Further, that the Canadian Government condemn in the strongest words possible the Ukrainian authorities for their relentless politically motivated persecution and abuse of human rights (<http://world.maidan.org.ua/2011/time-for—serious-sanctions-against-ukraine>).

Please inform us of your action on this issue. We thank you in advance for your efforts and concern in this matter.

Sincerely,

Orest Cap, PhD
President

Jaroslav Rozumnyj, PhD
1st Vice-President

cc. Ukrainian Canadian Congress, President – Paul Grod dpenner@ucc.ca Embassy of Ukraine in Canada – Dr. Mykhailo M. Khomenko emb_ca@ukemb.ca

Лист Достойному Міністрові Зовнішніх Справ Канади Джокові Бирдові

5 січня 2012 р.

Міністрові закордонних справ
Достойному John Baird
House of Commons
Ottawa, Ontario
K1A 0A6
John.baird@parl.gc.ca

Достойний Пане Міністре!

Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у Канаді, член Конгресу Українців Канади, просить від Вас якнайпильніше звернути увагу Послові України в Канаді та урядові України на зміст нашого листа. Канада, як лідер у питаннях захисту прав людини в світовому масштабі, має досвід у тому як зупинити існуючий стан речей у сучасній Україні.

Ми надзвичайно стурбовані тим, що розглядаючи політичну ситуацію в Україні під президентством Віктора Януковича, спостерігаємо постійні політичні переслідування, утиски та репресії його критиків та опонентів.

Ситуацію ще більше загострює постійне фальшування та недопустимі порушення засад демократії Верховною Радою в роботі уряду України в час голосування (<http://eng.maidanua.org/node/1220>). Окремі депутати Верховної Ради, незважаючи на необхідність особистої реєстрації депутата, явно голосують за відсутніх членів уряду, нелегально вживаючи їхні депутатські картки/голоси в час голосування, хоч у Статті 84 Конституції України чітко зазначено, що "Рішення Верховної Ради Ураїни приймається виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування. Голосування на засіданнях Верховної Ради здійснюється народним депутатом України особисто" (<http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>).

Ми сумніваємося в легітимності законів, прийнятих способом фальшування, від часу, коли прийшов до влади авторитарний режим Віктора Януковича, і стурбовані її впливом на громадянські права населення держави.

Іншою пекучою проблемою в нинішній Україні, яка вимагає негайного вирішення, є тривале утримання під арештом та погіршення стану здоров'я колишнього прем'єр-міністра України, Юлії Тимошенко, та колишнього міністра внутрішніх справ, Юрія Луценка.

Ми вважаємо це регресивним кроком у розбудові громадянського суспільства, базованого на принципах демократії та непідкупності. Беручи до уваги загальну декларацію прав людини, затверджену рішенням Генеральної Асамблеї ООН (Стаття 10 Загальної декларації прав людини та Стаття 14 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права), це є не що інше, як прямий удар проти права громадян – нехтування основними правами людини. І спостерігається це саме тоді, коли Україна обмірковує можливості вступу до Європейського Союзу. Це в свою чергу суперечить Статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>).

Ми звертаємося до уряду Канади з проханням невідкладно вплинути на уряд України: (а) запровадити строго підзвітні й прозорі заходи для усунення фальшування в час голосування у Верховній Раді; та (б) діючи на основі принципів соціальної справедливості, прав людини та з гуманітарних оглядів, негайно звільнити незаконно ув'язнених членів попереднього уряду України – Юлію Тимошенко та Юрія Луценка.

Крім вище вказаного, просимо від уряду Канади якнайрізкішого осудження діячів уряду України та вимоги від припинення політично мотивованого переслідування українських патріотів та порушення в державі людських прав (<http://world.maidan.org.ua/2011/time-for-serious-sanctions-against-ukraine>).

Просимо ласкаво повідомити нас про прийняті Вами заходи. Заздалегідь висловлюємо слова подяки за позитивне вирішення нашого прохання.

З висловами поваги до Вас,

Д-р Орест Цап
президент

Д-р Ярослав Розумний
1-ий віце-президент

сс. Конгрес Українців Канади – президент Павло Грод dpenner@ucc.ca
Посольство України в Канаді – д-р Михайло Хоменко emb_ca@ukemb.ca
(Переклад з англійської мови)

Minister of
Foreign Affairs

Ministre des
Affaires étrangères

Ottawa, Canada K1A 0G2

Dr. Orest Cap
President

SEP 21 2012

Dr. Jaroslav Rozumnyj
First Vice-President
Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada
235 McGregor Street
Winnipeg MB R2W 4W5

Dear Doctor Cap and Doctor Rozumnyj:

Thank you for your correspondence of January 5, 2012, regarding the political situation in Ukraine. I regret the delay in replying to you.

The Government of Canada shares your concerns about deteriorating democratic conditions in Ukraine. I first released a statement on August 6, 2011, expressing Canada's concerns following the arrest of former Ukrainian Prime Minister Yulia Tymoshenko. In September 2011, Prime Minister Stephen Harper and I wrote to Ukrainian President Viktor Yanukovich urging him to stand firm on Ukraine's commitments to democracy and human rights.

Upon learning of Ms. Tymoshenko's sentencing on October 11, I issued a statement making it clear that Canada is troubled by her trial and the apparent political bias with which her case was pursued. I reiterated this position during question period in the House of Commons on November 25 and 30, 2011. At that time, I noted that Canada remains very concerned about the proceedings of the Tymoshenko case. Following the December 23 decision of the Kyiv Court of Appeals to uphold Ms. Tymoshenko's conviction, I issued another statement expressing disappointment in the ruling and urging the Ukrainian government to strengthen judicial independence and capacity.

Since then, Canada's interventions paved the way for three Canadian doctors to participate in an international medical commission established to evaluate the health of Ms. Tymoshenko. Although this was an important step, a new legal process has been initiated against Ms. Tymoshenko and her situation continues to exemplify the prosecution that many opposition leaders in Ukraine face. I have also released official statements of concern regarding the cases of former Ukrainian Minister of the Interior Yuri Lutsenko and former acting Defense Minister Valeriy Ivashchenko.

.../2

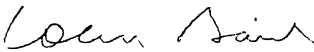
- 2 -

Should you wish to view these statements, I invite you to visit the Media Room Section of Foreign Affairs and International Trade's website.

Canada will continue to express its concerns about human rights, democracy, and the rule of law in Ukraine. Canada is a strong supporter of a free and independent Ukraine and remains engaged in assisting Ukrainians in achieving their goal of a prosperous and democratic society.

Thank you for taking the time to write.

Sincerely,

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "John Baird".

John Baird, P.C., M.P.

Лист солідарности з Заявою Президента НаУКМА д-ра Сергія Квіта

Вінніпег, 10 липня 2012 р.

Президія Української Вільної Академії Наук у Канаді солідаризується та вповні підтримує Заяву президента Національного університету “Кієво-Могилянська академія”, д-ра Сергія Квіта, з приводу голосування в Верховній Раді України за закон “Про засади державної мовної політики”. Подаємо текст Заяви:

3 липня цього року, прийнявши з грубими порушеннями регламенту закон «Про засади державної мовної політики», Верховна Рада в особі «регіоналів», комуністів і представників Народної партії, очолюваної В.Литвином, ще раз цинічно продемонструвала, що їй закон не писаний. Так не можуть себе поводити народні депутати України. Було порушено все, що тільки можливо порушити, передусім – статті глави 20 Закону України «Про регламент Верховної Ради».

Але своїми протиправними діями народні депутати, які «протягували» закон, зазіхають і на основи конституційного ладу в Україні: прийнятий документ суперечить Конституції України, рішення Конституційного суду України від 12 грудня 1999 р., порушує Бюджетний кодекс України. Саме тому він зазнав серйозної критики у висновках профільних установ НАН України, Міністерства фінансів, Міністерства юстиції, кількох парламентських комітетів.

Венеціанська комісія у своєму висновку також відзначила методологічні хиби законопроекту, який тепер може набути сили закону: він не в змозі забезпечити належний баланс між розвитком і використанням державної мови як об'єднуючого чинника в житті суспільства та розвитком і захистом мов меншин (02.12.2011 р.).

Немає сумніву, що закон, який суперечить Конституції, посилюватиме політичний розкол України, руйнуватиме основи української державності. Цим рішенням більшість Верховної ради України намагається напередодні парламентських виборів відволікти увагу суспільства від тих гострих соціальних проблем, які його справді хвилюють.

Національний університет «Кієво-Могилянська академія» неодноразово подавав свої експертні висновки щодо низької якості мовних законопроектів, висловлював свою позицію у листах до очільників держави та публічних зверненнях. Як президент Кієво-Могилянської академії я підтверджую цю позицію: такий закон не може бути підписаний ні Головою Верховної Ради України, ні Президентом України, які зобов'язані зробити все, щоб правове поле нашої держави не було

остаточно зруйнованим.

**Сергій Квіт, президент Національного університету
“Києво-Могилянська академія”**

4 липня 2012 р.

За Президію УВАН у Канаді

Д-р Орест Цап, президент

Д-р Ярослав Розумний, 1-ий віце-президент

Open Letter to the Minister of Education of Ukraine Dmytro Tabachnyk

January 16, 2013

Editor, Kyiv Post

Honourable Dmytro Tabachnyk
Minister of Education, Youth and Sports
10 Peremohy Street
Kyiv, Ukraine 01135
ministry@mon.gov.ua

Dear Minister Tabachnyk,

It has come to our attention that on January 3, the National University of Kyiv-Mohyla Academy (NaUKMA), filed a law suit at the Regional Administrative Court in Kyiv which challenges the efforts of the Ministry of Education of Ukraine to annul cross-over admissions into Master degree level programs at its school.

The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada supports NaUKMA's position and wishes to remind the Minister of Education that authoritarian control of universities by political entities such as his centralized office is contrary to the Bologna Declaration, signed in May 2005, by then Minister of Education for Ukraine, Stanislav Nikolayenko, where it states that "The envisaged European Higher Education Area will ... offer broad access to high-quality education, based on democratic principles and academic freedom", and the 2009 Prague Declaration of the European University Association (EUA) which clearly states in its preamble that "Our common vision is of autonomous universities as dynamic, flexible institutions promoting excellence and innovation in teaching, research and knowledge transfer". While the March 12, 2010 Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area (EHEA) again reminds all parties of their commitment to the goals of the EHEA when they state: "We, the Ministers, recommit to academic freedom as well as autonomy and accountability of higher education institutions...".

Minister Tabachnyk, your regressive efforts, we feel, will impede the excellence and creativity for which NaUKMA is known. Dictating the curriculum or admission standards for this university will stifle the ability to generate and further knowledge and scholarship. The Minister is no doubt aware that universities must be free to exper-

iment and innovate for the benefit of humankind regardless of national boundaries, location or political ideology. Due to student career interests and global economic conditions, North American universities welcome and support graduate interdisciplinary or cross-curriculum studies and research at the Master's and Doctoral levels.

The Minister is undoubtedly cognizant that Ukraine willingly joined the Bologna process and agreed to abide by this declaration. Therefore, your Ministry has certain obligations, an international commitment, based on an intergovernmental pledge. Rather than promised reform, we are again seeing a deliberate attempt by your office to undermine Ukraine's European integration by non-compliance, and to completely degrade a world-class Ukrainian university – the National University of Kyiv-Mohyla Academy.

Cambridge University professor, Ross Anderson, in a recent paper entitled “What's academic freedom anyway?” states that “Although Cambridge was founded in 1209 by scholars fleeing persecution... Cambridge became much more open in the mid-1510s. A critical factor was self-governance – changes to the curriculum only had to be agreed upon with colleagues, not the King”.

In 1918, academician Volodymyr Vernadsky, the first president of the Ukrainian Academy of Sciences (UAN), saw the Academy as a forum for worldwide cooperation of scholars, and stressed the principle of scholarship independence: “The Academy should be beyond the influence of any governmental bodies in its internal functioning”. He stated that the scholarly system should be flexible, open to growth, and financed by the state budget, but as an institution it must be totally independent.

Mr. Minister, intellectual freedom and academic self-government are critical pillars for the foundation of any modern university. Oxford and Cambridge fought for these freedoms centuries ago, and are models of how an environment of academic freedom leads to the development of new ideas. If Ukraine's universities are to be modern institutions of cultural and scientific progress, we must not only support their right to self-governance but protect and encourage their academic freedoms.

Respectfully submitted,

Orest Cap, PhD
President

Jaroslav Rozumnyj, PhD
Vice-President

cc.

Dr. Serhiy Kvit
President of NaUKMA
kwit@ukma.kiev.ua

Mr. Brian Bonner
Chief Editor Kyiv Post
letters@kyivpost.com news@kyivpost.com

Післяслово

Організованість є ознакою об'єднаної, діючої й життєздатної спільноти, яка бажає бути, діяти й себе оновляти. Соціологи ділять організації на дві категорії – *міжгенераційні й тимчасові*.

Міжгенераційні організації виростають з внутрішніх потреб спільноти/народу, з потреб культурних, побутових, психологічних, інтелектуальних та з історичного досвіду. Вони часто спрямовані на самозбереження, самовідкриття, самопізнання й самореалізування в даній спільноті народів або цивілізацій. Вони органічні й довготривалі.

Тимчасові організації мають конкретнішу, більш утилітарну причину свого постання й свого існування. Вони, в основному, народжуються під впливом професійних інтересів або товарисько-розвагових спонук. Такі організації бувають дочасними/тимчасовими.

Такі інституції як Українська Вільна Академія Наук (УВАН) у нормальних обставинах, себто, в історично, культурно й мовно гомогенних спільнотах, належать до категорії організацій *міжгенераційних*, однак, в емігрантських спільнотах позбавлених власного компактного мовного й культурного скупчення така закономірність має свої обмеження.

УВАН була сформована в українському емігрантському середовищі, яке мало всі громадські характеристики *мікросуспільства*, що на терені Німеччини й Австрії в 1945 р. нараховувало понад 200 тисяч осіб, переважно політичних біженців. Ця масова еміграція людей з переважно середньою й вищою освітою та осіб з академічним стажем, була самодостатньою/незалежною спільнотою, спроможною організуватися громадсько, культурно й науково, і була свідомою свого відношення й зобов'язання щодо втраченої Батьківщини. Отже, постання УВАН і відновлення Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) в повоєнній Західній Європі було ознакою вищих – культурних та інтелектуальних потреб і спроможностей цього мінісуспільства.

Воно проявило високий рівень динаміки в таборах біженців у Німеччині й Австрії, де було організоване дошкілля, початкові й середні школи, інститути й

технікуми; драматичні самодіяльні й професійні театри, хорові й оперні ансамблі, видавництва, політичне й релігійне життя, і в Мюнхені діяв Український Вільний Університет.

У цих таборах було встановлено адміністративну інфраструктуру, міліцію, судівництво, лікарні й демократично переводжувано таборові вибори, в яких брало участь п'ять або й більше тисяч людей. Це були суспільства з діючими політичними угрупованнями, молодіжними й студентськими організаціями, до яких входили представники з різних частин та віровизнань України – католицького, православного й протестантського.

З цієї маси біженців від нової советської окупації, між 1947-1957 рр. понад 80 тисяч емігрувало до Сполучених Штатів Америки (США) й близько 35 тисяч – до Канади. Враховуючи вже існуючу в Канаді українську іміграцію, яка прибула сюди перед і після першої світової війни, ця спільнота була достатньою, щоб почати й продовжувати працю осередку УВАН у Канаді.

Особливо “третя хвиля” – іміграції після другої світової війни викликала серед української канадської спільноти свіже, головню культурне й політичне, себебачення. Вона вдихнула в неї нову енергію й підсилила почуття своєї етнічної ідентичности. В додатку, вона допомогла сповільнити й місцями зупинити активну советську пропаганду серед збаламучених місцевих комуністів та українських т.зв. “прогресистів”.

До більших досягнень українського виходу з Батьківщини на Захід у часі другої світової війни вважаємо видання *Енциклопедії Українознавства* (ЕУ1 і ЕУ2) в українській мові, а згодом в англійській, які появилися завдяки праці Наукового Товариства ім. Шевченка в Сарселі (Франція) під головною редакцією д-ра Володимира Кубійовича та фінансовій підтримці української діаспори на Заході й частинно провінційних канадських урядів, зокрема для англосовного видання.

Першою появилася україномовна предметна/тематична частина *Енциклопедії Українознавства* (ЕУ1) в трьох книгах (Мюнхен – Нью-Йорк, 1949), яку пізніше перекладено на англійську мову, під назвою *Ukraine: A Concise Encyclopedia* зі вступним словом Ернеста Й. Сіммонса (Ernest J. Simmons), Volume I (University of Toronto Press, 1963, 1185 стор.) і Volume II (1971, 1334 стор.).

Відтак вийшла загальна (гаслова) *Енциклопедія Українознавства* (ЕУ2) в 11-ти книгах (Париж – Нью-Йорк, 1955-1984) в українській мові, яку пізніше доповнено й видано англійською мовою (*Encyclopedia of Ukraine*, Vol. I-V + Errata (Toronto – Buffalo – London, 1984-1993)). Перші два томи англосовної енциклопедії появилися під головною редакцією В. Кубійовича й Юрія Луцького, а останні три томи під редакцією Данила Гусара Струка.

Крім цих, заходами НТШ в Америці, під головною редакцією Василя Маркуся в Чикаго, вийшов в українській мові австралійський том 4 *Енциклопедії Української Діаспори* (1995), який включає Австралію, Азію й Африку, а відтак появилася дві книги американського 1-го тому в трьох книгах – книга 1 (А-К, 2009) і книга 2 (Л-Р, 2012).

Поява третьої книги американського тому й інших томів семитомного задуму В. Маркуся залежатиме від дальших плянів управи НТШ в Америці під головуванням д-ра Григорія Грабовича.

Видання *Енциклопедії Українознавства* примусило Академію Наук Української РСР опублікувати *Українську Радянську Енциклопедію* в 15-ти томах, яка появилася в 1959-1964 рр. Перший том радянського видання було підписано до друку в 1959 р., тобто десять років після появи в Мюнхені першого тому еміграційної *Енциклопедії Українознавства* (1949). УРЕ появилася в кліматі хрущовської “відлиги”, але її гасла й статті були ретельно цензуровані та в дусі обмеженого академізму й російсько-орієнтованого інтернаціоналізму.

Постання Української Вільної Академії Наук на Заході було відповіддю українських академіків і науковців на політичне обмеження й фальшування фактів, які відносяться до українознавчих і гуманітарних наук та до геноцидної політики Комуністичної Партії СРСР стосовно української нації.

Засновниками УВАН були переважно вчені-біженці зі Східних, Південних і Центральних земель України; люди трагічного досвіду російсько-советської окупації України (1920-1941 р.), а в часі другої світової війни – німецької (1941-1944).

Діяльність канадської УВАН зосереджувалася й мала успіхи особливо в досліджуванні історії українських поселенців у Канаді, їх зусиль переступити поріг емігрантської землянки й стати рівноправними громадянами країни, де мовно, культурно й юридично володіли завойовники; стати посадниками міст, прем'єрами провінцій, федеральними міністрами, сенаторами, членами Верховного Суду та вкінці сягнути найвищого становища – генерал-губернатора цієї країни. Видавнича діяльність УВАН у Канаді реалізувалася головно завдяки фінансовій підтримці української громади, меценатів та частковій фінансовій допомозі канадського федерального й провінційних урядів.

Коли 1970-ті роки були часом великих політичних утисків і арештів в підсоветській Україні, в канадській Україні це був час найбільшого розквіту та впливів української меншини на громадське, культурне й політичне життя в Канаді, який продовжувався до 1990-их років.

З відходом покоління старших учених та щораз меншим напливом молодших адептів з українознавчою освітою, дослідно-видавнича продуктивність УВАН у Канаді

обмежується до наукових статей, які появляються в різних журналах та наукових збірниках з міждисциплінарною тематикою, яка щораз більше зосереджується на канадській тематиці, а в публікаціях переважають англомовні праці.

Від самих початків існування УВАН досить розвиненою й популярною була аудиторна діяльність, себто публічні доповіді місцевих і часто позамісцевих дослідників та викладачів північно-американських та європейських університетів, а в часі політичної “відлиги” в Советському Союзі в другій половині 1980-их років, а особливо після розпаду ССРСР, з доповідями виступали літературознавці, письменники, політологи та інші спеціалісти з України або інших європейських країн. Переважно це були особи, яких запрошував з доповідями Департамент славістики Манітобського Університету.

З відходом старших членів УВАН, що почалося з половини 1970-их років, праця переходить до рук молодшого покоління, яке світоглядowo поділяло засади й ролі УВАН своїх попередників та продовжувало науково відгукуватись на події в Советській Україні та на процеси в Канаді й українській діаспорі. Це було покоління, яке залишило дім у молодому віці, але з подібних причин, що й старші. Вони були активними в молодіжних, студентських і громадських організаціях діаспори, вищу освіту здобували в різних країнах свого поселення; пізнавали культуру або культури тих країн, рівняли себе до них, а їх до себе, й так формувалися й очищувалися від комплексних нашарувань. А коли й це покоління почало відходити від активної професійної праці – УВАН опинилася перед новою реальністю.

Почали зникати колись чисельні й динамічні громадські й культурно-освітні організації й установи, які були необхідним домом для попереднього покоління, почало зменшуватися зацікавлення політичним життям та участю в ньому, натомість творилися малі групи осіб вужчих особистих зацікавлень і користей. Сьогодні цей поворот від “ми” до “я” характерний майже всім людським спільнотам.

Велике значення для українців у розсіянні мала “Помаранчева революція” в 2004 році, яка короткочасово створила атмосферу свободи та поставила Україну в ряд держав, які знайшли в собі силу стати вільними. Ці події внесли нову динаміку в громадське, а особливо політичне життя української діаспори.

Однак, час показав, що це не був докорінний внутрішній переворот. Не було заміни сторожі, не було потрібних рук для захоплення влади, бо їх ретельно ліквідовано або розкинено по гулагах Російської Федерації. Не було політиків-патріотів з широкою політичною освітою й досвідом, які зуміли б узяти керму в руки й будувати свою державу, викинувши з хати смітярів разом зі сміттям. Влада залишилася в руках тих, хто її мав учора. Вони, наклавши на те саме обличчя нові

маски й погодившись на нову символіку й гімн, переcheкали до часу, коли еuforia і святкування вишумить, піднялися й швидким темпом, беззаконно й безоглядно, як в окупованому чужому терені, почали господарити й завершувати недокінчену роботу.

Нагадався Оверко з оповідання Михайла Коцюбинського *Intermezzo*. Припнутий ланцюгом він рвався, його горючі червоні очі в вогні злості стопаювали “страх і зненависть” чи то до свого пана, чи до ланцюга. А коли з нього скинули ланцюг і пустили на волю, він заплаюшив очі і без пам’яти мчав наосліп, забувши і пана, і ланцюг. “У, благородна псина, – каже письменник, – тобі воля дорожча, ніж задоволена злість”.

Після понад 60-річної праці Української Вільної Академії Наук у Канаді пульс її діяльності помітно сповільнився. А головною причиною є, в першій мірі, фізичний відплив тих, для кого ця установа була розумовою й суспільною необхідністю, та не стало тих, які вважали себе частиною цієї установи й матеріально та морально сприяли їй.

Іншою причиною є зменшення допливу молодших українознавців. Програми українознавства в канадських університетах, де майбутні дослідники повинні б вишколюватися, знизилися до мінімуму, обмежуючись кількома мовними або загальнокультурознавчими предметами. А заповнювання цього вакууму спровадженням українців з України без знання канадської й канадсько-української проблематики та без достатнього знання місцевих суспільних реалій – громадських потреб діяспори не задовольнить.

УВАН у Канаді нараховує сьогодні понад 70 членів, з яких, приблизно половина проживає в Вінніпезі, а решта в різних місцевостях Канади й поза Канадою, включно з Україною. Дехто має подвійне членство – в УВАН і НТШ і звичайно ангажуються в праці інституції на місці свого проживання.

Українська Вільна Академія Наук у Канаді дотепер послужила кільком генераціям української канадської спільноти новими виданнями, рядом освітніх рефератів, наукових доповідей, сесій та відзначень важливих подій і постатей в українській і канадсько-українській історії. Вона в різні часи була пульсом українського культурного життя та заявляла своє ставлення до критичних подій в Україні.

Продовження діяльності цієї установи залежатиме від інтелектуальних потреб наступних поколінь, які виявлять або не виявлять свого зацікавлення в такого роду установі та її науковій і громадській ролі.

Можливо потреби й не буде для установи, яка діє на засадах добровільної служби, а весь тягар і відповідальність за науково-дослідницьку й видавничу працю

в українській канадській гуманістиці й суспільних науках та взагалі в україністиці лежатиме на робочих столах інститутів, катедр і центрів українознавства при американських, канадських, австралійських та інших університетах, які мають платних працівників і адміністраторів. Це установи, які були покликані до виконання цього завдання ідеалізмом, жертвенністю, працею й візією українських меценатів, добродіїв та жертводавців старшого й середнього покоління.

Яким буде продукт тих інституцій залежатиме від кваліфікацій наукових працівників, від їх професійного ставлення до дисципліни та їхньої академічної етики. Це відноситься до персоналу цих установ, а головню до осіб, які їх очолюють і репрезентують перед наукою взагалі.

Тому українські організовані установи на терені Канади – СКУ, Наукові Ради, Конгрес Українців Канади є громадсько й морально зобов'язані слідкувати за діяльністю й продуктивністю цих наукових установ і реагувати схвально або критично перед відповідними університетськими колами на рівень праці й тенденції інституцій під їх юрисдикцією. Кожна серйозна установа університетського рівня дбає про високі стандарти свого наукового випуску й радо прийме заінтересування й турботи організованої української громади.

Показчик вибраних імен

- Авакумович І. 141
Авдієвський Анатолій 139
Авраменко Василь 67
Амйот-Голович У. 160
Андрусишин Константин 79, 216, 219
Антонович Катерина 57, 72, 78, 80, 82, 84, 90, 125, 126, 142, 211, 212, 216, 219
Антонович-Рудницька М. 178
Антонович Марко 24, 53, 57, 130, 166, 219
Апонюк Наталія 133, 134, 137, 149, 158-160, 214, 215
Арсенич Ярослав 52
- Баб'як Павло 219
Балан Ярс 161, 162
Баран Олександр 95, 97, 98, 102, 107, 108, 110, 113, 114, 118, 119, 123, 129-133, 138, 143-145, 154, 157-160, 166, 167, 183, 184, 204, 213-215
Барвінський Ярослав 92, 93, 110, 138, 144, 183, 184, 212, 213, 215
Бачинський Микола 138, 141
Бздель Михаїл 216, 220
Биковський Лев 49, 177
Бирд Джон (Baird, John) 264, 266, 268
Біда Константин 53, 66, 81, 90, 102, 138, 141, 142, 148, 165, 166, 212, 221
Біланюк О. 167
Біланюк Петро 132, 138, 157, 166, 221
Білаш Борислав 75, 92-95, 108, 109, 118, 134, 138, 142, 143, 153, 158-160, 174, 203, 212-215
Білецький Леонід 21, 23, 24, 29, 32, 34, 47, 51-57, 60-63, 66-68, 71, 72, 77, 126-128, 138, 141, 147, 200, 211
- Білоцерківець Наталія 146
Бішоп (Шевчук) Т. 142
Богачевська-Хом'як Марта 139, 144
Богдан Форвин 126, 222
Бойко Адріян 115, 133, 155
Бойко П. 160
Бойко Максим 109, 222
Бойко Ю. 57
Боровик Михайло 222
Боровський Михайло 53, 72, 74, 77, 78, 81, 84, 90, 122, 124, 125, 129, 142, 143, 165, 211, 212, 222
Борщ Наталія 259-261, 263
Боцюрків Богдан 100, 130, 138, 154
Брайчевський Михайло 132
Брехуненко Віктор 139, 146
Брюховецька Лариса 139, 145
Брюховецький В'ячеслав 107, 112, 139, 145, 146, 184, 185
- Будуляк-Шарегин М. 143
Буртняк Михайло 120
Василяшко В. 145
Ващишин Іван 106
Верига Василь 222
Вертипорох Євген 74, 84, 147
Вест Невенка 159
Ветухів Михайло 56, 57, 59, 67, 68, 139, 141, 211
Винар Богдан 101, 139, 154
Винар Любомир 103, 108, 113, 139, 145, 159, 167
Винницька Іроїда 161
Винницький Михайло 161, 162
Вишинський Ілько 223
Войценко Ольга 54, 68, 77-79, 81, 84, 90, 92, 93, 125, 127, 142, 212, 224
- Воловина Олег 115, 133, 139, 155
Волянський П. 78
Воробій Петро 10, 131, 158, 214, 224
Гавалешка Остап 92, 93, 113, 118, 138, 146, 160, 184, 192, 212, 214, 215
Гавришків Лідія 184
Гвоздулич Юрій 183, 184
Германюк Максим 99, 122, 154, 216, 225
Гикавий М. 77
Гінзбург О. П. 180, 181
Гладишевський Андрій 115, 133, 155
Гладій Володимир М. 225
Глинка Денис 134, 138, 149, 161
Глинка Ізидор 53, 153, 225
Гнатюк Юрій 120
Головатий Сергій 139, 146
Гончаренко Микола 120
Горбатюк Пилип 126
Горгота (Дальний) Мар'ян 226
Гординський Святослав 123, 125, 139, 144
Горняткевич Андрій 134, 138, 143, 149, 161, 167, 191
Грабовецький Б. 160
Грабович Григорій 139, 143, 149
Грановський Олександр 57
Григорович Андрій 113
Грушовець Симеон 120, 145, 215
Гудима Арсен 120
Гумецька А. 167
Гунчак Тарас 158
Гуцуляк Лаврентій 120, 216
Гуцуляк Михайло 83, 93, 143, 226

- Гава М. 145
 Гаєцький Юрій 157
 Гададза Петро 160
 Герус Олег 102, 107, 109, 110,
 112-114, 119, 123, 130-
 133, 138, 145, 154, 157,
 158, 184, 192, 213-215
 Герус Сергій 227
 Господин Андрій 103, 213,
 228
- Данилюк Петро 184
 Даревич Дарія 120, 138, 159,
 161-163
 Даревич Юрій 116, 133, 138,
 155, 162, 214
 Дацків Теодор 52
 Дашко Володимир 163
 Денека Віктор 132, 138, 142,
 145, 157, 191, 192, 207,
 215
 Дима Б. 57
 Добрянський Роман 228
 Домазар С. 142
 Доманицький В. 147
 Дорошенко Дмитро 21, 24,
 27, 29-31, 33, 34, 37, 39,
 41, 47, 49-56, 59, 61-63,
 65, 66, 68, 71, 77, 104, 125,
 138, 147, 199, 211
 Драч Іван 110, 139, 182
 Дубровський В. 56
- Єринюк Роман 132, 160-162,
 167, 192, 214, 215
- Жила Володимир 77, 126,
 127, 129, 132, 139, 144,
 145, 157, 158, 166, 228
 Жила Дмитро 103
 Жук Люба 134, 159, 160, 191,
 214, 215
 Жук Радослав 79, 191
 Жуковський А. 83
 Жулинський М. 167
- Заброварний С. 157
 Зайцев Павло 21, 177
 Закидальський Тарас 162
 Залозецький М. 143
 Захаров Є. 146
- Заєць Надія 193
 Зварич Петро 77, 229
 Зуєвський Олег 154
- Іванис Василь 53, 229
 Іванчук Михайло 118, 131,
 138, 143, 155, 160, 214,
 215, 229
 Ільницький Олег 138, 143,
 149
 Ісаєвич Ярослав 139, 145
 Ісаїв Всеволод 113, 131, 138,
 144
- Казимира Богдан Зиновій
 133, 230
 Каліцінський О. 142
 Калішук Юрій 216
 Кальба Я. С. 107
 Касинець Едвард 139, 143
 Качор Андрій 67, 72, 82, 84,
 90, 92, 95, 102, 108, 110,
 125-127, 129-132, 138,
 142, 144, 145, 149, 175,
 184, 211-214, 230
 Качор Софія 114, 115, 119,
 120, 184, 186, 192, 214,
 215
 Квіт Сергій 270, 271
 Келебай Ярема 131
 Кентржинський Б. 58
 Килимник Степан 147, 231
 Кириак Ілля 68, 231
 Кисілевський Володимир 53,
 67, 231
 Кислиця (Гевлів) Дмитро 53,
 57, 72, 211, 212, 232
 Кіркконел Ватсон 53, 85,
 123, 125, 129, 131, 232
 Климаш Роберт 132, 134, 161
 Климків В. 182
 Клід Богдан 162
 Книш Зиновій 134
 Книш Ірена 134
 Книш Юрій 113, 129, 132,
 134, 144, 145, 157-159,
 184, 208, 214, 215
 Кобзей Т. 142
 Ковалів П. 25, 49, 127
 Коваль Роман 132, 138, 145,
 157, 214, 215, 233
- Когут Зенон 113, 189
 Колодій Г. 158
 Конквест Роберт 109
 Коновець О. 167
 Корбутяк Стефан 107, 184
 Корчевич Михайло 214
 Корчмарик Б. 134, 159
 Коссар Володимир 52
 Костюк Василь 72
 Костюк Володимир 84, 211,
 212, 233
 Кохан Володимир 52, 77, 141
 Кравченко Олег 114, 118-120,
 138, 145, 159, 161, 166,
 179, 191, 192, 206, 214,
 215
 Краєвський Орест 259, 261,
 263
 Крет Яків Н. 79, 141, 233
 Круглашов А. 146
 Крупницький Б. 24, 32, 40,
 43, 49
 Круцько Зенон 184
 Кубійович Володимир 21, 25,
 28, 32-34, 49, 99, 106, 108,
 139, 141, 154, 192, 276
 Кудла Винницький Андрій
 116, 133, 155
 Кузеля З. 28, 32
 Кузів Іван 75, 108
 Кульчицький О. 142, 149
 Купранець Орест Франко
 125, 234
 Курас Григорій 53
 Курдидик Анатоль 138, 144,
 145, 155, 234
 Курінний М. 53
 Курінний Петро 20, 21, 43,
 56-58, 211
 Кутап Ігор 160
 Кучмія Галя 155
 Кушнір Василь 49, 52, 99, 101
- Лабунька Мирослав 168
 Лазаревич П. І. 49
 Лазаренко Гаррі 101
 Лазечко-Гаас М. 147
 Левицький Всеволод 93, 175
 Лер (Lehr, John) Джон 120,
 131, 134
 Лист Олександр 234

- Левицька Марта 103
 Лівницький М. 141, 177
 Ліндал Д. 149, 153
 Лісовський Р. 83
 Лобай Д. 126
 Луговий Юрій 155
 Лупул Мануїл 107
 Луценко Юрій 267
 Луців Володимир Орест 235
 Луцький Юрій 53, 235, 276
 Лучків М. 141
 Любинська Ірина 79, 92, 93,
 95, 102, 107, 109, 138,
 143, 212-214, 236
 Любинський Юрій 138, 236
 Мазурок Осип 237
 Максимчук Святослав 139,
 146
 Макух Андрій 133, 162
 Малицький Олександр 159
 Малишко О. Е. 159
 Мандрика Микита 72, 74, 77,
 78, 80-82, 84, 90-95, 99-
 102, 122, 124, 126-129,
 131, 138, 142, 165, 174,
 175, 201, 211-213, 216
 Маркін Пабльо 161
 Маркусь Василь 112, 139,
 145, 146, 149, 158, 187,
 191-195, 277
 Маркусь Дарка 195
 Маринович Мирослав 139,
 146
 Мартинюк Осип 103, 108
 Мартос Б. 57, 58
 Марунчак Михайло 75, 78,
 79, 81, 84, 90, 92-95,
 99, 102, 103, 108-110, 112,
 114, 118, 127-131, 133,
 138, 142-144, 146, 154,
 155, 158, 167, 178, 205,
 212-214
 Матяш Ірина 120, 134
 Матюс В. К. 148
 Маценко Павло 109, 138, 143,
 237
 Мацяк В. 24, 44
 Мацьків Володимир 106, 113,
 189, 190, 237
 Медвідський Богдан 191
 Мезенцев В. 161
 Мельник М. 142
 Михайлишин Б. 161
 Михайлишин П. 78
 Міненко Марко 184
 Міненко Тимофій 167, 238
 Мірчук І. 123, 141
 Мірчук П. 41
 Міяковський Володимир 21,
 23, 24, 29, 30, 32, 33, 40-
 42, 47, 49, 53, 56, 57, 127,
 211
 Мокрош Володимир 139, 145
 Молоджанин Леонід (Лео
 Мол) 79, 80, 118, 138,
 149, 155, 157, 214, 215,
 238
 Мудрий В. 27, 37, 47
 Мудрий Нестор 184
 Мулик-Луцик Юрій 53, 56,
 57, 125, 141, 149, 211, 239
 Мухин Гаїна 144, 176
 Мухин Іван Сергій 84, 102,
 131, 142, 212-214, 239
 Небелюк Мирослав 240
 Негрич Олена 75, 108, 109,
 214
 Неприцький-Грановський О.
 149
 Новицький Святослав 155
 Оброца Євгенія 103
 Оброца Микола 78
 Огієнко-Іларіон Іван 49, 50,
 77, 124, 132, 138, 141,
 148, 216, 240
 Оглоблин О. 30, 37, 38, 40, 41,
 44, 49, 106, 107
 Одарченко Петро 154
 Олійник (Рахманний) Роман
 214, 241
 Омельченко Василь 102, 103,
 108
 Онаяккий Є. 57, 58, 67
 Онуфрійчук Федір 241
 Павличенко Тиміш 53, 77,
 242
 Павличко Д. 182
 Павличко Соломія 139, 145
 Павлишин Марко 139, 149
 Павлів О. 145
 Павловська Олександра 138,
 160-162, 242
 Падох Ярослав 102, 103, 106,
 109, 147
 Пазуняк Наталя 103
 Панейко Ю. 57
 Панькевич О. 260, 262
 Пап Михайло 103
 Пастернак Ярослав 77, 84,
 242
 Пеленський Ярослав 100,
 139, 154
 Петришин Роман 115, 133,
 138, 155
 Петришин Ярослав 192
 Петров Віктор 21, 32, 33, 43,
 177
 Пилип'юк Наталія 138, 143,
 144
 Писарчук Петро 259, 261
 Підгайний Олег 103
 Погорецький М. 77
 Погорілий Семен 243
 Полковський В. 120, 134, 161,
 162
 Пономаревський Станіслав
 134, 140, 146
 Пономаренко Ірина 120
 Поп Іван 78
 Поп С. 165
 Попіль Надія 214
 Попович Орест 195
 Потічний Петро 102, 112,
 116, 133, 134, 138, 143,
 144, 146, 155, 213, 214
 Пригорницький Ю. 145
 Приймак Тома М. 54, 154,
 162
 Приступа С. 143, 176
 Прицак Омелян 106, 107
 Продан Корній С. 243
 Процик Роман 144
 Ревуцький Валеріян 109, 113,
 118, 130, 133, 138, 155,
 158, 191, 213, 214, 243
 Резньовський Лорн Антоні
 132, 157, 244
 Рекем І. 153

- Розгін Іван 57, 63, 127, 142
 Розумна Оксана 103
 Розумний Ярослав 79, 98-100, 102, 106, 108-110, 112-116, 118-120, 123, 130-134, 138, 142, 144, 145, 149, 154, 155, 158, 159, 162, 167-170, 183-193, 204, 213-215
 Роїк Олександр 109, 133, 143, 144, 245
 Романишин Петро 109, 127, 129, 145, 245
 Романів С. 149
 Рослицький Євген 139, 142, 146, 245
 Росоха Степан 53, 246
 Рубчак Богдан 131, 139, 142, 143, 149, 154
 Рудницька (Антонович) Марина 78, 127, 142
 Рудницький Леонід 139, 146, 168
 Рудницький Ярослав 2, 24, 25, 33, 34, 43, 47, 51, 52, 55-57, 61, 62, 66-68, 72, 74, 77, 78, 80-82, 84-86, 90-94, 96-99, 106, 107, 122-130, 133, 139, 141-143, 147, 148, 164-166, 174, 175, 200-213
 Русов Юрій 247
 Руссин Джералдін 161
 Руссин Ярослава 120
 Рябчук Микола 112, 139, 145, 162
 Саварин Петро 120, 191, 216
 Савчук Семен 49, 54, 99, 129
 Садовський Михайло 74, 81, 83
 Самчук Улас 57, 67, 72, 85, 141, 177, 211, 212, 247
 Сербин Роман 132, 134, 159, 215
 Сергієнко Олександр 139, 146
 Сергійчук Володимир 139, 149
 Синявська Ніна 57, 72
 Сирник І. 68, 77
 Сисин Франк 113, 144
 Сільвановіч М. 141
 Сіммонс Ернест Й. 276
 Сімович Василь 128, 129
 Сімпсон Джордж Вільфрід 53, 84, 85, 123, 247
 Скоцень Олександр 192
 Славутич Яр 92, 95, 126, 130, 133, 139, 142, 143, 157, 158, 160, 165, 166, 191, 212-214, 248
 Сліпий Йосиф 216, 248
 Смігель Анна 120, 216, 249
 Совінська Наталія 120, 134, 149, 215
 Соколик Всеволод 192
 Сокульський Д. 72
 Сорока Микола 161
 Сохоцька Христина 162
 Старчук Орест 249
 Стаховський А. 57
 Стебельський Богдан 75, 103, 106, 108, 109, 132, 144
 Стефанік Ю. 142
 Стечишин Ю. 142
 Стінка Іван 120, 216
 Струк (Гусар) Данило 189, 190, 249, 276
 Стус Іван 109, 132, 144, 149, 157
 Субтельний Орест 130, 139, 145
 Супрун Марко 184
 Табачник Д. 272
 Тарнавецька (Герус) Іраїда 75, 79, 108, 109, 112, 115, 127, 131-133, 139, 142, 143, 154, 158, 159, 166, 213-215, 227
 Тарнавецький Михайло 79, 92-95, 110, 113-116, 118, 119, 139, 178, 179, 183, 184, 186-188, 190-192, 202, 212, 214
 Тесля Іван 53, 131, 250
 Тиктор І. 148
 Тимошенко Юлія 267
 Тимошик Микола 139, 146
 Ткачук С. 144
 Томась Павло 133, 139, 158-160
 Топольницький В. 77, 142
 Трач Оріся 149, 183, 184
 Трояк І. 78
 Турчин Дагмара Дувірак 162
 Тюрменко Ірина 139, 146
 Федак Василій – 216, 250
 Федоренко Є. 167
 Ференц А. 162
 Филипович О. 142
 Фіголь Атанас 99, 154
 Фізер Іван 139, 149, 186
 Фодчук Р. 160, 161
 Фостун С. 83
 Хойновський Анджей 139, 145
 Хустинський Михайло 49
 Цап Олександр 120, 215
 Цап Орест 134, 209, 210, 215
 Царинюк М. 143
 Чапленко В. 25, 44, 123, 124, 126
 Черкас О. 146
 Черненко-Рудницька Олександра 132, 134, 139, 144, 158
 Чижевський Д. 43, 44, 126, 167
 Чикаленко Лев 21, 24, 41, 57, 59, 68
 Чировський Андрій 160
 Чопик Богдан 158, 160, 251
 Чубатий Микола 49
 Чучман Юрій 160-162, 186, 192, 214, 215
 Шанковський Л. 177
 Шафовал Микола 168
 Шах Тарас 134, 259, 260, 262, 263
 Шаян Володимир 83
 Шевельов Юрій 100, 101, 130, 139, 154
 Шелест Володимир 134
 Шепертицька Марта 120, 215
 Шерех Юрій 21, 123, 127
 Шкандрій Мирослав 130, 133, 139, 144-146, 214

- Штепа Павло 252
Штогрин Дмитро 109
Шулякевич Любомир 215
Шулякевич Оксана 183, 184
Шульгин Олександр 56-58,
211
Шульгин Р. 141
Шумовський Орест 252
- Щербаківський В. 24, 58
Юзик Павло 53, 67, 72, 77, 78,
84, 95, 101, 131, 139, 141,
147, 211-213, 253
Юрківський Михайло 253
Янів Володимир 139, 216, 253
Янішевський Василь 113, 139,
214, 254
- Янукович Віктор 3, 266
Ярема І. 141
Яремчук Дмитро 144
Ярмусь Степан 112, 113, 133,
134, 139, 159, 167, 184,
214, 215
Ярошенко Тетяна 114

